TURAN DURSUN

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ

KALB **7** KUŞKU

KAYNAK YAYINLARI

Kur'an Ansiklopedisi'nin Yayın Hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti'nindir.

Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti. Adına Sahibi
İsmet Öğütücü

Genel Müdür
İlhan Kırıt

Sorumlu Müdür
Zafer Enver Bilgin

Yayın Koordinatörü
Rıza Doğan

Yayına Hazırlayanlar
Asaf Güven Aksel, Zafer Enver Bilgin, Rıza Doğan,
İlhan Kırıt, İsmet Öğütücü, Meriç Özeller

Grafik ve Sayfa Düzeni
Yüksel Atatunç, Semra Karabulut

Bilgi İşlem
Ahmet Aka

Dizgi
Güler Kızılelma

Montaj
Bahri Çakır

Muhasebe Müdürü
Fadile Bölükbaşı

Satış
Şinasi Gökçe, Fetih Kişioğlu, Fatih Tıpırdamaz

Abone
İlknur Gürbüz

Baskı: Sistem Ofset

Cilt: Uğur Matbaacılık

Basım: Ekim 1994

ISBN: 975-343-066-3 (Takım)
975-343-079-5

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu/İstanbul
Tel/Faks: (0/212) 252 21 56 - 252 21 99

TURAN DURSUN

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ

KALB 7 KUŞKU

KAYNAK YAYINLARI

➤KALB

Yürek. "Vücudun her yanından gelen kanı, akciğerlere ve buradan döndükten sonra yeniden vücuda yürütmeye yarayan, böylece kan dolaşımını sağlayan emme basma tulumba durumundaki organ. Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında ve biraz solda bulunur. Kur'an'daki "kalb"in işlevi bu değil. Daha çok "gönül" anlamında yer aldığı görülür. Ayetlerde aynı anlamda yer alan sözcükler:

"Fuad":

En'âm Suresi, ayet	: 110, 113
Hûd Suresi, ayet	: 120
İbrahimSuresi, ayet	: 37, 43
Nahl Suresi, ayet	: 78
İsrâ Suresi, ayet	: 36
Kasas Suresi, ayet	: 10
Mü'minûn Suresi, ayet	: 78
Secde Suresi, ayet	: 9
Ahkâf Suresi, ayet	: 26
Necm Suresi, ayet	: 11
Mülk Suresi, ayet	: 23
Hümeze Suresi, ayet	: 7

"Sadr":

Âli İmrân Suresi, ayet	: 29, 118, 119, 154
Nisâ Suresi, ayet	: 90
Mâide Suresi, ayet	: 7
En'âm Suresi, ayet	: 125
A'râf Suresi, ayet	: 2, 43
Enfâl Suresi, ayet	: 43
Tevbe Suresi, ayet	: 14
Yunus Suresi, ayet	: 57
Hûd Suresi, ayet	: 5, 12
Hicr Suresi, ayet	: 47, 97
Nahl Suresi, ayet	: 106
İsrâ Suresi, ayet	: 51
Tâhâ Suresi, ayet	: 25
Hacc Suresi, ayet	: 46
Şuarâ Suresi, ayet	: 13
Neml Suresi, ayet	: 74
Kasas Suresi, ayet	: 69
Ankebût Suresi, ayet	: 10, 49
Lokman Suresi, ayet	: 23
Fâtır Suresi, ayet	: 38
Zümer Suresi, ayet	: 7, 22
Mü'min Suresi, ayet	: 19, 56, 80
Şûrâ Suresi, ayet	: 24

Hadîd Suresi, ayet	: 6
Haşr Suresi, ayet	: 9, 13
Teğâbün Suresi, ayet	: 4
Mülk Suresi, ayet	: 13
Âdiyât Suresi, ayet	: 10
Nâs Suresi, ayet	: 5

"Zer' ":

Ankebût Suresi, ayet	: 33

A- Kalbin Yeri ve Sayısı

Kalb bir tane ve insanın "içinde" bulunur:

Ahzâb Suresi, ayet: 4

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ ف۪ي جَوْفِه۪

Anlamı

Tanrı, bir adamın "içinde", "iki kalb" yaratmamıştır. (Ahzâb Suresi, ayet: 4.)

Diyanet çevirisindeki anlamı:

Allah, insanın içine, iki kalb koymamıştır. (Ahzâb Suresi, ayet: 4.)

Bunun "neden" bildirildiğine (iniş nedenine) ilişkin hadisler çeşitlidir: Tirmizi'nin İbn Abbas'tan aktarılan bir hadisine göre: Peygamber bir gün namaz kılarken birşey anımsamış ve bunu açıklamıştı. O sırada kendisiyle namaz kılan "münâfık"lardan kimileri şöyle konuşmuştu: "Demek ki, Muhammed'in iki kalbi var: Kalblerden biri sizinle, öbürüyse kendisiyle ilgili işlere takılı". Bunun üzerine yukarıdaki ayette yer alan açıklama gelmişti Tanrı'dan. Bir başka hadise göreyse, adamın biri, kendisinde "iki kalb" bulunduğunu ileri sürmüş ve: "Yalnızca bir tanesiyle bile, Muhammed'in kendi kalbiyle düşünmesinden daha iyi düşünürüm!" demişti. Bunun üzerine ayetteki açıklama gelmişti. Konuya ilişkin, "Tefsir Sözlüğü"nde, "Hadis Sözlüğü"nde ve "Kelam Sözlüğü"nde daha başka hadis ve açıklamalar da sunulacak.

Hacc Suresi'nin 46. ayetinde de, "kalblerin göğüsler"de bulunduğu bildiriliyor.

B- Kalbde Neler Bulunur?

Ayetlerde bildirilen o ki, kalbte şunlar bulunur:

- "Görme yeteneği" (kalb gözü).
- "Düşünme, kavrama, algılama yetisi" (fehm, akl, idrâk).
- "İnanç" (iman), inanma yeteneği.
- "Sevme, sevmeme, acıma, acımazlık" gibi çeşitli duygular.
- "Esin" (ilham).

Peygamberlerin kalblerinde "vahy" (vahiy) de bulunur ayrıca.

Demek ki Kur'an ayetlerinde yer alan kalb, insanın "vücudunda, içinde" bulunurken bunların kaynağı olarak iş görür. Bir kalb, eğer "sağlam"sa, yani "sağlıklı ve işlerlikliyse" gerçeği "görür", "algılar, kavrar", "inanır", "düşünür", "duyar", "değerlendirir". Ama "hastalıklı"ysa bunların hiçbiri gerçekleşemez.

İki tür "kalb" vardır başlıca:
• "Sağlam" (sağlıklı) kalb (el kalbu's-selim).
• "Hastalıklı" kalb (kalbun fihi maradun).

C- "Sağlam Kalbler"

يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

Şuarâ Suresi, ayet: 88, 89

Anlamı

O gün (Kıyamet günü) ne mal, ne de oğullar yarar sağlar. Yalnızca, Tanrı'ya *sağlam kalble* gelen kimsenin durumu başkadır. (Şuarâ Suresi, ayet: 88, 89.)

Sâffât Suresi'nin 84. ayetinde, İbrahim Peygamber'in, "sağlam kalble Tanrı'ya kavuştuğu" bildirilmekte.

Sağlam "kalb" nasıl olur?

1- "Sağlam kalb", "inanır"; "Tanrı'yı anar ve bu anmayla yatışır":

2- "Sağlam (sağlıklı) kalb", kişiyi "ibret" alınacak şeylere yöneltir, "duyar", "düşünür", ve "olaylardan ibretli sonuçlar çıkarır": Bkz. Hacc Suresi, ayet: 46.

3- "Sağlam kalb", "kalb"in tüm "hastalık"larından, hastalık belirtilerinden uzak kalabilmiş "kalb"dir.

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ
قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

Ra'd Suresi, ayet: 28

Anlamı

Onlar inanmışlar ve "kalbleri, Tanrı'yı anmakla doyuma ulaşıp yatışmıştır". Biesiniz ki, "kalbler, Tanrı'yı anmakla doyuma ulaşıp yatışır". (Ra'd Suresi, ayet: 28.)

"İmanlı kalb, Tanrı'dan korkar":

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ
وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن
قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

Hadîd Suresi, ayet: 16

Anlamı

İnananların *kalblerinin* Tanrı'yı anarak ve inen gerçekten ötürü *korkar*

olmasının zamanı gelmedi mi? Daha önce kendilerine kitab verilmiş olanlar gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti, o yüzden kalbleri katılaştı. Onların çoğu da yoldan çıkmıştır. (Hadîd Suresi, ayet: 16.)

Enfâl Suresi, ayet: 2

﴿١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا
تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾

Anlamı (Diyanet'i)

İnananlar ancak, Allah anıldığı zaman "*kalbleri titreyen*" ayetleri okunduğu zaman imanları artan ve Rab'lerine güvenen... kimselerdir. (Enfâl Suresi, ayet: 2.)

Hacc Suresi, ayet: 34, 35

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ
وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

... Ey Muhammed! Allah anıldığı zaman "*kalbleri titreyen*", başlarına gelene sabreden, namaz kılan, kendilerine verdiğiniz rızıktan sarfeden, Allah'a gönül vermiş olanlara müjde et (müjde ver)! (Hacc Suresi, ayet: 34, 35.)

Hacc Suresi, ayet: 32

﴿٣١﴾ ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

Anlamı

Bu, budur. Kim Tanrı'nın koyduğu belliklere (nişanelere) saygı gösterirse bilsin ki, bu durum, "*kalblerin Tanrı'dan korkar olması*"ndandır. (Hacc Suresi, ayet: 32.)

"İmanlı kalb, inanmayanları, en yakınları bile olsalar sevmez":

Mücadele Suresi, ayet: 22

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir milletin, babaları veya oğulları veya kardeşleri ya da akrabaları olsa bile; Allah'a ve Peygamber'e karşı gelenlere sevgi beslediklerini göremezsin. İşte Allah, *imanı, bunların "kalblerine yazmış"*, katından bir nur ile onları desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetlere koyar. Allah onlardan hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte bunlar, Allah'tan yana olanlardır. İyi bilin ki, saadete erecek olanlar, Allah'tan yana olanlardır. (Mücadele Suresi, ayet: 22.)

"İmanlı kalbe Tanrı güven ve huzur verir":

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ
إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ
عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾

Fetih Suresi, ayet: 18

Anlamı

Andolsun ki, ağaç altından sana bağlılık gösterip elverirlerken, Tanrı inanırlardan hoşnut olmuştur. "*Kalblerindekini bilmiş*" ve üzerlerine iç rahatlığı indirmiş; onlara yakın bir yengi (fetih) sağlamıştır. (Fetih Suresi, ayet: 18.)

"İmanlı kalb, Tanrı'ya yönelen kalbtir ve karşılığı cennetir":

وَأُزْلِفَتِ
الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾

Kaf Suresi, ayet: 31-33

Anlamı (Diyanet'in)

Cennet, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yaklaştırılır, zaten uzak değildir. Onlara: "İşte bu cennet, Allah'a yönelen, O'nun buyruklarına riayet eden, görmediği Rahman'dan korkan ***Allah'a yönelmiş bir kalble*** gelen sizlere, hepinize söz verilen yerdir. (Kaf Suresi, ayet: 31-33.)

"İmanlı kalbi Tanrı doğruya yöneltir":

Teğâbiin Suresi ayet: 11

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

Anlamı

Kim Tanrı'ya inanırsa, onun "*kalbini, Tanrı doğruya yöneltir*". Tanrı, her şeyi bilendir. (Teğâbün Suresi, ayet: 11.)

"İmanla dolu olan kalbin sahibi, kâfirliğe zorlansa da, kâfir olmayı kabul etse, özürlü sayılır": Bkz. Nahl Suresi, ayet: 106. Bu ayetin anlamı ileride sunulacak.

"İmanlı kalbi Tanrı pekiştirir":

Kehf Suresi, ayet: 13, 14

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ
إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا
عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَٰهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onların olayını, sana biz, gerçek olarak anlatıyoruz: Onlar Rabb'lerine inanmış bir kaç gençti. Onların hidayetlerini artırmış ve "*kalblerini pekiştirmiştik*". Durum şöyle demişlerdi: "Rabb'imiz, göklerin ve yerin Rabb'idir. O'nu bırakıp başka bir tanrıya yalvarmayız. Yoksa, andolsun ki bâtıl söz söylemiş oluruz." (Kehf Suresi, ayet: 13, 14.)

Enfâl Suresi, ayet: 9-11

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ
مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ
عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

(Bedir'de) Rabb'inizin yardımına sığınıyordunuz. O, 'Ben size, bir biri peşinden ***bin melekle*** yardım ederim!' diye cevap vermişti. Allah bunu, ancak

bir müjde olması ve '*kalblerinizin yatışması*' için yapmıştı. Yardım, ancak Allah katındandır. Doğrusu Allah güçlüdür, Hakîm'dir. Allah kendi katından bir güven işareti olarak sizi, hafif bir uykuya daldırmıştı. Sizi arıtmak, sizden şeytan vesvesenini giderek, "*kalblerinizi pekiştirmek*" ve sebatınızı artırmak için gökten size su indirmişti. (Enfâl Suresi, ayet: 9-11.)

Bkz. **BEDİR, MELEK.**

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ٧

Hucurât Suresi, ayet: 7

Anlamı

Bilin ki, içinizde Tanrı'nın Peygamberi var. Çoğu işlerde o size uymuş olsaydı sıkıntıya düşmüş olurdunuz. Ama Tanrı size "iman"ı sevdirdi, onu "*kalblerinizde süslü (sevimli)*" kıldı. Kâfirliği, yoldan çıkmışlığı ve başkaldırıyıysa size çirkin gösterdi. İşte bu durumda olanlardır doğru yolda olanlar. (Hucurât Suresi, ayet: 7.)

Bkz. **İNANÇ, İMAN (İNANÇ), PEYGAMBER.**

Kalbin "inanır" olması, "imanla dolması" için, "inandırıcı kanıt" arandığı da olur:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ
قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ
يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٢٦٠

Bakara Suresi, ayet: 260

Anlamı (Diyanet'in)

İbrahim: "Rabb'im! Ölüleri nasıl diriltiğini bana göster!" dediğinde, "*inanmıyor musun*?" deyince de, "hayır öyle değil, fakat *kalbim kansın*" demişti. "Öyleyse dört çeşit kuş al, onları kendine alıştır, sonra onlardan her dağın üzerine bir parça koy, sonra onları çağır. Koşarak sana gelirler. O halde, Allah'ın Güçlü ve Hakîm olduğunu bil!" demişti. (Bakara Suresi, ayet: 260.)

Açıklama

"İnanması" ve "kalbinin iyice kanıp yatışması" için, "ölülerin diriltildiğini gözleriyle görmek istediğini" dileyen İbrahim Peygamber kınanmamakta, dileği

yerine getirilmekte: Peygamber'e "dört kuş"u alması, bunları "parçalaması" ve "her bir parçayı her bir dağın başına koyması", sonra da "kendine çağırması" buyuruluyor. Peygamber bunu yapınca, "paramparça duruma getirilmiş ve her bir parçası bir dağın başına konmuş olan kuşlar"ın nasıl "canlandıkları"nı ve çağırıldıklarında "uçarak" kendisine geldiklerini gözleriyle görüyor. Böylece "kalbi kanmış", yani "tam anlamıyla inanmış"tır. Kuşkusu kalmamıştır.

Bkz. **CAN, İBRAHİM, KUŞ, MUCİZE.**

Burada "kelam bilim" dalına giren bir tartışma var. "Kelam Sözlüğü"nde üzerinde durulacak.

Mâide Suresi, ayet: 111-113

وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوا بِى
وَبِرَسُولٖى قَالُوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ يَا عٖيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطٖيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ
عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ
﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرٖيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدٖينَ ﴿١١٣﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) An o zamanı ki, "Havariler"e: "Bana ve Peygamberim'e inanın!" diye bildirmiştim de: "Tanık ol! Kuşkusuz biçimde biz müslümanlarız!" demişlerdi. An o zamanı ki "Havariler": Ey Meryem Oğlu İsa! Senin Tanrı'n, *gökten bize bir sofra indirmeye* güçyetirebilir mi?" demişlerdi de, İsa: "Eğer birer inanırsanız Tanrı'dan korkun!" demişti. Bunun üzerine şöyle demişlerdi: "Biz ondan (gökten indirilecek sofradan) yemeyi, ***kalblerimizin kanmasını*** ve (böylece) *senin bize doğru söylediğini bilmeyi,* bunun tanıklarından olmayı istiyoruz yalnızca!" (Mâide Suresi, ayet: 111-113.)

Bu ayetlerden sonraki iki ayetin anlamları da şöyle:

İsa (Tanrı'ya yönelip) şöyle dedi: "Tanrı'mız! Gökten bize sofra indir de, bize, öncekilerimize ve sonrakilerimize bayram ve senden bir *ayet* (mucize) olsun! Bizi doyur. Sen yiyecek verenlerin (rızık verenlerin) hayırlısısın!" Tanrı da şöyle dedi: "Kuşku yok ki ben onu size indireceğim. Ama sonrası sizden nankörlük eden olursa, kesinlikle cezalandıracağım onu. Hem de dünyalardan kimseyi cezalandırmadığın biçimde cezalandıracağım!". (Mâide Suresi, ayet: 114, 115.)

Bkz. **BESİN, GÖK, HAVARİLER, İSA, MUCİZE, RIZIK, SOFRA.**

D- "Hastalıklı Kalbler"

1- Göremeyen, Düşünemeyen "Kör Kalb" (El Kalbu'l-Â'mâ)

فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا
وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ
وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ
قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى
الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

Hacc Suresi, ayet: 45, 46

Anlamı

Nice kasaba (halkı) var ki (Tanrı'ya karşı gelmiş olmak nedeniyle) haksızlık ederken (yakalayıp) yok ettik. Şimdi çökük tavanları üstüne yığılı yıkıntı durumunda. Nice kuyu işe yaramaz, nice saray öylesine... Yeryüzünde gezip dolaşmazlar mı ki, *düşünmeye yarayan kalbleri,* işitmeye yarayan kulakları olsun o gezilerle. Kuşku yok ki (yalnızca) gözler kör olmaz; (aynı zamanda) "*göğüslerdeki kalbler (de) kör olur*". (Hacc Suresi, ayet: 45, 46.)

Bu ayetlerin Diyanet'in çevirisindeki anlamı:

Nice kasabaların halkını, haksızlık yaparken yok ettik. Artık çatıları çökmüş, kuyuları körelmiş, sarayları yıkılmıştır. Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları *akledecek kalbleri,* işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat *göğüslerde olan kalbler de kör olur.* (Hacc Suresi, ayet: 45, 46.)

Bkz. AKIBET. KÖR-KÖRLÜK.

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

Ra'd Suresi, ayet: 19

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, onu bilmeyen "*kör*"e benzer mi? Ancak akıl sahipleri ibret alırlar. (Ra'd Suresi, ayet: 19.)

Bu çevirideki "ancak akıl sahipleri ibret alır" yerine "bunu ancak akıl sahipleri düşünür" biçiminde anlam vermek, daha uygun olur sanırım.

وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ
بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ

Neml Suresi, ayet: 77-81

الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ
إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ
إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu Kur'an, inananlara rahmet ve doğruluk rahberidir. Rabb'in, şüphesiz, aralarında kendi hükmünü verecektir. O, Güçlü'dür, Bilen'dir. Ey Muhammed! Allah'a güven, şüphesiz sen, apaçık üzerindesin. Sen ölülere, şüphesiz ki, işittiremezsin. Dönüp giden sağırlara da çağrıyı duyuramazsın. "Kör"leri, sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola döndüremezsin. Ancak, ayetlerinize inananlara sen duyurabilirsin. İşte onlar, müslümanlardır. (Neml Suresi, ayet: 77-81.)

Açıklama

Ayetlerde sözü edilen "kör"ler, "kalb gözleri kör olanlar"dır. "Ölüler"le "manevi ölüler", "sağırlar"la "manevi sağırlar" anlatılıyor olduğu gibi. Demek ki, insanların "kafalarındaki gözleri" kör olabildiği gibi, "göğüslerindeki kalb gözleri"de kör olabiliyor. Ayetlerde bu anlatılıyor.

Bkz. **DİLEMEK, DİN, DOĞRU, HİDAYET, İSLAM, KÖR-KÖRLÜK.**

2- Bir Daha "Görmemesi İçin", Tanrı Katından "Mühürlemiş Olan Kalb"

uhammed Suresi, ayet: 16

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

Anlamı

Onlardan kimileri seni dinlerler. Sonunda senin yanından çıktıklarında, kendilerine bilgi verilmiş olanlara: " (Bu adam) az önce ne demişti?!" diye sorarlar. *İşte bunlar o kimselerdir ki, "Tanrı, kalblerini mühürlemiştir"*. Ve bunlar, eğilimlerine uymaktalar. (Muhammed Suresi, ayet: 16.)

Bakara Suresi, ayet: 6, 7

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphe yok ki, inkâr edenleri, başlarına geleceklerle uyarsan da, uyramasan da birdir; inanamazlar. "*Allah, onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir*". Gözlerinde de perde vardır ve büyük azab onlar içindir. (Bakara Suresi, ayet: 6, 7.)

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهِ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
بِالْاِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ
غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ
اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ
فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

Nahl Suresi, ayet: 106, 109

Anlamı (Diyanet'in)

Gönlü ("kalb"i) imanla dolu olduğu halde, zor altında olanın dışında, inandıktan sonra Allah'ı inkâr eden, gönlünü kâfirliğe açanlara, Allah katından bir gazab vardır. Büyük azab da onlar içindir. Bu; dünya hayatını Ahirete tercih etmeleri ve Allah'ın da, inkârcı milleti doğru yola eriştirmemesinden ötürü böyledir. *İşte Allah'ın kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır.* Gafiller de işte bunlardır. Ahirette zarara uğrayacakların bunlar olduğundan şüphe yoktur. (Nahl Suresi, ayet: 106, 109.)

Bkz. **KÂFİR, MÜNÂFIK.**

اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهِ
وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ اَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

Câsiye Suresi, ayet: 23

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Hevâ ve hevesini tanrı edinen, bilgisi olduğu halde Allah'ın şaşırttığı, *kulağını ve kalbini mühürlediği,* gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Ey insanlar! Anlamaz mısınız? (Câsiye Suresi, ayet: 23.)

Bkz. **DİLEMEK, DOĞRU, TANRI.**

A'râf Suresi, ayet: 96-101

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ
مِنَ السَّمَاۤءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا
وَهُمْ نَاۤئِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا
ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ
مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ
يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَا اَنْ لَوْ نَشَاۤءُ اَصَبْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ
الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَاۤئِهَا وَلَقَدْ جَاۤءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer kasabaların halkı inanmış ve Bize karşı gelmekten sakınmış olanlardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik. Ama yalanladılar. Bu yüzden onları, yaptıklarına karşılık yakalayı verdik. Kasabaların halkı, geceleyin uyarlarken onlara vereceğimiz baskında güvende miydiler? Yahut kasabaların halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken, vereceğimiz baskından güvende miydiler? Allah'ın düzeninden ancak mahvolacak millet güvende olur. Sahiplerinden sonra

yeryüzüne mirasçı olan kimselere hâlâ şu açıkça anlaşılmadı mı ki, Biz dileseydik onları da suçlarının cezasına uğratırdık. *Kalplerini kapatıp mühürleriz de bir şey duymazlar.* Ey Muhammed! İşte kasabalıların haberlerini sana anlatıyoruz. And olsnu ki, onlara peygamberleri belgeler getirdi. Önceleri yalanladıklarından ötürü inanmadılar. *Allah, kâfirlerin kalblerini böylece* kapatıp mühürler. (A'râf Suresi, ayet: 96-101.)

Bkz. **BELGE, GÖK, GÜNAH, HABER, HİLE, KORKU, UYKU.** Ayrıca bkz. **DİLEMEK, DİN, KÂFİR, MÜNÂFIK, MİRAS, PEYGAMBER, PUT-PUTATAPAR, YER.**

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا
لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ
لَّيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

Rûm Suresi, ayet: 58, 59

Anlamı

Andolsun ki, biz bu Kur'an'da, her bir şeyden örnek vermekteyiz. Andolsun ki, (Ey Muhammed!) sen onlara bir "ayet" (mucize) getirsen, kâfir olanlar, "siz birer boş inançcısınız!" derler kesinlikle. İşte Tanrı, bilmezlerin "*kalblerini böyle mühürler*". (Rûm Suresi, ayet: 58, 59.)

Ayetlerin Diyanet çevirisindeki anlamı:

Andolsun ki, bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali vermişizdir. Bununla beraber, eğer sen onlara bir mucize getirmiş olsan, inkâr edenler: "Siz ancak batıl şeyler ortaya atanlarsınız!" derler. *Allah, bilmeyenlerin kalblerini işte böyle kapatır.* (Rûm Suresi, ayet: 58, 59.)

﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِن قَبْلُ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ
الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

Yunus Suresi, ayet: 74

Anlamı (Diyanet'in)

Sonra onun (Nuh'un) ardından milletlere peygamberler gönderdik. Onlara belgeler getirdiler. Diğerlerinin daha önce yalan saymış olduklarına bunlar da inanmadılar. Aşırı gidenlerin kalblerini işte böylece mühürleriz. (Yunus Suresi, ayet: 74.)

Mü'min Suresi, ayet: 34, 35

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ
مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ
رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾
الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبُرَ
مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ
عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki, Yusuf da, daha önce, size belgelerle gelmişti. Size getirdiği şeylerden şüphelenip durmuştunuz. Sonunda Yusuf ölünce: 'Allah onun ardından hiçbir peygamber göndermeyecek! demiştiniz. Allah, aşırı şüpheciyi işte böylece saptırır. Bunlar, Allah'ın ayetleri üzerinde, kendilerine gönderilmiş bir delil bulunmadan tartışırlar. Bu Allah katında da, inananların yanında da, öfkeyi artırır. *Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini, bundan* dolayı mühürler. (Mü'min Suresi, ayet: 34, 35.)

3- "Kilitli Kalbler" ve "Kilitli Kalbliler"

Muhammed Suresi, ayet: 24

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

Anlamı

Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? *Yoksa oların kalpleri üzerinde kilitler mi var.* (Muhammed Suresi, ayet: 24.)

Bu ayetin Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

"Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? *Yoksa kalbleri kilitli midir*".

Bkz. KUR'AN.

4- "Perdeli Kalbler" ve "Perdeli Kalbliler"

Bakara Suresi, ayet: 88

وَقَالُوا قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

Anlamı

Dediler ki: "Kalblerimiz perdelidir" (ğulf). Hayır, Tanrı, lanet etsin onlara. Kâfir olanları nedeniyle. Pek azı inanır onların. (Bakara Suresi, ayet: 88.)

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI**. Ayrıca bkz. Nisâ Suresi, ayet: 155.

En'âm Suresi, ayet: 25; İsrâ Suresi, ayet: 46

وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا

Anlamı

Onu (Kur'an'ı) iyice anlamalarına engel olsun diye "*kalblerinin üzerine perdeler koyduk Biz*". Kulaklarına da ağırlık... (En'âm Suresi, ayet: 25; İsrâ Suresi, ayet: 46.)

Burada anlatılan, bir sözcük farkıyla, Kehf Suresi'nin 57. ayetinde de yer almakta.

"Kalbler"de bulunduğu bildirilen "perdeler"den (ekinne), Fussilet Suresi'nde de söz edilmekte:

Fussilet Suresi, ayet: 5

۝٤ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن
بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ۝٥

Anlamı (Diyanet'in)

"Ey Muhanmed! Bizi çağırdığın şeye karşı *kalplerimiz kapalıdır* (ekinne). Kulaklarımızda ağırlık, bizimle senin aranda anlaşmamıza engel vardır. İstediğini yap, biz de yapacağız!" derler. (Fussilet Suresi, ayet: 5.)

Bkz. **KUR'AN, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

5- "Hastalıklı Kalb"liler

"Kalbleri hastalıklı olanlar", Yahudilere ve Hıristiyanlara giderek, Müslümanlığı kabul etmiş olmalarından ötürü "başlarına belâlar geleceği"nden kaygılandıklarını anlatırlar:

Mâide Suresi, ayet: 51, 52

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ۝٥١ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ
نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ
فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسَرُّوا فِي أَنفُسِهِمْ نَادِمِينَ ۝٥٢ وَيَقُولُ الَّذِينَ

آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Yahudileri ve Hıristiyanları, dost edinmeyin. Birbirlerinin dostlarıdır onlar. İçinizden kim onları dost edinirse, o da onlardandır. Tanrı, kuşkusuz, kendine yazık eden bir toplumu doğru yola eriştirmez. "*Kalblerinde hastalık olanlar*"*ı*, "başımıza bir olay gelmesinden korkuyoruz!" diyerek onlara koşar görürsün. Tanrı, bir başarının kapısını açar ya da katından bir buyruk gönderir belki. O zaman, onlar, içlerinde gizledikleri şeyden ötürü pişmanlık duyarlar. (Mâide Suresi, ayet: 51, 52.)

"Kalb"leri hastalıklı"lar: "Müslümanları, dinleri adatmıştır!" derler:

Enfâl Suresi, ayet: 49

إِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

Anlamı

Anımsa ki, "münâfık"lar ve "*kalblerinde hastalık bulunanlar*", "bu kimseleri (Müslümanları), dinleri aldatmıştır!" derler. Oysa Tanrı'ya güvenen kimseler bilmelidirler ki, Tanrı güçlüdür ve hikmetlidir. (Enfâl Suresi, ayet: 49.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **MÜNÂFIK**.

"Kalbleri hastalıklı"lar ve şeytan:

Hacc Suresi, ayet: 52-54

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى
الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ
يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي
الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ

أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onu arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi ayetlerini tahkim eder. Allah Bilen'dir, Hakîm'dir. Allah, şeytanın karıştırdığını, "*kalblerinde hastalık bulunan*" ve kalbleri kaskatı olan kimseleri sınamaya vesile kılar. Zalimler şüphesiz, derin bir ayrılık içindedirler. Bu, kendilerine ilim verilenlerin, Kur'an'ın senin Rabb'inden bir gerçek olduğunu bilip de ona inanmaları ve gönüllerini (kalblerini) bağlamaları içindir. Allah inananları, şüphesiz doğru yola eriştirir. (Hacc Suresi, ayet: 52-54.)

Bkz. **CİN, DİLEMEK, DOĞRU , PEYGAMBER, ŞEYTAN, VAHY.**

"Hasta kalbliler"den kimileri, çekici ve "cilveli konuşan" kadınları gördüklerinde kalblerini bozarlar:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ
لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا

Ahzâb Suresi, ayet: 32.

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Peygamber'in hanımları! Sizler, herhangi bir hanım gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız, ***edalı konuşmayın!*** *Yoksa* ***kalbi bozuk olan kimse*** *kötü şeyler ümid eder.* Daima uygun söz söyleyin! (Ahzâb Suresi, ayet: 32.)

Bkz. **KARI, PEYGAMBER.**

6- "Eğri Kalbler ve Eğri Kalbliler"

Kalblerinde eğrilik olanlar, "ayet"lerden "kesin anlamlı"lara değil de, "benzeşimli-çeşitli anlamlı" olanlara uyarlar:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ

Âli İmrân Suresi ayet: 7, 8

تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ
كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ٧ رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

Anlamı (Diyanet'in)
Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onda Kitab'ın temeli olan kesin anlamlı ayetler vardır. Diğerleri de çeşitli anlamlıdırlar. *Kalblerinde eğrilik olan kimseler,* fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için, onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar. Oysa onların yorumunu ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar: "Ona inandık! Hepsi Rabb'imizin katındandır". derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler. Rabb'imiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra, *kalblerimizi eğriltme*! Katından bize rahmet bağışla! Şüphesiz sen, sonsuz bağışta bulunansın! (Âli İmrân Suresi, ayet: 7, 8.)

Musa Peygamber'in toplumundan "kalbleri eğrilenler":

Saff Suresi, ayet: 5

وَإِذْ قَالَ
مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ
فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٥

Anlamı (Diyanet'in)
Musa, milletine: "Ey milletim! Beni niçin incitirsiniz?! Oysa benim size gönderilmiş Allah'ın bir peygamberi olduğumu biliyorsunuz!" demişti. Ama onlar yoldan sapınca, Allah da *onların kalblerini saptırmıştı.* Allah, yoldan çıkan milleti, doğru yola eriştirmez. (Saff Suresi, ayet: 5.)

İslam Peygamberi, Mekkeliler (muhacirler), Medineliler (ensar) ve "kalbleri kaymak (eğrilmek) üzere olanlar":

Tevbe Suresi, ayet: 117

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ
وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ
الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ
مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ١١٧

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki, Allah, bir kısmının "*kalbleri kaymak üzereyken*", sıkıntılı zamanda Peygamber'e uyan muhacirlerle, ensarın ve Peygamber'in tevbelerini kabul etti. Tevbelerini, onlara karşı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir. (Tevbe Suresi, ayet: 117.)

7- "Katı Kalbler" ve "Katı Kalbliler"

"Öyle kalbler var ki, taş gibi, hatta daha da katıdırlar":

Musa Peygamber'in toplumuna seslenilmekte:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ
كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ
وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا
يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

Bakara Suresi, ayet: 74

Anlamı

Sonra, "*kalbleriniz katılaştı*". Taş gibi, ya da daha da katı oldu. Çünkü taşlardan öylesi var ki, ondan ırmaklar fışkırır. Öylesi var ki, yarılır da içinden su çıkar. Öylesi de var ki, Tanrı'nın korkusundan düşüp yuvarlanır. Tanrı, yaptıklarınızdan (tutumunuzdan) habersiz değildir. (Bakara Suresi, ayet: 74.)

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI, KORKU, TAŞ.**

İsrailoğullarından söz edilirken açıklanmakta:

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ
لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ
عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ
تَطَّلِعُ عَلٰى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ
عَنْهُمْ وَاصْفَحْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

Mâide Suresi, ayet: 13

Anlamı (Diyanet'in)

Sözlerini bozdukları için onlara lanet ettik. *Kalblerini katılaştırdık.* Onlar sözleri yerlerinden değiştirirler. Kendilerine belletilenin bir kısmını unuttular. İçlerinden pek

azından başkasının daima hainliklerini görürsün. Onları affet ve geç. Allah, iyilik yapanları şüphesiz sever. (Mâide Suresi, ayet: 13.)

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI, İYİLİK.**

"Kalbleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun":

Zümer Suresi, ayet: 22

أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ فٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٢٢﴾

Anlamı

Tanrı, kimin göğsünü İslam'a açmışsa, O, Tanrı'sından gelen bir ışık üzerindedir. Tanrı'yı anma konusunda "*kalbleri katılaşmış olanlar*"*a* yazıklar olsun. Açık sapıklık içinde olanlar, böyleleridir işte. (Zümer Suresi, ayet: 22.)

Bkz. **İSLAM, ZİKR.**

E- "Peygamber'in Kalbi"

"Peygamber, katı kalbli değildir":

Âli İmrân Suresi, ayet: 159

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ
لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلٖيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ
فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ فَاِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلٖينَ ﴿١٥٩﴾

Anlamı

Tanrı'nın acımasıyladır ki, sen (Ey Muhammed!) onlara yumuşak oldun! Sen eğer kaba ve *katı kalpli* olsaydın, andolsun ki, onlar senin çevrenden dağılıp giderdi. Onları bağışla, onlar için Tanrı'dan bağışlanma dile. (Çeşitli) işlerde onlara danış. Giriştiğin (ya da karar verdiğin) zaman da, Tanrı'ya güven! Çünkü Tanrı kendisine güvenenleri sever. (Âli İmrân Suresi, ayet: 159.)

"Kur'an, Peygamber'in kalbine indirilmiştir":

Şuarâ Suresi, ayet: 192-195

وَاِنَّهُ لَتَنْزٖيلُ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ
بِهِ الرُّوحُ الْاَمٖينُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرٖينَ ﴿١٩٤﴾
بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبٖينٍ ﴿١٩٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz Kur'an, alemlerin Rabb'inin indirmesidir. Ey Muhammed! Apaçık Arab diliyle uyaranlardan olman için, *onu (Kur'an'ı), Cebrail, senin kalbine indirmiştir.* (Şuarâ Suresi, ayet: 192-195.)

Bkz. **CEBRAİL, KUR'AN.** Ayrıca bkz. Bakara Suresi, ayet: 97.

"Ey Muhammed! Tanrı dilese, senin kalbini de mühürler":

أَمْ يَقُولُونَ
افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

Şûrâ Suresi, ayet: 24

Anlamı (Diyanet'in)

Yoksa ey Muhammed! Senin için: "Allah'a karşı yalan yere iftira etti" mi derler? Allah dilerse, senin *kalbini mühürler*, bâtılı yok eder, gerçeği sözleriyle pekiştirir. Doğrusu O, kalblerde olanı Bilen'dir. (Şûrâ Suresi, ayet: 24.)

F- "Kalb"in Bir Başka Yönden Önemi

"Tanrı, kişiyle kalbi arasına girer":

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
﴿٢١﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ
وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

Enfâl Suresi, ayet: 21-24.

Anlamı

İşitmedikleri (Kur'an'ı dinlemedikleri) halde, "işittik (dinledik)!" diyenler gibi olmayın. Kuşku yok ki, Tanrı katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü-zararlısı,

o kimselerdir ki sağırdırlar, dilsizdirler ve düşünmezler (Tanrı'yı düşünmezler). Tanrı, onlarda bir yarar (hayr) bulunduğunu bilseydi (onlarda bir yarar görseydi), onlara işittirirdi. Onlara işittirmiş olsaydı bile, yine yüz çevirirlerdi. Arkalarını dönüp giderlerdi. Ey inananlar! Sizi diriltecek şeylere sizi çağırdıkları zaman, Tanrı'nın ve Peygamber'in çağrısına uyun! Ve bilin ki, ***Tanrı, kişiyle kalbi arasına girer.*** O'nun katında toplanacaksınız. (Enfâl Suresi, ayet: 21-24.)

Bu ayetlerin, Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

(Kur'an'ı) dinlemedikleri halde: "Dinledik!" diyenler gibi olmayın. Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü, gerçeği akletmeyen sağırlar ve dilsizlerdir. Allah onlardan bir iyilik görseydi onlara işittirirdi. Onlara işittirmiş olsaydı yine de yüzçevirirlerdi. Zaten dönektirler. Ey inananlar! Allah ve Peygamber, sizi, hayat verecek şeye çağırdığı zaman icabet edin! *Allah'ın kişi ile kalbi arasına girdiğini* ve sonunda O'nun katında toplanacağınızı bilin. (Enfâl Suresi, ayet: 21-24.)

G- "Kalb", Kur'an'da Kimi Zaman İnsanla Özdeş Olarak Yer Alır: "Günahlı Kişi": "Günahlı Kalb"

Bakara Suresi, ayet: 283

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ
فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا
فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾

Anlamı

Eğer yolculuktaysanız ve yazıcı da bulamazsanız, alınmış "rehin"ler yeter. Eğer birbirinize güvenmişseniz, kendisine güvenilen kişi, borcunu ödesin ve Tanrı'sından korksun. Tanıklığı gizlemeyin. Onu kim gizlerse bilsin ki, *onun kalbi günahkârdır.* Tanrı yaptıklarınızı Bilen'dir. (Bakara Suresi, ayet: 283.)

Ğ- "Kalb", "Can"la Özdeş Olarak Yer Alır

Ahzâb Suresi, ayet: 9, 10

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٩﴾ اِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ
الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾

Anlamı

Ey inananlar! Tanrı'nın size olan iyiliğini anın. Anımsayın ki, (Hendek Savaşı'nda) üzerinize askerler gelmişti de ve *biz* onların üzerine *yel* ve göremediğiniz askerler (melekler) göndermiştik. Tanrı, yaptıklarınızı görüyordu. Anın o zamanı ki, üstünüzden ve altınızdan geldiler. (Yukarınızdan ve aşağınızdan saldırdılar.) O sırada gözler yılmış, "*kalbler de (canlar) boğazlara gelip dayanmıştı*". Tanrı konusunda, birtakım sanılara kapılmıştınız o sırada. (Ahzâb Suresi, ayet: 9, 10.)

H- "Korku", "Korkusuzluk" ve "Kalb"

Tanrı, özellikle "savaş" sırasında, kâfirlerin "kalblerine korku" salmakta:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 151
Enfâl Suresi, ayet	: 12
Ahzâb Suresi, ayet	: 26
Haşr Suresi, ayet	: 2

Ayrıca bkz. **CİHAD, SAVAŞ, KORKU.**

I- "Kalblerin (Gönüllerin) Birleştirilmesi ve Kardeşlik"

Konuya ilişkin ayetler için özellikle bkz. **KARDEŞLİK.**

Özet

Kur'an'da yer alan "kalb", son derece önemlidir: Kişi, "sağlam kalb"e sahip olmalıdır. "İman"lıdır bu "kalb". "Düşünür", "duyar", "inanır" ve "değerlendirir". Algılara açıktır tümüyle. Kimi kalb de var ki, "hastalıklı"dır, "kör"dür, "kapalı"dır, "perdeli"dir, "mühürlü"dür. İçten ve dıştan, ya da yalnızca içten "kâfir" olanların "kalb"idir bu tür kalb. "İnançsız" kalbdir, "duygusuz", "düşüncesiz" kalbdir.

İyi kişilerin "kalb"ine "inanç"la birlikte "Tanrı korkusu"da girer. "Tanrı'nın duyuruları, uyarıları, esinleri (ilhamları)" girer. Peygamber'in kalbineyse, bunların yanında "vahiy" de girer. onun için "ayet"ler (Kur'an), Cebrail aracılığıyla Peygamber'in "kalbine indirilmiştir". "Kişiyle kalbi arasına, Tanrı da girmekte".

➤KARDEŞLİK

"Kardeş olarak benimseme durumu."

Kardeş, gerçekte "anaları babaları bir, ya da anaları bir, ya da babaları bir olan çocuklardan her biri"ne denir. (Tekili: "El ah". Çoğulu: "El ihve".) "Gerçek" anlamında kardeş olunabildiği gibi, "kardeş saymak" ve "kardeş sayılmak"la da "kardeş" olunabilir. Böyle bir bağla oluşan duruma da "kardeşlik" denir. "Ana" ve "baba"dan dolayı olan "kardeşlik"ten başka, Kur'an'da geçerli olan kardeşlik; "din kardeşliği", "inanırların inanç kardeşliği"dir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Hucurât Suresi, ayet: 10

Anlamı

İnanırlar, yalnızca "*kardeştirler*". Öyleyse "*kardeşler*" arasını düzeltin! Ve Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının! Olur ki, acınırsınız (size merhamet edilir). (Hucurât Suresi, ayet: 10.)

"Asıl babaları"nı bilemediğiniz "evlatlık"larınız, "sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır":

Ahzâb Suresi, ayet: 5

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ
هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ
بِهِ وَلَٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Anlamı (Diyanet'in)

Evlatlıkları, babalarına nisbet edin. Bu, Allah katında, en doğru olandır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları, "*din kardeşi ve dostlarınız*" olarak kabul edin. İçinizden kasd ederek yaptıklarınız bir yana, yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah bağışlar ve merhamet eder. (Ahzâb Suresi, ayet: 5.)

"Bir arada yaşadığınız öksüzler, sizin kardeşlerinizdir". Bkz. Bakara Suresi, ayet: 220. Ayrıca bkz. OĞULLUK., ÖKSÜZ.

"Tanrı kalblerinizi birleştirdi de, O'nun nimetiyle birer kardeş oluverdiniz":

Anlatılan şu: İki kabile (Evs ve Hazrec kabileleri), İslam'dan önce birbirleriyle amansız biçimde savaşırlardı. İslam'ı kabul ettikten sonra, giderek "kardeş" oluverdiler. Bu anımsatılıyor:

Âli İmrân Suresi, ayet: 102, 103

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ
فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Allah'tan, sakınılması gerektiği gibi sakının! Sizler, ancak Müslüman

olarak can verin. Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın! Allah'ın size olan nimetini anın; Düşmandınız kalblerinizin arasını uzlaştırdı da onun nimeti sayesinde *kardeş oldunuz.* Bir ateş çukurunun kenarındaydınız, sizi oradan kurtardı. Allah, doğru yola erişesiniz diye, size böyle ayetlerini açıklar. (Âli İmrân Suresi, ayet: 102, 103)

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي
أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ
مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Enfâl Suresi, ayet: 62, 63

Anlamı

(Ey Muhammed!) Seni bir oyuna getirmek isterlerse bilesin ki Tanrı sana yeter. Seni ve inanırları, yardımıyla Destekleyen'dir O. Onların (inanırların) kalblerini uzlaştırdı. Yeryüzünde olan her şeyi harcasaydın yine uzlaştıramazdın sen onların kalblerini. Ama Tanrı onların kalblerini uzlaştırdı. Kuşku yok ki O, Güçlü'dür, Hikmetli'dir. (Enfâl Suresi, ayet: 62, 63.)

Konunun bütünü için bkz. **DİLEMEK, DİN, İSLAM, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

Özet

Ana babadan dolayı oluşan kardeşlikten başka kardeşlikler de vardır. Kur'an'da önem verilen kardeşlik, "din kardeşliği"dir. İslam, bu kardeşliği sağlamıştır ve herkesin "İslam çatısı altında kardeş" olmasını istemiştir. Ayetlerde bu anlatılmakta ve insanlığa duyurulmakta. "İnanırlar kardeştirler". "Kardeş olan inanırlar", "İslam inanırlarıdır". Kıscası, "kardeş" olmak için, İslam'da birleşmek gerektiği bildiriliyor ayetlerde. Ayrıca "din kardeşleri"nin "Tanrı'nın ipine sarılmaları" ve "hiçbir zaman ayrılmamaları" da bildiriliyor.

➤KARI

"Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın."

Kur'an'da "karı" anlamında yer alan sözcükler:

"*Zevc*" ("koca" anlamında da yer alır. Kur'an ayetleri dışında, "karı" için genellikle "zevce" kullanılır):

Bakara Suresi, ayet	: 25, 35, 102, 232, 234, 240
Âli İmrân Suresi, ayet	: 15
Nisâ Suresi, ayet	: 1, 12, 20, 57
En'âm Suresi, ayet	: 139, 143
A'râf Suresi, ayet	: 19, 179
Tevbe Suresi, ayet	: 24

Ra'd Suresi, ayet	: 23, 38
Hicr Suresi, ayet	: 88
Nahl Suresi, ayet	: 72
Tâhâ Suresi, ayet	: 53, 117, 131
Enbiyâ Suresi, ayet	: 90
Nûr Suresi, ayet	: 6
Furkan Suresi, ayet	: 74
Şuarâ Suresi, ayet	: 166
Rûm Suresi, ayet	: 21
Ahzâb Suresi, ayet	: 4, 6, 28, 37, 50, 52, 53
Fâtır Suresi, ayet	: 11
Yâsîn Suresi, ayet	: 36, 56, 58
Sâffât Suresi, ayet	: 22
Zümer Suresi, ayet	: 6
Mü'min Suresi, ayet	: 8
Şûrâ Suresi, ayet	: 11
Zuhruf Suresi, ayet	: 70
Mümtehine Suresi, ayet	: 11
Tahrîm Suresi, ayet	: 1, 3
Meâric Suresi, ayet	: 30
Nebe' Suresi, ayet	: 8

"Nisâ":

Bakara Suresi, ayet	: 49, 187, 222, 223, 226, 231, 232, 235, 236
Âli İmrân Suresi, ayet	: 61
Nisâ Suresi, ayet	: 3, 4, 7, 15, 19, 22, 23, 24, 32, 34, 43, 127, 129
Mâide Suresi, ayet	: 6
A'râf Suresi, ayet	: 127, 141
Nûr Suresi, ayet	: 31
Kasas Suresi, ayet	: 4
Ahzâb Suresi, ayet	: 30, 32, 52, 55
Mü'min Suresi, ayet	: 25
Fetih Suresi, ayet	: 25
Mücadele Suresi, ayet	: 2, 3
Talâk Suresi, ayet	: 1, 4

"Es-Sâhibe":

En'âm Suresi, ayet	: 101
Meâric Suresi, ayet	: 12
Cin Suresi, ayet	: 3
Abese Suresi, ayet	: 36

"El İmree":

Âli İmrân Suresi, ayet	: 35, 40
Nisâ Suresi, ayet	: 12, 128

A'râf Suresi, ayet	: 83
Hûd Suresi, ayet	: 71, 81
Yusuf Suresi, ayet	: 21, 30, 51
Hicr Suresi, ayet	: 60
Meryem Suresi, ayet	: 5, 8
Neml Suresi, ayet	: 57
Kasas Suresi, ayet	: 9
Ankebût Suresi, ayet	: 32, 33
Ahzâb Suresi, ayet	: 50
Zâriyât Suresi, ayet	: 29
Tahrîm Suresi, ayet	: 10, 11
Mesed Suresi, ayet	: 4

"Halîle":

Nisâ Suresi, ayet	: 23

"Lehv":

Enbiyâ Suresi, ayet	: 17

A - "Kâfir"lerin "Tanrı" İçin İleri Sürdükleri "Karı"

"Tanrı"nın "karı"sı söz konusu olamaz. "Tanrı, kadın, karı edinmez". O, bütün şeylerden "münezzeh"tir. Öyleyken, "kâfir"ler, "Tanrı"nın "karı"sı varmış gibi izlenimlere götüren inançlar ileri sürerler. "Tanrı'nın çocukları" olduğunu ortaya atarlar, savunurlar. "Putataparlar", "kimi putlar"ın "Tanrı'nın kızları"nın simgeleri olduğuna inandıklarını belirtirler. Başka "kâfir"ler, "Tanrı" için "oğul" ileri sürerler. Yani "Tanrı'nın karısı" varmış gibi savlar ortaya atarlar: Bkz. ÇOCUK.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ
وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ
وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

En'âm Suresi, ayet: 100, 101

Anlamı

"Cin"leri "Tanrı'ya ortak" koştular. O, onları yaratmışken... Ve O'nun için oğullar, kızlar uydurdular. Bilgisizce... O, böyle şeylerden uzaktır, onların niteleyip ileri sürdüklerinden arınmış olarak Yüce'dir. Göklerin ve yerin yaratıcısıdır O. O'nun *"karı"sı* olmadığı halde çocuğu nasıl olabilir? O ki, herşeyi kendisi yaratmıştır. Her şeyi Bilen'dir O. (En'âm Suresi, ayet: 100, 101.)

لَوْ اَرَدْنَا اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 17

Anlamı

"*Karı*" (eğlence:"lehv") edinmiş olsaydık, katımızdan edinirdik onu. Bunu yapıyor olsaydık (böyle yapardık.) (Enbiyâ Suresi, ayet: 17.)

Diyanet'in çevirisinde bu ayete şu anlam veriliyor:

"Eğlenme dileseydik, bunu yapacak olsaydık, şanımıza uygun şekilde yapardık."

Ayette geçen "lehv" sözcüğüne, Diyanet çevirisinde, "eğlence" anlamının verildiği görülmekte. Ancak, Kur'an yorumlarında, buradaki "lehv" sözcüğünün "karı" demek olduğu belirtilmekte. Ünlü Kur'an yorumcularından Celaleddin e's-Süyûtî de "lehv"in, "Yemen"lilerin dilinde "*karı*" anlamına geldiğini yazar. Bununla birlikte, "lehv"de "eğlence" anlamı da var. Yani "lehv" sözcüğü, "karı" anlamını, "eğlence" anlamıyla birlikte içermekte. Konunun geneli için bkz. **CİN, ÇOCUK, MELEK, PUT, TANRI.**

B- "Peygamber" İçin Söz Konusu "Karı"

1- "Peygamber"e (İslam Peygamberi'ne) Hangi "Karı"lar, Kadınlar, "Helal"dir

Ahzâb Suresi, ayet: 50

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ
يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

Anlamı

Ey Peygamber! "Ücret"lerini (mehirlerini) verdiğin "karılar"ını; Tanrı'nın sana ganimet olarak verdiklerinden: sağ elinle sahip olduğun (mülk olarak aldığın) câriyeleri; seninle birlikte göçmüş (hicret etmiş) olan; amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını; kendisini Peygamber'e armağan etmiş olan ve Peygamber'in de kendisiyle evlenmeyi dileyip uygun bulduğu kadını –ki bu; öteki inanırlarlardan ayrı olarak (ey Muhammed!) yalnızca sana özgü bir durumdur–; sana kesinlikle helal kıldık Biz.

Bir zorluğa uğramayasın diye, inanırların karıları ve sağ elleriyle sahip oldukları câriyeleri konusunda da kendilerine neleri gerekli kıldığımızı bilip bildirdik. Tanrı, bağışlayan ve acıyandır. (Ahzâb Suresi, ayet: 50.)

Bkz. **CARİYE, EVLENME, KADIN, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

2- Peygamber'in "Evlenme"si ve "Boşama"sı

تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 51

Anlamı

(Ey Muhammed!) Onlardan (karılarından) dilediğini bırakır ve dilediğini kendine alıkoyup (karı olarak) barındırabilirsin. Ayrıldığını da (yeniden) almanda sana bir günah olmaz. Onların gözlerinin aydın olması için bu durum, daha elverişlidir. Tasalanmamaları ve senin verdiğinden tümünün hoşnut olmaları için de... Yüreklerinizdekini Tanrı bilir. Tanrı, Bilen ve "Halîm" olandır. (Ahzâb Suresi, ayet: 51.)

Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

"Ey Muhammed! Bunlardan istediğini bırakır, istediğini alabilirsin. Boşamış olduklarından da arzu ettiğini almanda, sana bir sorumluluk yoktur. Bu, onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmemelerini, hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını daha iyi sağlar. Allah, kalblerinizde olanı bilir. Allah, Bilen'dir, Halîm'dir."

Bkz. **EVLENME, BOŞAMA.**

3- Peygamber'in Evlenmesine (Karı Sayısına) Konulan Sınır

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ
وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾ ع

Ahzâb Suresi, ayet: 52

Anlamı

(Ey Muhammed!) Bundan sonra karı almak sana helal olmaz. Karılarını (başka) karılarla değiştirmen de... (O başka kadınların) güzellikleri seni imrendirir olsa bile... Sağ elinle "mâlik" olduğun (câriye), bu sınırın dışındadır. Tanrı, herşeyi gözetleyendir. (Ahzâb Suresi, ayet: 52.)

Açıklama

"Bundan sonra karı almak sana helal değildir" diye bildirilirken, Peygamber'in karılarının kaç tane olduğu tartışılmalıdır. Kimileri "Peygamber'in o sırada dokuz karısı vardı" derlerken; kimileri de "o sıradaki karı sayısı on birdi!" derler. Kimileriyse başka sayı ileri sürmekte. Ama "sahih" (sağlam) sayılan "hadis"lerin anlattığı, "dokuz"la "on bir" sayılarında birleşmekte. Ünlü Kur'an yorumları da, o sıradaki "karı sayısı"nın "dokuz" ve "on bir" olabileceğini yazmakta.

Demek ki, Peygamber'in "dokuz" ya da "on bir" karıdan sonra, artık karı alamayacağı "karılarından herhangi biriyle herhangi bir kadını değiştiremeyeceği" ve bunların, bir de "câriye"nin dışında hiçbir kadınla cinsel birleşimde bulunamayacağı bildiriliyor.

Bu sınırlama, sonuna dek kalmış mıdır, yoksa sonradan kalkmış mıdır? Konu, tartışmalı. Kimilerine göre, buradaki "hüküm, sonradan neshedilmiştir (kaldırılmıştır)". Ellinci ayetin bu ayetten sonra "indiği" ve bu ayetin hükmünü kaldırdığı yolunda da görüş ileri sürülür. Eğer hüküm kaldırılmamışsa ve "o sıradaki karı sayısı dokuz ya da on bir" idiyse, Peygambere, bu sayıdaki karılardan başka karı almak, sonuna dek yasaklanmış demektir.

4- Peygamber'in "Karılar"ı ve Özel Durumları

Ey Peygamber! Karılarına söyle...":

Ya "dünya yaşamını ve çekiciliklerini seçsinler; ya da Tanrı'yı, Peygamberi'ni ve Ahiret mutluluğunu..."

"Dünyayı seçenler, güzellikle boşanabilirler"; "Tanrı'yı, Peygamberini ve Ahiret mutluluğunu seçenlereyse, büyük ödül hazırlanmıştır":

يَٓا اَيُّهَا
النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا
﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ
فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 28, 29

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: "Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız, gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim! Eğer Allah'ı, Peygamberi'ni ve Ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah, içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır!" (Ahzâb Suresi, ayet: 28, 29.)

Bkz. **EV, KADIN, PEYGAMBER.**

"Boşanırsanız, Peygamber sizden daha iyilerini karı olarak alır":

عَسٰى رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ
اَنْ يُبْدِلَهُٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَٓائِبَاتٍ
عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَارًا ﴿٥﴾

Tahrîm Suresi, ayet: 5

Anlamı (Diyanet'in)
Ey Peygamber'in eşleri! Eğer o sizi boşarsa, Rabb'i ona sizden daha iyi olan, kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verebilir. (Tahrîm Suresi, ayet: 5.)

"Ey Peygamber'in karıları! Hanginiz açık bir yüz kızartıcı şey yaparsa alacağı ceza herkesinkinin iki katı, iyi tutum ve davranışta bulunursa alacağı karşılık yine herkesinkinin iki katı olacaktır":

يَا نِسَٓاءَ
النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾
وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَٓا
اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 30, 31

Anlamı (Diyanet'in)
Ey Peygamber'in hanımları! Sizlerden biri, açık bir hayasızlık yapacak olursa, onun azabı iki kat olur. Bu, Allah'a kolaydır. Sizlerden Allah'a ve Peygamberi'ne boyun eğip yararlı iş işleyene, ecrini iki kat veririz. Ona, cömertçe rızık hazırlamışızdır. (Ahzâb Suresi, ayet: 30, 31.)

"Ey Peygamber'in karıları! Sesinize ve sözünüze, erkeklerle konuşurken çekicilik vermeyin!", "evlerinizde oturun" ve "açılıp saçılmayın":

يَا نِسَٓاءَ النَّبِيِّ
لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَٓاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ

Ahzâb Suresi, ayet: 32, 33

بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذٖى فٖى قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ٣٢
وَقَرْنَ فٖى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى
وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتٖينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
اِنَّمَا يُرٖيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهٖيرًا ٣٣

Anlamı

Ey Peygamber'in karıları! Siz, öteki kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz! Eğer Tanrı'dan korkuyorsanız, (erkeklerle) konuşurken sesinize, alçaltarak çekicilik vermeyin. Yoksa yüreğinde hastalık (bozukluk, kötü düşünce) olan kimse birşeyler umar. Ve uygun söz söyleyin! Evlerinizde oturun; ilk İslam öncesinin açılıp saçılması gibi açılıp saçılmayın! Namaz kılın, zekat verin, Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğin! Ey Peygamber'in ev halkı, Tanrı, sizden pisliği gidermek ve sizi, tertemiz biçimde arındırmak istiyor! (Ahzâb Suresi, ayet: 32, 33.)

Bkz. **EV, KADIN, PEYGAMBER.**

"Ey Peygamber! Söyle onlara, örtünsünler!:

Ahzâb Suresi, ayet: 59

يَٓا اَيُّهَا
النَّبِىُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِنٖينَ يُدْنٖينَ
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابٖيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ٥٩

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle! Bu, onların tanınmasını ve bundan dolayı incitilmemelerini sağlar. Allah bağışlar ve merhamet eder. (Ahzâb Suresi, ayet: 59.)

Açıklama

Ayette, kadınların üstlerine almaları istenen "örtü" "*cilbâb*" diye geçer.

"Cilbâb" için Elmalılı Hamdi Yazır şöyle der:

"Baştan ayağa örten çarşaf, ferace, çar gibi kisvenin adıdır. Çarşaf ve peçe". (Bkz. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1960, c. 6,s. 3927-3928.)

"Cilbâb"la örtünmenin iki türünden de söz eden Yazır, birincisini şöyle anlatır: "Kaşlarına kadar başını örttükten sonra, büküp yüzünü de örtmek ve yalnız tek bir gözünü açık bırakmaktır". Kendi yetiştiği dönemlerde, ülkemizde kadınların böyle örtündüklerini not olarak belirtiyor.

İkincisi içinse: "Alnın üzerinden sıkıca sardıktan sonra, burnun üzerinden dolayıp gözlerinin ikisi de açık kalsa bile yüzün kısm-ı azamını ve göğsü tamamen örtmüş bulunmaktır" diyor. (Bkz. aynı yer.)

Daha sonra (D/2'de) sunulduğunda görüleceği gibi Nûr Suresi'nin 31. ayetinde de kadınların "örtünmeleri" yolunda buyruk yer alıyor. Ancak orada, "Peygamber'in karılarına ve kızlarına" özel olarak değinilmemekte. Buradaysa özel yer verildiği görülmekte.

Kur'an yorumlarında, "özgür" kadınların, bu arada peygamber karılarının ve kızlarının, "cilbâb"la örtünmelerini istemenin, "özgür kadınları, köle kadınlardan ayırmak" amacına dayandığı yazılır. (Bkz. Taberî, Tefsir, c. 22, s. 33.) Şöyle açıklanır: "Köleler, iş-güç için dışarı çıkarlarken yüzleri, başları açık çıkıyor. Köle olmayan kadınların onlardan ayrılmaları istenmiştir. Onun için özgür kadınların örtünmeleri istenmiştir." (Bkz. Taberî aynı yer.)

Peygamber'in kendisinin ve karılarının bulunduğu "evler"e girilirken uyulması istenen kurallar:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِر۪ينَ اِنٰيهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا
فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍ اِنَّ ذٰلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْي۪ مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي۪
مِنَ الْحَقِّ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍ
ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ
اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪
اَبَداً اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظ۪يماً ٥٣

Ahzâb Suresi, ayet: 53

Anlamı

Ey inanırlar! Yemek için size izin verilmedikçe Peygamber'in evlerine girmeyin! Uygun zamanı beklemeden ("ğayre nâzirî inâhu") sokulmayın! Meğer ki,

çağrılı olasınız. Girin o zaman. Ve yiyeceğinizi yedikten sonra da hemen dağılın! Konuşmaya dalmadan...! Çünkü tersi Peygamber'i üzüyor. Utanıyor size bir şey söylemekten. Tanrı'ysa gerçeği belirtmekten utanmaz. (Vallahu lâ yestahyî mine'l-hakk). *Peygamberin karılarından bir şey istediğinizde de onu, perde ardından isteyin. Böyle olması, sizin kalpleriniz için de, onların (karıların) kalpleri için de daha temiz olanıdır.* Bundan böyle Tanrı'nın Peygamberi'ni üzmeniz de, ondan sonra karılarını karı olarak almanız da size doğru olmaz hiçbir zaman. Böyle bir yola gitmeniz, Tanrı katında büyük günahtır. (Ahzâb Suresi, ayet: 53.)

Bkz. **EV, GÜNAH, HARAM, HELAL, KALB, KADIN, PEYGAMBER, PERDE.**

Açıklama

Bu ayet, "perde ayeti" diye ünlüdür. Ayetin, "iniş nedeni"yle ilgili hadisler değişik. En ünlüsü, Enes'ten aktarılan bir hadisdir.

Bu hadise göre, ayet, Pegamber'in bir düğünündeki durum nedeniyle inmiş bulunuyor: Peygamber Cahş Kızı (Zeyd'in karısıyken boşandıktan sonra Peygamber'in karıları arasına katılan Zeyneb'le) gerdeğe girecekleri gece. Öyle bir düğün yapılır ki, "benzeri, Peygamber'in başka hiçbir kadınıyla evlenirken yapılan düğünde görülmemiştir." (Bkz. Buharî, Nikâh /68-69, c. 6, s. 142, 143; Müslim, Nikâh /90, 91, c. 2, s. 1049, hadis no: 1428; Ebu Davud, Et'ıme /2, c. 4, s. 126, hadis no: 3743; İbn Mace, Nikâh /24, c. 1, s. 615, hadis no: 1908.) Düğün gecesi herkes tıka basa karnını doyurur, ama gelenler çekilip gitmezler. "Oturup konuşurlar". Oysa Peygamber artık, Zeyneb'le başbaşa kalmak istemektedir. Onlar gitmeyince Peygamber'in kendisi evden çıkar bir süre. Öbür karılarının odalarına gider. Önce Âişe'nin, sonra da ötekilerin yanına varır.

"–Allah mubarek etsin, yeni karını nasıl buldun?

"– ..."

Düğün evindekiler, sonunda, Peygamber'in artık konukların gitmesini istediğini anlarlar, "kapıya yönelirler". Konuklar giderler. Ne var ki yine hepsi gitmemiştir. Hadisin kimi biçimlerine göre, Peygamber, Zeyneb'le gerdeğe gireceği eve döner, gitmediklerini görünce bir daha çıkar. Sonra yine döndüğünde, hadisin kimi biçimine göre, "iki kişi"yi, kimi biçimine göre "üç kişi"yi, kimi biçimine göreyse "üç grub"u (selâselu rahtin) daha gitmemiş, oturup konuşuyor bulur. Yeniden çıkmak zorunda kalır. Ama hadisin genelinden anlaşıldığına göre, Peygamber'in evden ilk çıkışında bu üç grup vardır, dönüp geldiğinde iki, ya da üç kişi kalmıştır. Her neyse, sonunda onlar da giderler. Ve Peygamber, Zeyneb'le başbaşa kalma olanağını bulur. Enes diyor ki: "Ben de oradaydım. Peygamber araya perde gerdi. Bir süre sonra da çıktı bulunduğu yerden. Perde ayeti inmişti". (Hadisin değişik biçimleri için bkz. Buharî, Tefsir /33-8, c. 6, s. 25, 26; Müslim, Nikâh /92-95, c. 2, s. 1050-1052, hadis no: 1428; Tirmizî, Tefsir /34, c. 5, s. 358, hadis no: 3218-3219; Taberî, Camiu'l-Beyan, c. 22, s. 26-28.)

Enes'ten aktarılan bir başka hadise göreyse, ayetin inmesine neden, Ömer'in isteği: Bu hadise göre, Ömer "Üç konuda Tanrı'nın kendisine 'muvafakat' ettiğini (yani uyduğunu)" söylüyor ve o üç konudan birini de, Peygamber'in karılarının "perde arkasına" alınmalarını istemesi üzerine "perde ayeti"nin inmiş olması diye gösteriyor: "Ey Tanrı Elçisi! Karılarına buyursan da perdeye bürünseler (ya da perde arkasına geçseler)! Çünkü iyi adam da kötü adam da konuşuyor onlarla!"

dediğini, "perde ayeti"nin, bunun üzerine indiğini açıklıyor. Aynı hadise göre, ikinci konu da Peygamber'in karılarıyla ilgili. Ömer: "Peygamber'in karıları kıskançlık yüzünden, Peygamber'e karşı dayanışmaya girmişlerdi. Ben de onlara: 'O (Peygamber), sizi boşarsa, Tanrı'sı, sizden daha iyi karılar verebilir ona!' dedim. Bunun üzerine ayet indi..." diyor. (Bkz. Buharî, Selât /32, c. 1, s. 105; Tefsir /2-9, c. 5, s. 149-150.) Ömer'e Tanrı'nın "uyduğu" belirtilen 2. konuya ilişkin ayet, Tahrîm Suresi'nin 5. ayetidir. Yukarıda (4/b'de) sunuldu. Müslim'in aktarmasındaysa, üç konudan ikinci konu olarak bu değil de başka konu geçer. (Bkz. Müslim, Faziletu's-Sahabe /24, c. 2, s. 1865, hadis no: 2399.) Ama Müslim'in aktarmasında da, "perde ayeti"nin iniş nedeninin, Ömer'in isteği olduğu açıklanır. (Ayrıca bkz. Süyûtî, el İtkân Fi Ulumi'l-Kur'an c. 1, s. 46, 'nevi': 14.)

"Perde ayeti"nin inişine, Ömer'i "sebeb" gösteren, başka aktarmalar da kaynaklarda yer almakta. Ömer'in, Peygamber'in karılarının örtünmelerine, evden giriş çıkışlarına ve disiplin altına alınmalarına ilişkin ayetlerin inişine neden olduğu da çeşitli yollardan aktarılır. (Özellikle Taberî'ye bakınız.) Onun için, söz konusu ayetin gelişine yol açan olay, nerede meydana gelirse gelsin, Ömer'in payı bulunduğu kabul edilebilir.

Söz konusu ayete neden olay, Zeyneb'in odasında değil de, Ümmü Seleme'nin odasında meydana geldiği de ileri sürülür. (Bkz. Taberî.)

Ancak, "perde ayeti"ne asıl neden olan olayın, Zeyneb'in düğünündeki olay olduğu genellikle kabul edilir. (Bkz. Sâbûnî, Safvatu't-Tefâsir, c. 2, s. 534.)

Peygamber'in gizini-gizlediğini açığa vurup konu yapan iki karısı, Peygamber'in karılarını hoşnut etmek amacıyla kimi "helal" şeylerden kendini yoksun edecek biçimde andiçmesi:

"Ey Peygamber! Karılarını hoşnut etmeyi düşünerek kendini, Tanrı'nın sana helal kıldıklarından neden yoksun bırakıyorsun?":

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ١ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ ٢ وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ
وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ
قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ٣ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ
فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ
وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ٤

Tahrîm Suresi, ayet: 1-4

Anlamı

Ey Peygamber! Karılarının hoşnutluğunu gözeteceksin diye, Tanrı'nın sana helal kıldıklarından kendini niçin yoksun ediyorsun? Tanrı bağışlayan ve acıyandır. Tanrı, antlarınızın çözümü için kurtulmalığı (kefareti) buyruğuna uygun (meşru) kılmıştır. Tanrı, sizin yardımcınızdır. O'dur Bilen ve Hikmet'li olan. Bir zaman, Peygamber (Muhammed), kimi karılarına gizlice bir söz söylemişti. Kadın, onu (bir başkasına ulaştırılıp) açığa vurunca, Tanrı da durumu Peygamber'e iletince, Peygamber de kadının açığa vurduklarının bir kesimini bırakıp bir kesimini ("sana söylediklerimi şöyle şöyle anlatmışsın başkasına!" diyerek) ortaya koymuştu. İşte Peygamber böyle kadına anlatınca (sırrını saklamadığını yüzüne vurunca); kadın: "Bunu sana kim haber verdi?" diye sormuştu. Peygamber de: "Bana, herşeyi Bilen ve herşeyden Haberi Olan (Tanrı) haber verdi!" demişti. Ey iki kadın! Eğer Tanrı'ya yönelip tevbe ederseniz, –ki, ikinizin de yüreği, (hakkın dışına) kaymıştı– ikiniz için de iyi olur. Ama eğer ona (Peygamber'e) karşı güçbirliği ederseniz, bilin ki, Tanrı, onun yardımcısıdır. Cebrail, inanırların iyileri ve melekler de yardımcısıdır ayrıca. (Tahrîm Suresi, ayet: 1-4.)

Açıklama

Bu ayetlerde değinilen olay nedir?

Kimi hadislere ve yorumlara göre: "Bal şerbeti" olayıdır. Özeti şu:

Peygamber, karılarından Cahş Kızı Zeyneb'in (Zeyd'in karısı iken sonra Peygamber'in karıları arasına katılan Zeyneb'in) sırasındayken, "bal şerbeti" içmektedir. Bunu bilen öbür karılarından Âişe ile Hafsa, kıskandıkları Zeyneb'den Peygamber'i soğutmak için hileye başvururlar. Aralarında konuşurlar: Ağzının "meğafir" koktuğunu söyleyelim... İkisi de ayrı ayrı, "ağzın meğafir kokuyor!" derler Peygamber'e. Peygamber "bal şerbeti" içtiğini söyler. Onlar da, "öyleyse o balı yapan arılar, ballarını o kötü kokan ağaçtan almıştır" derler. Amaçları, Peygamber'in, "bana öyle bir balın şerbetinden içirdi!" diye düşünüp Zeyneb'e içerlenmesini sağlamak. Peygamber, ağzının "meğafir" koktuğunun söylenmesine üzülür: "Bir daha bal şerbeti içmem!" der. (Bkz. Buharî, Tefsir / 66, c. 6, s. 68; Müslim, Talâk /20, s. 1200, hadis no: 1474.) Bu olay, Buharî ve Müslim'in dışındaki hadis kitaplarında da yer alır. Ve ayetlerin "iniş"ine "neden" (sebep) gösterilir. Ancak, odasında "bal şerbeti" içilen kadın, aynı kaynaklarda hep Zeyneb olarak geçmez. Güçbirliği eden kadınlar da hep Âişe ve Hafsa değildir. Kimi aktarmalarda, Âişe, Sevde ve Safiyye, Hafsa'ya karşı güçbirliği etmiş gösterilir.

En sağlam kaynaklarda yer alan bu hadisin çeşitli biçimlerindeki ortak noktalar:

• Peygamber'in karıları arasında alabildiğine bir kıskançlık vardı.

• Kimileri arasında güçbirliği de oluşuyordu. Ortaklar, daha çok hangi ortağı (kumayı) kıskanıyorlarsa, ona karşı güçbirliği ediyorlardı. Hadis incelemecileri, genellikle, Cahş Kızı Zeyneb'e karşı güçbirliği edildiği görüşündeler.

• Ortaklar, Peygamber'in karıları oluşlarına bile aldırmazcasına, kıskançlık yüzünden yalan söyleyebiliyorlardı. Peygambere: "Ağzın meğafir kokuyor!" derlerken olduğu gibi.

Ne var ki, ayette (4. ayet), "iki kadının, Peygamber'e karşı güçbirliği eder olduklan" yansıtılıyor.

Kimi hadislere ve yorumlara göre de, yukarıdaki ayetlerin "iniş nedeni" başka: Peygamber'in, câriyesi Marya'yla yatmış olmasına gösterilen tepki.

Marya Kimdir?

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, şunları yazıyor:

"Mâriye (Marya), Mısırlı olup Hıristiyan bir hanımdı. Bazı yazarların belirttikleri gibi o, belki de Kopt soyundan, kızkardeşi Sirîn'in verdiği ifadeye göre ise, yine muhtemelen İran asıllı idi. Diğer bazı kaynaklar ise, onun, Grek asıllı olduğundan bahsederler. (...) Hicri 7. yılda, *Mısır'daki Kopt'ların Büyük Başkanı,* Resulullah'ın (Peygamber Muhammed'in) gönderdiği İslam'a davet mektubuna bir yazı ile cevab vermiş ve *yazı ile birlikte gönderdiği birçok hediyeler arasında bu köle kadını da ona armağan etmişti...*" (Bkz. İslam Peygamberi, çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, İstanbul, 1980, c. 2, s. 745, fıkra, 1118.)

Hamidullah, öteki yazarlar gibi, Marya'nın güzelliğinden de söz eder, onu Peygamber'e armağan eden kimsenin, Peygamber'i kendi dinine kazanma amacını gütmüş, o nedenle "güzel câriyeler" armağan etmiş olabileceğini düşündüğünü belirtir. (Bkz. aynı kitap, c. 1, s. 350, fıkra: 536.)

Peygamber, Mısır "Mukavkıs"ından gelen armağanlardan yalnızca Marya'yı kendisine ayırmıştı.

Leoni Caetano de şunları yazmakta:

"Mısırlı Marya'nın güzelliği, daha ilk geldiği günden beri, Peygamber üzerinde büyük bir etki oluşturmuştu. Hadisin bildirmediği kimi nedenler yüzünden Peygamber, Marya'nın öteki kadınlarla birlikte yaşamasını istemedi. Başlangıçta onu, caminin bitişiğinde bulunan Numan Oğlu Harise'nin evinde oturttu. Muhammed, ailesi için orada birçok kez, konukseverlik istemişti. Sonra Marya'yı, Aliye'ye, yani Medine'nin yukarı kesimine, kendisinin olan bir yere nakletti. Daha sonra burası, "Müşrifetu Ümmi İbrahim" (İbrahim'in anasının onurlandırdığı yer, ya da İbrahim'in anasına ait tepe. Birinci anlamına göre 'meşrefe' olması gerekir. "Müşrefe" de olabilir. Suriye'de, Mişrefe diye de bir köy vardır. Buna göre "Müşrefetü Ümmü İbrahim"de olabilir.) adıyla tanınmıştır. Marya, İbrahim'i orada doğurmuştur. Birçok kimseler, bu hareketi eleştiriyorlardı. Kıskanç karılar, *hepsinin en güzeli ve tatlısı olan ve istenmeyen bu 'rakibe'ye bir kötülük etmeyi düşünüyorlardı...*" (Dili, bugünkü dille Türkçeleştirilmiştir. Parantez içindeki açıklama da eklenmiştir.) (Bkz. Caetano, İslam Tarihi, çev. Hüseyin Cahid [Yalçın], İstanbul, 1925, c. 192, 193, fıkra: 23 A.)

Marya'nın doğruduğu İbrahim, Peygamber'in oğluydu ve küçükken öldü. (Kaç yaşında öldüğü tartışmalı. Kimine göre, 10-11 yaşındayken.)

Peygamber'in Marya'yla yatması neden olay olmuştu? Kur'an'da da (bkz. Ahzâb Suresi, ayet: 50-52) câriyesiyle cinsel birleşme hakkı verildiği halde, bu durumun olay yapılması hangi nedene dayanıyordu?

Hadislerden anlaşıldığına göre: Peygamber'in, Marya'yla yatıp cinsel birleşimde bulunmasına gösterilen tepki, bunun, Hafsa'nın odasında ve Hafsa'nın yatağında gerçekleştirilmiş olmasıydı. Yani Peygamber başka za-

manlarda da birleşmişti, ama birleşme bu odada, bu yatakda olunca tepki görmüştü. Çünkü Hafsa özgür (hurre) bir kadındı, üstelik Peygamber'in en yakın arkadaşlarından Hattab Oğlu Ömer'in kızıydı. Bir köle olan Marya'nın, kendi yatağında Peygamber'le birleşmesine dayanamamıştı, onur sorunu yapmıştı. Şöyle haykırmıştı Peygamber'e:

"Bunu nasıl yaparsın? Hem de benim günümde, benim odamda ve benim yatağımda?" (Bkz. Taberî, Tefsir, c. 28, s. 102.)

Olay nasıl meydana gelmişti?

Taberî'nin de tefsirinde yer verdiği aktarmalar değişik. Bunu anlatan hadisin yaygın biçiminin özeti şöyle:

Peygamber Hafsa'nın odasına gider. O sırada Hafsa odasında yoktur, babasına gitmiştir. Peygamber Marya'yı çağırır onun odasına. Hafsa'nın yatağında onunla yatar. Tam o sırada da Hafsa dönmüştür babasının evinden. Olayı görür. Kimi aktarmaya göre, Peygamber işini bitirinceye dek bekler. Sonra içeri girip tepkisini gösterir. Bunun üzerine Peygamber, Marya'yla bir daha yatmayacağını söyler, "Marya'yı kendisine haram ettiğini" bildirir. Olayı gizli tutması söylendiği halde Hafsa, Âişe'ye anlatır ve Peygamber'e karşı "dayanışırlar". (Bkz. Taberî, c. 28, s. 101, 102.)

İşte kimi yorumculara göre: "Ey Peygamber, karılarının hoşnutluğunu gözeteceksin diye, Tanrı'nın sana helal kıldığı şeyden kendini neden yoksun kılarsın?" diye başlayan ayetler gelir Peygamber'e.

Ayetlerin gelişine, "bal şerbeti" olayı mı, Marya olayı mı neden olmuştur?

Taberî'ye göre, ikisi de olabilir. Dahası, bir başka neden de olabilir.

Ancak, ayetlerin ikincisinde, bir "ant kurtulmalığı"ndan (yemin keffaretinden) söz ediliyor. "Bal şerbeti olayı"nda Peygamber yalnızca: "bal şerbetini bir daha kesinlikle içmeyeceğini" söyler. Andiçmez. Marya olayında da Peygamber açıkça "yemin" etmemekte. Ancak, "kendisine haram kıldığını" açıklamakta. "Haramı helal kılmak" biçiminde bir anlatımsa, kimi fıkıhçılara göre "yemin" sayılır. Kaldı ki, Fahruddin Râzî, "Kur'an yorumcularından bir cemaat, Peygamber'in, câriyesiyle bir daha yatmayacağına ilişkin yemin ettiğini aktarmaktadır" diyor. (Bkz. e't-Tefsiru'l-Kebir, c. 30, s. 43.) Ayrıca "haram" ve "helal" sözcüklerinin ayette yer alıyor olması (1. ayette) da, ayetlerin Marya olayıyla ilgili olduğunu gösterir niteliktedir. Sonra, "bal şerbeti" olayında, hadislerde, yukarıda da belirtilidiği gibi, kadınların hangi kadını kıskanıyorlarsa ona karşı güçbirliği ettikleri anlatılırken, 4. ayette, kadınların "Peygamber'e karşı güçbirliği ettikleri" yansıtılıyor ki, bu da, ayetlerin "bal şerbeti" olayıyla ilgili bulunmadığını gösterir gibi.

Abdulhalim Mahmud (Ezher Üniversitesi profesörlerinden)'da şunları (Arapça) yazmakta:

"Müfessirler katında 'iniş nedeni' olarak ünlü olan rivayet, birincisidir. Yani, *Peygamber Mısırlı Marya'yı kendisine haram etmiştir, ayetler onun için inmiştir.* Bu hadisi, Darekutnî (Ö. 385/M. 995), İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. İkinci rivayet ise ('bal şerbeti' olayı), Buharî ve Müslim'de yer almış ve hadisçiler arasında daha geniş bir alan bulmuştur. Sened yönünden de birincisinden daha sağlamdır. Ama *ayetlere iniş nedeni olması, çok uzaktır.* Birinci rivayeti (Marya olayının iniş nedeni olduğuna ilişkin rivayeti) benimsemeyi gerektiren birçok neden vardır: Birinci

neden: Ayette sözü edildiği biçimde, kimi karıları hoşnut kılacak olan şey, Peygamber'in bir kadından (Marya'dan) uzaklaşmasını sağlayan "haram kılma"sıdır. Karıları, bu sevindirir. Yoksa karıları, onun "bal şerbetini içmesi ya da içmemesi" sevindirmez. İkincisi: Peygamber'in karıların yönelik 'boşama, başka kadınlarla değiştirme' gibi korkutma ve tehditleri; Tanrı'nın, meleklerinin, iyi inanırların Peygamber'e yardımcı olacağına ilişkin anlatımları içine alan bir surenin inişi gösteriyor ki, Peygamber'in karıları arasında bir yarışma, birbirlerini kıskanma durumları vardı. Ve bu gösteriyor ki, bu durum Peygamber'i câriyesinden kendisini yoksun kılarak karılarını hoşnut etmeye yöneltmişti. Kimilerinden bunu gizli tutmalarını istemişti, ama sırrı açığa vurmuşlardı. İşte bu nedenler, ayetlere, Marya olayının neden olduğuna ilişkin rivayeti, görüşü benimsemek gerektiğini gösterir. İbni Kesir, 'bal şerbeti'nin, ayetlerin inişine neden olduğu yolundaki görüş, zayıftır...' diyor. Tanrı daha iyisini bilir." (Bkz. Safvetu't-Tefâsir, c. 3, s. 406, not: 3.)

Peygamber'in karıları arasına katılan Zeyneb (Zeyd'in karısıydı):

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ
مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ
مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾
مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 37, 38

Anlamı

An o durumu ki, Tanrı'nın iyilik ettiği, senin de iyilik ettiğin kişiye: "Karını kendi nikahında tut ve Tanrı'dan kork (da boşayım deme)!" diyordun. Oysa Tanrı'nın açıklayacak olduğu şeyi (o kadına duyduğun ilgiyi) içinde saklıyordun. İnsanlardan korkuyordun. Oysa asıl korkman gereken Tanrı'dır. Ne zaman ki Zeyd onunla işini bitirdi; sana karı olarak verdik onu. Oğulluklarının karılarıyla evlenmekte inananlar için bir güçlük blunmasın diye. Oğlullukları, karılarıyla işlerini bitirip ilişkilerini kestikleri zaman... Tanrı'nın buyruğu yerine getirilesidir. (Ayet: 37.) Tanrı'nın kendisine uygun görüp kesinleştirdiği konuda, Peygamber için bir güçlük olamaz. Daha öncekilerde de tanık olunan bir Tanrı yasasıdır bu. Tanrı'nın buyruğu, ölçülüp biçilmiştir. (Ahzâb Suresi, ayet: 38.)

Bu ayetlerin, Diyanet çevirisindeki anlamları:

Ey Muhammed! Allah'ın nimet verdiği, senin de nimetlendirdiğin kimseye: "Eşini bırakma! Allah sakın!" diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun. Oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik. Ki, evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiğinde onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir. (Ayet: 37) Allah'ın Peygamber'e farz kıldığı şeylere, ona bir güçlük yoktur. Bu, Allah'ın öteden beri gelmiş geçmişlere uyguladığı yasasıdır. Allah'ın emri, şüphesiz gereği gibi yerine gelecektir. (Ayet: 38)

Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBER.** Ayrıca bkz. **ÇOCUK, OĞUL-OĞULLUK.**

Açıklama

Bu ayetlerin, özellikle 37. ayetin "iniş nedeninin" ne olduğu da tartışmalı. Çünkü konuya ilişkin "hadis"ler değişik:Bir hadise göre neden şu:

Zeyd, yani Peygamber'in azadlısı ve oğulluğu olan Zeyd (İbn Harise), Peygamber'e gelmişti birgün. Karısı Zeyneb'den yakınıyordu. Boşamak eğilimindeydi. Peygamber: "Sakın! Karını tut, boşama!" demişti. Oysa, Peygamber Zeyneb'in ondan ayrılacağını ve kendi karısı olacağını biliyordu. Ama "insanlardan çekindiği için", bunu açıklamamış, Zeyd'e karısını boşamamasını söylemişti. Ayet, bunun üzerine "indi". Bu arada, Peygamber Zeyd'e: "Karını tut, sakın boşama!" derken, içinden onun "boşamasını istediği"de ileri sürülmekte ve ayetin inişine neden olarak belirtilmekte.

Bir başka hadise göreyse 37. ayetin "iniş nedeni" şöyle:

Peygamber bir gün Zeyd'i evinde arar. Bulamaz. Zeyd'in karısı Zeyneb vardır. Yarı çıplak durumda, çamaşır yıkamakta. Peygamber görür. "İçinde, değişmeler olur". Coşkun sevgi belirir. Bunu dile getiren sözler söyler Zeyneb'e. Ve sonra gider. Kocası gelince Zeyneb, durumu anlatır. Zeyd de hemen Peygamber'e gider: "Ey Tanrı elçisi! Zeyneb'i eğer sevdinse,ben ayrılayım, sen al!" der. Peygamber'se "hayır! Karını boşama!" diye açıklar. Oysa içinden onun boşamasını istemektedir. İşte ayet, bunun üzerine iner.

38. ayetin "iniş nedeni"ne gelince:

Yorumlarda yer aldığına göre: Davud Peygamber'in doksan dokuz karısı ve üç yüz de câriyesi varken "Hitti Uriya"nın karısını almıştı. (Oğlu Süleyman Peygamber'in de, tefsirlerde, üçyüz karısı ve yediyüz câriyesi olduğu yazılır.) O kadını alışı da şöyle olmuştu:

Davud Peygamber, bir gölün kıyısına gider. orada bir kadın yıkanmakta. Kadın son derece güzel. Davud Peygamber görür ve önüne geçilmez bir ilgi duyar. Kadının, karıları arasına girmesini ister içinden. Kadının, "Uriya"nın karısı olduğunu öğrenince, adamın savaşta ölebileceği yere gönderilmesini ve öldürülmesini sağlar. Kadın dul kalınca da alıp karıları arasına katar.

Bu olay, Sad Suresi'nin 21. ayetinden başlayan 4. ayetin de "iniş nedeni" olduğu ileri sürülür "tefsirler"de. O ayetlerin Diyanet çevirisindeki anlamları şöyle:

Ey Muhammed! Sana davacıların haberi ulaştı mı? Ma'bedin duvarına tırmanıp Davud'un yanına girmişlerdi de o, onlardan ürkmüştü. Şöyle demişlerdi:

"Korkma! birbirinin hakkına tecavüz etmiş iki davacıyız, Aramızda adaletle hükmet! Ondan ayrılma, bizi doğru yola çıkar! *Bu kadeşimin doksan dokuz dişi koyunu, benim de tek dişi koyunum vardır; 'onu da bana ver!' dedi.* Ve tartışmada beni yendi!". Davud: "*And olsun ki, senin dişi koyununu, kendi dişi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur.* Doğrusu, ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. İnanıp yararlı iş işleyenler bunun dışındadır ki, sayıları da ne kadar azdır!" demişti. Davud, kendisini denediğinizi sanmıştı ta, Rabb'inden mağrifet dileyerek eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti. Böylece onu bağışlamıştık. Katımızda, onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır. (Sad Suresi, ayet: 21-25.) Bkz. **DAVUD, MELEK.**

İlgili Kur'an yorumlarından yer aldığına göre: Burada sözü edilen "dişi koyun", "karı"dır. "Doksan dokuz dişi koyun", "Davud Peygamber'in doksan dokuz karısı"dır. "Bir dişi koyun"sa, "Uriye"nın karısı. Davud'un, "doksan dokuz karısı" varken, başkasının "bir tek karısı"nı istemesinin ve ne yapıp edip almış olmasının doğru olmadığı, "iki davacı kişi" kılığındaki "iki melek" aracılığıyla anlatılmakta kendisine.

İşte Ahzâb Suresi'nin 38. ayetinde bir önceki ayetle konu edilen olay nedeniyle, yani Peygamber'in oğulluğu Zeyd'in karısı Zeyneb'i almış olması üzerine: "Tanrı'nın kendisine uygun görüp kesinleştirdiği konuda, Peygamber için bir güçlük olamaz. *Daha öncekilerde de tanık olunan* bir Tanrı yasasıdır bu. Tanrı'nın buyruğu, ölçülüp biçilmiştir" diye açıklama yapılırken, Davud Peygamber'in bu olayına değinildiği ileri sürülür.

Davud Peygamber ve Hitti Uriya'nın karısı olayı, eldeki Tevrat'ta da yer almakta. Yer verilen öykü şöyle başlamakta: "Davud yatağından kalktı ve kralın evinin damı üzerinde geziniyordu. Yıkanmakta olan bir kadını, damdan gördü. Kadının bakılışı çok güzeldi. Davud gönderip kadın hakkında soruşturdu. Biri dedi: "Bu kadın, Hitti Uriya'nın karısı, Eliam'ın kızı Bat-Şebâ değil mi? Ve Davud ulaklar gönderip onu getirtti. Kadın onun yanına geldi. Nurdarlığından temizlendiğinden Davud onunla yattı. Kadın evine döndü. Ve kadın gebe kaldı... " (Bkz. Samuel II, Bap:11, ayet: 2-5.) Şöyle sona ermekte: "Ve Uriya"nın karısı, kocası Uriya'nın öldüğünü işitti; kocası için dövündü. Ve yası geçince, Davud (adam) gönderip onu evine aldı. Onun karısı oldu ve ona bir oğul doğurdu. Fakat Davud'un yaptığı şey, Rabb'in önünde kötü idi." (Bkz. Samuel II, 11:26, 27.)

Ahzâb Suresi'nin söz konusu ayelerinin (37. ve 38. ayetinin), Diyanet çevirisindeki anlamları da şöyle:

"Ey Muhammed! Allah'ın nimet verdiği ve senin de nimetlendirdiğin kimseye: 'Eşini bırakma! Allah'tan sakın!' diyor; Allah'ın açığa vuracağı şeyi, içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun. Oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd, eşiyle ilgisini kestiğinde, onu seninle evlendirdik. Ki, evlatlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir. Allah'ın Peygamber'e farz kıldığı şeylerde, ona bir güçlük yoktur. Bu, Allah'ın öteden beri gelmiş geçmişlere uyguladığı yasasıdır. Allah'ın emri, şüphesiz gereği gibi yerine getirilecektir."

C- Peygamberden Başka İnanırların "Karı"ları

1- Bir Kişinin, Alabileceği "Karı Sayısı"

"Bir kişi, dörde değin karı alabilir":

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ
فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ
أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

Nisâ Suresi, ayet: 3

Anlamı

Eğer öksüzler konusunda adaletli davranamayacağınız korkusuna kapılırsanız, hoşunuza giden kadınlardan *ikişer, üçer, dörder olmak üzere alın nikahınıza.* Eğer aralarında adaletli olamayacağınızdan korkarsanız karı olarak alacağınız *bir tane* olmalıdır. Ya da sağ ellerinizle *sahip olduklarınızla (câriyelerinizle)* yetinirsiniz. Doğru olandan sapmamanıza daha uygundur bu. (Nisâ Suresi, ayet: 3.)

Diyanet'inkinde de şöyle anlam verildiği görülüyor:

"Eğer, velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil; hoşunuza giden başka kadınlarla *iki, üç ve dörde kadar* evlenebilirsiniz. Şayet arlarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız, bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz (câriye) ile yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur."

Bkz. **ADALET, EVLENMEK, KADIN, ÖKSÜZ, CARİYE.**

Açıklama

Bu ayette açıkça, "dörde kadar" karı alınabileceği bildiriliyor. "Câriye"ler, bu sınırın dışında tutuluyor. "İslam hukuku"na da böyle geçmiştir. "Hukuk Sözlüğü"nde, konu üzerinde genişçe durulacak.

2- Kişi, Evleneceği Karının İnanır Olmasına Dikkat Etmelidir

Kişi, karılığa alacağı kadının "inanıyor olup olmadığı"na dikkat etmek zorundadır. "İnanan kadınlar"ı da, "inanmayanlar"la evlendirmemek gerekmekte:

وَلَا تَنْكِحُوا
الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ
وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ
خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ

Bakara Suresi, ayet: 221

وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

Anlamı

Putatapar kadınlarla evlenmeyin! Onlar inanıyor olmadıkça. Elbette ki inanır bir câriye, putatapar bir kadından iyidir. Beriki hoşunuza gidiyor olsa bile... Putapar erkeklerle de bunlar inanmadıkça, inanır kadınları evlendirmeyin. Elbette ki inanır bir köle, putatapar bir erkekten iyidir. Beriki sizi imrendirir olsa bile. İşte onlar, ateşe çağırırlar. Tanrı'ysa cennete ve katından bağışlanmaya çağırır izniyle. Ve ayetlerini insanlara açıklar. Olur ki, anar-düşünürler. (Bakara Suresi, ayet: 221.)

Bkz. EVLENMEK, PUTATAPAR. Ayrıca bkz. CARİYE, KÖLE.

D- Karı-Kocalık

1- Cinsel İlişkiler

a) Koca Karı İçin, Karı da Koca İçin "Giysi" (Libas) Gibidir

"İzin verildi; artık Ramazan gecelerinde de karılarınızla cinsel birleşimde bulunabilirsiniz".

Bakara Suresi'nin 187. ayetinin anlamı şöyle: Oruç tutulan günün gecesinde (de), karılarınızla cinsel birleşmeniz "helal" kılındı size. Onlar sizin için giysi, siz de onlar için giysi durumundasınız. Tanrı bildi ki, siz (cinsel) eğiliminize karşı dayanamamaktasınız. Tevbenizi kabul etti de sizi bağışladı. Şimdi girişebilirsiniz onlarla ilişkiye. Tanrı'nın size yazdığını isteyip arayın. Tanyerindeki ak iplik, kara iplikten sizce seçilene değin yiyin, için. Mescidlerde ibadete kapanık durumda bulunduğunuz sırada onlara (karılarınıza) cinsel ilişki girişiminde bulunmayın. Tanrı'nın sınırlarıdır bunlar. Yaklaşmayın bunlara. İşte Tanrı ayetlerini insanlara böyle açıklar. Olur ki, korkup karşı gelmekten sakınırlar. (Bakara Suresi, ayet: 187.)

Bkz. KADIN, ORUÇ.

b) Karılar, Kocaların "Ekinliği"dir

Bakara Suresi'nin 223. ayetinde şu bildirilmekte: "Karılarınız sizin için bir ekinliktir. Öyleyse ekinliğinize dilediğiniz yerden girebilirsiniz..."

Bkz. KADIN. Ayrıca bkz. CİNSEL BİRLEŞİM.

c) Karı-Kocanın Cinsel İlişkide Bulunmalarının Doğru Olmadığı Zamanlar

Bkz. AYBAŞI.

d) "Cinsel İlişki"nin Gerektirdiği Durumlar

Bkz. ABDEST.

2- Öteki İlişkiler ve Karı-Koca Arasında Olabilecek Durumlar

a) Kocalar, Gerektiğinde Karılarını Yola Getirmeyi Bilmelidirler

48
KARI

Öğüt, yatağa almama ve dövme:

Nisâ Suresi, ayet: 34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ
عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ
وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

Anlamı

Erkekler (kocalar), kadınlara (karılara) egemendirler. Tanrı'nın (insanlardan) kimini kimine üstün kılması ve erkeklerin mallarından harcar olmaları nedeniyle... Öyleyse iyi kadınlar, boyun eğen ve Tanrı'nı güvence altına alması nedeniyle koruması gerekenleri (koca malını, namusunu) onların bulunmadığı sırada da koruyan kadınlardır. (Ey erkekler!) Başkaldırırlar diye kaygılandığınız kadınlara öğüt verin, yatarken onlardan ayrı yatın ve dövün onları. Eğer size boyun eğerlerse artık onların zararına olacak bir yol aramayın. Tanrı, Yüce ve Büyük'tür. (Nisâ Suresi, ayet: 34.)

Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı:

"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı, erkekler, kadınlar üzerine hakimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zamanda da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövün. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah Yüce'dir ve Büyük'tür." Bkz. **İYİ, İYİLİK, KADIN, ÜSTÜNLÜK.**

Açıklama

Bu ayetin "iniş nedeni"ni anlatan ve Kur'an yorumalarında yer alan hadislerden birinde şöyle denir: Bir kadın Peygamber'e gelerek "koca"sının kendisini "tokatladığı"nı anlattı. Peygamber de "kısas"a hükmetti. (Yani kocaya aynen tokat vurulacaktı.) Ancak hemen bu ayet geldi.

Kocası tarafından dövüldüğü için Peygamber'e başvurup "şikayet"te bulunan kadının başvurusu üzerine Peygamber'in kocaya "kısas" hükmettiğini, kocanın da aynen dövülmesi gerektiğini bildirdiğini anlatan ve ayettin, bu olay üzerine indiğini açıklayan hadisler birkaç tane. Hadisler birbirini destekler nitelikte. Hadislere göre, Peygamber "vahy"i beklemeden "hüküm" bildirmişti. "Vahy" gelince, o hükmün geçerliği ortadan kalktı. Çünkü gelen "vahy"de, yani ayette, "karı"nın, "koca" tarafından "dövülebileceği" bildiriliyordu. "Karının başkaldırısından kaygıya kapılan koca, sonunda onu dövebilir". Hadiste, şu ayetin de bu olay üzerine indiği anlatılır:

Tanrı Yüce'dir ki, gerçek egemen (hükümdar) O'dur. (Ey Muhammed!) Vahyi bitirilene dek Kur'an'da ivedilik gösterme. (Yani kesin yargıda bulunmak için vahyi, vahyin bitirilmesini bekle.) Ve "Tanrı'm! Bilgimi (vahiyle) artır!" de. (Tâhâ Suresi, ayet: 114.)

Bkz. **KUR'AN**. Ayrıca bkz. **BİLGİ, HÜKÜM, YARGI.**

"Kadın ve erkekler, karşı cinslerden bakılması yasak olanlara bakmasınlar", "karılar, kocalarının, belirli bir kesim yakınlarının, kölelerinin ve kimi çocukların dışında kalanlara, kapalı kalması gereken yerlerini ve süslerini gösteremezler":

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ
مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ
إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ
أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ
أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ
أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ
الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ
بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللّٰهِ
جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

Nûr Suresi, ayet: 30, 31

Anlamı

(Ey Muhammed!) Söyle erkek inanırlara, (kendilerine yasak olan karşı cinslere bakarlarken gözlerini sımsıkı yumsunlar ve erkeklik organlarını korusunlar. Bu, onlar için en temiz kalma yoludur. Tanrı onların yaptıklarından bilgisi olandır. Ve dişi inanırlara da söyle, onlar da (bakılması yasak olan karşısında) gözlerini sımsıkı kapasınlar. Ve onlar da kadınlık organlarını (namuslarını) korusunlar. Ayrıca (yüz ve avuç içi gibi) zorunlu olarak görülebileceklerin dışında kalan yer-

leri bir yana, (kapanması gereken yerlerini ve) zorunlu olarak görülebileceklerin dışında kalan yerleri bir yana, (kapanması gereken yerlerini ve) süslerini göstermesinler. Başörtülerini de yakalarından (bürür nitelikte) bağlayıp örtünsünler. Süslerini-süs yerlerini, yalnızca kocalarına, babalarına, kocalarının babalarına, oğullarına, kocalarının oğullarına, kardeşlerine, kardeşlerinin oğullarına, kız kardeşlerinin oğullarına, bunların karılarına, sağ elleriyle (satın alıp) malik olduklarına (kölelerine), erkeklerden artık kadın gereksinimi kalmamış olanlara, kadınların ud yerlerini daha öğrenememiş olan çocuklara göstersinler. Ayaklarını yere, gizledikleri süsleri anlaşılsın diye vurmasınlar. Ey inanırlar! Tümünüz Tanrı'ya dönün! Olur ki kurtulursunuz. (Nûr Suresi, ayet: 30, 31.)

Diyanet'in çevirisindeki anlamı:

"Ey Muhammed! Mü'min erkeklere söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar. Bu, onların arınmasını daha iyi sağlar. Allah, yaptıklarından şüphesiz haberdardır. Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya babaları veya kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kadınları veya câriyeleri veya erkekliği kalmamış hizmetçiler, ya da kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri süslerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey inananlar! Saadete ermeniz için hepiniz tevbe ederek Allah'ın hükmüne dönün. " Bkz. HARAM, HELAL.

Açıklama

Yukarıdaki buyrukların, bir takım "olay"lar üzerine geldiği bildirilir Kur'an yorumlarında ve hadislerde: Örneğin anlatıldığına göre kimi kadınların kimi süsleri belirecek biçimde ve göğüslerinden bir bölüm ve saçları gözükür durumda dolaştıkları görülmüş; "Ne çirkin şey!" diye karşılanmış bu durum. Kimi kadınların da, "ayaklarındaki süsler"i belli edercesine yürüdüklerine tanık olunmuş. İşte bu ve benzeri olaylar üzerine örtünme buyruğuyla birlikte kadınların uymaları istenen kurallardan bir bölümünü içeren yukarıdaki ayetler inmiştir.

Gösterilmesi yasak olan yerlerin "dışında tutulan yerler" nelerdir?

Ayette "illa ma zahare", yani (zorunlu olarak) açıkta kalan yerler" diye bir "istisna" yer alıyor. Bu yerler nerelerdir?

İşte bu soruya genellikle verilen karşılık şudur: "Eller ve ayaklar". Kimilerine göre de "ellerin tümü" değil, "avuç içleri"dir.Bu yerlerin dışında kalan kesimler, kadınlarda gösterilmesi zorunlu değildir. Kadınlar, bu yerlerin dışında kalan yerlerini, yanlızca kocalarına gösterebilirler. Bir de ayette sayılan kimselere gösterebilirler belirli ölçüler içinde.

E- Karı ve Kocanın Birbirlerine Olan Üstünlükleri

Kocalar, karıları için egemendirler. Gerektiğinde onları dövebilirler de... (İlgili ayetler yukarıda yer almıştır.)

Karının da "koca" üzerinde "hakk"ı vardır. Ne var ki, kocaların "derece"leri, karılarınkinden üstündür:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ

Bakara Suresi, ayet: 228

Anlamı

Kadınların (karıların) da, erkeklerin kendi üzerlerindeki uygun-bilinen hakları gibi erkekler üzerinde hakları vardır. Ama erkeklerin *kadınlar üzerinde üstünlükleri var...*(Bakara Suresi, ayet: 228.)

Diyanet çevirisindeki anlamıysa şöyle:

Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde, vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün dereceleri vardır. (Bakara Suresi, ayet: 228.)

Bkz. **AYBAŞI, HAKK, KADIN, MİRAS.**

F- Karı-Koca Uyuşmazlığı ve Çözümü

1- Uyuşmazlığın Nedenleri

a) Maddi Neden

Karı-koca uyuşmazlıklarından kimilerinde "maddi" nedenlerin payı bulunduğu, kimi ayetlerde –doğrudan değilse bile dolayısıyla– anlatılmakta. Boşama-boşanma biçimlerini anlatan ayetler incelendiğinde bu görülür. Bakara Suresi'nin 229. ayetinde, anlaşmazlığa düşen karı-kocadan kadın, eğer kocasından ayrılıp kurtulmak istiyorsa, kocasına "kurtulmalık" (fidye) önerebileceği bildiriliyor ki konumuz yönünden ilgi çekicidir. Evlenmelerde "mehr" (mehir, mihr) denen maddi karşılığa yer verilmiş olması karı-kocadan her birinin mal varlıklarının, güvencelerinin göz önünde tutulduğunu gösterir. Bkz. **BOŞAMA, EVLİLİK.**

b) "Büyü" (Sihr)

Bakara Suresi'nin 102. ayetinde, Hârût ve Mârût adlı iki meleğin, Babil'de "büyü" öğrettikleri, öğrettikleri arasında "karı-kocanın arasının açılmasını sonuçlandıracak büyü"nün de bulunduğu bildiriliyor. Ancak, "Tanrı'nın izni olmadıkça kimseye zarar verilemeyeceği"de açıklanıyor. Yani, etki, "Tanrı'nın izni"ne bağlanıyor. Bkz. **BABİL, BÜYÜ, HÂRÛT-MÂRÛT, SÜLEYMAN.**

2- Uyuşmazlıkların Sona Erdirilmesi (Çözüm)

İki yol gösterildiği gözleniyor:

- Ayrılmalar yolu.
- Barışmalar yolu.

Konu için özellikle bkz. **BARIŞ, BOŞAMA, İLA, ZIHAR, ZİNA.**

G- Karının Suçlanması

Bu konu için özellikle bkz. **GÜNAH, İFTİRA, ZİNA.**

Ğ- Karının " Anaya Benzetilmesi"

Bu konu için bkz. **ZIHAR**. Ayrıca bkz. **BENZEMEK.**

H- Karı ve Cennet
1- Dünyadaki Karılar Cennette

Ra'd Suresi, ayet: 23, 24

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ
بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

Anlamı

Onlar için girecekleri "adn cennetleri" vardır. Babalarından, *karılarından* ve çocuklarından iyi olanlar da gireceklerdir oraya. Her bir kapıdan giren melekler de onlara uğrar; "selam size. Sabretmenizin karşılığıdır bu. Dünya yaşamının ne güzel sonucudur burası!" derler. (Ra'd Suresi, ayet: 23, 24.)

Bkz. ADN, CENNET.

2- Cennette (Erkeklere) Verilecek "Temiz Karılar"

Tûr Suresi, ayet: 20

مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ

Anlamı

Dizi dizi tahtlara yaslanmış olarak bulunur onlar. Onları "Hûr İn" ile (iri ve kara gözlü kadınlarla, güzel gözlü kızlarla) evlendireceğiz. (Tûr Suresi, ayet: 20.)

Bkz. CENNET, HÛRİ.

Özet

"Karı-kocalık", Tanrı'nın buyrukları arasında, önemli bir yer tutar. "Koca"nın hakları var, "karı"nın hakları var. Koca, "derece" yönünden üstün. "Karı"lar, "koca"larının egemenliğindedirler, olmalıdırlar. Kocalar, kendilerine boyun eğmeyeceklerini gördükleri, ya da bu duruma geleceklerinden kaygı duydukları "karı"larını "dövebilirler"de. Ama önce "öğüt" vermeleri ve belirli bir süre ayrı yatmaları gerekir. Karılar, yükümlülüklerini yerine getirirlerse, hiçbir sorun kalmaz.

Kimin ne kadar "karı" alabileceği, yani bu dünyadayken kaç tane kadınla evlenebileceği ayetlerde gösterilmiştir: Peygamber'in dışındaki inanırlar, "dörde kadar" karı alabilirler. Câriyeleri bunun dışındadır. Unutulmamalı ki karı ile nasıl cinsel ilikide bulunulabiliyorsa "câriye"lerle de aynı meşrulukla bu ilişkide bulunulabilir. Karılar için konulan sınır, câriyeler için konulmuş değildir. Yani insan dilediği sayıda câriye alabilir ve cinsel ilişkide bulunabilir. "Karı sayısı"nda, Peygamber'e de sınır konmuştur. Ama sınır koyan ayet indiğinde, kimi hadislere göre Peygamber'in karı sayısı 9, kimine göreyse 11'di. İleri sürüldüğüne göre, Peygamber'in karı sayısı bu sınırda kalmıştır. Kimi hadisçi ve Kur'an yorumcusuna göreyse, bu sınırı koyan Ahzâb Suresi'nin 52. ayeti, aslında 50. ayetinden önce inmiştir. 50. ayetteyse sınır yok.

Peygamber'in karılarının da Peygamber'e karşı yükümlülükleri bildirilir ayetlerde. Kimi ayette: "Ey Peygamber, karılarına söyle!" biçiminde, kimilerinde de

"Ey Peygamber karıları!" biçiminde seslenişlerle... Buyruklar bildirilen karılar, bu iletilen buyruklara uymazlarsa Peygamber'in boşayabileceği ve "Tanrı'nın Peygamberi'ne, ibadete kendini veren, Tanrı'ya ve Peygamber'e boyun eğen dul ve kızlardan karılar verebileceği" duyuruluyor.

İster Peygamber'in karıları olsun, ister başkalarının karıları olsun, bakışlarını ve vücutlarını erkeklerden uzaklaştırmaları, açılıp saçılmamaları, tersine örtünmeleri gerekir. Peygamber'in karıları için geçerli olan örtünme, öteki kadınlar için de geçerlidir. Kadınlar, yabancı erkeklere, en çok yüzlerini ve ellerini gösterebilirler. İslam "fukaha'sı, yani hukukçuları, "kadınların yüzlerinin" de gösterilmemesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir kimi çağlarda. Ve bu durum, "fıkıh" kitaplarına da "fetva" olarak geçmiştir. Bunun gerekçesinde, "yüzün, fitneye (yani zina gibi durumlara) yol açabileceği" ileri sürülmüştür.

Ayetlerde, kadınların, "konuşma"larına ve "yürüyüş"lerine de dikkat etmeleri gerektiği bildirilir. Kadınlar, yabancı erkekler karşısında "çekici biçimde" konuşmamalıdırlar. Seslerine erkeği çekecek türden özellik vermemelidirler. Yürürken de edalı yürümemelidirler. "Süslerini belli edecek biçimde" atmamalıdırlar adımlarını.

Erkeklerin bu dünyada karıları olduğu gibi, öbür dünyada da karıları olacaktır. Öbür dünyadaki karılarından bir kesimini bu dünyadakiler, bir kesimini de "Hûriler" oluşturacaktır. Bir erkeğe ne kadar karı verileceğiyse, ayetlerde geçmemekte, hadislerde açıklanmakta. Kimi hadisler, cennettekilere verilecek kadın sayısını, "yüz"lere, "bin"lere vardırmakta. Bu hadislerin sağlamlık dereceleri üzerinde, "Hadis Sözlüğü"nde durulacak.

"Kâfirler", Tanrı'nın da karısı varmış gibi" sözler söylemekteler. Oysa Tanrı'nın karısı olamaz. Tanrı bundan, bu tür eksikliklerden uzaktır.

➤KÂRÛN

Kur'an'da, "Musa'nın toplumundan" olduğu anlatılan ve çok zengin olduğu, sonra da "yerin dibine geçirildiği" bildirilen kişi.

Kârûn kimdi ve kendisine ne öğüt verilmişti:

٧٥ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ٧٦
وَابْتَغِ فِيمَا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ٧٧

Kasas Suresi, ayet: 76, 77

Anlamı

Kârûn, "Musa'nın toplumu"ndandı. Ama onlara karşı azgınlık etti.Biz ona hazineler vermiştik. Öylesine ki, anahtarlarını taşımak, andolsun ki güçlü bir toplumun gücünü aşıyordu. An o zaman ki toplumu ona öğüt vermişti: "Kendini rahat bulup şımarma! Çünkü Tanrı, kendini rahat bulup şımaranları sevmez. Tanrı'nın sana verdiği olanaklarda Ahiret yurdunu kazanmanın yolunu ara. Dünyadan alacağın payını da unutma. Tanrı sana nasıl iyilik ettiyse sen de başkalarına iyilikte bulun. Yeryüzünde bozgunculuk etme! Çünkü Tanrı, bozgunculuk edenleri sevmez." (Kasas Suresi, ayet: 76, 77.)

Kârûn'un Öğütlere Verdiği Karşılık ve Gösterdiği Tutum

Bu arada, Kârûn'a imrenenler ve imrenmeyenler:

Kasas Suresi, ayet: 78-80

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْ أَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا
وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي
زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ
مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقّٰيهَا
إِلَّا الصَّابِرُونَ

Anlamı

Kârûn şunu söyledi: "Bendeki bilgiden ötürü verildi verilenler (zenginlik)!". Oysa o bilmiyor muydu ki, Tanrı ondan önce, ondan daha güçlü, topladığı mal daha çok olan nice kuşakları yok etmişti. Suçluların günahları sorulmaz. Kârûn, süsü-görkemiyle çıkmıştı toplumunun karşısına. O sırada dünya yaşamını sevenler: "Kârûn'a (Tanrı katından) verilen bize de verilmiş olsaydı ne iyi olurdu. Kuşkusuz büyük bir payın sahibidir o" dediler. Kendilerine (Tanrı'sal) bilgi verilmiş olanlarsa: "Yazıklar olsun size! İnanan ve (buyrukları yerine getirerek) iyi davranışta bulunanlara Tanrı'nın vereceği karşılık çok daha yararlıdır. Böyle bir sonuca da ancak, sabırlı olanlar kavuşabilirler!" (Kasas Suresi, ayet: 78-80.)

Kârûn'un Sonu

"Kârûn, yerin dibine geçiriliyor" ve ona imrenenler de gerçeği kavrıyor:

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ
لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ
﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ
مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ع

Kasas Suresi, ayet: 81, 82

Anlamı

Sonunda onu, evi-sarayıyla birlikte yerin dibine geçirdik. Tanrı'ya karşı ona yardım edebilecek bir topluluğu yoktu. Karşı koyabilecek durumda olanlardan da değildi. Dün onun yerinde olmayı isteyenler şöyle demeye başladılar: "Vay, demek gerçek şu: Tanrı rızkı (malı-mülkü), kullarından dilediğine geniş, dilediğine de dar olarak verir. Tanrı bize iyilik etmemiş olsaydı bizi de yerin dibine geçirirdi. Ya demek böyle: Kâfirler, sonuçta başarıp kurtuluşa eremezler". (Kasas Suresi, ayet: 81, 82.)

Açıklama

"Kârûn" adı, Kur'an'da dört kez geçer. İkisi, Kasas Suresi'nin yukarıda sunulan ayetlerinde (bkz. ayet: 76-79.), biri Ankebût Suresi'nin 39., biri de Mü'min Suresi'nin 24. ayetinde. Bkz. **FİRAVUN, HÂMÂN.**

Yukarıdaki ayetlerden Kârûn'a ilişkin şu bilgileri edinebiliyoruz:

• Kârûn, "Musa"nın toplumundandı".

• Kârûn, çok zengindi: "Hazinelerinin anahtarlarını "bir topluluk" bile taşıyamamaktaydı.

76. ayette, "Kârûn'un hazinelerinin anahtarlarının taşımaya güç yetiremediği" bildirilen "topluluk" için "usbe" sözcüğü yer alıyor. Bu sözcük, "büyük bir topluluk" anlamında. Bu toplulukta "kaç kişinin bulunduğu"ysa tartışmalı.

Kur'an yorumlarında, kimi hadislere dayanılarak şu bilgi de veriliyor: "Anahtarlardan her biri, bir parmaktan büyük değildi. Ve bu anahtarları, ancak altmış katır taşırdı"

• Kârûn'a Tanrı katından özel bir bilgi verilmişti:

Bu "bilgi"nin ne olduğu konusu da hadislerde ve Kur'an yorumlarında yer alıyor: Deniyorki "o bilgi, Tevrat bilgisiydi. Kârûn, Tevrat'ı çok iyi bilen birkaç kişiden biriydi. Zenginliğinin de bundan kaynaklandığını ileri sürüyordu."

• Kârûn, durumuna ve zenginliğine bakıp şımarmıştı. Konuşmaları ve tutumu da şımarıkçaydı.

• Ve Kârûn, "eviyle birlikte yerin dibine batırılmıştır."

Ayetlerde, "Kârûn'un kimliği" konusunda başka bilgi verilmemektedir. Hadisler ve Kur'an yorumlarıysa ayrıntılı bilgiler aktarıyor, birçok öyküye yer veriyor. Bu bilgilerin sağlamlık derecesi tartışmalı.

Ciddi araştırmacılar, Kur'an'daki Kârûn'la, Tevrat'taki Korah'ın aynı kişi olduğunda birleşiyorlar.

Eldeki Tevrat'ın sayılar bölümünün 16. babı, "Ve Levi Oğlu Kohat Oğlu Yitshar Oğlu Korah..." diye başlar.

"Korah"ın "yere batırıldığı" bildiriliyor. Şöyle:

"Ve vaki oldu ki, bütün bu şeyleri söylemeyi bitirince, *onların altındaki yer yarıldı ve yer ağzını açtı, onları, evlerinin halkını, Korah'ın bütün adamlarını ve bütün mallarını, yuttu.* Onlar ve kendilerine ait olanların hepsi, ölüler diyarına diri diri indiler. Ve yer üzerlerine kapandı." (Bkz. Tevrat, Sayılar, 16:31-33.)

Tevrat'ta, "Korah ve adamları gibi yerin dibine geçirilmemeleri için" İsrailoğulları uyarılıyor. Ne var ki, İsrailoğulları uyarıları dikkate almazlar, ya da unuturlar, sonra başlarına "felaket"ler gelir. Vebadan "on dört bin yedi yüz kişi ölür". Bkz. Sayılar, 16:40-49.)

Tevrat'ta yer alanların bir bölümünün, başka konularda olduğu gibi bu konuda da, Kur'an yorumlarına yansıdığı görülüyor. Birçok yerleri değiştirilerek, kimi yerleri daha da abartılarak...

"Kârûn" konusunda, ayetlerin anlattığı kısaca şöyle:

Çok zengin ve çok güçlü bir kişi olduğu halde, Kârûn da Tanrı'ya karşı gelmenin cezasını görmüştür. Her şeyiyle birlikte "yerin dibine batırılırken", gücü ve zenginliği kendisine bir şey sağlamamıştır. Öyleyse, insanın gücü ne olursa olsun; Tanrı'ya karşı gelmekten sakınmalı ve boyun eğmeli.

➤KARYE

Aslında "kasabadan küçük bir yerleşim yeri", yani "köy" anlamındayken Kur'an'da genel olarak "yerleşim yeri" anlamında yer alıyor. Diyanet'in çevirisinde çoğu yerde "kasaba" anlamı uygun görülmüş.

Bu sözcüğün, Kur'an'da kimi kasaba ve kenti anlattığı görülmekte:

"Karyelerin Anası" ya da "Ana Karye": (Ümmü'l-Kurâ) "Mekke"

En'âm Suresi'nin 92. ve Şûrâ Suresi'nin 7. ayetinde, "Kur'an'ın, Peygamber'e vahyedilmesinin, Ümmü'l-Kurâ:Ana Kent (ana köy, ana kasaba, kentlerin anası, köylerin ve kasabaların anası) ve çevresini uyarma amacına dayandığı" bildiriliyor. "Li tünzire Ümme'l-Kura ve men havlehâ: Sen (ey Muhammed!) Karyelerin Anasını (yani Mekke'yi) ve çevresini uyarasın diye..." (Kur'an'ı sana indirdik) deniyor.

Bu ayetlerdeki "Karyelerin Anası"nın "Mekke" demek olduğunda birleşiliyor.

Kasas Suresi'nin 59. ayetinde de şöyle deniyor:

"Senin Tanrı'n, karyelerin anasına (ana karyeye), kendilerine ayetlerimizi okuyacak peygamber göndermedikçe onların halkını yoketmez...".

Yani insanları uyarmak için "karyelerin anasına" (ana karyeye), yani yerleşim birimlerinin "merkez"ine, elinde Tanrı'nın "kitab"ı bulunan bir peygamber gönderilir. Onlar bu kitabın uyarılarına, öğütlerine kulak asmazlarsa o zaman cezaları verilir. Bu ceza, toptan yok etme biçiminde gerçekleşebilir.

"Karye" kimi yerde "Kudüs", kimi yerde "Kudüs yakınlarındaki kasabalardan biri", kimi yerde "Antakya" kimi yerde "Eyle" (bkz.**İSRAİLOĞULLARI.** Ayrıca bkz. **BALIK, CUMARTESİ YASAĞI, HAVARİLER, MUSA.**) anlamında görülmüştür.

"İki Karye" (Karyeteyni): "Mekke" ile "Tâif"

Kâfirler, Kur'an'ın bu iki kentin halkından "bir büyük (soylu) adam"a indirilmesi gerektiğini düşünerek, "bu neden olmadı?" diye soruyorlar. Zuhruf Suresi'nin 31. ayetinde anlatılıyor bu. Bkz. **KUR'AN**.

Burada sözü edilen "iki karye"nin Mekke'yle Tâif olduğu kesin. "Ümmü'l-Kurâ"nın, yani "Karyelerin Anası"nın Mekke demek olduğu nasıl kesinse...

Çoğu yerdeki "karye"nin neresi, nereler olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, Yahudilerin, Hıristiyanların, daha sonra da putatapar, Müslüman Arapların yaşadıkları yerleşim merkezleri olduğunda kuşku yok. Kapsamı daha genişleten Kur'an yorumcuları varsa da ciddilik yanı su götürür.

Kısacası: "karye" sözcüğü, Kur'an'da, "dinsel olaylar"ın yoğun olduğu ya da din yönünden ilgiyle üzerinde durulan olayların yerleşim yerlerini dile getirmekte. Bu yerlerin başında da Mekke, Kudüs, Tâif, Antakya, Eyle, Eriha gelmekte.

➤KATRAN

Bu sözcük, Kur'an'da bir yerde, İbrahim Suresi'nin 50. ayetinde "katiran" diye geçmekte. "Cehennemdekilerin gömleklerinin "*katran*"dan olacağı" bildiriliyor:

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ
وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى
الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ
قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ
اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا
بِهِ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

İbrahim Suresi, ayet: 48-52

Anlamı

O gün (Kıyamet günü) yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek. (İnsanlar) Tek ve Çok Ezici (el Vahidu'l-Kahhâr) olan Tanrı'nın huzurunda boy göstereceklerdir. O sırada suçluları, zincirlere vurulmuş olarak görürsün. Gömlekleri de *katrandan.* Yüzlerini ateş sarıyordur. Tanrı herkesi işlediğinin karşılığıyla cezalandırsın diye olacaktır bu. Kuşku yok ki Tanrı, "hesabı çabuk olan"dır. İnsanlara bir bildiridir bu. Bununla korkutulsunlar (uyarılsınlar) diye. Ve bilsinler ki, O, Tek Tanrı'dır ve akıl sahipleri bunu anıp düşünsünler diye... (İbrahim Suresi, ayet: 48-52.)

Bkz. **CEHENNEM, KIYAMET, GÖK, YER.**

Açıklama

Katran: "Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, siyah renkte, ağır is kokulu, suda erimeyen bir madde. Bitkilerden çıkarılana *bitki katranı*, maden kömüründen elde edilenine de *maden katranı* adı verilir. Kıyamette cehennemliklerin, ya da cehennemdekilerin "gömlekleri"nin yapım maddesi olarak bildirilen "katran", acaba böyle bir katran mıdır? Başka türlüsünü düşünmek zor. Kur'an yorumlarında (Arapça tefsirlerde), "söz konusu gömleklerin katrandan oluşu"na gerekçe açıklanırken şöyle dendiği görülüyor:

"Gömlekler katrandan olacak çünkü: Katran, daha çabuk alev alan bir maddedir (li ennehu ebleğu liştiâli'n-nâri)".

➤KAZA ve KADER

İslam "dinbilirler"i ve özellikle de "kelamcılar"ı (inançbilimcileri) bu konu üzerinde önemle dururlar, kimileri, insan aklıyla bağdaştırma yolunda büyük çaba gösterirler. Bkz. **DİLEMEK, ECEL, ÖLÜM, TAKDİR, TANRI.**

Genellikle paylaşılan bir açıklamayı şöyle belirtmek mümkün:

"Kader", olacakların ve biçimlerinin, Tanrı katında belirlenmesidir. "Kaza" da belirlenmiş, planlanmış olanların, zamanı gelince ortaya çıkmasıdır.

Ne, nasıl olacak, ne zaman olacak, hangi biçimde ortaya çıkacak? Bunu Tanrı belirlemiştir (takdir) etmiştir. Olacaklar belirlendiği gibi olmayacaklar da belirlenmiştir Tanrı katında. İnsanlardan kimin ne yapacağı, ne yapmayacağı, hangi yolu, hangi yöntemi seçeceği, başına ne geleceği, önünün, yaşamının ve sonunun ne olacağı da belirlenmiştir. En küçük ve ince ayrıntılarına dek... İnsanın kendi dünyasında olsun, kendi dışında olsun hiçbir şey, hiçbir durum, hiçbir oluşum, Tanrı'nın belirlemesinin dışında değildir. Tanrı, dilediğini dilediği gibi yapmakta, ya da yapmamakta özgürdür. Belirlediği durumların, belirlediği gibi ortaya çıkması ve gerçekleşmesi (kaza), kaçınılmazdır, kesindir. Tersi ya da sapması düşünülemez.

Konuyla ilgili ayetler için bkz. **AÇIKLAMA, AHİRET, AKIBET, CEHENNEM, CENNET, DİLEMEK, DİN, HİDAYET, ECEL, KİTAB, TAKDİR, TANRI, YAZGI.**

➤KEFFARET

Keffaret (kefaret): "Bir günahın bağışlanması için sunulan kurtulmalık." Bu, bir "bağış" (sadaka) olabilir, bir "köle azad etmek" olabilir, bir "oruç tutma" olabilir.

Kur'an'da dört kez geçer:

Mâide Suresi, ayet: 45, 89 (iki kez), 95.

"Keffaret sözcüğüyle somut iki günah"ın bağışlatılması için gerekli olanlar yer alıyor ayetlerde: "Andı bozma"nın "keffareti" ve "yasak av avlamanın keffareti":

Andı bozmanın karşılığı:

On yoksulu doyurmak" ya da "on yoksulu giydirmek" ya da "bir köle azad etmek". Bunlardan birine güç yetirilemiyorsa "üç gün oruç":

لا يؤاخذكم
الله باللغو في ايمانكم ولكن يؤاخذكم بما عقدتم الايمان
فكفارته اطعام عشرة مساكين من اوسط ما تطعمون
اهليكم او كسوتهم او تحرير رقبة فمن لم يجد فصيام
ثلثة ايام ذلك كفارة ايمانكم اذا حلفتم واحفظوا
ايمانكم كذلك يبين الله لكم اياته لعلكم تشكرون ﴿٨٩﴾

Mâide Suresi, ayet: 89

Anlamı

Tanrı bilmeden ağzınızdan kaçırdığınız andiçmelerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Ama sizi, bir amaca bağlayarak bile bile ettiğiniz andiçmelerinizden dolayı sorumlu tutar. İşte böyle bir durumun keffareti şudur: Ailenize yedirdiklerinizin ortalamasıyla on yoksulu doyurmak, ya da bu yoksulları giydirmek ya da bir köle azad etmek. Bunları bulamayan kimse içinse (kefaret:) üç gün oruç tutmaktır. İşte içtiğiniz (ve sonra bozduğunuz) andlarınızın keffareti budur. Andlarınızı tutun. Tanrı ayetlerini size böyle açıklıyor. Olur ki şükredersiniz. (Mâide Suresi, ayet: 89.)

Bkz. ANT, ORUÇ.

İhramlıyken Av Avlanmanın Keffareti

"Avlanan avın değerinde kurbanı Mekke'ye (kesilmek üzere) göndermek", ya da "avın değerince yoksul doyurmak" ya da "doyurulan her bir yoksul doyurmaya karşılık bir gün oruç tutmak":

يا ايها الذين امنوا لا تقتلوا الصيد
وانتم حرم ومن قتله منكم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم يحكم به
ذوا عدل منكم هديا بالغ الكعبة او كفارة طعام مساكين
او عدل ذلك صياما ليذوق وبال امره عفا الله عما سلف
ومن عاد فينتقم الله منه والله عزيز ذو انتقام ﴿٩٥﴾

Mâide Suresi, ayet: 95

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! İhramlı iken av öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan onu öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde *keffaret* ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır. Allah geçmiştekileri affetmiştir. Kim tekrar yaparsa Allah ondan öç alır. Allah Güçlü'dür, Öç Alıcı'dır. (Mâide Suresi, ayet: 95.)

Kimi "keffaret" de, belirli olmayan bir günahın karşılığıdır. Örneğin, "kısas"da hak sahipleri haklarından vazgeçerlerse, bu, işledikleri bir günaha karşılık (keffaret) olabilmekte. Mâide Suresi'nin 45. ayetinde bu durum anlatılıyor. Bkz. **KISAS.**

Kısacası: "Günah"ın karşılığında bir "keffaret" belirlenmişse, yerine getirildiği zaman o günahı bağışlatır. Örneğin "andı tutmamak, bozmak", hangi türden olursa olsun; "günah"tır. Ne var ki "günah"ın bağışlanması için bir "keffaret" gösterilmiştir ayette. Ödendiği zaman "günah" silinmiş olur.

Bkz. **GÜNAH.**

➤KELÂM VE KELİME

"Söz, konuşma, bildiri".

A- "Kelâm"

Kur'an'da dört kez yer aldığı görülmekte:

Bakara Suresi, ayet : 75
A'râf Suresi, ayet : 144
Tevbe Suresi, ayet : 6
Fetih Suresi, ayet : 15

1- "Kelâmu'llah":"Tanrı Sözü":Tevrat

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ
يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

Bakara Suresi, ayet: 75

Anlamı

Onların (Yahudilerin) size inanacaklarını umar mısınız (ey İslam inanırları)? Şu varken ki onlardan bir kesim kimseler, "*Tanrı'nın kelâmı*"*nı* işitirlerdi de sonra dönüp onu algılamışlarken bile bile "tahrif" ederlerdi (değiştirme, saptırma yoluna giderlerdi). (Bakara Suresi, ayet: 75.)

Burada "Kelamu'llah:Tanrı'nın sözü" diyemiyle anlatılması amaçlanan; "Tevrat"tır. Demek ki Kur'an, "Tevrat"ı, "Tanrı'nın kelâmı", yani "Tanrı sözü" olarak tanıtıyor. Ve diyor ki, "Tevrat inanırlarından bir kesim kişiler, Tevrat'ın Tanrı sözü olduğunu bile bile "tahrif" yoluna giderlerdi. Burada sözü edilen "tahrif" nedir? Bu konu için bkz.**TEVRAT, TAHRİF.** Ayrıca bkz. **KİTAB, YAHUDİLİK.**

2- "Kelâmu'llah:Tanrı Sözü":Kur'an

فَإِذَا انْسَلَخَ
الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ
وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ
كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

Tevbe Suresi, ayet: 5, 6

Anlamı

"Haram" (yani saygın sayılan ya da savaş yasak olan) aylar çıkınca hemen putataparları nerede bulursanız orada öldürün. Yakalayın, tutuklayın. Tüm geçit yerlerini tutun. Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar, zekât verirlerse yollarında özgür bırakın onları. Kuşkusuz Tanrı Bağışlayan ve Acıyan'dır. Eğer putataparlardan biri sana sığınıp öldürülmemesini dilerse dileğini kabul edip güvenlik sağla ona. "*Tanrı'nın Kelâmı*"*nı* (Tanrı sözünü, yani Kur'an'ı) dinleyene dek... Sonra onu, güvenlik içinde olacağı yere ulaştır. Şundan ötürü ki onlar, bilmezlerden oluşan bir toplumdur. (Tevbe Suresi, ayet: 5, 6.)

Bkz. **CİHAD, HARAM, PUT, SAVAŞ.** Ayrıca bkz. **KİTAB, KUR'AN.**

3- "Kelâmu'llah":"Tanrı'nın Musa Peygamber'le Konuşması (ya da O Konuşmasında Söyledikleri, Buyrukları)

قَالَ يَا مُوسٰى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ
فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ
دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

A'râf Suresi, ayet: 144, 145

Anlamı

(Tanrı) buyurdu: "Musa! Seni seçip verdiğim ayrılacalıkla üstün kıldım: Elçi olarak göndermelerimle ve "*Kelâm*"*ımla*... Öyleyse sana verdiğimi tut (al eline) ve şükredenlerden ol!" Biz "levha"larda her şeye ilişkin öğüt yazdık ve ayrıntılar verdik her şeye. Öyleye tüm gücünle tut onu. Ve toplumuna da söyle onu en güzel biçimiyle tutsunlar. İlerde yoldan çıkmışların yurdunu (ceza gördükleri yeri) göstereceğiz. (A'râf Suresi, ayet: 144, 145.)

Açıklama

Bu ayette sözü edilen "Tanrı kelâmı", Tanrı'nın Musa Peygamber'le olan konuşmasıdır. Bu konuşma, "buyruklar, öğütler" içermekte ve "levha"lar biçiminde de söz konusu Peygamber'e verilmekte. "Tanrı Musa Peygamber'le konuşmuş, bu ayrıcalıklarla insanlar içinde ona bir üstünlük vermiştir."

Bkz. **KİTAB, LEVHA, MUSA, ÖĞÜT, TEVRAT.** Ayrıca bkz. **KONUŞMA.**

4- "Kelâmu'llah":"Tanrı'nın İslam Savaşçılarına Ganimetlere İlişkin Verdiği Sözler"

Fetih Suresi, ayet: 15

سَيَقُولُ
الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا
نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ
لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ
بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

Anlamı

Siz ganimetleri almaya gittiğinizde, savaştan geri bırakılmış olanlar: "Bırakın bizi de, size katılalım!" diyeceklerdir. Onlar, "Tanrı'nın Kelâmı"nı değiştirmek istiyorlar. De ki onlara: "Siz bize hiçbir zaman katılamazsınız (bizimle gelip ganimitten pay alamazsınız)! Tanrı daha önce böyle söylemiştir!" O zaman da: "Hayır, siz bizi çekemiyorsunuz!" diyeceklerdir. Hayır, onlar –pek azı dışında– anlamaz kimselerdir. (Fetih Suresi, ayet: 15.)

Burada "savaştan geri bırakılmışlar" diye kendilerinden söz edilenler, köylü Araplardır. İslam savaşçıları, "ganimet elde edecekleri"ne ilişkin "Tanrı'nın kelâmıyla" yani Tanrı'nın söz vermesiyle savaşa çağrıldıklarında bu köylüler de çağırılırlar. Ama onlar, "mallarının ve ailelerinin buna el vermediğini" ileri sürerek savaşa katılmaktan kaçarlar. (Bkz. Fetih Suresi, ayet: 11.) Sonra İslam savaşçıları gidip savaşı kazanırlar, "ganimetler" elde ederler. Bunların bölüştürülmesi söz konusu olunca, Arap köylülerinden savaşa katılmamış olanlar da paylaşmaya katılmak isterler. İşte bu anlatılıyor ayette. Bkz. **ARAB, CİHAD, SAVAŞ.**

B- "Kelime"
1- "Kelime":"Karar", Verilmiş Bir "Söz"

﴿٦٣﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا
بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 64

Anlamı

Ey kitab ehli! (Ey Yahudiler, Hristiyanlar!) Gelin de bizimle sizin aranızda ortak bir "*söz*"*de* (bir kararda) birleşelim: "Tanrı'dan başkasına kulluk etmeyelim. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Tanrı'yı bırakarak kimimiz kimimizi birer 'Rab' edinmesin." Buna yanaşmazlarsa: "Tanık olun ki biz, kuşkusuz birer Müslümanız!" deyin. (Âli İmrân Suresi, ayet: 64.)

Bu ayette yer alan "kelime", "verilmiş söz ve karar" anlamındadır. "Gelin şu konuda söz ve karar verelim, birleşelim..." diye çağrıda bulunulması isteniyor.

"Tanrı'nın Verdiği Karar, Söz"
"Tanrı'nın ödüllendirici kararı":

وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ
الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ
يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

A'râf Suresi, ayet: 137

Anlamı

Ve o küçümsenip hor görülen toplumu (İsrailoğullarını), bereketli kıldığımız yerin doğularına ve batılarına mirasçı olarak yerleştirdik. Senin Tanrı'nın İsrailoğullarına olan "*kelime*"*si* (verdiği söz), en güzel biçimiyle gerçekleşmiş oldu böylece. Sabretmelerinin karşılığı olarak... Firavun'un ve toplumunun yaptıklarını ve yükselttikleriniyse yerle bir ettik. (A'râf Suresi, ayet: 137.)

Açıklama

Tanrı'nın İsrailoğullarına bir "kelime"si vardı. Onları "yerleştirecek"ti. Yerleştirdi. "Bulundukları yerin (ya da yeryüzünün) doğusunda ve batısında". Ve "be-

reketli yerlerde". Böylece, "Tanrı'nın kelimesi", yani verdiği söz ve İsrailoğullarını ödüllendirme kararı", "tam olarak" yerini buldu. Bkz. **İSRAİLOĞULLARI, YAHUDİLER.**

"Tanrı'nın cezalandırma kararı":

Hûd Suresi, ayet: 118, 119

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

Anlamı

Senin Tanrı'n eğer dilemiş olsaydı tüm insanları bir "ümmet" (aynı inancı paylaşan bir topluluk) yapardı. Oysa şimdi, senin Tanrı'nın acımasına erenin dışında, birbirlerine ters tutumlu olmaktan geri kalmazlar. Esasen Tanrı da onları onun için yaratmıştır. Ve senin Tanrı'nın "andolsun ki cehennemi cinlerle ve insanlarla dolduracağım. Tümüyle..." diyen "*kelime*"*si* (sözü, kararı) tam olarak sonuca bağlanmıştır. (Hûd Suresi, ayet: 118, 119.)

Bkz. **CEHENNEM, CİN, İNSAN, YARATILIŞ.**

Açıklama

Tanrı'nın bu "kelime"si, yani "cehennemi bütünüyle insanlar ve cinlerle dolduracağı"na ilişkin "söz"ü-"karar"ı, başka yerlerde de açıklanır:

Secde Suresi'nin 13. ayetinin, Diyanet çevirisindeki anlamı şöyledir:

"Biz dilesek, herkese hidayet verirdik. Fakat cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağıma dair benden *söz* çıkmıştır."

Sâd Suresi'nin 84. ve 85. ayetlerinde de, Tanrı'nın, İblis'e (Şeytana) şöyle seslendiği bildirilmekte:

"Doğrudur; işte Ben, hakikati söylüyorum. Sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım!"

Zümer Suresi, ayet: 19

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Hakkında azab sözü gerçekleşmiş olan kimseyi, ateşte olanı, sen mi kurtaracaksın? (Zümer Suresi, ayet: 19.)

Açıklama

Zümer Suresi'nin 71. ayetinde de, cehennemdekilere ya da cehenneme girmek üzere olanlara, cehennem bekçilerinin: "Size içinizden Tanrı'nızın ayetlerini okuyan ve böyle bir günle karşılacağınızı haber verip sizi uyaran peygamberler gelmedi mi size?" diye soracakları, onların da: "Evet ama, inanmazlara ilişkin *azab kelimesi* (kâfirlerin azaba uğratılacaklarına ilişkin karar) gerçekleşti işte." diye karşılık ve-

recekleri bildirilir. İlgili öteki ayetler için bkz. **AHİRET, AKIBET, DİLEMEK, DİN, CEHENNEM, İSLAM, KÂFİR, KIYAMET, KORKU, KURTULUŞ, SÖZ, HİDÂYET.**

2- "Kelime"

"İman" (İnanç), "Küfür" (İnanmazlık):

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً
كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾
تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ
كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

İbrahim Suresi, ayet: 24-26

Anlamı

Görmez misin Tanrı, güzel "kelime"yi; kökü sağlam, dalları gökte, Tanrı'sının izniyle her zaman meyvesini veren ağaca nasıl örnek diye benzetiyor? Tanrı insanlara (böyle) örnekler verir. Olur ki anıp düşünürler. Çirkin bir "kelime"nin örneği de, yerden koparılıp üstüne bırakılmış, yerinde kalamayan bir ağaçtır. (İbrahim Suresi, ayet: 24-26.)

Açıklama

"Güzel kelime", kimilerine göre "kelime-i şehadet"tir: "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resûluhu". Anlamı: "Tanıklık ederim ki, Tanrı'dan başka Tanrı yoktur ve Muhammed de O'nun kulu ve Peygamberi'dir." Kimilerine göre "kelime-i tevhid"dir: "La ilâhe illallah." Anlamı: "Tanrı'dan başka Tanrı yoktur." Kimilerine göreyse "iman"dır. "İman" öylesine "güzel" bir "ağaç"tır ki, "kök"ü "kalb"tedir, "dalları"ysa dışta, Tanrı'nın hoşnutluğu doğrultusunda gösterilen tutumdur. "Meyvesi"de "amel"dir, yani Tanrı'nın buyrukları, hoşnutluğu doğrultusundaki "iş"ler ve "ibadet"lerdir. Kur'an yorumlarında işte böyle anlatılır "güzel kelime." Kimi hadislerden de aktarmalara yer verilerek...

"Çirkin kelime"ye gelince: Kur'an yorumcularına ve hadislere göre bu da "küfür"dür. Yani "kâfirlik (inanmazlık)"tir. "Putataparlık", "Yahudilik", "Hristiyanlık". Kimilerine göreyse, "çirkin kelime", dinde "çirkin" sayılan her çeşit "söz"dür.

"Güzel" ve "çirkin" "kelime", dinbilirlerince ilgiyle üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Ayetlerdeki "benzetme"ler üzerinde yorumlar yapılmış, bu benzetmelerden başka benzetmeler de çıkarılmıştır. Özellikle "İslam gizemcileri" (tasavvufçular), konuyu derinleştirmişler, yorumlar üstüne yorumlar yapmışlardır.

Bkz. **AĞAÇ, İMAN (İNANÇ).** Ayrıca bkz. **GÜZEL.**

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ
إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي
الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا
فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ
لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى
وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

Tevbe Suresi, ayet: 40

Anlamı

Ona (Muhammed'e) yardım etmezseniz unutmayın ki Tanrı ona yardım etmiştir. Anımsayın ki, kâfirler onu (yurdundan) çıkardıklarında "ikinin ikincisi"ydi O. O zaman ki ikisi de (Muhammed ve Ebubekir) mağarada bulunuyorlardı. O sırada o (Muhammed), arkadaşına: "Üzülme, kuşku yok ki Tanrı bizimledir!" diyordu. Onun üzerine Tanrı, "dinginlik" (sakinlik) indirdi üzerine. Ve onu, sizin göremediğiniz askerlerle (meleklerle) güçlendirdi. Böylece "kâfirlerin kelimesi"ni (kâfirliği) alçalttı. "Yüce" olansa, "*Tanrı'nın kelimesi*"dir yalnızca. (Yani "kelime-i tevhid" ya da "iman".) (Tevbe Suresi, ayet: 40.)

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا
وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا
بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ
فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ
عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

Tevbe Suresi, ayet: 74

Anlamı

Tanrı'ya andiçerler ki "söylemediler". Oysa söylediler o "küfür kelimesi"ni. Ve böylece Müslümanlıklarının ardından "kâfir" oldular. Ulaşamayacakları bir amaca

yöneldiler. Öç almalarının bir nedeni yoktu. Tanrı'nın ve Peygamberi'nin, iyiliğinden onları zengin kılması vardı yalnızca. Eğer tevbe ederlerse, kendileri için iyi olur. Yanaşmazlarsa Tanrı onları acıtıcı azapla cezalandırıcaktır. Dünyada da Ahirette de. Onlar için yeryüzünde ne dost, ne de yardımcı var. (Tevbe Suresi, ayet: 74.)

Açıklama

Ayetin inişine neden olarak "hadis"lerde ve Kur'an yorumlarında şu olay yer alır: Peygamber "hutbe" okumakta. O sırada dinleyenlerden biri yanındıkilerden birine ya da birilerine, Peygamber için şöyle konuşur: "Bu adam doğru söylüyor olamaz. Eğer bu adam doğru söylüyorsa biz eşeklerden daha kötü olalım!" Bu sözler Peygamber'e iletilir. Peygamber o kişiyi sorguya çeker. O: "Hayır, söylemedim!" deyince bu ayet iner. Peygamber hakkında ileri-geri konuşan, "münâfık"lardır. Münâfıkların başka tür yakışıksız konuşmaları da aktarılır ve bu ayetin inişine neden gösterilir. Bkz. **MÜNÂFIK.**

Demek ki, "küfür kelimesi" diye ayette anlatılan, Peygamber için münâfıkların söyledikleri, ama sonradan "hayır, söylemedik!" diyerek andiçtikleri sözlerdir.

Bir de "öç alma"ya yönelmeleri olmuştur münâfıkların. Peygamber"i öldürmeye kalkmışlardır. "Tanrı'nın ve Peygamberi'nin kendilerine olan iyiliklerini kendilerini zengin edişlerini" unutarak... Ayette bir de bu anlatılmakta.

Başka kâfirler de, "Tanrı" için "çocuk, çocuklar" ileri sürerler. Onlar da bu sözleriyle çok büyük bir "iftira" etmekteler. Onların bu "iftira"ları da, Kehf Suresi'nin 5. ayetinde: "Ağızlarından çıkan büyük kelime" diye nitelenmekte. Yani "büyük iftira". Bkz. **ÇOCUK.**

3- "Kelime", "Kelimeler" (Kelimât): "Tanrı'nın İnsanlara Olan Buyruklarını, Yasaklarını, Öğütlerini de İçeren Sözleri"

a) "Ağaçlar Kalem ve Denizler Mürekkep Olsa da Tanrı'nın Kelimeleri Yazılsa, Bu Kelimeler Bitirilemez"

"Bu denizler ve bir o kadarı daha mürekkep olsa yine yetmez":

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ
الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

Kehf Suresi, ayet: 109

Anlamı

De ki: "Tanrı'nın *kelimelerini* yazmak için denizler mürekkep olsa, Tanrı'nın kelimeleri bitmeden onlar biter. Bu denizlere bir katını daha mürekkep olarak getirip katsak bile..." (Kehf Suresi, ayet: 109.)

b) "Yedi Deniz Daha Eklense (Mürekkep Olarak), Kelimeler Yine Bitirilemez"

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ

Lokman Suresi, ayet: 27

أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ
اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

Anlamı

Yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa, yetsin diye yedi deniz daha eklense (mürekkep olarak), (hepsi biter de) "Tanrı'nın kelimeleri" yine bitmez. Tanrı güçlüdür, hikmetlidir. (Lokman Suresi, ayet: 27.)

4- "Kelime":Çocuk:Meryem Oğlu İsa Mesih

Âli İmrân Suresi'nin 45. ayetinde, meleklerin, "Meryem"e şöyle diyerek müjde verdikleri bildirilir:

"Meryem! Tanrı sana, *kendinden bir kelimeyi* (çocuk olarak) müjdeliyor. Adı: Meryem Oğlu İsa Mesih'dir. Dünyada da, Ahirette de onurludur ve gözdelerdendir o." Bkz. **ÇOCUK, İSA, MERYEM.**

İsa Peygamber, Nisâ Suresi'nin 171. ayetinde de "Tanrı'nın elçisi ve *kelimesi*" olarak nitelenmekte. Bkz. **ÇOCUK, İSA.**

Kur'an yorumcuları genellikle, Âli İmrân Suresi'nin 39. ayetinde yer alan "Tanrı'dan bir kelime"yle de İsa Peygamber'in anlatıldığını yazarlar.

"İsa" Peygamber için neden "Tanrı'nın kelimesi" denmekte?

Bilindiği gibi, annesi Meryem'in "bakire"liğinde doğmuştur. Döl yatağında düşüşü, bir "erkek menisi"yle olmamıştır. Tanrı'nın "Ol!" (Kün!) demesiyle olmuştur. Yani "Tanrı'nın sözü"yle... İşte ileri sürüldüğüne göre, bu Peygamber'e "Tanrı'nın kelimesi" denmesi bundan. "Tanrı'nın sözü" anlamında. "Tanrı'nın bir sözü"yle olduğu için... Bkz. **ÇOCUK, İSA, MELEK, TANRI, YARATILIŞ, YARATIŞ.** İsa Peygamber için "Tanrı'nın kelimesi" denmesinin başka yorumları da yer alır Kur'an yorumlarında ve öteki din kitaplarında. Ama genellikle geçerli sayılan, yukarıdaki yorumdur.

5- "Güzel Kelimeler" (el Kelimu't-Tayyib)

"Tanıklık ederim ki Tanrı'dan başka Tanrı yoktur, Muhammed de O'nun kulu ve Peygamberi'dir anlamındaki "Kelime-i Şehadet", ya da "Tanrı'dan başka Tanrı yoktur" anlamına gelen "lâ İlâhe İllallah" (bkz. Kelime-i Tevhid, yukarıda değinilmişti) ya da "Tanrı'ya yöneltilen dualar":

Fâtır Suresi, ayet: 10

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

Anlamı

"*Güzel kelimeler*", O'na yükselir. Onu da "iyi amel" (buyruklara uygun işler, ibadetler) yükseltir. (Fâtır Suresi, ayet: 10.)

Bkz. **GÜZEL, İŞ.**

"Kelâm"a ve "kelime"ye ilişkin öteki ayetler için özellikle bkz. **CEHENNEM, CENNET, KIYAMET, KİTAB, KONUŞMAK, SÖZ, TANRI.**

Özet

İnsanların "söz"leri olduğu gibi Tanrı'nın da "söz"leri vardır. Tanrı'nınkine Kur'an'da "kelâm", "kelime", "kelimeler" (el kelim, el kelimât) denmekte. "Tanrı"nın çeşitli "söz"leri vardır. Ve "söz"üyle hem "yaratmak"ta, hem de insanlara buyruklar, öğütler yöneltmekte. Tanrı'nın "*sözü*", eldeki Tevrat ve İncil'de de önemli olarak yer almıştır: Tevrat'ın "yaratma" anlamına gelen "Tekvin" bölümünde, Tanrı'nın gökleri, yeri ve her şeyi; "olsun!" diyerek, yani "söz"üyle yarattığı bildirilir. Kur'an ayetlerinde de bu anlatılır. İncil'de de şöyle dendiği görülür: "Kelâm başlangıçta vardı. Kelâm Tanrı katındaydı. Ve kelâm, Tanrı'ydı... Herşey onun ile oldu. Ve olmuş olanların hiç biri onsuz olmadı..." (Bkz. Yuhanna İncili, 1:1-3.)

➤KERAMET

" 'Veli' diye nitelenen ermiş kişilerin gösterdikleri ileri sürülen olağanüstü durum, olağanüstülük."

"Keramet" sözcük olarak Kur'an'da geçmez. "Hadis"lerde yer alır. "Sağlam" (sahih) kabul edilen ve kimi "keramet"leri anlatan hadisler vardır. Bundan dolayı, İslam "kelâmcılar"ı (Tanrıbilimcileri, inançbilimcileri) "keramet" konusunu önemle ele alırlar ve "Mutezile" adı verilen kesiminin dışında kalanlar "keramet"i genellikle, "olmuş" ve "olabilir" görürler. "Keramet olamaz. Olsa 'mucize'yle karıştırılır. Ortaya konulan 'keramet'mi, 'mucize'mi bilinemez" diyenlere karşı da şöyle derler genellikle: "Keramet, peygamberlik savıyla ortaya atılanda değil; Tanrı dostunda, velide görülür. Mucizeyse peygamberim diyerek ortaya atılmış olan kimse tarafından gösterilir. Tanrı, onun peygamberliğini onayladığını belirtmek için oluşturur mucizeyi. Ve bir 'meydan okuma' (tehaddî) sırasında gerçekleştirir. Yani, peygamer olan kimsenin 'buyurun işte. Bu olağanüstü durumla peygamberliğimi kanıtlamış oluyorum. İnanmayanlar, benzerini ortaya koysunlar!' anlamındaki meydan okuyuşunu başarıya ulaştırır Tanrı. Kerameti gösteren kimsedeyse ne peygamberlik savı olur, ne de böyle bir meydan okuma. Olursa Tanrı ona izin vermez..." Bkz. **MUCİZE**.

"Keramet"e, "keramet öyküleri"ne "hadis"lerde pek çok rastlanır. Ama Kur'an ayetlerinde de var mı, neler var?

"Keramet"in olabileceğini, olduğunu savunanlar, Kur'an'dan da kanıt gösterirler:

"*Bir kraliçenin tahtını, bir ülkeden bir başka ülkeye, bir göz açıp kapama süresi içinde götürebildiği bildirilen kişi*" (İbrancası "Berakyah" olan Berahya Oğlu Âsâf) Neml Suresi'nde anlatılır:

Süleyman Peygamber'in "ordu"su, "cin"lerden, "insan"lardan ve "kuş"lardan oluşmakta. (Ayet: 17.) Peygamber yoklama yaparken "Hüdhüd" adlı kuşu göremez. Bulunca "ağır ceza" vereceğini, dahası "keseceğini" söyler. Bundan kurtulması için inandırıcı bir gerekçeyle karşısına çıkması gerektiğini bildirir. Bir süre sonra Hüdhüd, inandırıcı bir haberle huzura gelir: Bir Kraliçe bulmuştur bir ülkede. Kraliçe (Sebe' kraliçesi) herşeye sahiptir. Büyük de bir sarayı, tahtı (arş) vardır. Toplumuysa Tanrı'yı bırakıp *güneşe* tapmakta. (Ayet: 20-24.) Peygamber, getirdiği bilgi için Hüdhüd'e: "Bakacağız, doğru mu söylüyorsun, yalancılardan mısın göreceğiz!" der. Hemen bir mektup yazıp: "Al şu mektubumu götürüp önlerine koy, sonra bir yana çekil ve ne sonuca varacaklarını bekle!" buyurur ve Hüdhüd'ü gönderir. Haberci kuş mektubu iletmiştir. Mektup Kraliçenin

elindedir. Kraliçe hemen toplumunun ileri gelenlerini toplar; kendisine "Süleyman'dan, esirgeyen ve bağışlayan Tanrı adıyla bir önemli mektup geldiğini" ve bu mektupta "Süleyman'ın kendisine başkaldırmamalarını, teslim olmalarını istediğini" açıklar. Görüş ister. Görüşlerini bildiren ileri gelenler, kendilerinin "güçlü" olduklarını, savaşıp karşı koyabileceklerini anlatırlar. Yine de "Sen bilirsin!" derler. Kraliçe kaygılıdır. Kaygısını bildirir. Süleyman Peygamber'e bir "armağan" göndermenin daha uygun olacağını söyler. Armağanlar Peygamber'e ulaşır. Ne var ki, Peygamber bunları kabul etmez. Ve "güçlü" bir orduyla gidip oralıları ezilmiş, alçaltılmış olarak ülkelerinden çıkarabileceğini" duyurur. (Ayet: 27-37.) Ayrıca bkz. **HABER, İFRİT, SEBE', SÜLEYMAN.**

Ve işte bu arada, "Kraliçenin tahtının (sarayıyla birlikte) getirilmesini " ister:

قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ
يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ
اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ ﴿٣٩﴾
قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ
طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي
ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ
رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِي اَمْ تَكُونُ
مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ
كَاَنَّهُ هُوَ وَاُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا
مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾
قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ
عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ اِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ اِنِّي
ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

Neml Suresi, ayet: 38-44

Anlamı

Sülayman: "Ey ileri gelenler! Bana teslim olmalarından önce o Kraliçenin tahtını bana hanginiz getirecek?!" dedi. "Cin"lerden bir "İfrit": "Ben getireceğim sana! Hem de sen daha yerinden kalkmadan! Ben buna güç yetirebilecek durumda ve belbağlanacak biriyim!" dedi. Kendisinde "kitaptan bilgi bulunan kimse" (yorumculara, hadislere göre: Berahya Oğlu Âsâf) ise şöyle konuştu: "Onu sana ben getirebilirim. Gözünü açıp kapamadan hem de." Süleyman tahtı gelip yanına yerleşmiş görünce şöyle dedi: "Bu, Tanrı'nın bana olan iyiliğindendir. Ben şükür mü ediyorum, küfürde mi bulunuyorum (yani nankör müyüm, değil miyim); denesin-sınasın diye vermiştir bu özelliği. Kim şükrederse, kendi yararına şükretmiş olur. Kim nankörlük edip inanmazlık gösterirse o da bilsin ki benim Tanrı'm zengindir, iyilikseverdir." Süleyman (sonra) şöyle konuştu: "Tahtını Kraliçe'nin tanıyamayacağı duruma getirin! Bakalım tanıyabilecek mi, yoksa gerçeğe ulaşamayacaklardan mı olacak?" Kraliçe gelince: "Senin tahtın böyle miydi?" dendi. O da: "Onun gibi. (Yani tahtıma benziyor.) Esasen daha önce bize bilgi verilmişti ve biz de boyun eğip teslim olanlardan olmuştuk!" diye karşılık verdi. O zamana dek Kraliçe'nin doğru yolda olmasına engel, Tanrı'nın dışında taptıkları olmuştu. Çünkü Kraliçe, kâfirlerden oluşan bir toplumdandı. Kraliçe'ye: "(Buyur), köşke gir!" dendi. Kraliçe onu görünce derin bir su sandı. Giysisini iki bacağından yukarı doğru çekti (bacaklarını açtı). Süleyman: "Gördüğün, camdan yapılan düzgünce oluşturulmuş, üstü açık bir saraydır" dedi. Kraliçe de şöyle söyledi: "Tanrı'm! Ben kendime yazık ettim (beni bağışla)! Süleyman'la birlikte, dünyaların Tanrı'sı olan Tanrı'ya boyun eğip müslüman oldum!" (Neml Suresi, ayet: 38-44.)

Bkz. **İFRİT, SEBE', SÜLEYMAN.**

Açıklama

Burada konumuzu ilgilendiren; Kraliçe'nin "tahtının bir ülkeden öbür ülkeye göz açıp kapayana dek, daha da kısa bir sürede getirilmiş olması"dır. Bu nedir? Kuşkusuz, "olağanüstü" bir durumdur. Kur'an'da adı geçmeyen, ama kendisinden: "Kitaptan bilgisi olan kişi" diye söz edilen kimse eliyle gerçekleştirildiği anlatılıyor. (Bkz. ayet: 40.) İşte "keramet" olabileceğini söyleyenler savlarına bunu da kanıt gösteriyorlar: "Âsâf bunu kerametiyle başarmıştır" diyorlar.

"Keramet"e Kur'an'dan kanıt bulma yoluna gidenler, "Musa" Peygamber'in bir süre arkadaşlık ettiği Kehf Suresi'nde bildirilen kişinin (Hızır olduğu ileri sürülür) gösterdiği şaşılasılıklar (bkz. Kehf Suresi, ayet: 71-82.) üzerinde de durmaktalar. Bkz. **MUSA.**

"Keramet" konusu, "Kelam Sözlüğü"nde daha çok işlenecek ve "Hadis Sözlüğü"nde de konuya ilişkin hadisler, sağlamlık dereceleriyle birlikte sunulacak.

Özet

"Keramet"e ilişkin, ayetlerde açık bir şey yer almasa da, "keramet" diye nitelenebilecek olaylar yer almakta. Yukarıda sunulan olay da bunlardan.

➤KEVSER

Sözlük anlamıyla "çok, çokluk" anlamını içerir. "Çok yararlı şeyler"; "çok inanır (mümin)"; "çok şey içeren Kur'an ayetleri"; "cennette, Peygamber'in olacak bir havuz"; "cennetteki ırmaklardan biri"...

Kur'an'da bir yerde: Kevser Suresi'nin birinci ayetinde geçer. Bu sure şöyledir:

Kevser Suresi, ayet: 1-3

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Kuşku yok ki sana, "*Kevser*"i verdik. Öyleyse Tanrı'n için namaz kıl, kurban kes. Sana kinli düşmanın var ya, işte asıl sonu olmayan odur. (Kevser Suresi, ayet: 1-3.)

Bkz. KURBAN, NAMAZ.

Bu surenin, Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

"Ey Muhammed! Doğrusu sana pek çok nimet (kevser) verdik. Öyleyse Rabb'in için namaz kıl, kurban kes. Doğrusu, adı sanı ortadan kalkacak olan; sana kin tutan kimsedir."

Açıklama

"Kevser"in ne olduğuna ilişkin anlatılanlar, aktarılanlar çeşitli. Kimilerinin aktardıkları "hadis"e göre, "Kevser", "cennette bir *havuz*"dur. İslam Peygamberi'ne özgü. İslam inanırları gelip bu havuzdan içecekler, bir daha "susuzluk çekmeyecekler." Kimi "hadis"e göre de bir "*ırmak*"tır "Kevser", "suyu baldan tatlı, sütten ak, kardan soğuk ve kaynaktan yumuşaktır. İki kenarı zebercedden, bardakları gümüştendir. Ondan içenler, bir daha susamayacaklar hiçbir zaman."

"Kevser"in "*havuz*" ve "*ırmak*" olduğunu anlatan "hadis"lerde, "suyundan içenlerin bir daha hiçbir zaman susamayacakları"nın anlatılıyor olması ilgi çekicidir. "Havuz" olduğunu anlatan hadisler, "sağlam" (sahih) hadis toplayıcısı olarak ünlü (Buharî ve Müslim gibi) hadisçilerin kitaplarında da yer almakta ve pek çok çeşitleri bulunmakta.

Bunlarla birlikte, "Kevser" için, "Peygamber'in inanırlarıdır", "Peygamber'e verilen sayısız nimetlerdir, üstünlüklerdir" diyenler ve benzeri yorumlarda bulunanlar da var. "İyi" ve "çokluk" anlatan neler varsa, "Kevser"in kapsamı içinde düşünülmüştür. Çünkü "Kevser"in anlamında "çok, çokluk" bulunuyor. Peygamber'e verildiğine göre bu "çok" ve "çokluk"un da "iyi" (hayırlı) şeyler olması gerektiği düşünülmekte.

Kevser Suresi'nin sonunda, "sana kinli düşman var ya, işte asıl sonu olmayan; odur." denmesinin nedeni: Peygamber'in erkek çocukları hep ölünce; kimi düşmanları: "Muhammed '*ebter*'dir, yani sonu olmayan, soyunu sürdüremeyecek olan kişidir" dediler. Onun üzerine, asıl sonu olmayanın, Peygamber'in düşmanı olduğu bildiriliyor. Yani "sen sonu olmayan kimse değilsin. Sonu olmayan, senin düşmanındır." deniyor. "Kuşku yok ki biz sana '*Kevser*'i verdik!" denmesi de bununla bağlantılı görülüyor. Peygamber'in "erkek çocuğu" yaşamamışsa da, "kendisine çok şey verildiği" bildiriliyor.

➤KIBLE

"İslam inanırlarının namaz kılarken yöneldikleri yön. Önce Kudüs yönüydü. Sonra Kâbe yönü oldu."

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي
كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا
وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ
مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ
هَدَى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ
لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾ قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ
فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللّٰهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ
وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٥﴾

Bakara Suresi, ayet: 142-145

Anlamı (Diyanet'in)

İnsanların beyinsizleri: "Yöneldikleri *kıbleden* onları çeviren nedir?" di-

yecekler. De ki: "Doğu ve batı, Allah'ındır. O, dilediğini doğru yola eriştirir." Böylece sizi insanlara örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size örnektir. Senin yöneldiğin yönü, Peygamber'e uyanları cayanlardan ayırt etmek için *kıble* yaptık. Doğrusu, Allah'ın yola koyduğu kimselerden başkasına, bu, ağır bir şeydir. Allah, ibadetlerinizi boşa çıkaracak değildir. Doğrusu Allah, insanlara şefkat gösterir, merhamet eder. Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnut olacağın *'kıble'*ye seni ey Muhammed elbette çevireceğiz. Yüzünü *Mescid-i Haram semtine* çevir. Bulunduğunuz yerde yüzlerinizi onun yönüne çevirin. Doğrusu Kitab verilenler, bunun Rabb'lerinden bir gerçek olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından ğâfil değildir. Sen kitap verilenlere her türlü delili getirsen, yine de *kıblene uymazlar*. Sen de onların *kıblesine uyacak değilsin.* Onlar birbirinin *kıblesine* de uymazlar. Andolsun ki eğer sana gelen ilimden sonra onların heveslerine uyarsan şüphesiz o zaman zulmedenlerden olursun. (Bakara Suresi, ayet: 142-145.)

Bkz. **KÂBE.**

Açıklama

Peygamber'in ve inanırların "kıble"si, önceleri "Kudüs" yönüydü (el Beytü'l-Makdis), Mekke'deyken yani "göç"ten (Hicret'ten) önce. "Göç"ten sonra da bir süre (ileri sürüldüğüne göre on altı ay) bu durum sürdü. Sonra değişti ve *kıble*, "Kâbe" oldu.

Yukarıdaki ayetlerden 144. ayette belirtilen o ki, Peygamber de bunu istiyordu. Kıble değişmeden önce, değiştirmesi dileğiyle yüzünü "göğe" çeviriyordu, Tanrı'ya dileğini sunuyordu. Tanrı onun için: "Yüzünü göğe çevirdiğini görüyoruz. O nedenle seni hoşnut olacağın *kıbleye* döndüreceğiz. Haydi çevir yüzünü Haram Mescid (saygın-kutsal tapınak, Kâbe) yönüne!" buyurarak Peygamber'in dileğini kabul ettiğini bildiriyor.

Ne var ki, özellikle "kitab ehli kâfirler", eleştirmişlerdi bu durumu. Dahası alay konusu yapmışlardı. "Yahu bunlara ne oluyor da kıblelerini değiştiriyorlar? Bir o yana, bir bu yöne kim yöneltiyor bunları?!" biçiminde konuşup duruyorlardı. "Beyinsizler"di (süfehâ) bu eleştiride bulunanlar. Ne demek "kıblelerini kim değiştiriyor? Değiştiren belli değil mi? Tanrı. "Doğu" da, "batı" da O'nun değil mi? "İbadet" de O'nun için yapılıyor. O ne yöne yöneltmeyi dilerse o yöne yöneltir. Dilemiş Kudüs'e yöneltmiştir ve dilemiş bunu değiştirip "Kâbe" yapmıştır "kıble"yi. (Bkz. ayet: 142.) Kaldı ki her inanır topluluğun "kıble"si ayrıdır. Ne Yahudiler Hırıstiyanlarınkine, ne Hırıstiyanlar Yahudilerinkine yönelirler. Bunlar Müslümanlarınkine de yönelmezler elbet. Müslümanların da bunların kıblesine yönelmemeleri doğal. 145. ayette de bu anlatılıyor.

"Kıble"nin değiştirilmesinin bir gerekçesi de 143. ayette anlatılıyor: "Peygamber'e uymayı kim sürdürüyor, kimler vazgeçiyor; belli olsun." Açıklanan asıl iki gerekçeden biri. Öbürüyse 144. ayette açıklanan. Yani Peygamber'in, "kıble" olarak "Kâbe"yi istiyor olması.

Peki "kıble değişikliği" olmadan önce kılınan namazlar ne olacak? Bir kesim Müslüman, bu değişiklikten önce ölmüştür. Onların "namaz"ları "boş"a mı gitmiştir? Bu sorunun karşılığı da var: 143. ayette: "Tanrı imanınızı (yani ibadetlerinizi) boşa çıkarmaz" anlamındaki açıklama, bu sorunun karşılığıdır.

İlgili öteki ayetler için de bkz. **KÂBE, MESCİD**. Ayrıca bkz. **NAMAZ, TAPINAK.**

Özet

Müslümanların "kıble"si önceleri kudüs yönü (el Beytü'l-Makdis) iken, sonradan değiştirilmiş; "Kâbe" olmuştur. Bunun başlıca iki gerekçesi açıklanıyor:

1- Peygamber'e uymayı sürdürecek olanları, uymayacak olanlardan ayırmak.

2- Peyamber'in dileğini yerine getirmek. Çünkü Peygamber, Kıblenin Kâbe olmasını istiyordu. Bu dilekle, "yüzünü göğe doğru yöneltiyor"du.

➤KINAMAK

"Bir işin, bir tutumun, bir durumun kötü olduğunu söylemek (levm)".

Kınama, Kur'an'da şu biçimlerde yer alır:

"Karşılıklı kınamak (telâvün)": Kalem Suresi, ayet: 30.

"Kınayan": Mâide Suresi, ayet: 54.

"Çok kınayan (levvame)": Kıyamet Suresi, ayet: 2.

"Kınanmış, kınanası (melûm)": İsrâ Suresi, ayet: 29, 39; Mü'minûn Suresi, ayet: 6; Zâriyât Suresi, ayet: 54; Meâric Suresi, ayet: 30; (mezmûm): İsrâ Suresi, ayet: 18, 22; Kalem Suresi, ayet: 49.

"Gerçekten kınanası (mülîm: yani kınanmayı hak etmiş, kınanacak türden davranıştı bulunmuş)": Sâffât Suresi, ayet: 142; Zâriyât Suresi, ayet: 40.

A- Hiç Kınanmayacak Durum ve Davranışlar

Kişi "uçkuruna sağlam" olmakla yükümlüdür. Ancak:

• "Karı"sıyla, ya da "karıları"yla;

• "Câriye"siyle ya da "câriyeler"iyle "cinsel birleşimde bulunabilir. Bu durumdan, bu tür işinden dolayı "kınanamaz".

Bu kişilerin "kınanmayacakları", Mü'minûn Suresi'nin 6. ve Meâric Suresi'nin 30. ayetlerinde açıkça bildirilir. Bkz. CARİYE, CİNSEL BİRLEŞİM, KARI.

Kınanamayacağı bildirilen bir durum da Peygamber'in bir tutumuna ilişkin:

Kâfirler, hangi peygamber karşılarına çıktıysa, "büyücü" ya da "deli" dediler. Babadan oğula "vasiyet" edilircesine bu tutumu gösterdiler. İşte bu durum karşısında Peygamber'e şöyle buyuruluyor:

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ

Tûr Suresi, ayet: 54

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onlardan yüz çevir! (Bundan dolayı) sen kınanacak değilsin! (Tûr Suresi, ayet: 54.)

Bu ayetten önceki iki ayetin Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle:

Onlardan öncekilere herhangi bir peygamber gelince "sihirbazdır" veya "delidir" derlerdi. Öncekiler sonrakilere böyle mi vasiyet ettiler? Hayır, bunlar azgın bir millettir. (Tûr Suresi, ayet: 52, 53.)

Kur'an'da, "melûm":"kınanası", "kınanacak kişi" sözcüğüyle, tutumlarından ve davranışlarından dolayı "kınanası olmadığı" bildirilen başka kimse yer almamakta.

Ancak, "inanan ve Tanrı yolunda savaşan kimselerin, bu tutum ve davranışlarından dolayı kınayanların kınamalarından korkmadıkları" övülerek bildirildiği için (Mâide Suresi, ayet: 54.), "Tanrı'nın buyrukları doğrultusunda davrananların, bu davranışlarından ötürü kınanamayacakları da duyurulmuş oluyor.

B- İnanır Kişi, "Kınanası Olmayan Tutum ve Davranışından Dolayı Kınanacağını Düşünmez, Bundan Korkmaz"

Mâide Suresi, ayet: 54-57

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ
عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ
لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾
إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ
آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ
وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Tanrı bir (başka) toplum getirir; onları sever, onlar da kendisini severler, inanırlara karşı alçakgönüllü kâfirlere (inanmazlara) karşı güçlü-onurlu olarak Tanrı yolunda savaşırlar ve "*kınayanın kınamasından da korkmazlar*." Bu, Tanrı'nın vereceği bir üstün özelliktir ki, dilediğine verir. Tanrı geniş iyilikli ve (her şeyi) bilendir. Sizin dostunuz yalnızca Tanrı, Peygamberi ve namaz kılan, zekât veren, rüku'a varan (Tanrı huzurunda eğilen) inanırlardır. Kim Tanrı'yı, Peygamberi'ni ve inanırları dost edinirse bilsin ki Tanrı'nın ordusudur yengi elde edecek olan. Ey inanırlar! Dininizi alaya, eğlenceye alan o sizden önce kitap verilmiş olanları, kâfirleri dost edinmeyin. Eğer inanırlarsanız, korkup Tanrı'ya karşı gelmekten sakının! (Mâide Suresi, ayet: 54-57.)

Bundan sonraki üç ayetin anlamları da şöyle:

Siz namaza çağrıldığınızda alaya, eğlenceye alırlar. Bu, onların düşünmeyen bir toplum olmasındandır. (Ey Muhammed!) De ki: "Siz bizden, başka değil

şunun için öç almaya çalışıyorsunuz: Biz Tanrı'ya inandık. Bize indirilene ve daha önce indirilmiş olana da..." "Bir de şundan ki, çoğunuz yoldan çıkmış kimselerdir." De ki: "Tanrı katında bundan daha kötü cezalandırmanın bulunduğunu size haber vereyim mi? Tanrı kimlere lanet etmiş, kimlere öfkelenmiş (gazab etmiş) ve kimlerin içlerinden birilerini maymunlara, domuzlara dönüştürmüş, şeytana birer kul yapmışsa, işte yerleri en kötü olan bunlardır. Doğru yoldan en çok sapmış olanlar da..." (Mâide Suresi, ayet: 58-60.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerden anlaşılıyor ki, İslam inanırları, inanç ve ibadetlerinden dolayı *kınanıyorlardı.* "Alaya, eğlenceye alınmaları" bundandı. İşte Tanrı katından "güç", "moral" veriliyor bunlara. "Kınanmalar"a, "alaya alınmalar"a karşı güçlü olmaları öğütleniyor. "Dinlerinden dönmemeleri", dönerlerse, "Tanrı'nın, yolunda savaşır ve buyrukları yerine getirirlerken kınanır olmaktan korkmayan bir toplum yaratıp ortaya getirilebileceğini bilmeleri isteniyor. Bu arada, "alaya alanlarla ilişki kurmamaları, onları dost edinmemeleri" ve "Tanrı'nın, Peygamberi'nin, inanırların dostluklarıyla yetinmeleri" gerektiği anlatılıyor. Bkz. **DOMUZ, İSRAİLOĞULLARI, MAYMUN.**

C- Kınanacak Durum ve Davranışlar

"Tanrı'dan başka tanrıya yönelmek":

İsrâ Suresi'nin 39. ayetinin anlamı şöyledir:

"Bunlar, senin Tanrı'nın sana vahyettiği hikmetlerdendir. Tanrı'yla birlikte başka Tanrı edinme! Yoksa "*kınanmış*" ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın."

Bkz. **PUT, TANRI.** Ayrıca bkz. **CEHENNEM.**

"Orta yolu izlemek":

İsrâ Suresi'nin 29. ayetinde de, "bağışlarında ve harcamalarında orta yolu izlemeyen kimsenin, *kınanacak* ve bitkin bir duruma düşeceği" bildiriliyor.

Bkz. **BAĞIŞ, CÖMERTLİK, ORTA YOL.**

"Dünyanın çekiciliklerini istemek":

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ
ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ
أَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ
سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

İsrâ Suresi, ayet: 18, 19

Anlamı

Bu ivedi gelip geçiciyi (el âcile:dünya, dünya yaşamının çekicilikleri) isteyene

onu dilediğimiz ölçüde ve dilediklerimize hemen veririz. Sonra da ona cehennemi hazırlarız. "*Kınanmış*" (mezmûm) ve kovulmuş olarak oraya girer. Kim de Ahireti isterse ve ona çabalarsa, inanmış olarak çaba gösterirse bilsin ki bu tür kimselerin çabaları beğenilen (şükre değer) türdendir. (İsrâ Suresi, ayet: 18, 19.)

Bkz. AHİRET, DÜNYA, İMAN (İNANÇ). Ayrıca ve özellikle bkz. DİLEMEK.

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerde, "kınanacak" türden tutum ve davranışlar nelerdir, "övülecek" olanları nelerdir, özet olarak anlatılıyor. Bu arada, "dünya"ya yönelik isteklerle "Ahiret"e yönelik istekler karşılaştırılıyor.

"Günah olan her tür tutum ve davranış da kınanacak türdendir":

Öbür dünyada görecekleri cezayla karşı karşıya gelince cehennemlikler birbirlerini suçlayacaklar. Yönetilenler, başlarındakilere seslenerek: "Biz size uymuştuk, şimdi haydi koruyun bizi!" diyecekler, çatacaklar. Onlar da: "Tanrı bizi doğru yola iletseydi biz de sizi doğru yola iletirdik!" diyerek karşılık verecekler ve artık kurtuluş olanağı bulunmadığını anlatacaklar. Bu arada "şeytan"a çatılacağı için o da konuşacak: "Tanrı size gerçek olanı söz vermişti. Ben de size söz verdim ama, caydım. Size baskı yapan bir egemenliğim yoktu. Sizi yoluma çağırmıştım o kadar. Siz de benim çağırdığım yola geldiniz. Öyleyse *beni kınamayın, kendinizi kınayın*! Ben sizi kurtaramam. Siz de beni kurtaramazsınız..." diyecek.

Bkz. İbrahim Suresi, ayet: 21, 22. Ayrıca bkz. CEHENNEM, ŞEYTAN.

Demek ki "kınanacak yol, şeytanın yoludur, günah yoludur."

"Yalnızca günahı işlemek değil; olabildiğince çok sevap kazanmamak, olabildiğince ibadet etmemek da kınanacak türden tutum, davranışlardandır":

Kıyamet Suresi, ayet: 1, 2

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾

Anlamı

Kıyamet gününe andiçerim. "Çok kınayan nefs"e de andiçerim ki... (Kıyamet Suresi, ayet: 1, 2.)

Bkz. ANT, KIYAMET, NEFS.

Açıklama

"Çok kınayan nefs"i, Kur'an yorumcuları, "dinbilirler" şöyle açıklarlar: "İnsanda böyle bir kişilik oluşursa, o kişilik sürekli kınayıcı rol oynar: İnsan günah işlemişse, 'neden işledin, yazıklar olsun sana!' diyerek kınar. Günahtan sakınıp sevap işlemişse o zaman da 'neden daha çoğunu yapmadın, yazık sana!' diyerek kınamaya başlar. Ve kınaması bir türlü tükenmez. İnsanda böyle bir kişilik oluşursa 'nefs-i levvâne':sürekli kınayan nefs var demektir ve o insan Tanrı buyrukları doğrultusunda durmadan yol alır."

Demek ki, "sevap işlense bile daha çoğunu işlemek mümkünken işlememek de kınanması gerekenlerdendir."

"Zenginken şükretmemek ve bağıştan kaçınmak":

Kur'an'da bunun da "kınanacak türden" olduğu bildiriliyor. Nûn (Kalem) Suresi'nde varlıklarına güvenen, ama bağıştan kaçınan, zenginliklerini veren Tanrı'yı anmaları gerekirken bu yola gitmeyen "bahçe sahipleri"nden söz edilir. Bunlar, tutumları nedeniyle cezalandırıldıkları zaman ve herşey ellerinden gittiğinde birbirlerini "kınamaya koyulurlar". Ama iş işten geçmiştir artık. Kınanacak tutumlarını daha önce görmeleri ve durumlarını düzeltmeleri gerekirdi. Bunlar anlatılır. Bkz. Kalem Suresi, ayet: 18-33. Ayrıca bkz. **BAĞ, CEZA, UYKU, SINAMA, TANRI.**

"Yunus Peygamber'in kınanası tutumu":

Sâffât Suresi'nin 139. ile 148. ayetleri arasındaki olan ayetlerin anlamı şöyledir:

Kuşkusuz ve andolsun ki Yunus da peygamberlerdendi. Anımsa ki dolu bir gemiye kaçmıştı. Gemidekilerle karşılıklı kur'a çekişti ve yenildi. (Bu nedenle denize atıldı.) Hemen bir balık lokmaladı (yuttu) onu. *Kınanmayı hak etmiş durumdaydı o sırada* (ve hüve mülîm). Eğer (Tanrı'yı) tesbih edenlerden olmasaydı, yeniden diriliş gününe değin onun (balığın) karnında kalacaktı. Hasta bir durumdayken kıyıya çıkardık onu (Yunus'u). Üzerinde de (gölgelik etsin diye) geniş yapraklı bir de ağaç yetiştirdik. Onu, yüzbin ya da daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona inandılar. Biz de onları bir süreye değin yaşatıp geçindirdik. (Sâffât Suresi, ayet: 139-148.)

Nûn (Kalem) Suresi'nin 48., 49. ve 50. ayetlerinin anlamı da şöyle:

"(Ey Muhammed!) Sen Tanrı'nın hükmüne değin katlan da, "balığın sahibi" (balığın arkadaşı:Yunus) gibi olma! O, üzgün olarak (Tanrı'sına) seslenmişti. Eğer ona Tanrı'sından bir iyilik ulaşmasaydı, andolsun ki *kınanmış* olarak kıyıya atılacaktı. Tanrı'sı seçip iyilerden kıldı onu." Bkz. **YUNUS.**

Demek ki, Yunus Peygamber "kınanmayı hak eden" bir tutum ve davranışta bulunmuştu. (Bkz. Sâffât Suresi, ayet: 142.) Ne var ki "Tanrı'nın iyiliği, onun yardımına ulaştı" ve böylece "kınanmışlık"tan kurtuldu. (Bkz. Kalem Suresi, ayet: 48, 49.)

"Fir'avn ve kınanmışlığı":

Firavun, Musa Peygamber'e uyması gerekirken: "Büyücüdür ya da delidir!" dedi. Ama sonu ne oldu? Zâriyât Suresi'nin 40. ayetinin anlamı şöyle:

"Biz de onu ve askerlerini tutup denize attık. O kınanmayı hak etmiş durumdaydı."

D- İnsanlar Kimi Zaman, "Kınadıkları" Duruma Kendileri Düşerler

"Mısırlı kadınlar, Yusuf'a tutuldu diye vezirin karısını kınarlar ama sonra kendilerinin de Yusuf'a tutuldukları görülür":

وَقَالَ
نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَن
نَّفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ٣٠

Yusuf Suresi, ayet: 30

Anlamı (Diyanet'in)

Şehirde bir takım kadınlar: "Vezirin karısı kölesinin olmak istiyormuş, sevgisi bağrını yakmış. Doğrusu onun besbelli sapıtmış olduğunu görüyoruz" dediler. (Yusuf Suresi, ayet: 30.)

Yusuf Suresi, ayet: 31, 32

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ
وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ
وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ
كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ
عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا
مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

(Vezirin karısı) kadınların kendisini yermesini işitince onları davet etti; koltuklar hazırladı; geldiklerinde her birine birer bıçak verdi. Yusuf'a: "Yanlarına çık!" dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce şaşıp ellerini kestiler. Ve: "Allah'ı tenzih ederiz ama, bu insan değil ancak yüce bir melektir!" dediler. Vezirin karısı: "İşte sözünü edip beni yerdiğiniz budur. Andolsun ki onun olmak istedim. Fakat o iffetinden dolayı çekindi. Emrimi yine yapmazsa andolsun ki hapse tıkılacak. Ve kahre uğrayacak" dedi. (Yusuf Suresi, ayet: 31, 32.)

Bkz. YUSUF.

Özet

"Din" ölçüleri içinde "kınanacak" durumlar var, "kınanmayacak" durumlar var. "Tanrı'nın buyrukları doğrultusunda davrandı" diye kimse "kınanamaz". Tanrı'nın yasaklarını işleyen, buyruklarına göre davranmayan kimseleri de kimse "kınanmışlık"tan kurtaramaz. Kur'an ayetlerinde bunlar anlatılmakta, "kınanmayı hak edecek davranışlarda bulunulmaması" istenmekte. Dinin buyruklarına, hükümlerine uyan kimselerin de bu tutumlarından dolayı "kınamalara uğramaktan korkmamaları gerektiği" bildirilmekte.

Kınama konusunda bir uyarı daha yer alıyor dolaylı olarak:

Kişiler, başkalarını kınarlarken, "Mısır'daki vezirin karısını kınayan Mısır'lı kadınların durumu"na düşmemeye dikkat etmelidirler. "Yusuf'a tutuldu, Yusuf'a kendini teslim etmek istedi" diye "kınamışlardı". Bu "kınamada" haksız mıydılar? Haklı da olabilirlerdi. Çünkü vezirin karısı, dince uygun olmayan bir tutum ve davranışta bulunmuştu. Kocası varken Yusuf'a teslim olmak istemişti.

Yusuf kendisine "helal" değildi, "haram"dı. "Haram"sa dince "kınanması gereken bir şey"dir. Orası öyle. Ama kadınlar "kınama" yoluna giderlerken kendilerine de egemen olmaları gerekirdi. İşte bu tutumu gösteremediler. Onun için de kendileri de "kınanacak" duruma düştüler.

➤KISMET

Bu sözcük Kur'an'da "bölüştürme, paylaştırma" anlamında yer alır:

Nisâ Suresi, ayet	: 8
Necm Suresi, ayet	: 22
Kamer Suresi, ayet	: 28

Bkz. **MİRAS, ÇOCUK, PUT, SALİH.**

"Kısmet" sözcüğü yine "paylaştırma" anlamıyla ilişkili olarak: "Tanrı'nın nimetleri, rızıkları ve her tür iyiliği insanlar arasında paylaştırması" ve "Tanrı'nın paylaştırırken verdiği pay, kişinin payına düşen" anlamında da kullanılmıştır. Bu sözcüğün türevleri, bu anlamda, Kur'an'da (Zuhruf Suresi, ayet: 32.) yer alıyor. Türkçedeki "kısmet" (talih) de buradan gelmedir.

"Her iyiliği, her olanağı ve bu arada rızıkları yalnızca tanrı paylaştırır":

٣٠ وقالوا لولا نزل هذا القرءان على رجل من القريتين عظيم
٣١ اهم يقسمون رحمت ربك نحن قسمنا بينهم معيشتهم
في الحيوة الدنيا ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات ليتخذ
بعضهم بعضا سخريا ورحمت ربك خير مما يجمعون ٣٢
ولولا ان يكون الناس امة واحدة لجعلنا لمن يكفر
بالرحمن لبيوتهم سقفا من فضة ومعارج عليها يظهرون ٣٣
ولبيوتهم ابوابا وسررا عليها يتكـٔون ٣٤ وزخرفا
وان كل ذلك لما متاع الحيوة الدنيا والاخرة عند ربك
للمتقين ٣٥

Zuhruf Suresi, ayet: 31-35

Anlamı (Diyanet'in)

"Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" de-

diler. Ey Muhammed! Rabb'inin rahmetini *onlar mı taksim edip paylaştırıyorlar? Dünya hayatında, onların* ***geçimliklerini biz taksim ettik.*** *Birbirlerine iş gördürmeleri için* ***kimini kimine derecelerle üstün kıldık.*** Rabb'inin rahmeti, onların biriktirdiklerinden daha iyidir. Eğer bütün insanların bir tek inkârcı ümmet olmakta birleşmelerini önlemek istemeseydik; *Rahman olan Allah'ı inkâr edenlerin evlerinin* ***tavanlarını,*** *üzerinde yükseldikleri* ***merdivenleri,*** *evlerinin* ***kapılarını,*** *üzerine yaslanacakları* ***kerevetleri gümüşten yapar*** *ve* ***altın bezeklerle işlerdik.*** Bunların hepsi ancak dünya hayatının geçimliğidir. *Ahiret, Rabb'inin katında, O'na karşı gelmekten sakınanlaradır.* (Zuhruf Suresi, ayet: 31-35.)

Açıklama

Bu ayetlerin anlattıkları şöyle özetlenebilir:

"Kur'an, iki kentten, yani Mekke ve Tâif'te yaşayanlardan *bir büyük kişiye* indirilmeliydi. Muhammed'e indirilmesi yerine böyle olmalıydı" diyen kâfirler, "kısmet"te kendileri egemenmiş gibi konuşuyorlar. Oysa "Tanrı'nın rahmeti"ni onlar değil Tanrı'nın kendisi paylaştırır. "Tanrı'nın kitabı kendisine indirilen kişi olmak, peygamber olmak", başkalarının payına değil de "Muhammed'in payı"na düşmüştür. "Neden iki kentten bir büyük kişiye değil!" demeleri bu nedenle anlamsız. Yalnızca bu konuda değil; "maddi" konularda da "paylaştıran", "Tanrı'dır". O, "ezel"de bir paylaştırma yapmıştır. Herkese düşen, bu paylaştırmaya göredir. Bu paylaştırmada kimi insan varlıklı, kimi insan dar geçimli olarak uygun görülmüştür. İnsanların varlıkta birbirlerine üstün kılınmalarının da "hikmet"i vardır: Eğer herkes varlıkta aynı düzeyde olsaydı, "çalışan" ve "çalıştıran" bulunmazdı. Tanrı'nın bölüştürmesinde, "Ahiret", özellikle "Tanrı'dan sakınanlar"ın payına düşmüştür. Dünya geçimi önemli değildir. "Eğer bütün insanların kâfir olmakta birleşmelerini önleme hikmeti" olmasaydı, kâfirlere dünyalık daha çok verilirdi. Kâfirlerin "evlerinin tavanları, merdivenleri, kapıları, kerevetleri" hep "gümüş"ten olur ve bunlar, "altın bezeklerle işlenir"di. Ama böyle bir durumda, herkes kâfirliğe heveslenceği için bu durum gerçekleştirilmemiştir. O nedenle, kâfirlerin varlıklarına bakıp aldanılmamalıdır.

➤KISAS

"Kim kime ne yapmışsa aynının, yapana yapılması".

Kur'an'da dört kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 178, 179, 194
Mâide Suresi, ayet	: 45

A- Kur'an'da "Kısas"

1- "Kısas"ın Gerekçesi

"Kısasta sizin için hayat var":

Bakara Suresi, ayet: 179

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا أُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

Anlamı

Kısasta sizin için hayat var ey akıl sahipleri! Olur ki artık korkup sakınırsınız. (Bakara Suresi, ayet: 179.)

2- "Kısas"ın Nelerde Nasıl Olacağı

"Özgür insan karşılığında özgür insan, köleye köle, dişiye dişi":

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ
فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ مِنْ اَخ۪يهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ
ذٰلِكَ تَخْف۪يفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٧٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 178

Anlamı

Ey inanırlar! Öldürülenlerde size kısas yazıldı (farz kılındı). Özgür insana özgür insan, köleye köle, dişiye dişi. (Öldürenlerden) kim (öldürülenin) kardeşi tarafından bağışlanırsa, ona düşen; örfte uygun olana uymak ve bağışlayana bağışta bulunmaktır (bağışlayana diyet ödemektir). Bu, Tanrı'nızdan sizin için bir "ceza hafifletmesi" ve acıma (rahmet) sonucudur. Bundan sonra kim ileri giderse ona acıtıcı azab vardır. (Bakara Suresi, ayet: 178.)

Açıklama

Bu ayetten çıkarılan hükümler, İslam hukukunda, mezheplere göre değişmekte:

Şâfîi Mezhebi'ne göre, özgür olan kimse, birinin kölesini öldürmüş olsa, o kölenin yerine öldürülerek kısas yapılamaz. Çünkü ayette "özgür insana özgür insan, köleye köle" diye bildirilmekte. Hanefî Mezhebi'ne göreyse özgür bir insan birinin kölesini öldürse, onun karşılığında kendisi de öldürülür. Çünkü, Mâide Suresi'nin 45. ayetinde, "cana can" diye geçmekte (bu ayet aşağıda yer alacak). Bununla birlikte her iki mezhebe göre de, "köle"sini ya da "çocuğunu" (kendi çocuğunu) öldüren kimse, onun karşılığında öldürülmez. Ama "köle", "efendi"sini, ya da herhangi bir kişi kendi babasını ya da dedesini öldürse "kısas" olarak kendisi de öldürülür. "İslam Hukuku Sözlüğü"nde konunun ayrıntıları üzerinde durulacak.

Eldeki Tevrat hükümlerinde de bir insan kendi kölesini döverek öldürse ne yapmak gerektiği yer alıyor ve şöyle bildiriliyor:

"Eğer bir kölesine yahut câriyesine değnekle vurur ve o köle ya da câriye elinin altında ölürse, öldüren mutlaka cezalandırılacaktır. Ancak, bir ya da iki gün yaşarsa, öldüren cezalandırılmayacaktır. Çünkü o, *kendi malıdır.*" (Bkz. Çıkış, 21:20.)

Burada "cezalandırma" durumunda "ne tür ceza verileceği" açıklanmamakta.

Kur'an ayetlerinde yer alan "kısas"ta, "amaç" önemlidir. Bir insan, öldürdüğü kimseyi bilmeyerek, yani ölrdürmeyi amaçlamadan öldürmüş olsa ne yapmak gerekir? Kur'an'da bu da bildirilmekte:

Nisâ Suresi, ayet: 92, 93

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ
عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ
وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ
فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ
لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا
مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bir mü'minin diğer bir mü'mini yanlış dışında öldürmesi câiz değildir. Bir mü'mini yanlışla öldürenin, bir mü'min köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona *diyet* ödemesi gerekir. Eğer o mü'min, size düşman bir topluluktan ise, mümin bir köleyi azad etmesi gerekir. Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine *diyet* ödemek ve mü'min bir köleyi azad etmek gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tevbesinin kabulü için ard arda iki ay oruç tutması gerekir. Allah Bilen'dir, Hakîm'dir. Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır. (Nisâ Suresi, ayet: 92, 93.)

3- Bir Başka Tür "Kısas"

Bakara Suresi, ayet: 194

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ
بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا

عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

Anlamı

Yasaklı ay (yani vuruşma, öldürüşme yasak olan ay), yasaklı aya karşılıktır. Yasaklılar, birbirine karşılık olacak denkliktedirler (kısas). Öyleyse, size karşı ileri gidip saldırana siz de ileri gidip saldırın. Size ne denli saldırıda bulunulmuşsa o kadar... Ve Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Bilin ki, Tanrı, korkup kendisine karşı gelmekten sakınanlarla birliktedir. (Bakara Suresi, ayet: 194.)

Açıklama

Hicretin altıncı yılı. Öldürüşmenin, Arapların geleneğinde "yasak" olduğu ay: Zil Ka'de. Başta Peygamber, Müslümanlar Medine'den Mekke'ye, umre ziyareti için gitmek isterler. Ne var ki, Mekke'li inanmazlar, bu ziyarete engel olur. Bu nedenle "Umre", ertesi yıla bırakılır. Ve ertesi yıl, aynı ayda gidilip ziyaret yerine getirilir. Böylece, bir yılın bir ayında yapılmak istenen ziyaret, ertesi yılın *aynı ayında* yerine getirilir. Yani bir yılın bir ayı, ertesi yılın aynı ayına "denk" sayılmış (kısas) olur.

B- Tevrat'ta "Kısas"

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ
فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ
بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ
قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ
لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ٤٥

Mâide Suresi, ayet: 45

Anlamı (Diyanet'in)

Orada (Tevrat'ta) onlara: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe dişle yaralara karşılıklı ödeşme (kısas) yazdık. Kim hakkından vazgeçerse, ona keffâret olur. Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyen, işte onlar, zâlimlerdir. (Mâide Suresi, ayet: 45.)

Açıklama

Eldeki Tevrat'ta şunları okumaktayız:

"Zarar olursa o zaman cana can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak, yanığa yanık, yaraya yara, bereye bere olmak üzere ödeyeceksin!" (Bkz. Çıkış, 21:23, 24.)

"Ve gözün acımayacak. Can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak." (Bkz. Tesniye, 19:21.)

"Ve bir kimse komşusunu sakatlarsa *kendisine de yaptığı gibi yapılacaktır.* Kırık yerine kırık, göz yerine göz, diş yerine diş olmak üzere adamı nasıl sakat ettiyse kendisine de öylece edilecektir." (Bkz. Levililer, 24:19, 20.)

Eldeki İncil'de de şunların yazılı bulunduğu görülmekte:

(İsa diyor:)

"'Göz yerine göz, diş yerine diş...' dendiğini işittiniz. Fakat ben size şöyle derim: Kötüye karşı koyma. Senin sağ yanağına kim vurursa, ona ötekini de çevir. Ve eğer biri seninle mahkemeye gidip senin gömleğini almak isterse, ona abanı da bırak. Ve kim seni bir mil gitmeye zorlarsa, onunla iki mil git!" (Bkz. Matta İncili, 5:38-41.)

Özet

Kur'an'da, Tevrat'ın aynı konudaki hükümleri yer almakta. Yani: "Kısas". "Kötülüğe, aynen karşılık verme hakkı" kişilere tanınmakta. Bununla birlikte, "bağışlama" ve "bağış" kapısı açık tutulmakta.

➤KISSA

"Öykü, Tanrı'nın anlattığı öykü", "Tanrı'nın söz etmesi".

"Kıssa"nın çoğulu olan "kasas", Kur'an'da altı kez geçer:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 62
A'râf Suresi, ayet	: 176
Yusuf Suresi, ayet	: 3, 111
Kehf Suresi, ayet	: 64
Kasas Suresi, ayet	: 25

1- "Öykü"

a) Ayrıntılarıyla Anlatılan Öyküler

"Yusuf kıssası":

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا
اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ الْغَافِل۪ينَ
﴿٣﴾ اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَب۪يهِ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ
كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ ل۪ي سَاجِد۪ينَ ﴿٤﴾

Yusuf Suresi, ayet: 1-4

Anlamı

Elîf, Lâm, Râ. Bunlar, açık (ya da açıklayıcı) kitabın ayetleridir. Biz onu, Arapça Kur'an olarak indirdik. Olur ki, akıllanırsınız. (Ey Muhamed!) Biz sana, bu Kur'an'la vahyederek, *kıssaların* en güzelini anlatmaktayız. Oysa sen, (bunları) bilmeyenlerdendin. Anımsa ki Yusuf, babasına: "Ey benim babam! Düşümde on bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm!" demişti de... (Yusuf Suresi, ayet: 1-4.)

Yusuf Peygamber'in yaşam öyküsü; babası, kardeşleri ve kendisine aşık olan kadının da içinde bulunduğu kimselerle ilişkileri, başından geçenler, başarıları, "mucize"leri; kendi adıyla anılan surede anlatılmakta. Yüz ayet içinde. Aynı öykünün, eldeki Tevrat'ta da çok uzun ve ayrıntılı biçiminde yer aldığı görülmekte. (Bkz. Tevrat, Tekvin, 30:25-43 ile 31 ile 50. bap arası.)

Bkz. **YUSUF.**

"Mağaradaki uyurlar" (yedi uyur) kıssası:

Bu öykü Kur'an'da, oldukça ayrıntılı biçimde yer almakta Bkz. **MAĞARA.**

Peygamberlere ilişkin "kıssa"lar:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ

Mü'min Suresi, ayet: 78

Anlamı

Andolsun ki senden önce de peygamberler gönderdik. Bunlardan kimini anlattık (kıssa), kiminiyse anlatmadık sana. (Mü'min Suresi, ayet: 78.)

Kur'an'da adı geçen, anlatılan peygamberlerden kiminin "kıssa"sı kısa, kimininki uzun, ayrıntılıdır. Öyküsü ayrıntılı olanların başında "Yusuf"tan sonra Musa Peygamber gelir. Bu Peygamber'in "Firavun", İsrailoğulları ve adı açıklanmayan "gizemli arkadaşı" (Hızır olabilir) ile birlikte yaşadıkları bildirilen olayların öyküleri uzun ve ayrıntılıdır. Nuh Peygamber'in öyküsü, "Nuh Tufanı" da oldukça ayrıntılı olarak yer almıştır. Süleyman ve Davud Peygamberlerinki de ayrıntılı ve uzundur. Süleyman Peygamber'in özellikle Sebe' Kraliçesi'yle olan öyküsü...

Peygamber olup olmadığı tartışılan "Zü'l-Karneyn"in öyküsü:

Bkz. **ZÜ'L-KARNEYN.**

Peygamber olmadıkları halde, yaşamları ibret olsun diye anlatılan kişilerin öyküleri:

"Firavun"un, "Hâmân"ın, "Kârûn"un, "Câlût"un, "bahçe sahipleri"nin öyküleri gibi.

"Âd", "Semûd" gibi kimi toplumların öyküleri:

Bkz. **ÂD, SEMÛD.** Ayrıca bkz. **ÂKIBET, İBRAHİM, LUT, SÂLİH, MUCİZE.**

Kimi "kıssa"lar da kişilerinin adları anılsın, anılmasın çok kısa olarak yer almakta ayetlerde. değinilip geçilmekte. Bunların ayrıntıları, genellikle "hadis"lerde ve Kur'an yorumlarında yer almakta:

Kısacası,"öykü" anlamına gelen "kıssa", Kur'an'da önemli bir yer tutmakta

2- "Anlatım", "Bildiri", Anlamına Gelen "Kıssa"

Âli İmrân Suresi, ayet: 62

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾

Anlamı

İşte bu (İsa'ya ilişkin anlatılanlar, ya da Kur'an), kuşku yok ki gerçek olan "kıssa"lar bütünüdür. Tanrı'dan başka tanrı yoktur. Kuşkusuz Tanrı'dır Güçlü ve Hikmet'li olan. (Âli İmrân Suresi, ayet: 62.)

En'âm Suresi, ayet: 57

قُلْ إِنِّي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي
مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ
الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Ben, Rabb'imden bir belgeye dayanmaktayım. Halbuki siz onu yalanladınız. Acele istediğiniz de elimde değildir. Hüküm, ancak Allah'ındır. O, hükmedenlerin en iyisi olarak *gerçeği anlatır.*" (En'âm Suresi, ayet: 57.)

Özet

Kur'an'da anlatılanlar, boşuna değildir. "Kıssa" (öykü) olarak anlatılanlar "ibret" içindir. (Bkz. Yusuf Suresi, ayet: 111.) Ötekiler de, insanlar doğru yolu bulsunlar diyedir.

➤KIYAMET

Sözlük anlamıyla: Kalkış.

Özel anlamıyla: "Bu evrenin sonu ve öbür dünyanın başlaması."

Kur'an'da "Kıyamet" ya da "Kıyamet günü" anlamına gelen sözcükler ve yer aldıkları ayetler:

"Yevmu'l-kıyâme" (Kıyamet günü): Yetmiş kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 85, 113, 174, 212
Âli İmrân Suresi, ayet	: 55, 77, 161, 180, 185, 194

Nisâ Suresi, ayet : 87, 109, 141, 159
Mâide Suresi, ayet : 14, 36, 64
En'âm Suresi, ayet : 12
A'râf Suresi, ayet : 32, 167, 172
Yunus Suresi, ayet : 60, 93
Hûd Suresi, ayet : 60, 98, 99
Nahl Suresi, ayet : 25, 27, 92, 124
İsrâ Suresi, ayet : 13, 58, 62, 97
Kehf Suresi, ayet : 105
Meryem Suresi, ayet : 95
Tâhâ Suresi, ayet : 100, 101, 124
Enbiyâ Suresi, ayet : 47
Hacc Suresi, ayet : 9, 17, 69
Mü'minûn Suresi, ayet : 16
Furkan Suresi, ayet : 69
Kasas Suresi, ayet : 41, 42, 61, 71, 72
Ankebût Suresi, ayet : 13, 25
Secde Suresi, ayet : 25
Fâtır Suresi, ayet : 14
Zümer Suresi, ayet : 15, 24, 31, 47, 60, 67
Fussilet Suresi, ayet : 40
Şûrâ Suresi, ayet : 45
Câsiye Suresi, ayet : 17, 26
Ahkaf Suresi, ayet : 5
Mücadele Suresi, ayet : 7
Mümtehine Suresi, ayet : 3
Kalem Suresi, ayet : 39
Kıyamet Suresi, ayet : 1, 6

"Sâet" (beklenen an, gelecek olan an, gelecek olan saat): Kırk bir kez geçer:
En'âm Suresi, ayet : 31, 40
A'râf Suresi, ayet : 187
Yunus Suresi, ayet : 49
Yusuf Suresi, ayet : 107
Hicr Suresi, ayet : 85
Nahl Suresi, ayet : 77
Kehf Suresi, ayet : 21, 36
Meryem Suresi, ayet : 75
Tâhâ Suresi, ayet : 15
Enbiyâ Suresi, ayet : 49
Hacc Suresi, ayet : 1, 7, 55
Furkan Suresi, ayet : 11 (iki kez)
Rûm Suresi, ayet : 12, 14, 55
Lokman Suresi, ayet : 34
Ahzâb Suresi, ayet : 63 (iki kez)
Sebe' Suresi, ayet : 3
Mü'min Suresi, ayet : 46, 59

Fussulet Suresi, ayet : 47, 50
Şûrâ Suresi, ayet : 17, 18
Zuhruf Suresi, ayet : 61, 66, 85
Câsiye Suresi, ayet : 27, 32 (iki kez)
Muhammed Suresi, ayet : 18
Kamer Suresi, ayet : 1, 46 (iki kez)
Nâziât Suresi, ayet : 42

"El Vâkıa" (bir olgu olarak gerçekleşecek olan): İki kez geçer:
Vâkıa Suresi, ayet : 1
Hâkka Suresi, ayet : 15

"El Hakke" (gerçekleşecek olan, gerçekten gelecek olan gün): Üç kez geçer:
Hâkka Suresi, ayet : 1, 2, 3

"El Kariâ" (Gürültüsüyle felâket kapısını çalacak olan): Dört kez geçer:
Hâkka Suresi, ayet : 4
Kâria Suresi, ayet : 1, 2, 3

"El Âzife" (yaklaşan), "Yevmu'l-Âzîfe" (yaklaşan gün): İki kez geçer:
Mü'min Suresi, ayet : 18
Necm Suresi, ayet : 57

"El Ğaşiye" (felaketiyle kaplayacak olan): Bir kez geçer:
Ğaşiye Suresi, ayet : 1

"Yevmu'l-Ba's" (diriliş günü): İki kez geçer:
Rûm Suresi, ayet : 56 (iki kez)

"Haşr" (toplama, toplanma günü): Bir kez geçer:
Kaf Suresi, ayet : 44

"Yevmu'l-Easl" (seçip ayırma günü): Altı kez geçer:
Sâffât Suresi, ayet : 21
Duhân Suresi, ayet : 40
Mürselât Suresi, ayet : 13, 14, 38
Nebe' Suresi, ayet : 17

"Yevmu'l-Cem" (toplanma günü): İki kez geçer:
Şûrâ Suresi, ayet : 7
Teğâbün Suresi, ayet : 9

"Yevmu't-Teğâbun" (aldatma günü): Bir kez geçer:
Teğâbün Suresi, ayet : 9

"*Yevmun lâ reybe fih*" (geleceğine kuşku bulunmayan gün): İki kez geçer
Âli İmrân Suresi, ayet : 9, 25

"Hesap günü", "ceza günü" anlamına gelen deyimlerin kapsamı içinde de "Kıyamet" var. Bkz. **HESAB, CEZA**. "Din günü" anlamına gelen deyimlerde de bu anlam bulunmakta. Bkz. **DİN**. Ayrıca şu anlama gelen sözlerle de "Kıyamet" anlatılmakta:

"Alışverişin ve dostluğun bir şeye yaramayacağı gün": (İbrahim Suresi, ayet: 31.)

"Ne alışverişin, ne dostluğun, ne de şefaatin işe yarayacağı gün": (Bakara Suresi, ayet: 254.)

"Kimi yüzlerin ak, kimi yüzlerin kara olacağı gün": (Âli İmrân Suresi, ayet: 106.)

"Kimi yüzlerin parlak, kimi yüzlerin asık olacağı gün": (Kıyamet Suresi, ayet: 22-24.)

"Kimi yüzlerin aydınlık, güleç ve sevinçli kimi yüzlerin tozlu, karanlık olacağı gün": (Abese Suresi, ayet: 38-41.)

"Her emzikli kadının emzirdiği çocuğunu unuttuğu, her gebe kadının çocuğunu düşürdüğü, içki içmedikleri halde insanların sarhoş oldukları gün": (Hacc Suresi, ayet: 2.)

"Sûr'a (boruya) üfürüleceği gün": (En'âm Suresi, ayet: 63 ; Kehf Suresi, ayet: 99; Tâhâ Suresi, ayet: 102; Mü'minûn Suresi, ayet: 101; Neml Suresi, ayet: 87; Yâsîn Suresi, ayet: 51; Zümer Suresi, ayet: 68; Kaf Suresi, ayet: 20; Hâkka Suresi, ayet: 13; Nebe' Suresi, ayet: 18.)

"Korkunç bir sesin işitileceği gün": (Yâsîn Suresi, ayet: 53; Sâd Suresi, ayet: 15; Kaf Suresi, ayet: 42.)

"Korkusu verilenin gerçekleşeceği gün" (Yevmu'l-Vaîd): (Kaf Suresi, ayet: 20.)

"Mezardan çıkış günü" (Yevmu'l-Hurûc): (Kaf Suresi, ayet: 42; Zilzâl Suresi, ayet: 1-6.)

"Güneşin dürülüp ışığının söndüğü, yıldızların sönüp düştüğü, dağların yürütüldüğü, gebe develerin salıverildiği, yabanıl hayvanların bir araya toplandığı, denizlerin ateşlendiği, canların bedenleriyle birleştirildiği zaman": (Tekvîr Suresi, ayet: 1-7.)

"Göğün yarıldığı, yıldızların dağılıp saçıldığı, denizlerin kaynatılarak fışkırtıldığı, mezarların içinin dışına çıkarılıp fırlatıldığı zaman": (İntifâr Suresi, ayet: 1-4.)

"Göğün yarıldığı, yerin uzatılıp dümdüz bir duruma getirildiği ve içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı zaman": (İnşikak Suresi, ayet: 1, 3, 4.)

"Yer başka bir yer biçimine, gökler de başka bir biçime çevrildikleri gün": (İbrahim Suresi, ayet: 48.)

"Ruh'un ve meleklerin dizi dizi, Tanrı huzurunda durdukları, Tanrı'nın izni olmadan kimsenin konuşmadığı gün, gerçek gün": (Nebe' Suresi, ayet: 38, 39.)

"Mülkün, egemenliğin yalnızca Tanrı'nın olduğunun duyurulacağı gün": (Mü'min Suresi, ayet: 16.)

"Dağların toz durumuna getirilerek sunulacağı, yerlerinin dümdüz bir toprak yapılacağı, herkesin bir çağırana uyacağı, seslerin Tanrı korkusundan kısılacağı, yalnızca bir fısıltının işitilebileceği gün": (Tâhâ Suresi, ayet: 105-108.)

"İnsanların, ateş çevresinde çırpınıp dökülen küçük kelebeklere dönecekleri, dağların atılmış renkli yüne benzeyecekleri gün": (Kâria Suresi, ayet: 1-5.)

"Boruya üfürüldüğü, göklerdekilerin ve yerdekilerin –Tanrı'nın dilediklerinin dışında kalanların tümünün– bayılarak düşüp ölecekleri, bir kez daha üfürüldüğünde dirilerek ayağa kalkıp baka kalacakları gün": (Zümer Suresi, ayet: 68.)

"Boruya üfürülünce, Tanrı'nın diledikleri bir yana, göklerde ve yerdekilerin korkudan düşüp ölecekleri, göklerin ve yerin içindekilerle birlikte Tanrı'ya boynu bükük gelecekleri, dağların donmuş sanılacakları, oysa bulutlar gibi yürüyecekleri gün": (Neml Suresi, ayet: 87, 88.)

"Yerin sarsıldıkça sarsılacağı, içindeki ağırlıkları dışına çıkaracağı, insanın 'nedir bu böyle, ne oluyor?' deyip şaşkınlık göstereceği gün": (Zilzâl Suresi, ayet: 1-3.)

"Tanrı'nın insana olup biteni ve olacakları bildireceği, insanların yaptıklarının sonuçlarını görmek için bölük bölük yürüyecekleri gün": (Zilzâl Suresi, ayet: 4-6.)

"Gelen korkunç gürültü karşısında şaşkına dönen kişinin kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğlundan kaçacağı, herkesin derdinin kendine yeteceği gün": (Abese Suresi, ayet: 33-37.)

"Korkunç bir depremin olacağı, arkasından bir sarsıntının daha geleceği, yüreklerin titreyeceği, gözlerin öne eğileceği, ufak birer kemik olmuş insanların ikinci haykırışla diriltildikten sonra hepsinin hemen bir düzlüğe dökülecekleri gün": (Nâziât Suresi, ayet: 6-14.)

"Rahman'ın izin verdiklerinin ve hoşnut olduklarının dışında kimseye şefaatin bir yarar sağlamayacağı gün": (Tâhâ Suresi, ayet: 109.)

"Yüreklerin ağızlara geleceği, herkesin yutkunacağı ve öfkesini bastıracağı gün": (Mü'min Suresi, ayet: 18.)

"En korkunç" (edhâ) "en acı" (emerr) gün: (Kamer Suresi, ayet: 46.)

"Olacak olanın tam zamanında gerçekleşeceği, kimi insanlar için yükseltici ve kimileri için alçaltıcı günün geldiği, yerin sarsıldıkça sarsıldığı, dağların toz duman duruma geleceği, insanların üç sınıfa ayrılacağı: kiminlerinin sağcı –uğurlu, kimilerinin solcu– uğursuz, kimilerininse yarışta birinci gelmiş gözdeler olarak ortaya çıkacakları zaman": (Vâkıa Suresi, ayet: 1-11.)

"Boruya bir üfürülüşle üfürüldüğü, yer ile dağlar kaldırılıp bir vuruşla biribrlerine vurulduğu zaman –ki o gün olan olmuştur artık. Gök parçalanmış, güçsüz bir duruma gelmiştir. Çevresindeyse melekler. Sekiz melek de o gün Tanrı'nın ***Arşı'nı*** *(tahtını) taşırlar.– Tanrı'nın huzurunda herşeyin açık seçik ortaya döküleceği, kimi insanlara yaptıklarının yazılı olduğu defterinin sağdan verileceği, bunların sevinç belirtileri gösterecekleri, kimilerininse bu defteri soldan alacakları ve üzülecekleri gün":* (Hâkka Suresi, ayet: 13-29.)

"Göğün, erimiş bir maden, dağların da atılmış birer pamuk gibi olacakları, hiç bir dostun hiç bir dosta birşey sorup söyleyemeyeceği, yalnızca birbirlerine gösterilecekleri, suçlu kimselerin cezadan kurtulmak için oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini barındırmış olan soyunu sopunu ve yeryüzündekilerin tümünü vermek ve bu yolla kurtulmak isteyeceği gün": (Meâric Suresi, ayet: 8-14. Ayrıca bkz. Mâide Suresi, ayet: 36; Yunus Suresi, ayet: 53, 54; Ra'd Suresi, ayet: 18; Zümer Suresi, ayet: 47.)

Kur'an'da "Kıyamet"in başka anlatımlarla da anlatıldığı yerler var.

Kıyamette Olacaklar

Gökleri ve yeriyle tüm evren:

1- Güneşi, ayı ve yıldızlarıyla gökler, Arş, gök halkı (melekler):

• Güneşin, ayın, yıldızların ışıkları sönecek ve bunlar, patır patır dökülecekler.

• Gökler, paramparça olacak, olanlar olduktan sonra da bir "defterin kapatılıp kaldırılması gibi dürülüp (kapatılıp) kaldırılacak", "başka biçime dönüştürülecek."

• Melekler bir kesimde, *Arş*'ın çevresinde birikip duracaklar. Daha önce dört melek tarafından taşınan "*Tanrı'nın Arşı*"nı (Tanrı'nın tahtını) o gün "sekiz melek yüklenecek."

2- Dağları ve canlılarıyla yer:

• Yer, "sarsıldıkça sarsılacak", "içindekileri dışına atacak".

• "Yer ve dağlar birbirine çarpılacak", dağlar paramparça olacak ve savrulacak, yeryüzü dümdüz olacak.

• Ve "yer, bir başka biçime dönüştürülecek".

• "Denizler kaynatılıp çok sıcak (kaynar) bir su durumuna getirilecek".

• "Yabanıl hayvanlar toplanacak", "develer salıverilecek".

• Tüm canlılar, "*Sur*"a (boruya) "birinci üfürüşte ölecekler. ikinci üfürüşte dirilip düz bir alanda toplanacaklar" (mahşer).

İnsanlar:

1- Birinci Üfürüş (e'n-Nefhatu'l-Ûlâ):

• Öteki canlılar gibi insanlar da, "boruya ilk üfürüş"te düşüp ölecekler.

2- İkinci Üfürüş (e'n-Nefhatu's-Sâniye):

• Yine öteki canlılar gibi insanlar da "boruya ikinci üfürme" gerçekleştirildiğinde dirilip kalkacaklar.

• "Mezarlarından fırlayan" insanlar, neler olduğunu bilemeyecekler, şaşacaklar. Tanrı, neler olacağını herkese anlatacak.

• Toplanıp herkesin toplanacağı yere gönderilecekler.

• Herkes kendi derdine düşecek, dost dostu, yakın yakını arayıp soramayacak.

• Sıkıntı içinde herkesin yüreği ağzına gelecek, korkulan "azab"tan kurtulmak için herkes, "herşeyi feda etmek isteyecek".

• "İnsanlar üç sınıfa ayrılacaklar: Kimilerine, yaptıklarının yazılı bulunduğu 'defter' sağ yandan verilecek. Bunlar 'sağcılar'dır. Mutlu olacaklar. Kimilerine defterleri soldan verilecek. Bunlar 'solcular'dır. Mutsuz olacaklar. Kimileriyse yarışta birinci olmuş gözdelerdir".

• Ve "mizan" (terazi) kurulacak, "günah-sevap tartılacak". Herkes ona göre değerlendirilecek, kimileri "cennet"e, kimileri de "cehennem"e gönderilecek. Kimileriyse cennete de, cehenneme de gönderilmeyip A'raf'ta kalacaklar. Bunlar söz konusu iki yerden birini hak etmemiş olanlardır.

Yukarıdakileri anlatılan ayetler ve anlamları:

A- Tüm Evren

"Göklerde BölünüpParçalanma"

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ①

İnşikak Suresi, ayet: 1

Anlamı

Gök, bölünüp parçalandığı zaman. (İnşikak Suresi, ayet: 1.)

İnfitâr Suresi, ayet: 1, 2

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿٢﴾

Anlamı

Gök, yarıldığı zaman, yıldızlar dökülüp dağıldığı zaman. (İnfitâr Suresi, ayet: 1, 2.)

Tekvîr Suresi, ayet: 11

وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ

Anlamı

Gök, yerinden koparıldığı zaman. (Tekvîr Suresi, ayet: 11.)

Tekvîr Suresi, ayet: 1, 2

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾

Anlamı

Güneş dürülüp söndürüldüğü zaman, yıldızlar kararıp düştüğü zaman. (Tekvîr Suresi, ayet: 1, 2.)

Mürselât Suresi, ayet: 7-9

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾

Anlamı

Size olacağı söylenerek korkusu verilen, andolsun ki olacaktır (Kıyamet kopacaktır). Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman, gök yarıldığı zaman. (Mürselât Suresi, ayet: 7-9.)

Nebe' Suresi, ayet: 19

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا

Anlamı

Gök, açılıp kapı kapı olacaktır (o gün). (Nebe' Suresi, ayet: 19.)

Müzzemmil Suresi, ayet: 18

السَّمَاءُ مُنفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا

Anlamı

O gün (Kıyamet) nedeniyle gök yarılmış olacaktır. Tanrı'nın "olacak" dediği yerine gelecektir. (Müzzemmil Suresi, ayet: 18.)

يوم تكون السماء كالمهل

Meâric Suresi, ayet: 8

Anlamı
O gün gök, erimiş maden (mühl) gibi olacaktır. (Meâric Suresi, ayet: 8.)

فإذا انشقت السماء فكانت وردة كالدهان

Rahman Suresi, ayet: 37

Anlamı
Gök yarıldığı ve gül gibi kızardığı, yağ gibi eridiği zaman. (Rahman Suresi, ayet: 37.)

ويوم تشقق السماء بالغمام ونزل الملائكة تنزيلا ﴿٢٥﴾

Furkan Suresi, ayet: 25

Anlamı (Diyanet'in)
O gün, gök, beyaz bulutlar halinde parçalanacak ve melekler, bölük bölük indirilecektir. (Furkan Suresi, ayet: 25.)

Ve "Göğün Dürülüp Kaldırılması"

يوم نطوي السماء كطي السجل للكتب كما بدأنا
أول خلق نعيده وعدا علينا إنا كنا فاعلين ﴿١٠٤﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 104

Anlamı (Diyanet'in)
Göğü ***kitap dürer gibi dürdüğümüz*** zaman, yaratmaya ilk başladığımız gibi –katımızdan verilmiş bir söz olarak– onu tekrar var edeceğiz. Doğrusu Biz, yaparız! (Enbiyâ Suresi, ayet: 104.)

"Yer ve Dağların Paramparça Olması"

كلا إذا دكت الأرض دكا دكا ﴿٢١﴾ وجاء ربك والملك صفا صفا ﴿٢٢﴾

Fecr Suresi, ayet: 21, 22

Anlamı
Öyle değil, gerçek o ki; yer, paramparça edildiği ve (ey Muhammed!) senin Tanrı'n (Tanrı'nın hükmü) geldiği, melekler de dizi dizi oldukları zaman... (Fecr Suresi, ayet: 21, 22.)

وإذا الجبال سيرت ﴿٣﴾

Tekvîr Suresi, ayet: 3

Anlamı

Ve dağlar (yeryüzünden koparılıp) yürütüldüğü zaman. (Tekvîr Suresi, ayet: 3.)

Müzzemmil Suresi, ayet: 14

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyamet koptuğu gün, yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar, yumuşak kum haline gelir. (Müzzemmil Suresi, ayet: 14.)

Mürselât Suresi, ayet: 10

وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Dağlar, pamuk gibi atıldığı zaman. (Mürselât Suresi, ayet: 10.)

Nebe' Suresi, ayet: 20

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Dağlar yürütülüp serâp olacaktır. (Nebe' Suresi, ayet: 20.)

Vâkıa Suresi, ayet: 1-6

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾
إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً
مُنْبَثًّا ﴿٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyamet koptuğunda kimini alçaltacak ve kimini yükseltecek olan o hadisenin yalan olmadığı ortaya çıkacaktır. Ey insanlar! Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar ufaldıkça ufalanıp toz duman haline geldiği zaman... (Vâkıa Suresi, ayet: 1-6.)

B- Evren İçinde İnsan

1- Kıyamette Birinci Üfürüşte İnsanın Durumu

"Sûr"a üfürüldüğü zaman her canlı gibi insan da ölecek:

Neml Suresi, ayet: 87, 88

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ
صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

Anlamı

"Sûr"a (boruya) üfürüldüğü gün, Tanrı'nın diledikleri̇nden başka, göklerde ve yerde olanların tümünün korkudan ödleri kopacak (hepsi ölecek). (İkinci üfürüşten sonra dirilince de) tümü, O'na (Tanrı'ya) gelecekler. Küçük duruma düşmüş olarak... O sırada sen dağları yerlerinde donmuş (gibi) görürsün. Oysa bulutlar gibi yürüyorlardır. Onlar, herşeyi sağlam yapan Tanrı'nın san'atının ürünüdür. Kuşku yok ki O, yaptıklarınızdan bilgisi olandır. (Neml Suresi, ayet: 87, 88.)

"Sûr", "boru", "düdük" anlamındadır. Hadislerde ve Kur'an yorumlarında anlatılan odur ki, Kıyamette, dört büyük melekten İsrâfil kullanacaktır sözü edilen "Sûr"u: Melek "Sûr"a ilk "üfür"düğü zaman, herkes ölecek. Korkudan... Ayette geçen ve "korku" anlamına gelen "feza" sözcüğüne, başka ayetlerdeki anlatımlar nedeniyle "ölmek" (korku içinde ölmek) anlamı verilmiştir.

"Üfürülen boru"nun, "düdük"ün nasıl bir şey olacağı Peygamber'e sorulduğunda, Peygamber şöyle karşılık verir: "Üfürülüp çalınan boynuz". Demek ki İsrafil'in üfürerek çalacağı bildirilen "Sûr", içi delik bir "boynuz"dur. Bkz. **SÛR, ÜFÜRME.**

"Birinci üfürüş"teki korkunç durumdan bir kesit:

• "Gök yarılacak";"Yer ile dağlar, yerlerinden koparılacak, birbirlerine çarpılıp parçalanacak"; "Melekler, göğün çevresinde birikecek"; "Tanrı'nın *Arş'ı* (tahtı, sarayı) sekiz melek sırtında taşınıyor olacak":

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ
وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً
﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ
﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾

Hâkka Suresi, ayet: 13-17

Anlamı (Diyanet'in)

Sûr'a bir üfürüş üfürüldüğü, *yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine* çarpıldığı zaman, işte o gün olacak olur; Kıyamet kopar. Gök parçalanır, o gün bitkin bir hale gelir. Melekler onun çevresindedirler. O gün Rabb'inin *Arşı'nı* onlardan başka sekiz tanesi yüklenir. (Hâkka Suresi, ayet: 13-17.)

Açıklama

Diyanet'in çevirisindeki "o gün Rabb'inin *Arş*'ını, onlardan başka sekiz tanesi yüklenir" yerine "o gün Rabb'inin *Arş*'ını, o meleklerin üstünde bulunan sekiz

(melek) taşıyacak" diye çevirmek daha doğru olsa gerek. Hadislerde ve Kur'an yorumlarında da anlatıldığına göre, "Tanrı'nın *Arş*'ını bugün taşıyanların sayısı, dörttür". Kıyamet günüyse sayı, "sekiz" olacak. Yani, "dört" yerine "sekiz melek" taşıyacak Tanrı'nın tahtını.

2- "İkinci Üfürüşte, İnsanların Dirilip Kalkışları, Şaşkınlıkları ve Sonrası

Zümer Suresi, ayet: 68, 69

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾
وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ
بِالنَّبِيِّنَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

Anlamı

Ve "Sûr"a üfürülecek. Göklerde ve yerde bulunanlar, Tanrı'nın dilediklerinden başka tümüyle düşüp ölecek. *Sonra bir kez daha üfürülünce,* insanlar (dirilip) kalkacaklar, birbirlerine bakarken kalakalacaklar. Yerse Tanrı'sının aydınlığıyla (ışığıyla, nuruyla) aydınlanacak. "Kitab" (yani insanların yaptıklarını içeren yazılar) ortaya konacak. Peygamberler ve tanıklar getirilecek. İnsanlar arasında hüküm verilecek. Hiçbiri haksızlığa uğramayacak. (Zümer Suresi, ayet: 68, 69.)

Yâsîn Suresi, ayet: 51-54

﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ
﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ
وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَاِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Sûr'a üfürülünce, kabirlerinden Rabb'lerine koşarak çıkarlar. "Vay halimize! Yattığımız yerden bizi kim kaldırdı?" derler. Onlara: "İşte Rahman olan Allah'ın vadettiği budur, peygamberler doğru söylemişlerdir" denir. Tek bir çığlık (sayha) kopar, hepsi hemen huzurumuza getirilmiş olur. Artık bugün kimseye, hiçbir haksızlıkta bulunulmaz. İşlediklerinizden başkasıyla karşılanmazsınız. (Yâsîn Suresi, ayet: 51-54.)

اَلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾
فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Kâria Suresi, ayet: 1-11

Anlamı (Diyanet'in)

Gürültü koparacak olan Kıyamet! Nedir o gürültü koparacak olan? (Kâria). O gürültü koparacak olanın ne olduğunu sen bilir misin? O gün insanlar, ateş etrafında çırpınıp dökülen pervaneye dönecekler. Dağlar, atılmış renkli yüne benzeyecekler. Ama tartıları ağır gelen kimse, hoş bir hayat içinde olacaktır. Tartıları hafif gelenler ise, onların yeri bir çukurdur. O çukurun ne olduğunu sen bilir misin? O, kızgın bir ateştir. (Kâria Suresi, ayet: 1-11.)

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ
الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ﴿٥﴾
يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Zilzâl Suresi, ayet: 1-8

Anlamı (Diyanet'in)

Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı, yeryüzü ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insanın: "Buna ne oluyor?" dediği zaman; işte o gün, Rabb'inin ona vahyetmesiyle kendi haberlerini anlatır. O gün insanlar, işlerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük dönerler. Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür. (Zilzâl Suresi, ayet: 1-8.)

"Sağcılar" mutlu, "solcular" mutsuz olacak:

وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾
وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾
اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ

Vâkıa Suresi, ayet: 7-14

مِنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُّتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

(O gün) siz de üç sınıf olursunuz: İyi işler işlediklerini belirtmek için amel defterleri sağdan verilenler. Ne mutlu o sağcılara! Kötülük işlediklerini belirtmek için amel defterleri soldan verilenler. Ne yazık o solculara! İyilik işlemekte önde olanlar. Karşılıklarını almakta da önde olanlardır. Nimet cennetlerinin gözdeleri de onlardır. Onların büyük kısmı eski ümmetlerdendir, bir kısmı da sonrakilerdendir. Murassa' tahtlara, karşılıklı olarak yaslanırlar. (Vâkıa Suresi, ayet: 7-14.)

Bkz. CENNET, KİTAB, SAĞ-SAĞCILIK, SOL-SOLCULUK.

3- Kıyametin Genel Korkunçluğu ve İnsanın Düşeceği Durum

- *"Gebe kadın, çocuğunu düşürecek";*
- *"Emzikli kadın, çocuğunu unutup uzaklaşacak";*
- *"İnsanlar, birer sarhoş gibi olacak":*

Hacc Suresi, ayet: 1, 2

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ
عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم
بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

Anlamı

Ey insanlar! Korkup Tanrı'nıza karşı gelmekten sakının! Kuşku yok ki, Kıyamet depremi, büyük şeydir. O gün ki, her emzikli kadın, unutup emzirdiğinden uzaklaşır. Her gebe kadın, çocuğunu düşürür. İnsanları birer sarhoş görürsün. (Oysa onlar sarhoş değildirler. Ne var ki, Tanrı'nın azabı çetindir. (Hacc Suresi, ayet: 1, 2.)

Açıklama

Burada sözü edilen "Kıyamet depremi"nin, Kıyamet kopmadan, onun belirtisi olarak"mı, yoksa "Kıyamet koptuktan sonra"mı olacağı tartışmalıdır. "Kıyamet kopmadan öncedir" diyenler, "yoksa koptuktan sonra, çocuğun emzirilmesi emzirilmemesi, çocuk düşürme gibi durumlar söz konusu olamaz!" demekteler.

"Kıyamet ne acı, ne korkunç bir gündür":

Kamer Suresi, ayet: 46, 47

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyamet günü, onların buluşma zamanıdır. O, ne korkunç, ne acı bir gündür. (Kamer Suresi, ayet: 46, 47.)

C- Kıyamet ve Tanrı

"Tanrı'nın tahtı ve meleklerle gelişi"; "Tüm mülkünTanrı'nın olduğunun duyuruluşu".

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَٰٓئِكَةُ
تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى
الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

Furkan Suresi, ayet: 25, 26

Anlamı (Diyanet'in)

O gün gök, beyaz bulutlar halinde parçalanacak. Ve melekler, bölük bölük indirilecektir. O gün, gerçek hükümdarlık Rahman'ındır. İnkârcılar için yaman bir gündür. (Furkan Suresi, ayet: 25, 26.)

Açıklama

Bu ayetler dolayısıyla Taberî gibi kimi tefsirlerin yer verdiği hadisler var. Birkaçının anlamı şöyle:

"Tanrı'nın Kıyamet günü içinde geleceği bildirilen bulut, İsrailoğullarının geldiği sıradaki gölgeli buluttur. (Bkz. Bakara Suresi, ayet: 210.) Tanrı, İsrailoğullarından başka hiç kimseye hiçbir zaman böyle bir bulutla gelmemiştir."

"Kendisiyle yaratıkları arasında yetmiş perde bulunduğu halde Tanrı Kıyamet günü inecektir. Bu perdeler arasında, ışık, karanlık ve su da bulunmakta. Tanrı'nın inişi sırasında *su* öylesine bir *ses* çıkaracak ki, yürekler yerinden oynayacak."

"Tanrı Kıyamet günü indiğinde, melekler de çevresinde olacak."

"Birinci kat gök yarıldığında ondan çok sayıda, cinlerden ve insanlardan daha çok sayıda melek inecek. O gün, bir araya gelme günüdür. Gök halkı, yer halkı hep bir araya gelecek. Yer halkı, 'Tanrı'mız işte geldi!' derken, 'hayır daha gelmedi!' diyecekler. O gelmek üzeredir. Sonra ikinci kat gök yarılacak. Ondan da, öbürününkinin iki katı melek inecek. Ve gökler kat kat yarılırken melekler boşanacak. Yedinci kata doğru melekler katlanarak çoğalacak ve yedinci kat yarıldığında ondan inen melekler hapsininkinden daha çok olacak. İnsanların ve cinlerin toplamından daha çok olacak yedinci katın melekleri. Sonra Kerrubiler (en gözde melekler) inecekler. Ve sonra Yüce Tanrı'mız gelecek. *Arş*'ı (Tanrı'nın tahtını) taşıyan sekiz melekle birlikte..."

Bu hadislerin kimilerinin, uydurma ve Yahudi kaynaklardan alınma olduğu ileri sürülmekte. Bununla birlikte, bunlardan kimi parçaların, "sağlam" (sahih) hadis yazan hadisçilerin kitaplarında da yer aldığı görülmekte. Bakara Suresi'nin 210. ayetinin "te'vil"siz anlamı da şöyledir: "Onlar, kendilerine, ak bulutlar

içinde Tanrı'nın ve meleklerin gelmesinden, işin bitirilmesinden başka birşey beklemiyorlar. Tüm işler, yalnızca Tanrı'ya varır."

"Tanrı"nın "her gece", "birinci kat göğe indiği"ni anlatan hadislere, Buharî ve Müslim'in de içinde bulunduğu hadisçiler kitaplarında yer vermiştir. Kimi hadislerde de Tanrı'nın, "Şaban ayının yarısı"ndaki gece gibi, belirli gecelerde "indiği" bildiriliyor. Bu hadislere de sağlam hadis yazan hadisçiler yer veriyor.

Gelelim Kıyamete:

Sağlam hadis yazanlardan Tirmizî'nin kitabında yer verdiği bir hadisin anlamı aynen şöyledir:

"*Kıyamet günü olduğunda Yüce Tanrı, kullarına inecek*" (İnnellahe Tebareke ve Taâla, izâ kâne yevmu'l-Kıyâmeti yenzilu ile'l-ibâdi).

Kıyamette "melek"lerin göklerden dökülüp inmeleri de şöyle anlatılmakta:

"Meleklerin tümü iner. Çünkü, gök, meleklerin kaldığı yerdir. Gök parçalanınca, tümünün ister istemez yere inmesi gerekir". Fahruddin Râzî'nin ünlü "e't-Tefsiru'l-Kebir"inde aynen böyle deniyor.

Mü'min Suresi, ayet: 15, 16

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو
الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ
يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ
مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

Anlamı

(Tanrı) "dereceleri yüksek, *Arş*'ın sahibi" bir araya gelme günüyle korkutsun diye, kullarından dilediğine, buyruğuyla ruhu bırakır. O gündür ki, onlar (insanlar) dirilip ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyleri Tanrı'ya gizli kalmaz. "Bugün mülk (egemenlik) kimindir?" diye sorulur. "Bir ve tek ezici olan Tanrı'nındır!" karşılığı verilir. (Mü'min Suresi, ayet: 15, 16.)

Bkz. **RUH.**

Açıklama

Bu ayette geçen kimi sözcüklere, Kur'an yorumlarında özel anlamlar veriliyor:

Tanrı'nın, kullarından dilediğine bıraktığı, yani aşıladığı (ilkâ ettiği) bildirilen "ruh" için "vahiy"dir deniyor. Buyruk demek olan "emr"le de "melek"lerin amaçlandığı ileri sürülüyor. Buna göre, Tanrı, "kullarından dilediğine, melek aracılığıyla vahiyde bulunuyor". "Kavuşma, bir araya gelme günü"nün haberiyle korkutmak üzere... "Kavuşma, bir araya gelme günü" demek olan "Yevmu't-telâk"la ne anlatılmak istendiği de Kur'an yorumlarında, hadislere dayanılarak ve ayetlerin anlatımlarından ip uçları bulmaya çalışılarak açıklanıyor. Yani "Kıyamet günü"ne neden "kavuşma, bir araya gelme günü" denmekte? Bu sorunun karşılığı veriliyor:

Fahruddin Râzî, karşılık verirken şöyle bir sıra izliyor:

"Kıyamet gününe, 'kavuşma, bir araya gelme günü' denmesinin nedenleri var:

Birincisi: Ruhlar cesedlerinden ayrılmışlardır. Kıyamet günü gelince, bir araya gelip birbirlerine, yani ruhlar cesedlerine kavuşuyorlar. Bu nedenle Kıyamet bir çeşit 'kavuşma günü' oluyor.

İkincisi: Herkes orada birbiriyle buluşuyor, birbirinin durumunu öğreniyor.

Üçüncüsü: Gök halkı, (gökler yarılıp parçalandığı için) yere inip yer halkıyla bir araya geliyor. Böylece gök halkı (melekler) ile yer halkı birbirine kavuşmuş oluyor. Furkan Suresi'nin 25. ayetinde de 'O gün gök, beyaz bulutlar halinde parçalanacak ve melekler, bölük bölük indirilecektir!" denirken bu anlatılıyor.

Dördüncüsü: O gün herkes, dünyada yaptığının karşılığına kavuşuyor. (...)

Beşincisi: O gün herkes Tanrı'sına kavuşuyor. (...)

Altıncısı: O gün, tapanlar, taptıklarına kavuşuyor.

Yedincisi: O gün, Adem Peygamber, en son torunuyla bile bir araya gelebiliyor.

Sekizincisi: Mehran Oğlu Meymun'un yorumuna göre o gün, 'zalim'le 'mazlum' bir araya geliyor. (...)"

D- Kıyametin Zamanı

1- Kıyametin Zamanı Bilinemez (Beş Bilinemezlerden)

"Hiç bilinemeyeceği bildirilenler":

- Kıyametin ne zaman kopacağı;
- Yağmurun ne zaman yağacağı;
- Anne karnındaki çocuğun ne olacağı (kız mı, erkek mi?);
- Kişinin yarın ne kazanacağı;
- Kişinin nerede öleceği:

إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

Lokman Suresi, ayet: 34

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyamet saatini bilmek, ancak Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir, rahimlerde bulunanı O bilir, kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Allah şüphesiz Bilen'dir, her şeyden Haberdar'dır. (Lokman Suresi, ayet: 34.)

Bkz. **BİLGİ, BİLİNEMEZ, ÖLÜM.**

Açıklama

Buharî'nin de içinde bulunduğu sağlam hadis yazanların yer verdikleri bir hadiste, "bilgisinin anahtarları yalnızca Tanrı'da bulunan bilinemezler"in, "beş" olduğu (mefâtihu'l-ğaybi hamsetün) anlatılıyor ve yukarıdaki ayette geçenler sıralanıyor. Aynı hadis kitaplarında, yukarıda bildirilen konuların "insanlara kapalı" kılındığını, insanların bunları hiçbir zaman bilemeyeceklerini anlatan değişik anlatımlı hadislerin yer aldığı görülüyor.

A'râf Suresi, ayet: 187

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا
عِنْدَ رَبّ۪يۚ لَا يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَۜ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ لَا تَأْت۪يكُمْ اِلَّا بَغْتَةًۜ يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَاۜ قُلْ
اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Kıyamet saatinin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: "Onu ancak Rabb'im bilir. Onun vaktini O'ndan başka belirtecek yoktur. Göklerin ve yerin, ağırlığını kaldıramayacağı o saat, sizlere ansızın gelecektir." Sen sanki öğrenmişsin gibi sana soruyorlar. De ki:"Onu bilmek, ancak Allah'a mahsustur. Ama insanlardan çoğu, bu gerçeği bilmezler". (A'râf Suresi, ayet: 187.)

Bu ayette dile getirilen şu:

• Kıyametin ne zaman kopacağını kimse bilemez, Peygamber de bilemez.

• Kıyametin kopmasının ağırlığını, gökler ve yer bile kaldıramaz.

• Peygamber'e soru soranlar, onun her gizi bilen, bilmesi gereken kişi (hafiyy) olduğunu temel alarak soru soruyorlar ve böyle bir kişinin, Kıyametin kopacağı zamanı da bilmesi gerektiğini ileri sürüyorlar. Oysa Kıyametin ne zaman kopacağı, Peygamber'e de bildirilmemiştir.

Kur'an yorumlarında, kimilerinin Peygamber'e şöyle yaklaşarak soru sordukları anlatılır: "Ne zaman kopacağını sen bilirsin. Bize de söylemelisin. Aynı kentin insanlarıyız. Üstelik aramızda yakınlık da var. Söyle bize Kıyamet ne zaman kopacak?" Ya da şöyle demekteler: "Kıyamet kopacak diye hep söyler durursun. Bunu sana Tanrı bildirdiyse, onun ne zaman kopacağını da bildirmiştir. Başımıza geleceğini söyleyip durduğun olay ne zaman olacak?!"

Tanrı'ysa Peygamberi'ne şöyle karşılık vermesini bildiriyor özet olarak:

"Ben bilmiyorum. Çünkü Tanrı bana bildirmemiştir. Tanrı'dan başka onu kimse bilemez."

Nâziât Suresi, ayet: 42-46

﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ ﴿٤٢﴾ ف۪يمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَاۜ
﴿٤٣﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَاۜ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَاۜ ﴿٤٥﴾
كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Senden Kıyamet'in ne zaman gelip çatacağını sorarlar. Onun

zamanını bildirmek senin neyine? Onun bilgisi, Rabbine aittir. Sen sadece, Kıyametten korkanı uyaransın. Kıyameti gördükleri gün, dünyada ancak bir akşam yahut bir kuşluk vakti kalmış olduklarını sanırlar. (Nâziât Suresi, ayet: 42-46.)

2- Kıyametin Zamanı Belki de Yakındır (Yakın Olabilir)

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْرٖيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرٖيبًا ﴿٦٣﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 63

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! İnsanlar senden Kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi, ancak Allah'ın katındadır. Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır!" (Ahzâb Suresi, ayet: 63.)

3- Kıyametin Zamanı ve İnsanlardan Hesap Sorulacağı Gün Pek Yakındır

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى
الْحَنَاجِرِ كَاظِمٖينَ مَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ حَمٖيمٍ وَلَا شَفٖيعٍ يُطَاعُ

Mü'min Suresi, ayet: 18

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onları, yüreklerin ağıza geleceği, tasadan yutkunacakları o *yaklaşan Kıyamet günüyle* uyar. Zâlimlerin ne dostu, ne de sözü dinlenecek şefaatçısı olur. (Mü'min Suresi, ayet: 18.)

Açıklama

Kur'an'da, Kıyamet gününün bir adı da "yakın gün, yaklaşan gün" anlamında "yevmu'l-âzife" diye geçmiş oluyor böylece. Bununla, Kıyametin "yakın olduğu" anlatılmış oluyor. Aşağıdaki ayette de Kıyamet için "âzife", yani "yakın" deniyor:

اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

Necm Suresi, ayet: 57, 58

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyamet yaklaştıkça yaklaşmıştır. Onu, Allah'tan başka ortaya koyacak yoktur. (Necm Suresi, ayet: 57, 58.)

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فٖي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتٖيهِمْ
مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 1, 2

Anlamı (Diyanet'in)

İnsanların hesap görme zamanı yaklaştı, fakat onlar hâlâ habersiz, haktan yüz çeviriyorlar. Rabb'lerinden kendilerine gelen her yeni ihtarı, mutlaka gönülleri gaflet içinde eğlenerek dinlerler. (Enbiyâ Suresi, ayet: 1, 2.)

Açıklama

Kur'an yorumları, burada sözü edilen ve yaklaştığı bildirilen "zaman"ın da Kıyamet günü olduğunu belirtmekteler.

Yukarıdaki ayetlerde, Kıyametin zamanının yakın olduğu açıkça bildirilmekte. Aşağıdaki ayette de bildiriliyor bu. "Alâmet"i, yani belirtisi de anlatılarak:

4- "Kıyametin Alâmetleri"

Kur'an yorumlarında, hadislerde ve ilgili dinsel kitaplarda "Kıyametin alâmetleri", *büyük* ve *küçük* olmak üzere ikiye ayrılır. "Küçük alâmetler", hadislerde yer alır. Kur'an ayetlerindeyse "büyük alâmetler"in yer aldığı görülür. Ancak, hadislerde "büyük alamet" diye nitelenenlerin tümü, Kur'an'da yer almamakta.

Kur'an'da yer alan "alâmetler" arasında şunlar var:

a) "Ayın Bölünmesi"

Kamer Suresi, ayet: 1-3

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ
مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾

Anlamı

Kıyamet yaklaştı ve *ay* da bölündü. İnanmayanlar, bir "ayet" (mucize) gördüklerinde yüzlerini çevirip: "Bu, süregelen bir büyüdür!" derler. Yalanladılar. Ve kendi eğilimlerine uydular. Oysa her iş, varıp duracağı bir sonuca gitmekte (müstakirr). (Kamer Suresi, ayet: 1-3.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerin anlamı böyleyken, Diyanet çevirisindeki anlatımların asıl anlamlarından uzaklaşılarak şöyle anlam verildiği görülmekte:

"Kıyamet saati yaklaşır, ay yarılır; onlar bir delil görünce hâlâ yüz çevirirler ve: 'Süregelen bir sihir!' derler. Yalanlarlar da, kendi heveslerine uyarlar. Ama her işin bir sonucu vardır."

Görüldüğü gibi, ayete uygun olarak "yaklaştı", "yarıldı", "yalanladılar", "uydular" demek gerekirken; "yaklaşır", "yarılır", "yalanlarlar", "uyarlar" diyerek sözlerin asıl anlamlarından uzaklaşılmakta. İkisi arasında da büyük fark var: Diyanet'in çevirisinde, "*Ay*'ın geçmişte bir mucize olarak bölündüğü" belirtilmemekte. Oysa ayette bu açıkça belirtiliyor. "Ay'ın bölündüğü ve Kıyamet'in yaklaştığı" belirtiliyor açıkça. "Sağlam" (sahih) diye kabul edilen "hadis"ler de aynı doğrultuda açıklama yapıyor. Kısacası, ayet ve hadislerde anlatılan o ki, "*Ay* bölünmüştür ve Kıyamet yaklaşmıştır."

Fahruddin Râzî, şöyle demekte:

"Bu surenin başlangıcı, bir önceki surenin sonuna uygundur: 'Yaklaşan Kıyamet yaklaşmıştır!' denmekteydi. Orada anlatılan, burada yinelenmekte gibi. Kanıtıyla birlikte... (Yani yaklaştığının kanıtı olarak *Ay*'ın bölünmüş olması gösterilerek yinelenmekte...) Deniyor ki: 'Yaklaşan Kıyamet yaklaşmıştır!' dedim; bu doğrudur. Çünkü (belirtisi olarak) *Ay* bölünmüştür.'

Kur'an yorumcularının tümüne göre; burada anlatılan şudur: Ay bölünmüştür, bölünme olayı gerçekleşmiştir. Peygamber döneminden gelen bilgiler (hadisler) de, bölünme olayının gerçekleşmiş olduğunu göstermekte. Buharî'de, 'meşhur' bir hadis vardır ki, 'sahabe'den bir topluluk tarafından aktarılmıştır. Derler ki: Peygamber'den, mucize olarak *Ay*'ın bölünmesini istediler. O da Tanrı'sından istedi. Bunun üzerine *Ay* bölündü. Ve bu, geçmişte gerçekleşti. Kimi Kur'an yorumcusuysa, 'ayette, *Ay* gelecekte bölünecek! diye anlatılmak isteniyor!' diyorlar. Bu görüş, gerçek olmaktan uzaktır ve anlamsızdır. Çünkü *Ay*'ın bölünebileceğini kabul etmeyen –ki filozoftur o–, geçmişteki bölünmeyi de kabul etmez, gelecekteki bölünmeyi de kabul etmez. O nedenle, ayette anlatılanı 'te'vil' etmeye (asıl anlamından saptırmaya) gerek yoktur..." (Bkz. Râzî, Tefsir, c. 29, s. 28.)

Hadislerde "Ayın İkiye Bölünmesi"

Buharî ve Müslim'in de içinde bulunduğu "sağlam" (sahih) hadis toplamakla ünlü hadisçilerin yer verdiği hadisler, şu ana "haber"i vermekte birleşiyorlar:

• Kâfirler, Peygamber'den "mucize" istediler.
• "Mucize" olarak "*Ayın bölünmesi*"ni istediler.
• Peygamber de bunun gerçekleşmesi için Tanrı'dan dilekte bulundu.
• Tanrı, dileği kabul etti: *Ay ikiye bölündü.*
• *Ayın iki parçasından biri, **Hira Dağı**'nın bir yanına, öbürü öbür yanına düştü. Dağ, iki parça arasında görünüyordu.* (Kimi hadise göre de ayın bir parçası Hira Dağı'nın üstüne düşmüştü.)
• Peygamber: "İşte bakın da tanık olun!" demişti.
• Olaya herkes tanık olmuştu.
• Yine de "kâfir"ler inanmayıp: "Bu, sürüp gelen bir büyüdür!" demişlerdi.

Bkz. AY.

b) "Duman" (Duhan)

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ
هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

Duhân Suresi, ayet: 10-12

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Göğün, insanları bürüyeceği ve gözle görülecek bir ***duman*** (***duhan***) çıkaracağı günü gözetle! Bu, can yakıcı bir azabdır. İnsanlar: "Rabb'imiz! Bu azabı bizden kaldır! Doğrusu artık biz inananlarız!" derler. (Duhân Suresi, ayet: 10-12.)

Açıklama

"Gözetle!" yerine, "bekle!" diye çevirmek daha doğru. Bkz. BEKLEMEK.

Sağlam kabul edilen hadisler, bu ayette sözü edilen "duman"a da "Kıyamet alametleri" arasında yer vermekte. "Kıyamet öncesi görüleceği" bildirilen "on büyük alâmet" arasında sayılmakta bu duman.

Sağlam kabul edilen hadislerde de yer alan "duman"ın nasıl olacağı konusunda değişik anlatımlar görülmekte. Bu dumanın zamanı ve süresi konusundaki anlatımlar da değişik. "Kıyamette meydana geleceği, kırk gün kırk gece süreceği, duman yüzünden inanır kişinin nezleye tutulacağı, kâfirlerinse bir çeşit sarhoş olmalarına yol açacağı, kulaklarından, burunlarından, arkalarından duman çıkacağı" anlatılır. Ancak anlatan hadis, bütünüyle sağlam kabul edilmemekte. Bununla birlikte, söz konusu "duman" sırasında "inanır kişinin nezleye yakalanacağı", aynı dumanın, "münâfıkların kulaklarını" dolduracağı; Buharî ve Ahmed İbn Hanbel'in kitaplarında yer alan hadislerde de anlatılmakta.

Ayette sözü edilen "duman"ın, Peygamber zamanında geçtiğini söyleyenler de var:

Kimilerine göre, Kureyş, Peygamber'e inanmamakta direnince, Peygamber onlara beddua etmiş, onlar için Tanrı'dan, Yusuf Peygamber döneminde yaşanan açlık ve kıtlığın benzeri bir açlık ve kıtlık istemiştir. Bunun üzerine kıtlık meydana gelmiş ve açlıktan göğe bakanlara gökte bir duman görünmüştür.

c) "Yerden Çıkan (Korkunç) Hayvan" (Dabbetu'l-Erd)

Neml Suresi, ayet: 82

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ
عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا
بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

Anlamı

Onların (tüm kâfirlerin) zararına gerçekleşecek söz (karar) gerçekleştiğinde; *yerden bir hayvan çıkarırız ki* o, onlara insanların ayetlerimize tam inanmadıklarını söyler. (Neml Suresi, ayet: 82.)

Açıklama

Bu ayette şunlar anlatılıyor:

- Tanrı yerden bir "hayvan" (dabbe) çıkaracak.
- Bu hayvan, "konuşacak".
- İnsanların, "tam inanmadıklarını söyleyecek".

Ancak, 1) Bu hayvan nasıl bir hayvandır? 2) Tanrı, bu hayvanı ne zaman çıkaracak? Bildirilmemekte.

Birinci soruya, ayette hemen hemen hiç karşılık yok. "Hayvan"ın, "konuşacağı" ve "insanların inanmadıklarını söyleyeceği" bildirilmekte yalnızca. Bir de "yerden çıkacağı" anlatılmakta. Başka bir bilgi yok. Hayvanın büyüklüğü, küçüklüğü, türü, biçimi anlatılmamakta. Bunlar, "hadis"lerde yer almakta.

İkinci sorunun karşılığı için de şu kadar bilgi var sadece: "Bu hayvan, Tanrı'nın sözünün, yani kararının gerçekleşeceği gün ortaya çıkarılacak". Ama "o gün"ün, "Kıyamet günü" olup olmadığı, açıkça bildirilmemekte.

Bununla birlikte, buradaki ayetin önünde ve arkasında yer alan ayetlerin anlattıklarından, "söz konusu hayvanın, Kıyamet öncesi, Kıyamete çok yakın bir zamanda çıkarılacağı"nın bildiriliyor olduğu anlaşılmakta.

Fahruddin Râzî, ünlü Kur'an yorumunda şöyle diyor:

"Konunun uzmanları, konu üstüne yazan ve aktaranlar, konuyu birkaç yönden ele alıp görüş bildirdiler:

Birincisi: Hayvanın gövdesinin büyüklüğü:

Bir hadiste, hayvanın boyunun, altmış arşın olduğu bildiriliyor. Başının bulutlara ulaşacağını anlatan hadis de var. Ebu Hureyre'den aktarılan bir hadiste de, hayvanın iki boynuzu arasının, bir atlı için bir fersah uzaklıkta olduğu açıklanıyor.

İkincisi: Hayvanın ne tür bir yaratık olduğu:

Hadiste, hayvanın, dört ayaklı, ince, kalın tüylü, telekli, iki kanatlı olduğu anlatılıyor. Onun ne tür bir yaratık olduğu konusunda, İbn Cüreyc'ten aktarılan bilgiye göreyse; hayvanın başı öküzün başı, gözü domuzun gözü, kulağı filin kulağı, hörgücü devenin hörgücü, yelesi arslan yelesi, rengi kaplan rengi, karnı inek-sığır karnı, kuyruğu koyun kuyruğu, ayakları deve ayakları gibi.

Üçüncüsü: Nasıl çıkacağı:

Ali'den –kendisine selam olsun– aktarıldığına göre: Üç gün süreyle hayvan çıkacak, insanlar onun çıkışına bakacaklar. Ama bu üç gün içinde, hayvanın ancak üçte biri çıkıp görünmüş olacak. Hasan'dan aktarılan bilgiye göreyse, hayvanın çıkması üç gün içinde tamamlanabilecek.

Dördüncüsü: Nereden çıkacağı:

Peygamber'den soruldu: Bu hayvan nereden çıkacak? Peygamber karşılık verdi: Tanrı katında saygınlığı (kutsallığı) en büyük olan *Mescid*'den, El Mescidu'l-Haram'dan (Kâbe'den) çıkacak. Kimine göreyse, Safa'dan çıkacak hayvan. Ve Arapça konuşacak.

Beşincisi: Kaç kez çıkacağı:

Aktarılır ki söz konusu hayvan, üç kez çıkacak: Bir kez Yemen'in bir ucundan çıkacak, sonra gizlenip görünmez olacak. Sonra çölden çıkıp görünecek ve ardından saklanıp uzun bir zaman görünmeyecek. Sonra Tanrı katında en saygın, en çok önem verilen mescidde halk bulunurken çıkacak. Onun çıkışı, halkı korkutacak. (...)"

Râzî, sonra şöyle bildiriyor görüşünü:

"Bu aktarılanların hiçbiri, Kur'an'da anlatılmamakta. Peygamber'den –üzerine salat ve selam olsun– aktarılanlar eğer doğruysa (eğer Peygamber gerçekten öyle bilgi vermişse) kabul edilir, yoksa kabul edilmez, ciddiye alınmaz".

Müslim'in de kitabında yer verdiği bir hadiste şöyle denmekte:

"Üç şey var ki, gerçekleştiği zaman artık kimsenin imanı kendisine bir yarar sağlamaz. Meğer ki daha önce iman etmiş, ya da imanıyla bir yararlı sonuç elde etmiş ola. Bu üç şey: Güneş'in batıdan doğması, Deccal ve yerden çıkacak olan hayvan (dabbetu'l-ard)."

Yine Müslim'in de içinde bulunduğu sağlam hadis toplayanların kitaplarında yer alan hadisler, söz konusu hayvanın, "Kıyamet öncesi gönderilecek on alamet" arasında bulunduğunu bildirmekte.

Aynı hadisçilerin yer verdiği bir başka hadiste de, "söz konusu hayvan"ın, "art arda ortaya çıkacak olan büyük Kıyamet alametleri arasında" görüleceği ve "kuşluk zamanı kendini göstereceği" anlatılmakta.

Söz konusu hayvanı anlatan başka "sağlam" (sahih) hadisler de var.

Kimi hadislere göre, söz konusu hayvan, "Kıyamet alameti" olarak ortaya çıktığında, insan gibi "konuşacak" ve insanlardan kimin inanır, kimin inanmaz (kâfir) olduğunu açık açık söyleyecek.

d) "Yecüc-Mecüc"

"Ye'cüc-Me'cüc", Kur'an'ın iki suresinde konu olmakta. Bunlardan birincisinde kimilerince Büyük İskender, kimilerince bir Yemen Kralı, kimilerince başka biri olan ve kimilerinin "veli" (Tanrı dostu), kimilerinin "peygamber" diye nitelediği Zü'l-Karneyn (iki boynuzlu) ile birlikte yer almakta. Zü'l-Karneyn, onlar beriye geçmesin diye bir "*sed*" yapıyor. Bu, Kehf Suresi'nda anlatılıyor. İkincisindeyse "Ye'cüc-Me'cüc'ün *seddi* yıkışları ve her yandan boşanmaları" anlatılmakta. Bu da Enbiyâ Suresi'nde yer alıyor.

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ
لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ
سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾
قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا
حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾
فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Sonra (Zü'l-Karneyn) yine bir yol tuttu: Sonunda *güneşin doğduğu yere* ulaşınca, güneşi, kendilerine elbise, bina gibi şeylerle örtmediğimiz bir millet

üzerine doğuyor buldu. İşte bunun gibi onun yaptıklarının hepsini biliyorduk. Sonra yine bir yol tuttu. Sonunda iki dağın arasına varınca, orada neredeyse hiç laf anlamayan bir millete rastladı. Dediler ki: 'Zü'l-Karneyn! Doğrusu *Ye'cüc-Me'cüc, bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasında bir **sed** yapman için sana bir vergi verelim mi*?' 'Rabbi'min bana verdikleri sizinkinden daha iyidir. Bana gücünüzle yardım edin de, sizinle onların arasına, ***sağlam bir sed** yapayım*. Bana demir kütleleri getirin!' dedi (Zü'l-Karneyn). Bunlar iki dağın arasını doldurunca: 'Körükleyin!' dedi. Demirler akkor haline gelince: 'Bana erimiş bakır getirin de, üzerine dökeyim!' dedi. *Artık Ye'cüc* ve *Me'cüc, onu ne aşabildiler ve ne de delip geçebildiler.*"

Bkz. **ZÜ'L-KARNEYN.**

Bu ayetlerden sonra şu ayetler gelmekte:

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّٖيۚ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ رَبّٖي جَعَلَهُ دَكَّٓاءَۚ وَكَانَ وَعْدُ
رَبّٖي حَقًّاۜ ﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فٖي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ
فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًاۙ ﴿٩٩﴾

Kehf Suresi, ayet: 98, 99

Anlamı (Diyanet'in)

Zü'l-Karneyn: "İşte bu, Rabb'imin bir rahmetidir. Rabb'imin *tayin ettiği zaman* gelince, Rabb'im onu yerle bir eder. Rabb'imin verdiği söz, gerçektir." dedi. Biz o gün, onları bırakırız; dalgalar halinde birbirlerine girerler. *Sûr'a* üflenince hepsini bir araya toplarız. (Kehf Suresi, ayet: 98, 99.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerde şunlar anlatılıyor:

• Doğuya ve batıya giden Zü'l-Karneyn, bir de "Ye'cüc ve Me'cüc"ün bulunduğu ülkeye varıyor. Orada bulunan bir toplum bunlardan yakınmaktalar. Zü'l-Karneyn'den, "bir *sed* yapmasını" istiyorlar. Zü'l-Karneyn, o toplumun da yardımıyla bir *sed* yapıyor.

• Ye'cüc ve Me'cüc, *seddin arkasında* kalıyor; seddi ne aşabiliyorlar, ne de delebiliyorlar.

• "Tanrı'nın belirlediği zaman" (Kıyamet) gelince, Tanrı, *seddi* yerle bir edecek (yani sed yıkılacak) ve Ye'cüc ve Me'cüc'den olanlar, "dalgalar" gibi birbirine girerek boşanacaklar.

Burada şu sorular sorulabilir:

• Sözü edilen ülke, dünyamızın neresindedir? *Sed* nerede yapılmıştır?

• Sözü edilen *seddi* gören var mıdır?

• Dünya yuvarlak olduğu halde, bir toplumun, herhangi bir kesime geçmesini Sed önleyebilir mi?

• Ye'cüc ve Me'cüc, üreyen ve sürekli çoğalan yaratıklardan (insanlardan) oluşuyorsa, bunların belirli bir yerde sıkıştırılıp tutulmaları nasıl mümkün olmaktadır?

Konuyla ilgili öteki bilgiler için bkz. **SED.**

Enbiyâ Suresi, ayet: 95-97

وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَنَّهُمْ
لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ
مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ
فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ
كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yok ettiğimiz kasaba halkının Ahirette ceza görmek üzere bize dönmemesi imkânsızdır. *Ye'cüc ve Me'cüc* ***seddi*** *yıkıldığı zaman*, (bunlar) her dere ve tepeden boşanırlar. Gerçek va'd yaklaştığında, inkâr edenlerin gözleri beliriverir. "Vah bize! Bundan önce gaflet içindeydik, hem de zâlimdik!" derler. (Enbiyâ Suresi, ayet: 95-97.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerde de şu açıkça anlatılıyor:

• Ye'cüc ve Me'cüc'le beriki toplumlar arasında bulunduğu bildirilen *sed,* bir gün "yıkılacak".

• O zaman, Ye'cüc ve Me'cüc'ten olanlar, tümüyle, derelerden-tepelerden boşanacaklar.

O sözü edilen "zaman", açıkça belirtilmemekle birlikte, hadislerde ve Kur'an yorumlarında, "o zaman"ın, "Kıyamet" olduğu anlatılır. Ayetlerden de o anlaşılmakta.

Ye'cüc ve Me'cüc Kimlerdir, Hadislerde Naısıl Yer Alırlar?

Fahruddin Râzî şunları yazıyor:

"Ye'cüc ve Me'cüc'ün hangi toplum olduğu tartışmalıdır. Kimilerine göre bunların ikisi de Türk toplumudur. Kimilerine göre 'Ye'cüc', Türk toplumu; 'Me'cüc'se 'Ciyl'den (Ciyl hem bir toplumun adı olarak anılıyor, hem de toplum anlamına geliyor) ve Deylen kesiminden bir toplumdur. Sonra insanlardan (yani ilgili incelemecilerden) kimileri, Ye'cüc ve Me'cüc'ün küçük boylu, küçük gövdeli olduğunu, öyle ki onlardan bir kişinin boyunun bir karış kadar bulunduğunu ileri sürerken; kimileri onların uzun boylu ve iri gövdeli olduklarını anlatırlar. Bunların yırtıcı yabanıl canavarlara özgü tırnakları, pençeleri, iri dişleri bulunduğunu da savunurlar. Bunların yeryüzünü nasıl ifsad ettiklerini (nasıl bozgunculuk yaptıklarını) anlatırken de görüş ayrılığı belirtmekteler: Kimine göre, Ye'cüc ve Me'cüc, insanları öldürerek bozgunculuk yapmaktalar. Kimine göre, insan eti yerler. Kimine göre, ilkbaharda ortaya çıkarlar, yeşil bitki diye birşey bırakmaz tümünü yiyip siler-süpürürler. 'Bozgunculuk yapmak', bu anlatılanların tümüne elverişli olduğundan, Ye'cüc ve Me'cüc bunları yapmış olabilirler. Tanrı, burada ne anlatmak istediğini herkesten daha iyi bilir".

"Ye'cüc ve Me'cüc"ün "Türklerden" olduğunu savunan yorumcular ve dinsel kitap yazarları, kimi hadislere de dayanmaktalar. Dayanak alınan hadislerden kiminde, "Ye'cüc ve Me'cüc"ün "Türk" oldukları açıkça belirtilmekte. Kimindeyse dolaylı olarak anlatılmakta. Dolaylı olarak şöyle anlatıldığı görülmekte:

"Ye'cüc ve Me'cüc"ün "ortaya çıkışı", en sağlam hadislerde de "Kıyametin on büyük alameti" arasında gösterilmekte. Yine sağlam kabul edilen hadislerde, "Müslümanlar Türklerle savaşmadıkça Kıyamet kopmaz!" denmekte. Bunu diyen hadis, Müslim'in e's-Sahih'inde de açıkça yer almakta. Buharî ve Müslim'in e's-Sahih'lerinde aynı anlamı yansıtan, yani Müslümanların Türklerle savaşmasını "Kıyamet alameti" olarak dile getiren başka hadisler de bulunmakta.

Bununla birlikte, "Ye'cüc ve Me'cüc"ün, "Gog-Megog"un bir başka söylenişi olduğu belli. "Gog-Megog", Tevrat'ta da yer almakta. (Bkz. Tevrat, Hezekiel, 39:1-16.)

Peygamber Arap Toplumunu Uyarıyor:
"Ye'cüc-Me'cüc Seddinden Bugün Bir Delik Açıldı":

Zeyneb Bint Cahş anlatıyor: "Bir gün Peygamber uykusundan uyandığında şunları söyledi: 'Lâ ilâhe illallah (Tanrı'dan başka Tanrı yok)! *Yaklaşan korkunç durumdan dolayı vah Arap toplumuna*! *Ye'cüc ve Me'cüc seddinden bugün işte şöyle bir delik açıldı*! (Veylun Li'l-Arabi'nin şerrin kad ikterebe. Fütihe'l-yevme min redmi Ye'cüce ve Me'cüce mislu hazihi.)" Bu hadise, Buharî, Müslim, Tirmizî, İbni Mace ve Ahmed İbn Hanbel gibi "sağlam" hadis yazmakla ünlü hadisçiler de kitaplarında yer vermekteler. Ayrıca bkz. **SED, ZÜ'L-KARNEYN.**

Kıyamet ve Türklerle Savaş

Yukarıda da değinildiği gibi şu hadis, sağlam kabul edilen hadisler arasındadır: "Müslümanlar Türklerle savaşmadıkça, Kıyamet kopmaz!" "Müslümanlar Yahudilerle savaşmadıkça Kıyamet kopmaz!" diyen hadis de aynı derece sağlam kabul edilmektedir.

Şu hadisler de sağlam hadisler olarak kabul edilir:

"Keçe (çarık) giyen toplumla siz savaşmadıkça Kıyamet kopmaz!"

"Siz, Arap olmayan toplumlardan Huzistanlılar, Kirman'lılar ile savaşmadıkça Kıyamet kopmaz. Bunlar, kırmızı yüzlü, basık burunlu ve küçük gözlü insanlardır. Yüzlerinin derisi öylesine kalındır ki, deri üstüne deri giydirilmiş gibidir. Ayakkabıları da keçedir (çarıktır)".

"Kıyamet kopmak üzereyken, deri ayakkabı (çarık) giyen bir toplumla savaşacaksınız!"

Hadislerin kiminde, bunların "Türk toplumu" olduğu açıkça belirtilmekte.

Bu hadisler; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, İbni Mace ve Ahmed İbn Hanbel'in kitaplarında birçok kez yer almakta.

e) İsa Peygamber'in İnişi ve Deccal'i Öldürüşü

"Deccal"in "ortaya çıkması"da, İsa Peygamber'in gökten inip onu öldürmesi de birer "Kıyamet alâmeti" sayılmakta:

بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

Nisâ Suresi, ayet: 156

Anlamı

Hayır, Tanrı onu (İsa'yı) kendine kaldırıp yükseltmiştir. Tanrı güçlüdür, hikmetlidir. (Nisâ Suresi, ayet: 156.)

Açıklama

Âli İmrân Suresi'nin 55. ayetinde de Tanrı'nın İsa'ya seslenerek, "onu kendine doğru kaldırıp yükselteceğini" bildirdiği anlatılmakta. Bkz. İSA.

İsa Peyamber'in "Tanrı'ya yükseltilmesi", "göğe çıkarılması" biçiminde ele alınıp yorumlanmakta. Hadislerde, bu "çıkış"ın bir de "iniş"inin olacağı ve bunun "Kıyametten önce Kıyametin alâmeti olarak" gerçekleşeceği bildirilmekte. Anlatılmakta ki, İsa Peygamber'den önce, yine Kıyamet alâmeti olarak "Deccal çıkacak", sonra İsa Peygamber inip onu öldürecek.

Hadislerden bir bölüm:

"Deccal", Şu Anda Nerede?

"Deccal'in haber toplayıcısı hayvan (cessase), arkasına düşenleri Deccal'e götürüyor."

Söz konusu hayvanın kılavuzluğuyla Deccal'in yerinin bulunduğu, kendisiyle görüşülüp konuşulduğu; Peygamber'den aktarılıyor. Bu öyküyü içeren hadis; Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, İbni Mace ve Ahmed İbn Hanbel gibi sağlam hadis toplamakla ünlü hadisçilerin kitaplarında da yer alıyor. Hadiste anlatılanlara göre:

"Peygamber bir gün, güleç biçimde minberde otururken, herkesin yerini almasını söyler ve sorar:

"–Biliyor musunuz sizi niye topladım?

"–Bunu ancak Tanrı ve Peygamberi bilir" diye karşılık verirler.

Sonra Peygamber anlatır:

"–Tanrı'ya andiçerek söylerim ki, sizi ne özendirmek, ne de korkutmak için topladım. Şunu anlatmak için topladım: Temimu'd-Dârî, bir Hristiyan kişiyken geldi bana el verdi ve Müslüman oldu. Bana öyle birşey anlattı ki, Mesih Deccal'e ilişkin size anlattığıma tıpatıp uymakta. Şunu anlattı bana..."

Öyküde anlatılan:

"Temimu'd-Dârî, otuz kişiyle birlikte gemiyle bir deniz yolculuğuna çıkar. Dalgalarla bir aylık bir boğuşmadan sonra bir adaya sığınırlar. Güneş batana değin. Adaya girerlerken ne idiğü belirsiz bir hayvanla karşılaşırlar. Hayvan öylesine kıllı ki, kıllarından başı ve arkası belli olmuyor. Ve hayvanla şu konuşma geçer:

"–Kimsin sen?

"–Ben Cessase'yim (haber toplayıcısıyım)!

"–Cessase de ne demek?

"–Gelin benimle. Sizi şu manastırdaki adama götüreceğim. O, sizinle iletişim için sabırsızlıkla bekliyor."

Bu sözleri işitenler, hayvanın "bir şeytan" olabileceğini düşünüp korkarlar.

Ama yine de hızla manastıra gitmekten kendilerini alamazlar. Girerler manastıra. Bir de bakarlar ki görülmedik irilikte bir adam. Elleri boynunda kelepçeli. Ayakları da dizlerden topuklara değin demirle bağlı.

Bu adamla aralarında geçen konuşma:
"–Vah, yazık sana. Kimsin sen?
"–Demek benim vereceğim bilgilere ulaşabilmeyi başarabildiniz! Ama önce siz söyleyin, siz kimsiniz?
"–Biz bir Arap topluluğuyuz. Gemiyle denize açıldık. Yolculuğumuz, denizin dalgalı zamanına rastladı. Bir ay süreyle dalgalarla boğuştuk. Sonra gelip senin bu adana sığındık. Biraz kıyılarında kaldıktan sonra adaya girdik, sonra şu kıllı hayvanla karşılaştık...
"Adam: Beysan (Şam'da bir köy) hurmalıklarını anlatın!
"Onlar: Hurmalıkların nesini soruyorsun?
"Adam: Hurmalarını! İyi ürün veriyor mu?
"Onlar: Evet!
"Adam: Ama yakında artık ürün vermeyecek.
"Adam: Taberiye gölünü anlatın!
"Onlar: Gölün nesini öğrenmek istiyorsun?
"Adam: Suyu var mı?
"Onlar: Hem de çok suyu var.
"Adam: Ama yakında suyu çekilecek, kuruyacak.
"Adam: Züar su kaynağını anlatın!
"Onlar: Nesini soruyorsun?
"Adam: Suyu var mı, oralılar suyuyla tarım yapabiliyorlar mı?
"Onlar: Evet kaynağın suyu çok. Halkı da, suyuyla tarım yapabiliyor.
"Adam: Suyu kalmayacak.
"Adam: Ümmilerin Peygamberi'nden haber verin, neler yaptı?
"Onlar: Mekke'den çıktı, Medine'ye yerleşti.
"Adam: Arap toplumu kavgaya girişti mi onunla?
"Onlar: Evet.
"Adam: O, onlara ne yaptı?
"Onlar: Karşısına çıkan Arapları yendi ve Araplar ona boyun eğdiler.
"Adam: Bu gerçekleşti mi?
"Onlar: Evet!
"Adam: Şimdi size kendime ilişkin bilgi vereyim: Ben, "Mesih"im. Sanıyorum yakında buradan çıkmam için bana izin verilecek. Yeryüzünde ortaya çıkacağım. Kırk gece içinde çiğnemediğim yer bırakmayacağım. Mekke ve Medine'nin dışında. Bu iki kent bana yasaktır. Bunlardan hangisine girmeye çabalasam, eli kılıçlı bir melek karşıma çıkar. Ve girmeme engel olur. Bu kentlere girilebilecek her yeri, bekçi melekler bekler. "

Peygamber, Mekke'ye ve Medine'ye ilişkin burada anlatılanların, kendi anlattıklarına tıpatıp uymasına şaştığını belirtir.

Bu öyküde sözü edilen kişinin, yani "manastırda zincire vurulmuş olarak bulunan adam"ın, kendini "ben Mesih'im!" diye tanıtmasının anlamı şudur: "Deccal diye bilinen benim işte!" "Mesih", "kurtarıcı" anlamındadır. İsa Peygamber'e de "Mesih" denmekte.

"Deccal ortaya çıkıyor":

Sağlam kabul edilen hadislerde anlatılan şu:

Deccal, Şam'la Irak arasında bir kesimde ortaya çıkacak. "Kıyametin on büyük alâmeti"nden biri olarak... Çıkar çıkmaz "sağa sola kötülük yayacak". "Kırk gün" kalacak yeryüzünde. Ama "bir günü bir yıl, bir günü bir ay, bir günü de bir hafta" gibi olacak. Öteki günleriyse bildiğimiz günler uzunluğunda bulunacak. Deccal, çeşitli olağanüstülükler gösterecek. Dilediği zaman yağmur yağdırıp bolluk meydana getirecek, dilediği zaman bunun tersini ortaya koyacak. Karşısına çıkan insanı ikiye bölüp sonra hiçbir şey olmamış gibi ayağa kaldıracak. "Su"yu, "ateş"i, "cennet"i, "cehennem"i olacak. "Su"ya, "cennet"e attıkları "ateş"e, "cehennem"e; "ateş"e ve "cehennem"e attıkları da "cennet"e gitmiş olacaklar gerçekte. Birçoklarını kendine inandırıp kandıracak. İnanırları hızla yayılacak. İşte bütün bunlar olurken, Tanrı, İsa Peygamber'i gönderecek:

"İsa Gökten Şam'a Ak Minare'ye İniyor; Deccal'i Öldürüyor"

Sahte "Mesih"e karşı Tanrı gerçek "Mesih"i, yani İsa'yı indirecek gökten: Sağlam kabul edilen hadiste belirtildiğine göre, "Şam'ın doğu kesiminde bulunan ünlü *Ak Minare'ye* inecek". Ellerini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak... Kudüs yakınlarında bir yerde, "Babu Lüd"de yakalayacak Deccal'i. Ve hemen öldürecek.

İsa Peygamber'in Kıyamet kopmak üzereyken ve "Kıyamet'in en büyük on alameti"nden biri olarak "gökten, Ak Minare'ye ineceği"; Müslim, Ebu Davud, Tirmizî ve İbni Mace'nin kitaplarında da yer verilen hadiste açıkça anlatılmakta.

"İsa, Gökten İndiğinde, Muhammed Peygamber'in Şeriatini Uygulayacak"

Buharî ve Müslim'in de yer verdikleri bir hadisin anlamı şöyle:

"Canım elinde olan Tanrı'ya andiçerek söylerim ki, Meryem Oğlu İsa'nın size ineceği zaman yaklaşmıştır. O, bu şeriatle hükmeden, adeleti gerçekleştiren kişi olarak inecek, Haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak (ya da koyacak). Mal o sırada o denli çoğalacak ki, kimse edinmek istemeyecek."

Kimi hadislerde, İsa Peygamber'in, "Muhammed Şeriati"ni uygulayacağı açıkça belirtilmekte. Konuya ilişkin ayrıca bkz. **İSA, MESİH, NASÂRÂ**.

f) "Güneş'in Batıdan Doğması"

Güneşin her gün, "batıncaya dek gittiği *yer*" neredir?

Yâsîn Suresi, ayet: 37-40

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ
فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْر۪ي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ
تَقْد۪يرُ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى
عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَد۪يمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغ۪ي لَهَا اَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ ف۪ي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

Anlamı

Onlara ki kanıt da gecedir. Gündüzü ondan sıyırıp çıkarırız; bir de bakarlar ki karanlıkta kalıvermişler. Güneş de bir kanıt. (Hergün) asıl karar yerine akıp gitmekte. Bu, güçlü ve bilen Tanrı'nın belirlemesidir. Aya da konaklar belirledik. Eski bir hurma dalının eğri çöpü gibi olur sonunda. Aya erişip kavuşmak güneşe yaraşmaz. Gece de gündüzü geçecek değildir. Bunların tümü, kendi göklerinde (feleklerinde) yüzüp giderler. (Yâsîn Suresi, ayet: 37-40.)

Bkz. GÖK.

Açıklama

Bu ayetlerle anlatılanlar içinde asıl konumuz, "*Güneş*"le ilgili. Güneşin her gün "nereye akıp gitmekte olduğu"yla...

"Güneş, hergün, Arş'ın altına gidiyor, orada secde edip dönüyor":

Buharî'nin, Müslim'in ve Ahmed İbn Hanbel'in kitaplarında bir kaç kez yer verdikleri hadis, "*Güneş'in asıl karar yerinin Arş'ın altı* olduğunu" çok açık biçimde belirtiyor.

Bu hadisin, Müslim'in kitabında yer verdiği biçimiyle anlamı aynen şöyledir:

Ebu Zer anlatıyor:

Bir gün Peygamber: "Biliyor musunuz bu *güneş* nereye gidiyor?" diye sordu. "Tanrı ve Peygamberi daha iyisini bilir!" dediler. Peygamber anlattı:

"Bu güneş (her gün), *Arş*'ın altındaki yerine gidiyor. Varıp orada secdeye kapanıyor. Kendisine: 'Yüksel ve geldiğin yere dön!' deninceye dek bu durumunu sürdürüyor. (Buyruk alınca) hemen dönüp (her zamanki) doğduğu yerden doğar sabahleyin. Sonra yine yürümeye koyulur. *Arş*'ın altındaki yerine varınca yine secdeye kapanır. 'Yüksel ve geldiğin yere dön!' deninceye dek bu durumunu sürdürür. Hemen dönüp sabahleyin doğuş yerinden doğar yine. Sonra (bir gün) yürüyecek yine *Arş*'ın altında bulunan yerine varana dek, kimse hiç bir durumunu yadırgamayacak. Sonunda varıp *Arş*'ın altındaki karar yerine (durağına) ulaşacak. (Bu kez) ona şöyle denecek: 'Yüksel (ama), batış yerinden doğ!' İşte o zaman, ***güneş batıdan doğacak***".

Bunu söyledikten sonra Peygamber yine sordu: "Biliyor musunuz bu ne zaman gerçekleşecek?" Kendisi karşılık verdi: "Daha önce inanmamış ya da inancıyla bir iyilik elde etmemiş kişinin inancının kendisine hiç yarar sağlamayacağı gündür o gün!" (Bkz. En'âm Suresi, ayet: 158.)

Bu hadiste de, "güneşin Kıyamet gününde, her zamanki yerinden doğmak için Arş'ın altında Tanrı'dan bir kaç kez izin isteyeceği, izin çıkmayacağı, doğuş zamanına yakın bir süre kalıncaya dek bekleyeceği çok az bir süre kalıp artık doğuş yerine bu kısa sürede ulaşamayacağını anlayınca da, Tanrı'ya şöyle sesleneceği" bildirilmekte: "Tanrı'm! Zaman çok daraldı, artık her zamanki doğuş yerime ulaşamayacağım!" Tanrı şöyle buyuracak o zaman: "*Bulunduğun yerden doğ*!" (Yani batıdan...)

Sağlam kabul edilen hadis kitaplarının yer verdikleri bir başka hadisin anlamı da şöyledir:

"Batıda; tevbenin sürekli açık duran, genişliği yetmiş yıllık bir uzaklığa denk olan bir kapısı vardır. *Güneş batıdan doğana dek bu kapı açık duracaktır.* O gün, daha önce inanmamış ya da inancıyla bir iyilik sağlamamış kişinin inancının hiç yararlı olamayacağı gündür."

En'âm Suresi, ayet: 158

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِىَ بَعْضُ
ءَايَٰتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا
لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا قُلِ ٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا
مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

Anlamı

Onlar (o inanmazlar) ille de kendilerine (cezalandırıcı) meleklerin gelmesini, ya da senin Tanrı'nın gelmesini ya da senin Tanrı'nın kimi olağanüstü durumlarının gelmesini mi bekliyorlar?! Senin Tanrı'nın kimi olağanüstü durumları geldiği gün, daha önce inanmamış ya da inancıyla bir iyilik (hayır) sağlamamış kişiye inancı bir yarar sağlamaz. De ki: "Bekleyin siz! Biz de bekliyoruz!" (En'âm Suresi, ayet: 158.)

Bu ayetin, Diyanet çevirisinde ki anlamı şöyle:

Onlar kendilerine meleklerin gelmesini mi, yoksa Rabb'inin gelmesini mi, yahut Rabb'lerinden bir takım mucizelerin gelmesini mi bekliyorlar?! Rabb'inin birtakım mucizeleri geldiği gün, insan daha önce inanmamışsa veya imanıyla bir iyilik kazanmamışsa, imanı ona fayda vermez. Onlara: "Bekleyin! Doğrusu biz de bekliyoruz!" de. (En'âm Suresi, ayet: 158.)

Açıklama

Kıyamette Tanrı'nın gelişine ilişkin ayetlere (Furkan Suresi, ayet: 25, 26) yukarıda, (C/1-2'de) değinilmişti.

Bu ayetlerle şu anlatılıyor:

• "Ceza melekleri" gelebilirler.
• Tanrı gelebilir.
• Tanrı'nın ortaya koyacağı kimi olağanüstü durumlar gelebilir.
• İnanmazlar bunların gelmesini mi bekliyorlar ille de.
• Tanrı'nın kimi olağanüstü durumları gelip çattığında, artık her şey bitmiş olur. Kişi daha önce gerekeni yapmamışsa, inanıp, inancı doğrultusunda davranmamışsa, o sırada inanması kendine hiçbir yarar sağlamaz.

"Tanrı'nın kimi olağanüstü durumları"yla ne anlatıldığı Peygamber'e sorulduğunda, Peygamber açıklıyor: "Deccal'in ortaya çıkması, korkunç yer hayvanının ortaya çıkması ve güneşin batından doğması".

Diyanet'in çevirisinde göze çarpan bir yanlışlık: "Rabb'lerinin gelmesini mi" yerine, "senin Rabb'inin gelmesini mi" olması gerekiyor.

g) Yemen, Aden Topraklarından Çıkacak Bir Ateş

"Çıkınca, insanları önüne katıp götüreceği" hadiste bildirilen bu ateş de, yer aldığı hadiste, "Kıyametin on alâmeti" arasında sayılmakta. Ancak, nereden çıkacağına ilişkin anlatımlar değişik.

Dinbilirleri, özellikle de hadis uzmanları arasında tartışmalı olan, yani ne zaman çıkacağı konusunda değişik görüşler bulunan bu ateşin "çıktığını" savunanlar da var. Yani kimi yorumcuya, hadisçiye göre, olay yaşanmıştır.

h) "Yerin Dibine Batırılış (Hasf)"
"Doğuda, Batıda, Arap Yarımadası'nda"

ءَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾

Mülk Suresi, ayet: 16

Anlamı (Diyanet'in)
Gökte Olan'ın, sizi yerin dibine geçirmesinden güvende misiniz? *O zaman yer salsıldıkça sarsılır.* (Mülk Suresi, ayet: 16.)

Kur'an'da bildirilir ki böyle bir durum; *Geçmişte olmuştu*::

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُم مُّوسَىٰ
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾
فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

Ankebût Suresi, ayet: 39, 40

Anlamı (Diyanet'in)
Kârun'u, Firavun'u, Hâmân'ı da yok ettik. Andolsun ki, Musa kendilerine belgelerle gelmişti de, onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Oysa azabımızdan kurtulamazlardı. Her birini suç üstü yakaladık. Kimine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini bir çığlık yok etti, *kimini yerin dibine geçirdik.* Kimini de suda boğduk. Onlara Allah zulmetmiyordu. Onlar kendilerine yazık ediyorlardı. (Ankebût Suresi, ayet: 39, 40.)
Bkz. **FİRAVUN, HÂMÂN, KÂRÛN.**

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ
لَهُ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ

Kasas Suresi, ayet: 80, 81

﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ
مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ

Anlamı (Diyanet'in)

Sonunda onu (Kârûn'u) da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı ona yardım edebilecek de yoktu. Öç alabileceklerden da değildi. Daha dün onun yerinde olmayı dileyenler: "Demek Allah kullarından dilediğine rızkını genişletip bir ölçüye göre veriyor. Eğer bize lütfetmiş olmasaydı, *bizi de yerin dibine geçirirdi.* Demek ki inkârcılar başarıya eremezler." demeye başladılar. (Kasas Suresi, ayet: 80, 81.)

Şimdi de gelecekte de olabilir:

Nahl Suresi, ayet: 45-47

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ
أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي
تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ
لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kötü işler düzenleyenler, Allah'ın *kendilerini yere batırmasından,* yahut fark etmedikleri bir yerden onlara azab gelmesinden güvende midirler? Veya hareket halindelerken –ki Allah'ı aciz bırakamazlar– ya da yok olmak endişesindeyken onlara azabın gelmesinden güvende midirler? Doğrusu Rabb'in şefkatlidir, merhametlidir. (Nahl Suresi, ayet: 45-47.)

İsrâ Suresi, ayet: 68

أَفَأَمِنْتُمْ
أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

O'nun, *karada da sizi yere batırmasından* veya başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız. (İsrâ Suresi, ayet: 68.)

Açıklama

Müslim'in de e's-Sahih'inde yer verdiği bir hadiste "Kıyametin on alâmeti" sayılırken, "insanların yerin dibine batırılacakları" da sayılmakta ve şöyle denmekte: "Ve ***doğuda** yere batırılış, **batıda** yere batırılış, **Arap Yarımadası'nda** yere batırılış.*" Hadiste, "*bu üç batırılış*"ın da, "Kıyamet alameti" olarak gerçekleşeceği açıklanıyor.

Yine Buharî ve Müslim'in de içinde bulunduğu sağlamcı hadis toplayanlar olarak kabul edilenlerin kitaplarında yer verdikleri bir hadiste, "Kıyamete yakın bir zamanda", birilerinin "Kâbe'ye sığınacakları", bunların "koruyanları" bulunmayacağını, *ele geçirmek için "bir ordunun yola çıkacağı"* ve "*ordunun askerleri bir meydana geldiklerinde tümünün yere batırılacakları*" anlatılır.

Bunu anlatan Peygamber'le dinleyenler arasında şöyle bir konuşma da geçtiği açıklanmakta:

"–İyi ama ey Tanrı elçisi; o yere batırılanların bulundukları yolda herkes bulunur. "Suçsuz"lar da olur. Üstelik, askerler arasında, istemeyerek o yürüyüşe katılanlar da bulunabilir. Tümünün yere batırılması nasıl olur?

"–Evet, tümü yere batırılacak. 'Benimseyerek katılmış olanı da, zorlanmış olanı da, yolcusu da' aynı yerde yok edilecekler. Ama taşıdıkları amaçlara göre, suçluluk ve suçsuzluklarına göre ayrı ayrı nitelikte diriltilecekler. Tanrı onları diriltirken niyetlerine göre işlem yapacak onlara."

i) Kıyamet Alâmetlerinden Ötekiler

• Kimi insanlar, "hayvanlar"a dönüştürülecekler (mesh).

(Geçmişte de kimi Yahudiler, Cumartesi yasağını çignemeleri yüzünden maymunlara dönüştürülmüşlerdi.) Bkz. CUMARTESİ YASAĞI, İSRAİLOĞULLARI.

• *Bir yel* çıkacak, insanları alıp denize dökecek. (Sağlam hadislerden.)

• Alabildiğine bir *kargaşa* çıkacak, insanlar (Müslümanlar) birbirine düşecek, birbirlerini öldürecekler. (Bunu anlatan birçok sağlam hadis var.)

• Müslümanlar birçok yeri ele geçirecekler. Kıyamete yaklaşıldığında *İstanbul* da ele geçirilmiş olacak. (Sağlam hadis.)

• Yemen Kabilelerinden Devs kabilesinin *kocakarıları*, putataparlığa dönecekler, "Zu'l-Halase" adlı putluğunun çevresinde bulunacaklar. (Sağlam hadis.)

• *Fırat Irmağı'nın suyu* çekilecek, *dağ gibi bir altın* ortaya çıkacak. (Sağlam hadis.)

• Kadınlar çoğalacak. (Sağlam hadis.)

• *Zina* çoğalacak. (Sağlam hadis.)

• *Yüksek yapılar* yapılacak. (Sağlam hadis.)

• *Ayak takımı* çoğalacak. (Sağlam hadis.)

Ve daha bir çok "alâmet" sayılmakta Kıyamet için. "Alâmet"lerin kimi "küçük", kimi "büyük", kimi "Kıyamete daha biraz varken", kimi "çok yaklaşıldığında" gerçekleşecek.

5- Peygamberle Kıyamet Arasındaki Zaman

a) "İki Parmak Gibi"

Peygamber anlatıyor: "Benimle Kıyametin arası, şu iki parmak gibi yakındır". (Buharî ve Müslin'in kitaplarında da bu hadis var.)

b) "Şu Oğlan Yaşarsa, Daha O Yaşlanmadan Kıyamet Kopar"

Peygamber'e "Kıyametin ne zaman kopacağı" sorulur. O sırada "Medine'lilerden bir oğlan" bulunmakta. Peygamber o oğlanı göstererek karşılık verir:

"Şu oğlan eğer yaşarsa, o yaşlanmadan Kıyamet kopar". (Bu hadis de Buharî ve Müslim'in kitaplarında yer alır.)

E- "Mezarlarından Dirilip Kalkanlar"ın Ne Kadar Kaldıklarına İlişkin Görüşleri

Yunus Suresi, ayet: 45

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ
يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا
مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

(Allah'ın) onları toplayacağı Kıyamet günü, sanki gündüz birbirleriyle tanışacak, sadece bir saat kalmış gibidirler. Allah'ın karşısına çıkmayı yalan sayanlar kaybetmişlerdir. Zaten doğru yolda değillerdir. (Yunus Suresi, ayet: 45.)

Ahkaf Suresi, ayet: 35

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ
لَهُمْ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا سَاعَةً
مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. İnkârcılar için acele etme! Onlar, kendilerine söz verileni gördükleri gün, dünyada gündüz sadece bir müddet eğlendiklerini sanırlar. Bu, son bildiridir. Yoldan çıkmış olanlardan başkası mı yok edilir?! (Ahkaf Suresi, ayet: 35.)

Nâziât Suresi, ayet: 46

كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyameti gördükleri gün, dünyada ancak bir akşam, yahut bir kuşluk vakti kadar kalmış olduklarını sanırlar. (Nâziât Suresi, ayet: 46.)

Rûm Suresi, ayet: 55-57

وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ
لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ
وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kıyamet saati koptuğu zaman suçlular, sadece çok kısa bir müddet kalmış olduklarına yemin ederler. Böylece aldatılıp döndürülürler. Kendilerine ilim ve iman verilenler; "Andolsun ki, siz Allah'ın yazısında mevcut yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bu, yeniden dirilme günüdür. Fakat sizler, anlamıyordunuz!" derler. Zulmedenlerin o gün özür beyan etmeleri fayda vermez. Artık kendilerinden Allah'ı hoşnut edecek şeyleri yapmaları da istenmez. (Rûm Suresi, ayet: 55-57.)

Açıklama

Diyanet'in çevirisinde, "yeniden dirilen" ve "Tanrı'nın azabıyla karşılaşan" kimselerin, "dünyada şu kadar süre" kaldıklarına ilişkin görüş belirttikleri yansıtılıyor. Oysa ayetlerde, "dünyada" diye bir kayıt yok. Yani "dünyada"mı, yoksa "mezarlarında"mı "ne kadar kaldıklarına" ilişkin görüş belirttikleri açıklanmıyor. "Şu kadar kaldıkları"nı dile getirirlerken "dünyadaki yaşamları"nı da, "kabirlerindeki kalışlarını"da dile getirmiş olabilirler.

Özet

"Gök"ler, "gök varlıkları", "yer" ve "dağlar" hep parçalanacak. "Göklerle yer", bir "kitabın dürülmesi gibi dürülüp kaldırılacak" ve "Tanrı'nın avucunda dürülü" bulunacak. "Herşey bambaşka biçime dönüştürülecek".

• "Gök halkı" olan "melekler", tümüyle "dökülecekler".

• "Tanrı'nın *Arş*"ını (tahtını) "dört melek" yerine "sekiz melek" taşıyacak, "Tanrı, inecek".

• "*Sûr*"a (boruya) "üfürülecek": "Birinci üfürüş"te herkes ölecek". Yalnızca "Tanrı'nın diledikleri" kalacaklar. "İkinci üfürüş"teyse "herkes mezarından dirilip kalkacak" ve "bölük bölük toplanma yerine" (yani mahşere) doğru

yürüyecek. Orada toplananlar da, "dünyadaki tutum ve davranışlarına" göre "sınıflar"a ayrılacaklar. "Sağcılar" olacak, "solcular" olacak. "Sağcılar", "amel defterleri sağ yanlarından", "solcular"sa "amel defterleri sol yanlarından" verilenlerdir. "Sağcılar mutlu, solcularsa mutsuz" olacaklardır.

Ayrıca bkz. **CEHENNEM, CENNET.**

➤KİN

"Öç almayı amaçlayan gizli düşmanlık, zorlu hınç (şeneân, beğdâ, adâvet, udvân, ğadab, ğayz)."

"Kin"in Aşırılığı, Adaletsizliğe Sürükleyiciliği

"Kininiz sizi, hakkınız olmayan bir aşırılığa sürüklemesin". (Mâide Suresi, ayet: 2.)

İlgili ayet için bkz. **MESCİD, KÂBE.** Ayrıca bkz. **DOST, DÜŞMAN, İYİLİK.**

"Kininiz sizi adaletsizliğe sürüklemesin" (Mâide Suresi, ayet: 8.)

İlgili ayet için bkz. **ADALET, TAKVÂ.**

"İnsanlar Arasındaki Kin ve Düşmanlığın Kaynağı"

"İnanırlık-inanmazlık (iman-kâfirlik) çatışması":

Âli İmrân Suresi, ayet: 118, 119

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ
قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَا أَنْتُمْ
أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ
وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ
مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

Anlamı

Ey inanırlar! Kendi dışınızdakileri dost (bitâne) edinmeyin. Onlar ellerinden gelen kötülüğü eksik etmezler. Sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. Öfkeleri ağızlarından taşmakta. Yüreklerinin sakladığı (kin) ise, çok daha büyüktür. Düşünebiliyorsanız işte açıkladık size ayetlerimizi. Sizse o kimselersiniz ki onları seversiniz. Oysa onlar sizi

sevmezler. Siz kitaba bütünüyle inanırsınız, onlarsa sizinle karşılaştıklarında "İnandık!" derler yalnızca. Kendileri aralarında baş başa kaldıklarındaysa, size olan kinlerinden parmaklarının uçlarını ısırırlar. Onlara şöyle de: "Ölün kininizden! Hiç kuşku yok ki Tanrı yüreklerde olanı bilir! (Âli İmrân Suresi, ayet: 118, 119.)

Bkz. **DOST, DÜŞMAN, KÂFİR, ÖFKE.**

Açıklama

Burada Müslümanlara karşı durumları, "kin"leri anlatılan kimseler, "Yahudiler"in ve "münâfık"ların da içinde bulunduğu "tüm kâfirler"dir. Kur'an yorumcularının da genellikle görüşleri böyle. Yani "Müslümanlar"ın "dışında kalanlar"dan Müslümanlar için "dost" olmaz. İslam'a "inanmazlıkları" nedeniyle onlar Müslümanlar için "iyi şeyler" düşünmezler, tersine "içerlerler", "kin beslerler".

Bu ayetlerde, "Müslümanların, kâfirleri seviyor olmaları" kınanmakta ve Müslümanlar onlara karşı uyanık bulunmaya çağrılmakta. Bu, başka ayetlerde de anlatılır. Ayrıca bunu anlatan hadisler de var.

Kısacası, yukarıdaki ayetler, "inanırlık" ve "inanmazlık" çatışmasından doğan karşılıklı "kin" ve "düşmanlık" durumunu açıkça dile getirmekte.

Müslümanlar arasına sokulan kin ve düşmanlığın kaynağı: Şeytan

Şeytan, araya "kin ve düşmanlık" sokmak için "içki ve kumar" gibi şeyleri araç olarak kullanmakta:

إِنَّمَا
يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَوٰةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

Mâide Suresi, ayet: 91

Anlamı (Diyanet'in)

Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza *düşmanlık ve kin sokmak* ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi? (Mâide Suresi, ayet: 91.)

Bkz. **İÇKİ, KUMAR, ŞEYTAN.**

Bir de Tanrı'nın koyduğu kin ve düşmanlık vardır:

• Hıristiyanlar arasına sokulan kin:

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا
حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ

Mâide Suresi, ayet: 14

وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ
بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Biz Hıristiyanız!" diyenlerden de söz almıştık. Onlar kendilerine belletilenin bir kısmını unuttular. Bu yüzden *aralarına Kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık.* Allah, yapmakta olduklarını kendilerine haber verecektir. (Mâide Suresi, ayet: 14.)

Bkz. NASARA.

• Yahudiler arasına sokulan kin:

Mâide Suresi, ayet: 64

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ
مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ
إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ
وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yahudiler: "Allah'ın eli sıkıdır!" dediler. Dediklerinden ötürü elleri bağlansın, lanet olsun. Hayır, O'nun iki eli de açıktır, nasıl dilerse sarf eder. Andolsun ki sana Rabb'inden indirilen sözler, onların çoğunun azgınlığını ve inkârlarını artıracaktır. *Onların aralarına Kıyamete kadar sürecek düşmanlık ve kin saldık.* Savaş ateşini ne zaman körükleseler, Allah onu söndürür. Yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Allah bozguncuları sevmez. (Mâide Suresi, ayet: 64.)

Açıklama

"Hıristiyanlar" arasına, "Yahudiler" arasına Tanrı eliyle sokulduğu ve "Kıyamete dek süreceği" bildirilen "kin ve düşmanlık", Hıristiyanlarla Yahudiler arasında mıdır, yoksa bunların kendi mezhep inanırları arasında mıdır? Kur'an yorumlarında bu soru ele alınmakta, "ikisi de olabilir!" diye karşılık verilmekte.

Kur'an yorumlarında, bu arada Fahruddin Râzî'nin ünlü tefsirinde yer alan bir başka soru daha var:

Hıristiyanlar-Yahudiler ya da bunların kendi mezhepleri arasında bulunduğu bildirilen kin ve düşmanlık; aynen, Müslümanlar ve İslam mezhepleri arasında da bulunduğuna göre, Hıristiyanlar ve Yahudiler nasıl kınanabilirler?

Bu soruya şöyle karşılık verildiği görülüyor:

"Müslümanlar, İslam mezhepleri arasında bulunan kin ve düşmanlık, Peygamber'in arkadaşları (sahâbe) ve onlara uyanların (tâbiin) döneminden sonra meydana gelmiştir. O zaman, Peygamber ve arkadaşlarının Hıristiyanları ve Yahudileri o yüzden kınamaları çok yerinde oluyor demektir. Buna kuşku yok."

Ayrıca bkz. **DİN, DOST, DÜŞMAN, İSA, İSRAİLOĞULLARI, KİTAB, KİTAB EHLİ, NASÂRÂ, YAHUDİLİK.**

Özet

"Kin ve düşmanlık", inanç ayrılığından ve şeytandan kaynaklanabildiği gibi, Tanrı'nın bir cezası olarak da ortaya çıkmakta. Kaynağı ne olursa olsun, inanırlar, "kin" ve "düşmanlık" nedeniyle "suç"a, "günah"a ve "adaletsizliğe" sürüklenmemek için dikkatli olmalıdırlar. İlgili ayetlerle bu anlatılmakta.

➤KİTAB

"Yazılı olan", "yazılı olanların bir araya getirildiği bütün".

"Kitab", Kur'an'da şöyle değişik anlamlarda yer almakta:

"Kitab": Kur'an'ın bütünü ya da bir bölümü. Bu anlamda 75 kez yer aldığı söylenebilir:

Bakara Suresi, ayet	: 2, 53, 89, 129, 151, 174
Âli İmrân Suresi, ayet	: 3, 7 (iki kez), 119, 164
Nisâ Suresi, ayet	: 105, 113, 127, 136 (üç kez. Birincisi), 140
Mâide Suresi, ayet	: 15 (üç kez. Üçüncüsü), 48 (iki kez. Birincisi),110
En'âm Suresi, ayet	: 92, 114 (iki kez. Birincisi), 155
A'râf Suresi, ayet	: 2, 52, 196
Enfâl Suresi, ayet	: 75
Yunus Suresi, ayet	: 1
Hûd Suresi, ayet	: 1
Yusuf Suresi, ayet	: 1
Ra'd Suresi, ayet	: 1
İbrahim Suresi, ayet	: 1
Hicr Suresi, ayet	: 1
Nahl Suresi, ayet	: 64, 89
Kehf Suresi, ayet	: 1, 27
Meryem Suresi, ayet	: 16, 41, 51, 54, 56
Enbiyâ Suresi, ayet	: 10
Şûrâ Suresi, ayet	: 2
Neml Suresi, ayet	: 1
Kasas Suresi, ayet	: 2, 86
Ankebût Suresi, ayet	: 45, 47 (iki kez. Birincisi), 51
Lokman Suresi, ayet	: 2
Secde Suresi, ayet	: 2
Ahzâb Suresi, ayet	: 6 (iki kez. Birincisi)
Fâtır Suresi, ayet	: 29, 31, 32
Sâd Suresi, ayet	: 29
Zümer Suresi, ayet	: 1, 2, 23, 41
Mü'min Suresi, ayet	: 2, 70

Fussilet Suresi, ayet	: 3, 41
Şûrâ Suresi, ayet	: 14, 17
Zuhruf Suresi, ayet	: 2
Duhân Suresi, ayet	: 2
Câsiye Suresi, ayet	: 2
Ahkaf Suresi, ayet	: 2, 12 (iki kez. İkincisi), 30
Hadîd Suresi, ayet	: 25, 26
Cum'a Suresi, ayet	: 2

"*Kitab*": Tevrat ve İncil. Bu anlamda da 67 kez yer aldığı savunulabilir:

Bakara Suresi, ayet	: 105, 109, 113, 121, 144, 145, 146, 159, 174
Âli İmrân Suresi, ayet	: 19, 20, 64, 65, 69, 70, 71, 75, 81, 98, 99, 100, 110, 113, 184, 186, 187, 199
Nisâ Suresi, ayet	: 47, 54, 123, 131 (üç kez. İkincisi ve üçüncüsü), 153 (birincisi), 159
Mâide Suresi, ayet	: 5 (iki kez), 15 (üç kez.) Birincisi ve ikincisi 19, 57, 59, 65, 77
En'âm Suresi, ayet	: 20, 89, 114 (iki kez. İkincisi), 156
A'râf Suresi, ayet	: 37
Tevbe Suresi, ayet	: 29
Yunus Suresi, ayet	: 37, 94
Ra'd Suresi, ayet	: 36, 43
Kasas Suresi, ayet	: 52
Ankebût Suresi, ayet	: 46, 47 (iki kez. İkincisi)
Fâtıf Suresi, ayet	: 25
Şûrâ Suresi, ayet	: 52
Hadîd Suresi, ayet	: 16, 29
Haşr Suresi, ayet	: 2, 11
Tahrîm Suresi, ayet	: 12
Müddessir Suresi, ayet	: 31
Beyyine Suresi, ayet	: 1, 4, 6

"*Kitab*": Tevrat: Bu anlamda da 36 kez yer alıyor denebilir:

Bakara Suresi, ayet	: 44, 78, 79, 85, 87, 101 (iki kez), 176 (iki kez)
Âli İmrân Suresi, ayet	: 23 (iki kez), 72, 78 (üç kez)
Nisâ Suresi, ayet	: 44, 51
Mâide Suresi, ayet	: 44
En'âm Suresi, ayet	: 91, 154
A'râf Suresi, ayet	: 169 (iki kez)
Hûd Suresi, ayet	: 17, 110
İsrâ Suresi, ayet	: 4
Meryem Suresi, ayet	: 12
Mü'minûn Suresi, ayet	: 49
Furkan Suresi, ayet	: 35
Kasas Suresi, ayet	: 43
Secde Suresi, ayet	: 23
Ahzâb Suresi, ayet	: 26
Sâffât Suresi, ayet	: 117
Mü'min Suresi, ayet	: 53

Fussilet Suresi, ayet : 45
Câsiye Suresi, ayet : 16
Ahkaf Suresi, ayet : 12 (iki kez. Birincisi)
"*Kitab*": İncil.
Âli İmrân Suresi, ayet : 79 (iki kez)
Nisâ Suresi, ayet : 171
Mâide Suresi, ayet : 48 (iki kez. İkincisi)
Meryem Suresi, ayet : 30
"*Kitab*": Tevrat, İncil, Kur'an... Tümü.
Bakara Suresi, ayet : 177, 213, 285
Âli İmrân Suresi, ayet : 119
Nisâ Suresi, ayet : 136 (üç kez. İkincisi ve üçüncüsü)
Ankebût Suresi, ayet : 27 (Tevrat anlamı ağırlıklı)
Şûrâ Suresi, ayet : 15
Hadîd Suresi, ayet : 25, 26
"*Kitab*": Herhangi bir Tanrısal kitap (Tanrı'nın herhangi bir kitabı).
Nisâ Suresi, ayet : 153 (iki kez. İkincisi)
En'âm Suresi, ayet : 7, 157
İsrâ Suresi, ayet : 93
Hacc Suresi, ayet : 8
Kasas Suresi, ayet : 49
Lokman Suresi, ayet : 20
Sebe' Suresi, ayet : 44
Fâtır Suresi, ayet : 40
Sâffât Suresi, ayet : 157
Zuhruf Suresi, ayet : 21
Ahkaf Suresi, ayet : 4
Kalem Suresi, ayet : 37
"*Kitab*": Herhangi bir kitap.
Enbiyâ Suresi, ayet : 104
Ankebût Suresi, ayet : 48
Şûrâ Suresi'nin 52. ayetinde de bir ölçüde bu anlam da yer aldığı söylenebilir.
"*Kitab*": "Levh-i Mahfuz". "Tanrı bilgilerini içeren kesim", buradaki bir "hüküm", ya da bir "yazı".
En'âm Suresi, ayet : 38, 59
Yunus Suresi, ayet : 37 (burada daha çok Tevrat ve İncil anlamında),61
Hûd Suresi, ayet : 6
Ra'd Suresi, ayet : 38, 39
Hicr Suresi, ayet : 4
İsrâ Suresi, ayet : 58
Tâhâ Suresi, ayet : 52
Hacc Suresi, ayet : 70
Mü'minûn Suresi, ayet : 62
Neml Suresi, ayet : 75
Rûm Suresi, ayet : 56
Ahzâb Suresi, ayet : 6 (iki kez. İkincisi)
Sebe' Suresi, ayet : 3

Fâtır Suresi, ayet : 11
Zuhruf Suresi, ayet : 4
Kaf Suresi, ayet : 4
Tûr Suresi, ayet : 2
Vâkıa Suresi, ayet : 78
Hadîd Suresi, ayet : 22
"*Kitab*": "Amel defteri" (kişilerin, günah ve sevaplarının yazılı olduğu defter.)
İsrâ Suresi, ayet : 13, 14, 71 (iki kez)
Kehf Suresi, ayet : 49 (iki kez)
Zümer Suresi, ayet : 69
Câsiye Suresi, ayet : 28, 29
Hâkka Suresi, ayet : 19 (iki kez), 25
Muteffifîn Suresi, ayet : 7, 18
İnşikak Suresi, ayet : 7, 10
"*Kitab*": "Yazmak", "yazı" (ya da yazıdaki bir hüküm).
Âli İmrân Suresi, ayet : 48
Nisâ Suresi, ayet : 44
Tevbe Suresi, ayet : 36 (burada "Levh-i Mahfuz" anlamını içerdiği de ileri sürülebilir.)
Ankebût Suresi, ayet : 48
Şûrâ Suresi, ayet : 52 (kitab, Kutsal Kitab, Tevrat, İncil anlamlarını içerdiği söylenebilir.)
Nebe' Suresi, ayet : 29
"*Kitab*": Mektup.
Neml Suresi, ayet : 28, 29
"*Kitab*": "Kader" (yazgı).
Âli İmrân Suresi, ayet : 145
"*Kitab*": "Kötülerin amel defterlerinin bulunduğu yer" (siccîn).
Muteffifîn Suresi, ayet : 9
"*Kitab*": "İyilerin amel defterlerinin bulunduğu yer" (illiyyûn).
Muteffifîn Suresi, ayet : 20
"*Kitab*": "Farz", belirlenmiş olan.
Nisâ Suresi, ayet : 24
"*Kitab*": "Namaz" (yazılı farz anlamında).
Nisâ Suresi, ayet : 103
"*Kitab*": "Belge".
Beyyine Suresi, ayet : 3

"*Kitab*": Gerektiği zaman, kadının evlenebilmesi için beklemesi gereken süre (iddet).

Bakara Suresi, ayet : 235

"*Kitab*": "Köle"nin "azad" edilebilmesinin; efendisine, belirli zaman içinde, belirli ölçüde mal getirip ödemesi koşuluna bağlanması (mükâtebe).

Nûr Suresi, ayet : 33

Yukarıdaki ayetlerden Tevrat, İncil, Kur'an ve "kutsal kitap"la ilgili olanlar için bkz. **İNCİL, İSRAİLOĞULLARI, İSA, KİTAB EHLİ, KUR'AN, MUSA, TEVRAT, YAHUDİ.** Ayrıca bkz. **MECUSÎ, SÂBİÎLİK** Ötekiler için bkz. **BOŞAMA, CEHENNEM, CENNET, ECEL, EVLENMEK, FARZ, LEVH-İ MAHFUZ, MEKTUP, NAMAZ, YAZGI, YAZI.**

"Kitab" sözcüğü, Kur'an'da, türevleri dışında tam 261 kez geçer.

➤KİTAB EHLİ

"Kitabı olan, kitabı olanlar kitaplı." (Ehlu'l-kitab, ehlu'z-zikr, elleziyne âtâhummüllahu'l-kitabe.)

"Kitab ehli" anlamına gelen "ehlu'l-kitab" deyimi, Kur'an'da 31 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet : 105, 109
Âli İmrân Suresi, ayet : 64, 65, 69, 70, 71, 72, 75, 98, 99, 110, 113, 199
Nisâ Suresi, ayet : 123, 153, 159, 171
Mâide Suresi, ayet : 15, 19, 59, 65, 68, 77
Kasas Suresi, ayet : 46
Ahzâb Suresi, ayet : 26
Hadîd Suresi, ayet : 29
Haşr Suresi, ayet : 2, 11
Beyyine Suresi, ayet : 1, 6

Aynı anlama gelen "ehlu'z-zikr" deyimiyse 2 yerde geçmekte:

Nahl Suresi, ayet : 43
Enbiyâ Suresi, ayet : 7

"Kitaplılar", bir de "ellezine âteynahhumu'l-kitâbe (onlar ki kendilerine kitap vermiştik) (kendilerine kitap verdiklerimiz)" sözleriyle anlatılmakta. 6 kez:

En'âm Suresi, ayet : 20, 89, 114
Ra'd Suresi, ayet : 36
Kasas Suresi, ayet : 52
Ankebût Suresi, ayet : 47

"Kitaplılar"a 12 yerde de "ey kitaplılar!" anlamında "yâ ehle'l-kitâbi" diye seslenildiği görülmekte:

Âli İmrân Suresi, ayet : 64, 65, 70, 71, 98, 99
Nisâ Suresi, ayet : 171
Mâide Suresi, ayet : 15, 19, 59, 68, 77

I- KİTAPLILAR

A- "Kitab Ehli" Denince İlk Akla Gelenler, ya da Tek Akla Gelenler
"Yahudiler", Hıristiyanlar (Nasârâ)

B- Akla Gelenin Dışında Bir Açıklamayla
Müslümanlar, Hıristiyanlar (Nasârâ), Yahudiler, "Sâbiîler":

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

Bakara Suresi, ayet: 62

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz, *inananlar* (Müslümanlar), *Yahudi olanlar, Hıristiyanlar* ve Sâbiîlerden Allah'a ve Ahiret gününe inanıp yararlı işe yapanların ecirleri, Rabb'lerinin katındadır. Onlar için artık korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir. (Bakara Suresi, ayet: 62.)

Mâide Suresi, ayet: 69

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu; *inananlar, Yahudiler, Sâbiîler* ve *Hıristiyanlar* Allah'a ve Ahiret gününe inanan, yararlı iş yapan kimselere korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir. (Mâide Suresi, ayet: 69.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerde, "kitab ehli"nin sıralandığı ileri sürülebilmekte.

Bunlar içinde "Sâbiîler"in kimler olduğu konusunda, Kur'an yorumcuları ve Müslüman yazarlar, şu görüşleri ileri sürmekteler:

Sabiîler:

- Hiçbir dini olmayanlar.
- Yahudilik ve Hıristiyanlığın bir kesiminden olanlar.
- Yahudilik ve Hıristiyanlık arasında bulunanlar.
- Meleklere tapanlar.
- *Yıldızlara tapanlar.*

Genellikle sonuncu görüş benimsenmekte. Yani "Sâbiîler"in, "yıldız tapımcıları" olduklarını savunanlar çoğunlukta.

Bununla birlikte, "Sâbiîler"in, inandıkları "peygamber"leri (Şit, İdris, İbrahim, Davud...) ve "kitap"ları bulunduğu belirtilerek "kitaplı" (kitab ehli) sayıldıkları görülmekte. Bir kesim "fıkıh"çı arasında, Hanefî Mezhebi'nin İmamı Ebu Hanife'den aktarılan görüş de bu doğrultuda. Buna göre, Ebu Hanife de "Sâbiîler"i "kitab ehli" saymakta, onların "kestiklerinin yenebileceğini, kadınlarıyla evlenilebileceğini" savunmakta.

"Sâbiîler"i "kitab ehli" sayanlar, kimi hadislerle birlikte, yukarıdaki ayetleri ve aşağıdaki ayeti de kanıt olarak göstermekteler.

"Mecusî"ler:

Hacc Suresi, ayet: 17

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ
وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

Anlamı

İnananlar (Müslümanlar), *Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar* ve *Mecusîler.* Bir de putataparlar. Tanrı, Kıyamette bunların arasını ayıracaktır. (Yani kimin ne olduğunu gösterecektir.) Tanrı, kuşkusuz herşeye tanıktır. (Hacc Suresi, ayet: 17.)

Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

Doğrusu, inananlar ve Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecusîler putatapanlar arasında, Kıyamet günü Allah kesin hüküm verecektir. Doğrusu Allah, her şeye şâhiddir. (Hacc Suresi, ayet: 17.)

Ayette kimi sözcüklerle özellikle belirtilen kimi noktalar, bu çeviriye pek yansımamakta. Ayetteki "sıralama"da "inananlar", yani Müslümanlar ötekilerden ayrılırken "Yahudiler-Sâbiîler-Hıristiyanlar-Mecusîler" ayrı bir grup, "putataparlar" da ayrı bir grup olarak yer almakta. Bu, "ellezine"yle açık biçimde belirtilmekte. Yani bir yanda "Müslümanlar"; bir yanda "dört din inanırları"; öbür yanda da "putataparlar".

"Sâbiîler"le "Mecusîler"in "Yahudiler" ve "Hıristiyanlar"la aynı grup içinde gösterilmeleri, kimi Kur'an yorumcularınca ve Müslüman yazarlarca, bunların da "kitab ehli" olduklarına kanıt gösterilmekte. Kimi "fıkıh"çılar, bu görüşü paylaşmakta ve bundan özel "hüküm"ler çıkarmaktalar. "İslam Hukuku Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak, çeşitli boyutları ele alınıp görüşler sunulacaktır.

Ayrıca bkz. **MECUSÎ, SÂBİÎLİK.**

II- KİTAPLILARIN İNANÇLARI VE TUTUMLARI

A- "Kitaplılar"a Seslenişler

1- Ortak İnanca Çağrı

٦٣ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا
بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ٦٤

Âli İmrân Suresi, ayet: 64

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Ey kitab ehli! Ancak Allah'a kulluk etmeniz, O'na bir şeyi eş koşmamak, Allah'ı bırakıp birbirlerimizi rab olarak benimsememek üzere, bizimle sizin aranızda müşterek bir söze gelin!" Eğer yüz çevirirlerse: "Bizim Müslüman olduğumuza şâhid olun!" deyin. (Âli İmrân Suresi, ayet: 64.)

Bu ayetle kimlere seslenildiği konusunda, Kur'an yorumcuları arasında tartışma var: Şu değişik görüşler ileri sürülmekte:

- Burada söz konusu olan, yalnızca Yahudilerdir.
- Burada söz konusu olan, yalnızca Hıristiyanlardır.
- Burada söz konusu olan hem Yahudiler, hem de Hıristiyanlardır.

Fahruddin Râzî, bu görüşlerden ikincisini benimserken, bu ayetin önceki üç ayetle anlatılan "lanetleşme"ye çağrı olayıyla bağlantılı bulunduğunu savunuyor. "Lanetleşmeye çağırma yolundan vazgeçilip ortak inanca, insafa çağırılıyor, tartışma yolunun bırakılması öğütleniyor". diyor. "Lanetleşme"ye çağırılansa Necran Hıristiyanlarıydı.

2- "Lanetleşme"ye Çağrı

Âli İmrân Suresi, ayet: 61, 63

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ
مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ
وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾
إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana ilim geldikten sonra, onda (İsa konusunda) seninle kim tartışacak olursa de ki: "Gelin! Oğullarımızı, oğullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra *lanetleşelim* de, Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim!" Şüphesiz bu anlatılanlar, gerçek olaylardır. Allah'tan başka tanrı yoktur. Doğrusu Allah Güçlü'dür, Hakîm'dir. Eğer yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah bozguncuları bilir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 61, 63.)

Bu ayetlerin "iniş nedeni" olarak anlatılan bir olay var, Kur'an yorumlarında ve hadislerde yer alır. Fahruddin Râzî, Kur'an yorumcularıyla hadisçilerin, bu olayın "iniş nedeni" olduğunda birleştiklerini yazar. Olay özetle şöyle:

Necran Hıristiyanlarından bir topluluk Peygamber'e gelip tartışmaya girişirler. Konu: İsa Peygamber. İslam Peygamberi bakar ki onlar kendi inançlarında direniyorlar; onları "lanetleşme"ye çağırır: "Herkes çoluğunu-çocuğunu toplayıp ortaya gelecek" ve sonra, "görüşleri yalan ve yanlış olanların, Tanrı katında lanetlenmeleri ve cezalandırılmaları" istenecek. Bir yerde el kaldırılıp bu yolda "dua" edilecek. Hıristiyanlar, Peygamber'in bu önerisi için: "Bir düşünelim, yarın kararımızı bildiririz!" derler. Ertesi gün, kendilerinden bir akıllı kişinin uyarısı üzerine "lanetleşme" işine girişmemeye karar verirler. Kararı bildirecekleri gün, Peygamber "lanetleşmek" için hazırlanmıştır. Torunlarından "Hüseyin"i kucağına almıştır. Hasan'ın da elinden tutarak yola koyulur. Çocukların anne babaları Fâtıma ile Ali de arkadan yürürler. Ne var ki, Hıristiyanların, "lanetleşme"ye "cesaret" edemediklerini öğrenirler. Peygamber Hıristiyanlara: "Öyleyse Müslüman olun!" der. Ama onlar kabul etmezler. "Savaşalım!" der. Buna da "Araplarla savaşmaya hazır değiliz!" karşılığını verirler. Belirli bir vergi (cizye) vermeleri koşuluyla Peygamber bırakır onları.

Necran Hıristiyanlarından olan söz konusu topluluğun "lanetleşme"ye yanaşmamalarını sonuçlandıran uyarının nasıl olduğu üzerinde de durulur Kur'an yorumlarında ve hadis kitaplarında: Anlatılanlar değişik. Kimine göre, Hıristiyanların en ileri gelen dinbilirleri, görüşü sorulunca şöyle demiştir:

"Sakın ha! Siz de biliyorsunuz ki adam Peygamber'dir. Lanetleşme yoluna gidilirse, onun dilediğini Tanrı kabul eder ve yeryüzündeki tüm Hıristiyanlar yok olur gider. Hıristiyanların ne büyüğü kalır, ne de küçüğü. İyisi mi, gidip görüşüp ve vedalaşıp ülkenize dönün!"

Peygamber'in torunları, kızı ve damadıyla "lanetleşme" yerine geldiğini gören birinin Hıristiyanlara şöyle seslendiği de ileri sürülür tefsir ve hadis kitaplarında:

"Sakın, onunla karşılıklı lanetleşme yoluna gitmeyin! Ben karşıdakiler içinde öyle yüzler görüyorum ki, bir dağın yerinden ayrılmasını bile isteseler Tanrı onların dileklerini geri çevirmez. Lanetleşme yoluna gidecek olsanız, Kıyamete değin yeryüzünde hiçbir Hıristiyan kalmaz!"

Onlara şöyle dendiği de yazılı:

"Sakın lanetleşme yoluna gitmeyin. Yoksa, maymunlara ve domuzlara dönüştürülürsünüz!"

Taberî, Tefsirinde birçok hadisleri aktarır. Aktarılan hadislerden kimine Fahruddin Râzî de yer verir kitabında.

Hıristiyanların "lanetleşme"ye yanaşmadıkları üzerine Peygamber'in ne dediğine ilişkin aktarılanlar da var:

"Lanetleşme olsaydı, tümü yanardı onların!"

"Benimle lanetleşmeye girişselerdi, haberci bana bilgi getirmişti ki Necran halkının tümü yok olacaktı. Ağaç dalındaki kuşları bile..."

"Felaket Necran halkı üzerinde dönüyordu. Eğer Necranlı Hıristiyanlar benimle lanetleşmeyi gerçekleştirselerdi, yeryüzünden kökleri kazınırdı!"

Fahruddin Râzî'nin de yer verdiği bir hadisin anlamı da şöyle:

"Canım elinde olan Tanrı'ya andiçerek söylerim ki, yok edici felaket Necran halkı üzerine yönelmişti. Lanetleşme yoluna gitselerdi, andiçerek söylerim ki hepsi maymunlara ve domuzlara dönüştürülürdü. Vadi, ateşle sarsılırdı. Tanrı, Necran'ın kökünü kazırdı o zaman. Ağaçların üzerindeki kuşlar bile yok olurdu. Bir yıl geçmez, Hıristiyanların tümü yok olup gidirdi!"

Olayı anlatan yukarıdaki ayetlerden ilkine, yani 6. ayete, "ibtihâl (lanetleşme) ayeti" denmekte.

3- İslam Peygamberi'ne İnanmaya Çağrı

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا
لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَا
اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا اَصْحَابَ السَّبْتِۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا

Nisâ Suresi, ayet: 47

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitap verilenler! Yüzleri silip arkaya çevirerek enseler gibi dümdüz yapmadan, yahut Cumartesi güncüleri lanetlediğimiz gibi lanetlemeden önce, elinizdeki kitabı tasdik ederek indirdiğimiz Kur'an'a inanın. Allah'ın emri daima yapılagelmiştir. (Nisâ Suresi, ayet: 47.)

Bu ayeti şöyle çevirmek belki daha anlaşılır olacaktır:

Ey kendilerine kitap verilmiş olanlar! Yüzleri düzleştirip enselere döndürmeden, sizde olanı (kitabınızı) onaylayıcı olarak indirdiğimize (Kur'an'a) inanın! Ya da Cumartesi yasağını çiğneyenleri lanetlememiz gibi lanetlemeden...! Tanrı'nın işi-buyruğu, yerini bulur. (Nisâ Suresi, ayet: 47.)

Demek ki Tanrı şu uyarıda bulunuyor:

• Yüzleriniz dümdüz edilip enselerinize çevirilebilir.

• Cumartesi yasağını çiğneyenlere yapılan türden de yapılabilir size.

• Bu olmadan, gelin Kur'an' a inanın! Bu Kur'an, sizdeki kitapları da onaylamaktadır.

Bakara Suresi'nin 65., A'râf Suresi'nin 166. ayetlerinde, "Cumartesi yasağı"nı çiğnemiş olan Yahudilerin "birer aşağılık maymuna dönüştürüldükleri", Mâide Suresi'nin 60. ayetinde de "Tanrı'nın gazabına uğrama sonucunda birer maymun ve domuz yapılanların düştükleri durumdan daha kötü bir durum olamayacağı" bildirilmekte.

Bu ayetler için bkz. CUMARTESİ YASAĞI, İSRAİLOĞULLARI, MESH, YAHUDİLER.

Mâide Suresi, ayet: 15, 16

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا
كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ
قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ
﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ
السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitab ehli! Kitaptan gizleyip durduğunuzun çoğunu size açıkça anlatan ve çoğundan da geçiveren Peygamberimiz gelmiştir. Doğrusu size Allah'tan bir nûr ve apaçık bir kitap gelmiştir. Allah, rızasını gözetenleri onunla selamet yollarına eriştirir. Ve onları, izniyle, karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Onları, doğru yola iletir. (Mâide Suresi, ayet: 15, 16.)

Mâide Suresi, ayet: 19

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ
رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا

مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitab ehli! Peygamberlerin arası kesildiğinde, "bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi!" dersiniz diye, size açıkça anlatacak Peygamberimiz geldi. Şüphesiz, o, size müjdeci ve uyarıcı olarak gelmiştir. (Mâide Suresi, ayet: 19.)

Açıklama

Önce 15. ve 16. ayetleri ele alalım:

15. ayetin başında: "Ey kitab ehli!" denirken, Yahudilere ve Hıristiyanlara seslenildiği ileri sürülür Kur'an yorumlarında.

Anlatılanlar:

• "Kitab ehli", kitaplarında yazılı olanlardan bir kesimini gizlemekteler.

• Onların gizlediklerinden "çoğunu", Peygamber "açığa vurmakta", ama "çoğunu da açığa vurmadan geçmekte".

İşte Tanrı, "bu nitelikte size gelmiş olan Peygamberimiz'e inanın!" diye sesleniyor kitaplılara.

Peygamber'in başka niteliklerinden de söz ediyor:

• "Tanrı'nın hoşnutluğunu arayanları, Tanrı, bu Peygamber aracılığıyla esenlikli yollara eriştirir, karanlıklardan aydınlığa çıkarır, doğru yola kavuşturur".

"Tanrı, kullarını Peygamber aracılığıyla esenliğe kavuşturur"ken, Peygamber de inanırlarını, "Tanrı'nın izniyle karanlıklardan aydınlığa ve sonuçta doğru yola iletir".

15. ve 16. ayetlerde bunlar bildiriliyor.

"Kitab ehli"nin kitaplarında yazılı olanlardan gizledikleri, Peygamber'in açığa vurduğu ve açıklamayıp geçtiği nelerdir?

Fahruddin Râzî, bu konuda şunları yazıyor:

"İbni Abbas: 'Kitab ehli, Muhammed'in –salat ve selam ona olsun– sıfatını ve recmle ilgili (evliyken zina edenin taşlanmasına ilişkin) buyruğu gizlediler. Peygamber'se bunu kendilerine açıkladı.' diyor. Peygmaber'in bu açıklaması, bir mucizedir. Çünkü, o ne bir kitap okumuş, ne de kimseden öğrenmişti. Kitaplarında gizlenenleri kendilerine haber verince, bu, bilinmeyene ilişkin bilgi vermek olmuş ve mucize niteliğini kazanmıştır. Ayette, Peygamber'in, gizlenenlerin birçoğunu açıklamayıp geçtiği de bildirilmekte. Yani: 'Ey kitab ehli! Kitabınızda bulunduğu halde gizlediklerinizin birçoğunu da Peygamber açığa vurmuyor. Açığa vurmuyor çünkü, bunlar, din yönünden açıklanması gerekmeyen şeylerdir!' deniyor. Bunların söz konusu edilmelerinin yararı şudur ki, onlar, kitaplarında neyi gizlerlerse Peygamber'in bileceğini bilirler de, bu bilgileri, onların rezil olmamak için bir daha aynı yola başvurmamalarını sağlar".

Gelelim 19. ayete:

Burada, özellikle Yahudilere seslenildiği ileri sürülür.

Ayette "fetret" sözcüğü geçmekte. Bir zamanlar, "peygamberlerin gelişinde bir fetret olduğu" bildiriliyor. Bu sözcük, "kesiklik" anlamındadır. Bir süre peygamberlerin artık gelmez oldukları, "kesildikleri" anlatılıyor.

Peygamberlerin gönderilmelerine ne zaman ve ne kadar süre ara verilmiştir?

Buharî'nin e's-Sahih'inde yer verdiği bir hadisin anlamı şöyle:

"İsa ile Muhammed arasında 600 (altı yüz) yıl süren bir fetret (peygamber gelmediği, peygamberlerin gönderilmelerinin artık kesildiği dönem) vardır".

Aradaki kesikliğin 560, 540, 430 yıl sürdüğünü anlatan hadisler de var. Taberî, ünlü Kur'an yorumunda bunlara da yer vermekte.

İçlerinde Fahruddin Râzî'nin ve Nisâbûrî'nin "tefsir"lerinin de bulunduğu ünlü tefsirlerin ve çişitli dinsel kitapların yer verdikleri bir bilgi de var. Ünlü "Kelbî"den aktarılır. Şöyle:

"Musa ile İsa arasında 700 yıl –biraz daha çok, biraz daha az da olabilir– geçmiştir. 2000 (iki bin) de peygamber. İsa ile Muhammed arasında 4 peygamber bulunmakta. Bunlardan üçü, İsrailoğullarından, biri de Araplardandır. Arap olanı; Sinan Oğlu Hâlid el Absî'dir.

Buna göre, İsa Peygamber ile Muhammed Peygamber arasında gerçekten çok az peygamber var. Her yüz yıla bir peygamber bile düşmemekte. Oysa aynı bilgiye göre, İsa Peygamber'le, Musa Peygamber arasında bulunan her yüz yıla yaklaşık 280 peygamber düşmekte. Demek ki her yüzyılda, en az 280 peygamber gelmiş insanlara.

Bununla birlikte başka hesaplar da var. Bu hesaplara göre, Musa Peygamber'le İsa Peygamber arasında daha çok zaman geçmiştir. Kimine göre 1836 yıl, kimine göre 1568 yıl. Bu hesaplara göre yüzyıla düşen peygamber sayısı, yaklaşık olarak 110 ile 130 arasında değişmekte.

Gerek İslam, gerek Tevrat ve İncil inanırlarından dinbilirleri, "Adem'in cennetten çıkarılışı"ndan, dahası, onun ve evrenin yaratılışından bu yana ne kadar zaman geçtiğini, dinsel verilere göre hesaplama girişiminde buluna gelmişlerdir:

Kimi Müslüman yazarların dinsel verilere dayanarak çıkardıkları hesaplara göre:

"Adem Peygamber'in cennetten çıkarılışından; Nuh Tufanı'na değin 2242 yıl, Musa Peygamber'in doğumuna değin *3748* yıl, İsa Peygamber'in doğumuna değin *5584* yıl, Muhammed Peygamber'in doğumuna değin *6166* yıl, Hicret'e değin 6216 yıl geçmiştir."

Buna göre Adem'in "cennetten çıkarılışı", M.Ö. 5584 dolaylarında.

Tevrat ve İncil inanırlarının yaptıkları hesaplara göreyse durum şöyle:

"Adem'in yaratılışı (evrenin yaratılışıyla birlikte): M.Ö. 4004. Cennetten çıkarılışı: M.Ö. 4002. Nuh Tufanı: M.Ö. 2348. *Musa'nın doğumu: M.Ö. 1571. İsa'nın doğumu: M.Ö. 4. Muhammed'in doğumu: 571.*"

Kimi dinsel kitaplarda, kimi hadislere dayanılarak yer alan peygamber sayısı şudur: 12400. Yani bunlar, Adem Peygamber'den bu yana olan peygamberler. Onun "cennetten çıkarılışı"ndan İslam Peygamberi'nin Peygamber olduğu zamana değin, Müslüman yazarların hesaplarına göre 6200 yıl geçtiğini göz önünde tutarsak her yüzyıla ne kadar çok peygamber düştüğünü görürüz: Her yüzyıla 2000 (iki bin) peygamber düşmekte.

Konuya ilişkin bkz. **PEYGAMBER.**

İsa Peygamber'e değin o denli sık peygamber gönderilmesine karşılık, bu peygemberle Muhammed Peygamber arasında geçen 600 yıl ya da ona yakın bir süre içinde yalnızca "dört peygamber" gönderilmesi, bir "kesiklik" (fetret) dömeni yaşandığını gösterir. Dahası, İslam Peygamberi'nin, sağlam hadis kitaplarının yer verdiği bir hadisinin anlamı şöyledir:

"Benimle İsa arasında, hiçbir peygamber geçmemiştir".

Bu hadisle, başka hadisleri karşılaştırmak için bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBER.**

Arada kesilme olunca, "peygambere gereksinim duyulduğu" ve o nedenle İslam Peygamberi'nin gönderildiği bildirilmekte ayette. Söz konusu ayette, yani Mâide Suresi'nin 19. ayetinde, bunun gerekçesi de açıklanmakta:

"Bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi!" dersiniz diye...

Yani Tanrı diyor ki: "Muhammed'i Peygamber olarak göndermemiş olsaydım, Kıyamette 'bize peygamber göndermedin ki doğru yolu bulabileydik!' diyebilirdiniz".

وَلَوْ اَنَّا اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ
مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ
مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾

Tâhâ Suresi, ayet: 134

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer onları, Muhammed'den önce bir azaba uğratarak yok etseydik: "Rabb'imiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, alçak ve rezil olmazdan önce ayetlerine uysaydık olmaz mıydı?" diyeceklerdi. (Tâhâ Suresi, ayet: 134.)

Bkz. **PEYGAMBER.** Ayrıca bkz. Kasas Suresi, ayet: 47.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ اَلَّذِينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى
عَلَيْهِمْ قَالُوا اٰمَنَّا بِهِ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ
مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

Kasas Suresi, ayet: 51-53

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki biz vahyi onlara ardarda yetiştirdik. Kendilerine daha önceden kitap verdiklerimiz buna da inanırlar. Kur'an onlara okunduğu zaman: "Ona inandık, doğrusu o, Rabb'imizden gelen gerçektir. Biz şüphesiz, daha önceden Müslüman olmuş kimseleriz" derler. (Kasas Suresi, ayet: 51-53.)

وَمَا كَانَ رَبُّكَ
مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِى اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

Kasas Suresi, ayet: 59

Anlamı (Diyanet'in)

Rabb'in kasabaların halkına, onlara ayetlerimizi okuyacak bir peygamber göndermedikçe onları yok etmiş değildir. Zaten biz yalnız, halkı zalim olan kasabaları yok etmişizdir. (Kasas Suresi, ayet: 59.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 110

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ
أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan bir ümmetsiniz. *Kitab ehli* inanmış olsalardı, kendileri için hayırlı olurdu. İçlerinde inananlar olmakla birlikte çoğu yoldan çıkmıştır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 110.)

Mâide Suresi, ayet: 65

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şayet *kitab ehli* inanıp karşı gelmekten sakınsalardı, kötülüklerini örterdik ve onları nimet cennetlerine koyardık. (Mâide Suresi, ayet: 65.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 71-74

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي
أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَى
هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ
رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ
عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitab ehli! Niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile hakkı gizliyorsunuz? *Kitab ehlinden* bir kısmı şöyle dedi: 'İnananlara indirilene, günün başında inanın; sonunda inkâr edin ki, belki dönerler. Dininize uymayanlardan başkasına inanmayın!' De ki: 'Doğru yol, Allah'ın yoludur!' Mesele size verilenin benzerinin başkasına da verilmesidir. Yoksa Rabb'inizin katında size karşı hüccet mi gösterecekler?' De ki: "Doğrusu, bol nimet Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah'ın fazlı, herşeyi kaplar. O, her şeyi bilir. Rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah büyük, bol nimet sahibidir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 71-74.)

4- Yaptıkları ve Davranışları Konusunda Kitab Ehline Uyarı

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ
يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

Bakara Suresi, ayet: 79

Anlamı (Diyanet'in)

Vay, kitabı elleriyle yazıp sonra da onu az bir değere satmak için: "Bu, Allah katındandır!" diyenlere! Vay, ellerinin yazdıklarına! Vay, kazandıklarına! (Bakara Suresi, ayet: 79.)

يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ
لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ
إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾
وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 78

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değiştirenlerin, işte onların Ahirette bir payları yoktur. Allah onlara Kıyamet günü hitap etmeyecek. (Ayetteki

aslına göre: "Allah onlarla Kıyamet günü konuşmayacak!" demek gerekiyor. T.D.) Onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir. Onlardan bir takımı, kitapta olmadığı halde, kitaptan zannedesiniz diye dillerini eğip bükerler. O, Allah katından olmadığı halde, "Allah katındandır!" derler. Bile bile Allah'a karşı yalan söylerler. (Âli İmrân Suresi, ayet: 78.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 187, 188

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا
قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ
بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ
بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Allah, *kitap verilenlerden*, onu insanlara açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz; diye ahid almıştı. Onlar ise onu arkalarına atıp az bir değere değiştiler. Alışverişleri ne kötüdür! Ettiklerine sevinen ve yaptıklarıyla övülmeyi sevenlerin, sakın sakın onların azaptan kurtulacaklarını sanma! Elem verici azab onlaradır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 187, 188.)

Bakara Suresi, ayet: 75, 76

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ
يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا
بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Size inanacaklarını umuyor musunuz? Oysa onlardan birtakımı Allah'ın sözünü işitiyor, ona akılları yattıktan sonra, bile bile onu *tahrif* ediyorlardı. İnananlarla karşılaştıkları zaman: "İnandık!" derlerdi. Birbirleriyle yalnız kaldıklarında "Rabb'inizin katında size karşı hüccet göstersinler diye mi Allah'ın size açıkladığını onlara anlatıyorsunuz? Bunu akletmiyor musunuz?!" derlerdi. (Bakara Suresi, ayet: 75, 76.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerle anlatılanlar şöyle özetlenebilir:

• Tanrı, "kitab ehli"nden söz almıştı: Kendilerine gönderilen kitaptakileri hiç gizlemeden açıklayacaklardı.

• Oysa "kitab ehli", verdikleri söze uymadılar: 1) Kitabı "arkalarına attılar"; 2) Kitabın ayetlerini "az (önemsiz) bir değere sattılar"; 3) Bir kesimi, "elleriyle yazdıklarını, 'Tanrı'dandır!' diyerek" yutturmaya kalktılar; 4) Yine onlardan bir kesim kişiler, "Tanrı'nın sözünü işittikleri ve tam algıladıkları halde, bile bile tahrif yoluna gittiler; 5) "İnananlarla bir araya geldiklerinde inandıklarını söylediler"; 6) Kendileriyle başbaşa kaldıklarında, açıklama yoluna gidenleri "ne yapıyorsunuz, aklınızı mı yitirdiniz? Müslümanlar, bunları aleyhinize kanıt olarak kullansınlar mı istiyorsunuz?" türünden sözlerle eleştirdiler.

• Bunların "vay haline' ! Tanrı'nın cezasından kurtulamayacaklardır.

Kısacası, Tanrı, ne yaptıklarını açıklayarak ve vereceği cezayı bildirerek "kitab ehli"ni uyarıyor.

Tahrif:

"Tahrif", "saptırma, değiştirme, bozma" anlamına gelir.

"Kitab ehli", kendilerinde bulunan "kitabı" nasıl "tahrif" etmekteler? Yani anlatılmak istenen "tahrif"in türü, kapsamı nedir?

Fahruddin Râzî, söz konusu "tahrif"i ikiye ayırmakta: Birincisi: "Sözleri değiştirme". İkincisi: "Anlamı değiştirme". Yani anlam verirken, yorumlarken "saptırma".

Râzî, "kitab ehli"nin, yalnızca ikincisini yapabilecekleri görüşünü benimser. Yani, "kitabın sözlerini değil, anlamını değiştirebileceklerini, yanlış yorumlara giderek anlatılanları saptırmış olabileceklerini" söyler ve savunur. Ünlü tefsirinin birçok yerinde bu görüşünü savunmakta. (Örneğin bkz. Beyrut, üçüncü baskı, c. 3, s. 134, 135; c. 8, s. 107; c. 10, s. 118; c. 11, s. 187.)

Ünlü yorumcu, görüşünü belirtirken, örnek de verip özetle şöyle demekte:

"Ellerindeki kitapta bulunan ve Muhammed'in peygamberliğini anlatan ayetler, düşünmeyi gerektirmekte, üzerinde kafa yorulacak niteliktedir. (Yani çok açık değildir.) İşte kitaplılar, bu ayetler üzerinde dururken karıştırıcı, kuşku uyandırıcı sorular yöneltirler, karanlık karşı çıkışlarda bulunurlar. Bu da dinleyenlerde kuşku doğurur. Yahudiler şöyle derler: 'Tanrı'nın bu ayetlerle anlatmak istediği şey, bizim anlattıklarımızdır, sizin yorumladığınız değildir. O, sizin söylediğinizi amaçlamamaktadır!' İşte Kur'an ayetlerinde, onların yaptıkları bildirilen *tahrif* budur, bu anlamdadır yalnızca". (Bkz. c. 8, s. 107.)

Râzî şunları da yazmakta: (Aynen dilimize çeviriyorum:)

"*Tahrif*, yanlış yorum anlamında olabileceği gibi, sözleri değiştirme anlamında da olabilir. Daha önce de belirttik ki, en doğru görüş, birinci anlamının anlatılıyor olduğudur. *Çünkü birçok kimselerin aktarmasıyla* (tevatür yoluyla) *sürüp gelen bir kitapta, sözlerin değiştirilmesi, olabilecek şey değildir*".

Demek ki Râzî'ye ve aynı görüşü paylaşan Kur'an yorumcularına göre, "kitab ehli"nin ellerinde bulunan "Tanrı kitabı"nın (Tevrat'ın, İncil'in) sözlerinde bir değiştirme olmamıştır. Bu anlamda bir "tahrif" söz konusu değildir. Ayetlerde "kitab ehli"nin yaptığı bildirilen "tahrif", onların "Tanrı ayetlerine yanlış ve diledikleri biçimde anlamlar vermeleri"dir. "Yorumlarla, gerçeği saptırmaları"dır. Bkz. **TAHRİF**.

Nisâ Suresi, ayet: 171

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا
عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ
وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ
وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ
إِلَٰهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitab ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin! Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin! Meryem Oğlu İsa Mesih, Allah'ın Peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Allah'a ve Peygamberi'ne inanın, "üçtür!" demeyin! Vazgeçin, bu, hayrınızadır. Allah, ancak bir Tek Tanrı'dır. Çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde olanlar da yerde olanlar da O'nundur. Vekil olarak Allah yeter. (Nisâ Suresi, ayet: 171.)

Bkz. **İSA, NASÂRÂ.**

Buradaki, "kitab ehli" içinde "Hıristiyanlar"a seslenildiği açık. Kısaca Hıristiyanlar uyarılarak şunlar bildiriliyor:

- Siz Tanrı konusunda doğruyu söylemiyorsunuz. Din inancınızda da aşırılığa sapıyorsunuz: Çünkü İsa için "Tanrı'nın oğlu!", "Üçün üçüncüsü" diyorsunuz. Bırakın bu savları, Tanrı konusunda yalnızca gerçeği söyleyin.
- Meryem Oğlu İsa Mesih, yalnızca Tanrı'nın Peygamberi'dir, bir de kendinden Meryem'e bıraktığı "ruh"udur, "kelime"sidir. Buna böylece inanın. Tanrı'yı "üçlemeyin", yoksa sizin için iyi olmaz. Tanrı, *Bir Tek Tanrı'dır.*

Mâide Suresi, ayet: 77-81

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا
كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُودَ
وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ
لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ
يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ
أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾
وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitab ehli! Haksız olarak dininizde taşkınlık etmeyin. Daha önce sapıtan, çoğunu saptıran ve doğru yoldan ayrılan bir milletin heveslerine uymayın!" de. İsrailoğullarından inkâr edenler, Davud'un ve Meryem Oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdi. Bu, başkaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötüydü! Çoğunun, inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin önlerine sürdüğü ne kötüdür. Allah onlara gazab etmiştir. Onlar azapta temellidirler. Eğer Allah'a, Peygamberi'ne ve indirilen Kur'an'a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fâsıktır. (Mâide Suresi, ayet: 77-81.)

Burada da başlangıçta (77. ayette) Hıristiyanlara seslenildiği söylenebilirse de, daha sonraki ayetler, Hıristiyanlarla Yahudileri birlikte konu almakta:

Buyruklara uymayan kimi "İsrailoğulları", "Davud'un diliyle lanetlenmişler"dir. (Kur'an yorumlarında, bunların, Cumartesi yasağına uymayan Yahudiler oldukları anlatılmakta. Ki, bunlar maymunlara dönüştürülmüşlerdir.) Bkz **. İSRAİLOĞULLARI, YAHUDİLER.**

Buyruklara karşı gelen kimileriyse "İsa'nın diliyle lanetlenmişler"dir. (Kur'an yorumcularına göre: Bunlarda, İsa Peygamber'den, gökten sofra indirilmesi için Tanrı'ya yalvarmasını isteyenler, sofra indirilip yendikten sonra da İsa'ya inanmamakta direnenlerdir. Ki, bunlar da İsa Peygamber'in lanetlemesi sonucunda, domuzlara dönüştürülmüşlerdir.) Bkz. **İSA, MÂİDE.**

Kitab ehli, Yahudiler ve Hıristiyanlar, İslam'a ve Müslümanlara karşı çıkmakta direnmişlerdir. Özellikle Yahudiler, Müslümanlara karşı putataparlarla işbirliği yapmışlar, dostluklar kurmuşlardır.

İşte bunlar bildirilerek, kitaplılar uyarılmakta.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ

Mâide Suresi, ayet: 68

إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"*Ey kitab ehli*! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabb'inizden size indirileni gereğince uygulamadıkça, bir temeliniz olamaz!" de! Andolsun ki, Rabb'inden sana indirilen, onların çoğunu, azgınlık ve inkârca artıracaktır (yani çoğunun azgınlıklarını, kâfirliklerini artıracaktır). Öyleyse kâfirler için tasalanma! (Mâide Suresi, ayet: 68.)

Burada seslenilerek uyarılanlar, "Tevrat ve İncil" inanırları. Yani Yahudilerle Hıristiyanlar. Bunların, "Tevrat ve İncil"i "tam anlamıyla ve gereğine uygun olarak uygulamadıkları" bildirilmekte. Dolaylı olarak "Kur'an'a inanmaları gerektiği" de yansıtılmakta. Yani yalnızca "Tevrat'a, İncil'e inanmaları" yetmez, "bunların gereğine" de tam uymaları da gerekir. Bu da yetmez, "Kur'an'a inanmaları", Kur'an ayetlerinin gereğine de uymaları gerekmekte.

Buradaki ayetlerden bir ayet önceki ayet de şöyle:

Mâide Suresi, ayet: 66

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَاةَ
وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ
وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer onlar, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabb'lerinden kendilerine indirilen Kur'an'ı gereğince uygulasalardı, her yönden nimete ermiş olurlardı. İçlerinde orta yolu tutan bir ümmet vardı, çoğunun işledikleriyse kötüydü. (Mâide Suresi, ayet: 66.)

Çeviride "Kur'an" yer alıyorsa da, ayette "Kur'an" sözcüğü geçmiyor. Bu, bir yorumdur, çeviriye geçmiş.

Ayette, başka yorumlu çeviriler daha yapılmış. Daha doğru çevirisi şu olabilir:

Eğer onlar (kitab ehli), Tevrat'ı, İncil'i ve Tanrı'larından kendilerine indirileni tam uygulamış olsalardı, üstlerinden de, ayaklarının altından da (yiyecek bulup) yiyebileceklerdi. Onların içinde dengeli bir yol tutan vardır. Ama çoğu, yaptıkları kötü olanlardan oluşmakta. (Mâide Suresi, ayet: 66.)

Kur'an yorumlarında, başka ayetler de göz önünde tutularak şu yorumun yapıldığı görülmekte:

Yahudiler, Kur'an'a ve onun peygamberine inanmamakta direnince, "kıtlık ve açlık"tan kurtulamamışlardır. Ayette bunlar uyarılarak deniyor ki: Eğer bunlar gösterdikleri tutumdan vazgeçerek inansalardı, bir yandan Tevrat'ı da uygulamış olurlar, öbür yandan, Tanrı'nın kendilerine "ceza" olarak verdiği "açlık ve kıtlık"tan kurtulurlardı.

Kuşkusuz, "İncil inanırları" için de aynı durum söz konusu. İncil'e, onunla birlikte Kur'an'a inanıp hükümlerine başeğmiş olsalar, kendileri için "hayırlı" olur.

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِنْ جَاؤُكَ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا
وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا
حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَا أُولٰئِكَ
بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ
بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا
عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا
بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ
فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

Mâide Suresi, ayet: 42-44

Anlamı (Diyanet'in)

Onlar, yalana kulak verirler, haram yerler. Eğer sana gelirlerse aralarında hükmet, yahut onlardan yüz çevir. Yüz çevirirsen sana bir zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında adaletle hüküm ver. Allah adil olanları sever. Allah'ın hükmünün bulunduğu Tevrat yanlarındayken, ne yüzle seni hakem tayin ediyorlar da, sonra bundan yüz çeviriyorlar? İşte onlar, inanmış değillerdir. Doğrusu biz, yol gösterici ve nurlandırıcı olarak Tevrat'ı indirdik. Kendisini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudi olanlara onunla; Rabb'e kul olanlar ve bilginler de Allah'ın Kitabından elde mahfuz kalanla hükmederlerdi. Tevrat'a şahiddiler. İnsanlardan korkmayın, benden korkun! Ayetlerimizi hiçbir değerle değiştirmeyin. Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler, işte onlar kâfirlerdir. (Mâide Suresi, ayet: 42-44.)

Aynı Sure'nin 46, 47. ayetlerin anlamları Diyanet çevirisinde şöyle:

Onların izi üzerine arkalarından Meryem Oğlu İsa'yı, ondan önce gelmiş bulunan Tevrat'ı doğrulayarak gönderdik. Ona yol gösterici, aydınlatıcı olan ve önünde bu-

lunan Tevrat'ı doğrulayan İncil'i, sakınanlara öğüt ve yol gösterici olarak indirdik. *İncil sahipleri*, Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler. Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler, işte onlar fâsık olanlardır. (Mâide Suresi, ayet: 46, 47.)

Mâide Suresi, ayet: 58-60

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ
وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ
هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ
وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولٰئِكَ شَرٌّ
مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Namaza çağırdığınızda onu alay ve eğlenceye alırlar. Bu, onların akletmeyen bir topluluk olmasındandır. Ey Muhammed! De ki: "*Ey kitab ehli*! Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inanmamızdan ve çoğunuzun fâsık olmasından ötürü mü bizden hoşlanmıyorsunuz?" "Allah katında, bundan daha kötü bir karşılığın bulunduğunu size haber vereyim mi?" de! Allah kime lanet ve gazap ederse, kimlerden maymunlar, domuzlar ve şeytana kullar kılarsa (yaparsa), işte onlar, yeri en kötü ve doğru yoldan en çok sapmış olanlardır. (Mâide Suresi, ayet: 58-60.)

Kısacası: Kur'an'a inanmayan, uyarıları dikkate almayan "kitab ehli"ne, Tanrı'nın verebileceği "cezalar" anımsatılmakta, geçmişte verilmiş olan cezalara dikkatleri çekilmekte. Geçmişte de onlardan, Tanrı'nın "uyarılarına aldırmayanlar"; çeşitli cezalara uğratılmışlardır: Kimileri "maymunlara dönüştürülmüşlerdir". Kimileri de "domuzlara dönüştürülmüşlerdir".

B- Kitaplıların Müslümanlara Karşı Tutumları Konusunda Müslümanlara Uyarı

Bakara Suresi, ayet: 108, 109

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ
أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا
حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kitab ehlinden çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, *içlerindeki çekememezlikten ötürü,* sizin, inandıktan sonra inkâr etmenizi isterler. Allah'ın emri gelene kadar onları affedin, geçin. Allah, muhakkak her şeye Kadir'dir. (Bakara Suresi, ayet: 108, 109.)

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ
وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 69, 70

Anlamı (Diyanet'in)

Kitab ehlinden bir takımı, sizi saptırmak isterler. Oysa kendilerini saptırırlar da farkına varmazlar. *Ey kitab ehli*! Sizler göz göre göre Allah'ın ayetlerini niçin inkâr ediyorsunuz? (Âli İmrân Suresi, ayet: 69, 70.)

Başka ayetlerde de (örneğin Âli İmrân Suresi, ayet: 118, 119.), kitab ehlinin Müslümanlara karşı "kin ve düşmanlık" besledikleri anlatılarak, onlarla "dost olunmaması" bildirilmekte, onlarla dostluk kuran, onlara sevgi gösteren Müslüman inanırlar eleştirilip uyarılmakta. Bkz. KİN.

C- "Kitaplılar"ın Tümü Bir Değil

﴿٧٤﴾ وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ
عَلَيْهِ قَائِمًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ
سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 75

Anlamı

Kitab ehli içinde öylesi var ki, "kantar"la verip güvensen, öder sana onu. Öylesi de var ki, bir "dinar"ı güvenip versen, onu sana ödemez. Uzun süre tepesine dikilmedikçe. Bu onların: "Kitapsızlara (yani Araplara, Müslümanlara) karşı bize yönelebilecek bir sorumluluk yoktur!" demelerindendir. Bile bile Tanrı'ya karşı yalan söylemekteler. (Âli İmrân Suresi, ayet: 75.)

Diyanet'in çevirisi de şöyle:

Kitab ehli arasında, kantarla emanet bıraksan, onu sana ödeyen ve bir lira (dinar) emanet etsen, tepesine dikilmedikçe, onu sana ödemeyen vardır. Bu, onların; "kitapsızlara karşı üzerimize bir sorumluluk yoktur" demelerindendir. Onlar bile bile Allah'a karşı yalan söylemektedirler. (Âli İmrân Suresi, ayet: 75.)

Kısacası, hepsinin bir olmadığı anlatılmak istenmekte: Kimileri "güvenilir", kimileri "güvenilmez".

"Güvenilir" olanları hangileri, olmayan hangileri?

Kimi yorumcuya göre, "güvenilir" olanlar: "Hıristiyanlar"; güvenilir olmayan da: "Yahudiler"dir.

Mâide Suresi'nin 82. ayetinin anlamı şöyledir:

"(Ey Muhammed!) İnanırlara (Müslümanlara), insanlar içinde en katı düşmanlar olarak "Yahudiler"i, bir de "putataparlar"ı bulursun. İnanırlara, en çok sevgi besleyip yaklaşan insanlar olarak da: 'Biz Hıristiyanlarız!' diyenleri bulmaktasın. Bu, şundandır ki, onlar içinde dinbilirleri ve kendilerini Tanrı'ya adamışlar (kissisîn ve ruhbân) vardır. Ve şundandır ki bunlar, büyüklenmezler".

Çoğu yorumcuya göreyse, hangi kesimden olursa olsun; "inanmamış" olanlar güvenilir değillerdir. Bu nedenle gerek Yahudilerden, gerek Hıristiyanlardan "Müslüman" olmuş olanlar "güvenilir", kendi dinlerinde kalmış bulunanlar da "güvenilmez" durumda olanlardır. Ayette anlatılmak istenen de budur.

Ayette, kimi "kitab ehli"nin, "kitapsızlar"a karşı, "güvenilir olma gereğini" duymadıkları da anlatılmakta.

Kur'an yorumcularının büyük çoğunluğu, bu tutumu gösterenlerin başında "Yahudiler"in geldiğini savunur. Yahudiler, Arapları "ümmi toplum" (kitapsızlar) saydıkları için, bu topluma karşı herhangi bir yükümlülük, sorumluluk taşımazlar. Bu görüşün karşısında olan yorumcular da şöyle derler: "Müslümanların, Yahudilerle iyi ilişkiler içinde bulundukları da görülmüştür. Kaldı ki Araplaşmış Yahudiler de vardı. Onun için hepsini aynı tutumda görmek yanlıştır. Ayette anlatılan, yalnızca Yahudiler değildir. Hiç değilse Yahudilerin tümünün amaçlandığını düşünmemek gerekir".

Âli İmrân Suresi, ayet: 113-115

لَيْسُوا سَوَاءً
مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَاءَ الَّيْلِ
وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

Anlamı

Hepsi bir değildir. Kitab ehlinden öyle bir topluluk vardır ki, geceleri kalkıp secdeye varırlerken Tanrı'nın ayetlerini okur dururlar o anlarda. Tanrı'ya ve Ahiret gününe inanırlar, uygun olanı ("ma'ruf"u) buyururlar, uygun olmayanı ("münker"i) yasaklayıp kişileri uzaklaştırırlar, iyiliklere hızla koşarlar. İşte iyiler bunlardır. Hayırdan ne yaparlarsa, karşılıksız kalmayacaklardır kesinlikle. Tanrı, kendisinden korkup karşı gelmekten sakınanları bilir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 113-115.)

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kitab ehlinden; Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilmiş olana – Allah'a huşû duyarak– inanıp, Allah'ın ayetlerini az bir değere değişmeyenler vardır. İşte onların ecirleri, Rabb'lerinin katındadır. Şüphesiz Allah'ın hesabı çabuktur. (Âli İmrân Suresi, ayet: 199.)

D- Kitab Ehli, Ölürken İsa'ya İnanmakta Birleşmekte

﴿١٥٨﴾ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ
يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾

Nisâ Suresi, ayet: 159

Anlamı (Diyanet'in)

Kitab ehlinden, ölmeden önce, İsa'ya inanmayacak yoktur. O, –gerektiği gibi inanmadıklarından– Kıyamet günü onların aleyhine şahid olur. (Nisâ Suresi, ayet: 159.)

Kur'an yorumlarında, hadislerden alınarak yapılan değerlendirmelerde şu savunulur: Ölümünden önce, İsa Peygamber'e inanan, inanmak zorunda kalan; yalnızca Hıristiyanlar değildir. Yahudiler de ölmeden önce bu Peygamber'e inanır.

"Tefsir"lerde hadislerden şu bilgi aktarılır: Ölecek olan Yahudiye de, Hıristiyana da "melek" gelir, o kişinin "başına ve kıçına vurarak, İsa'ya inanmasını sağlar". Melek, Yahudiye "hiç inanmadığı ve İsa'ya kötülük ettiği için" vurur. "Ey Tanrı düşmanı!" diyerek... Hıristiyana da yine böyle seslenerek vurur çünkü o da "doğru inanmamıştır", "İsa'yı Tanrı ya da Tanrı'nın oğlu saymıştır". Melek, böylece, "ölümün eşiğinde olan Yahudiyi de, Hıristiyanı da döve döve inandırır İsa Peygamber'e".

"Ölmeden önce inanmak zorunda kalan kitab ehli"ne, bu inançlarının hiçbir yarar sağlamayacağı da savunulur.

E- "Kitaplılar"ın, Müslümanlara Neleri "Helal"?

Bir Müslüman erkek, kitaplı kadınla evlenebilir ve kitaplıların "kestiklerini yemek", Müslümanlara "helal"dir:

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ

Mâide Suresi, ayet: 5

وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ
مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bugün size temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitap verilenlerin hür ve iffetli kadınları –zina etmeksizin, gizli dost tutmaksınız ve mehirlerini verdiğiniz takdirde– size helaldir. Kim imanı inkâr ederse, şüphesiz amelleri boşa gider. O, Ahirette de kaybedenlerdendir. (Mâide Suresi, ayet: 5.)

Çeviride "yiyecek" diye karşılanan; "taam" sözcüğüdür. Buradaki "taam"la, "kesilen hayvan"ın amaçlandığı ileri sürülür. Kur'an yorumcuları, özellikle de "fıkıh"çılar, "taam"a bu anlamı verirler. Ve "Kitab ehlinin kestiklerinin Müslümünlara, Müslümanlarınkinin de onlara helal olduğu anlatılıyor" demekteler.

F- Kitaplıların Birbirleri Hakkındaki Görüşleri

İlgili ayetler için bkz. **NASÂRÂ, YAHUDİLİK.** Ayrıca bkz. **DİN, İSRAİLOĞULLARI.**

G- Kitab Ehliyle Müslümanların Tartışmaları, İzlenecek Yöntem

"Tüm kâfirlere olduğu gibi onlara da gerektiğinde sert davranmak gerekir": İlgili ayetler için bkz. **CİHAD, DİN, KÂFİR, KİN, SAVAŞ.**

En güzel olan nasılsa öyle savaşıma girişilmeli:

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ
وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ
أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ
وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا
الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾

Ankebût Suresi, ayet: 46, 47

Anlamı (Diyanet'in)

Kitab ehlinden haksız davrananlar bir yana, onlarla *en güzel şekilde* mücadele edin. Şöyle deyin: "Bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim Tanrı'mız da sizin Tanrı'nız da birdir. Biz O'na teslim olmuşuzdur!" Ey Muhammed! Sana kitabı böylece indirdik. İşte *kendilerine kitap verdiklerimiz* ona inanırlar. Bunlardan da ona inanan bulunur. Ayetlerimizi, ancak inkârcılar bile bile tanımazlar. (Ankebût Suresi, ayet: 46, 47.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 19, 20

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ
الْاِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ
بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَاِنْ حَٓاجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ
لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيِّنَ
ءَاَسْلَمْتُمْ فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah katında din, şüphesiz İslamiyet'tir. Ancak, *kitap verilenler,* kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki ihtiras yüzünden ayrılığa düştüler. Allah'ın ayetlerini kim inkâr ederse, bilsin ki, Allah hesabı çabuk görür. Ey Muhammed! Eğer seninle *tartışmaya girişirlerse*: "Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah'a verdim!" de! *Kendilerine kitap verilenlere* ve kitapsızlara: "Siz de İslam oldunuz mu?" de! Şayet İslam olurlarsa doğru yola girmişlerdir. Yüz çevirirlerse, sana yalnız tebliğ etmek düşer. Allah kullarını görür. (Âli İmrân Suresi, ayet: 19, 20.)

İ– Kur'an'ın Tanrı'dan Olduğu Konusunda Kitaplılara Başvurulması

İlgili ayetler için bkz. KUR'AN.

Özet

Kur'an'dan önce de Tanrı'dan "kitaplar" gelmiştir. Onların inanırlarına "kitab ehli" denmekte. "Kitab ehli"yle "putataparlar" aynı çizgide değillerdir. İslam'da, Kur'an ayetlerinde, "kitab ehli"ne ayrı değer biçilmekte. "Onların kadınlarıyla evlenmek, onların kestiklerini yemek" Müslümanlar için "helal"dir. Bununla birlikte "kitab ehli" de hep bir değildir. İyisi vardır, kötüsü vardır. Tümü İslam'a inanmak zorundadır. Çünkü Kur'an en son kitaptır. Tanrı katında "geçerli olan din de yalnızca İslam'dır". Ne var ki, "kitab ehlinin çoğu, bu Tanrı kitabına inanmamakta direnmektedir". "Tanrı, cezalarını verecektir".

➤KOCA

"Kadının eşi, yani evli bulunduğu kişi."
Kur'an'da "koca" anlamına gelen sözcükler:
"*Zevc*": Bakara Suresi, ayet: 230, 232. Bkz. **BOŞAMA, EVLENMEK, HARAM, HELAL, KARI.** Mücadele Suresi, ayet: 1. Bkz. **KÖLE, ZIHAR.**

"*Ba'l*": Bakara Suresi, ayet: 228. Bkz. **BOŞAMA, AYBAŞI, BARIŞ, KADIN.** Nisâ Suresi, ayet: 128. Bkz. **BARIŞ, CİMRİ, KARI.** Hûd Suresi, ayet: 72. Bkz. **ÇOCUK, İBRAHİM, MELEK.** Nûr Suresi, ayet: 31. Bkz. **KADIN, KARI, ZİYNET.**

"*Mer*": Bakara Suresi, ayet: 102. Bkz. **BÜYÜ, HÂRÛT-MÂRÛT, KARI, SÜLEYMAN, ŞEYTAN.** Ayrıca bkz. **MELEK.**

"*Recül*" (asıl anlamıyla erkek): Bakara Suresi, ayet: 228. Bkz. **AYBAŞI, BOŞAMA, KADIN.** Nisâ Suresi, ayet: 34. Bkz. **KADIN, KARI.**

Kocanın, Karısına Karşı Üstünlüğü-Hak ve Yetkisi

Bakara Suresi, ayet: 288

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ
ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ
يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذٰلِكَ
إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ
عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)
(Kocaları tarafından) boşanmış kadınlar, tüm özellikleriyle, üç aybaşı durumu süresince beklerler, Tanrı'nın dölyataklarında yarattığını gizlemeleri, eğer Tanrı'ya ve Ahiret gününe inanıyorlarsa, kendilerine helal olmaz. Söz konusu süre içinde *kocaları* barışmak isterlerse, onları geri almaya, herkesten çok *hak sahibidirler.* Kadınların da erkeklerin kendilerine karşı olan hakları gibi (erkeklere karşı) uygun (ma'ruf) ölçüde hakları vardır. Ama *erkeklerin* (*kocaların*), onlar üzerinde *derece üstünlükleri var.* Tanrı güçlüdür, hikmetlidir. (Bakara Suresi, ayet: 288.)

Açıklama
Boşama yetkisi, kocadadır. Ve boşama, iki türlüdür: "Dönüş"ü olan ve olmayan. Bu ayette, "dönüşü olan boşama" yer alıyor. Bkz. **BOŞAMA.**

Ayette geçen "ba'l" sözcüğü, asıl anlamıyla "efendi" demektir. Putataparların "tanrı" diye taptıkları arasında "Ba'l" da vardı. Sâffât Suresi'nin 125. ayetinde de onun adı geçmekte. Aslında Fenike'lilerin "baş tanrı"sıydı "Ba'l". Başka toplumlara da yansımıştı. "Ba'l"in "efendi" anlamına gelmesi nedeniyle, eski Yunan'ın, Fenike'lilerden aldıkları bu "tanrı"ya, "efendi" anlamlı bir başka ad verdikleri görülmekte: "Adonis". "Koca"ya da "ba'l" denmesinin nedeni, onun, "karısına efendi olmasından"dır. Yani öyle sayılmasından.

Ayette açıkça belirtilen o ki:

• Karıların kocaları üzerinde, kocaların da karıları üzerinde karşılıklı ve "örf"e (Şeriate) uygun biçimde hakları vardır. Ancak, "koca"ların, "karı"larına karşı, derece üstünlükleri bulunmaktadır. Kocalar, karılarından üstün durumdadırlar.

Ünlü Kur'an yorumcusu Fahruddin Râzî'nin "e't-Tefsiru'l-Kebir" adlı Kur'an yorumundan, konuya ilişkin bir bölümü, dilimize olduğu gibi çeviriyorum:

"Bilesin ki, kocanın karıya olan üstünlüğü bilinen bir şeydir. Öyleyken burada söz konusu edilmesi, iki nedenden ileri geliyor olabilir: *Birinci olasılık*: Erkek, kadından birçok yönden üstündür:

Birincisi: Akıl yönünden üstündür.

İkincisi: 'Diyet'te maddi değeri daha çoktur.

Üçüncüsü: Miras konularında üstünlükleri vardır.

Dördüncüsü: İmam (Namaz imamı ve devlet adamı), kadı olabilir. Tanıklıkta üstündür.

Beşincisi: O, karısının üstüne evlenebilir, ayrıca cariye de alabilir. Ama karısı, kocasının üstüne evlenemez, başka bir erkekle ilişki kuramaz.

Altıncısı: Kocanın mirastaki payı, karının mirastaki payından çoktur.

Yedincisi: Kocanın, karısını boşama yetkisi vardır. Boşadıktan sonra da (dönüşü olabilecek türdense), kadın istesin ya da istemesin, karısını yeniden karılığa alabilecek durumdadır. Karınınsa, kocasını boşama yetkisi yoktur. Boşandıktan sonra da, kocasına yeniden dönmesi onun elinde değildir. Kocası yeniden istediğinde de dönmemek için yetkisi yoktur. (Kocasına dönmek zorundadır.)

Sekizincisi: Ganimet paylarında da erkeğin payı, kadınınkinden çoktur.

Bütün bu konularda erkeğin kadın üzerindeki üstünlüğü belirlenince, açıkça ortaya çıkan şu oluyor ki; kadın, erkeğin elinde bir tutsaktır. Onun için Peyamber şunu söyler: 'Kadınlar için iyi tutum gösterin. Çünkü onlar sizin yanınızda birer tutsaktırlar'. Bir başka hadiste de şöyle denir: 'İki güçsüze haksızlık etmekten sakının. Bunlar: Öksüz ve kadındır'. (...)" (Bkz. E't-Tefsiru'l-Kebir, c. 6, s. 95.)

Fahruddin Râzî, "erkeğin kadından üstün olduğu bilinen birşey olduğu halde", ayrıca burada söz konusu edilmesinin neden ileri gelmiş olabileceğini anlatırken "ikinci olasılık" üzerinde de kısaca duruyor. Özet olarak, "karı kocanın ortak çıkarlarının ve aralarında bulunması gereken mutluluğun" anımsatılmak istendiğini savunuyor.

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ وَاللَّات۪ي
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ
وَاضْرِبُوهُنَّ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَب۪يلًا
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَب۪يرًا ٣٤

Nisâ Suresi, ayet: 34

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın *kimini kimine üstün kılmasından* ötürü ve erkeklerin mallarından sarfetmelerinden dolayı, erkekler, kadınlar üzerinde hakimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korumasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endileşelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onarı yalnız bırakın, nihayet dövün. Size itaât ediyorlarsa, aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür. (Nisâ Suresi, ayet: 34.)

Açıklama

Yukarıdaki çeviride geçen "serkeşlik" (nüşûz), "başkaldırı" anlamındadır. "Koca"lar, "karı"larının "başkaldırmaları"ndan korkarlarsa ne yapabilecekleri anlatılıyor: "Öğüt", "ayrı yatma" ve "dövme". Ama kadınlar "boyun eğerlerse" onlara karşı daha çok ileri gitmemek gerektiği de bildiriliyor.

"Kaygı"ya kapılan "koca" deği de "karı"ysa durum ne olacak? Bu da Nisâ Suresi'nin 128-131. ayetlerinde açıklanıyor: Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle:

"Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırışsızlığından endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur. Anlaşmak, daha hayırlıdır. Nefisler, kıskançlığa meyyâldir. Eğer iyi davranır ve haksızlıktan sakınırsanız, bilin ki, Allah, işlediklerinizden, şüphesiz haberdârdır. Adil hareket etmeye ne kadar uğraşırsanız, kadınlar arasında eşitlik yapamayacaksınız. Bari bir tarafa kalben tamamen meyletmeyin ki, öbürünü askıdaymış gibi bırakmış olmayasınız. İşleri düzeltir ve haksızlıktan sakınırsanız, bilin ki, Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder. Ayrılırlarsa Allah her birini nimetinin genişliğiyle yoksulluktan kurtarır. Allah, herşeyi kaplayandır, Hakîm'dir."

Özet

Karı-koca bir "çift"tir. Ama, "koca"nın, "karı"ya karşı üstünlüğü vardır. "Karı"nın bunu unutmaması, "başkaldırmaması" ve kocasının dediği yoldan gitmesi gerekir. Koca da, eğer karısı başını eğip hizmetini yapıyorsa, ileri gitmemelidir. Ama eğer başkaldıracağından kaygılanıyorsa, önlemini de almalıdır. Bu, onun hakkıdır. Bkz. **BOŞAMA, EVLİLİK, KADIN, KARI, MİRAS, ZİNA.**

➤KOMŞU

"Konutları, ya da sınırları bitişik ya da yakın olan" (câr). "Komşu", iyilik edilmesi gerekenler arasında gösterilir. "Yakın komşu" (el câr zu'l-kurbâ) ve "uzak komşu" (el câru'l-cünüb) diye ikiye ayrılarak söz edilir. Ve iki türü de yalnızca Nisâ Suresi'nin 36. ayetinde yer alır. Şöyle:

Tanrı'ya kulluk edin! O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ve anaya, babaya, yakınlara, öksüzlere, yoksullara, *yakın komşuya, uzak komşuya*, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, sağ ellerinizin sahip olduğu kölelere-cariyelere; iyilik (ihsan) edin! Kuşku yok ki Tanrı, övüngen böbürgenleri sevmez. Cimrilik ederler onlar. İnsanlara da cimriliği öğütlerler. Ve Tanrı'nın bol iyiliğinden kendilerine verdiklerini gizlerler. Biz kâfirlere, aşağılayıcı bir işkence (azab) hazırladık. (Nisâ Suresi, ayet: 36, 37.)

Bkz. **CİMRİ, CÖMERTLİK, İYİLİK.**

Komşuya ve komşu haklarına ilişkin hükümler, öğütler, ayrıntılarıyla hadislerde yer almakta. "Hadis Sözlüğü"nde konu, genişliğiyle yer alacaktır.

➤KORKU

"Başa kötülük geleceği düşünülerek duyulan coşkulu kaygı" (havf, haşyet, rehbet, ru'b, racfe, rav', ferak, ittika, vecel, feza', tukah, takva).

"Korkan": "Korku duyan" (hâif, vecil, mütteki, müşfik).

"Korkutmak": "Korku vermek" (inzar, tahzir, irhab, tahvîf, istirhab, i'âd, va'd).

"Korkutan": Korku veren (nezîr, münzir).

I- KORKMAK

A- Tanrı'dan Korkmak
1- Tanrı'dan Kimler Korkar?

a) "Tanrı'dan Ancak Bilen Kimseler Korkarlar"

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ
وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ
مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

Fâtır Suresi, ayet: 28

Anlamı

İnsanlardan, yerde kıpırdayan canlılardan ve hayvanlardan da böyle türlü renkte olanlar vardır. Tanrı'dan yalnızca bilen kulları korkar. Kuşku yok ki Tanrı, güçlüdür ve bağışlayıcıdır. (Fâtır Suresi, ayet: 28.)

Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

İnsanlar, yerde yürüyenler ve davarlar da böyle türlü türlü renktedirler. Tanrı'nın kulları arasında O'ndan korkan, ancak; bilginlerdir. Doğrusu Allah güçlüdür, bağışlayandır. (Fâtır Suresi, ayet: 28.)

Kur'an yorumcularının yorumu şöyle:

Korku, korkulanın ne olduğunu bilme oranında artar. Tanrı'nın "öç alıcılığı"nı bilen kimsenin Tanrı'dan korkusu, başkalarınınkinden daha çoktur. Tanrı kendinden korkulması gerektiğini, korkmayanların ileride korkunç cezalara uğratılacağını, ayrıca, buyruklarını dinlemeyenlerden, yasaklarını çiğneyenlerden öç alacağını, dünyada ve Ahirette türlü cezalara uğratacağını bildirmiştir. O'nun neler yapabileceğini bilenlerin O'ndan korkusu, başkalarından daha büyük çapta olur. Tanrı Kur'an'da, uyarılarına kulak asmayanlardan kimilerinin başlarına taş yağdırdığını, kimilerini yerin dibine batırdığını, kimilerinin ürünlerini batırdığını ve aç bıraktığını, kimilerinin ülkelerini altüst ettiğini, kimilerini korkunç sesle, kimilerini yıldırımla yok ettiğini, kimilerini denizde boğduğunu, kimilerini karada dondurduğunu, kimilerini maymunlara, kimilerini domuzlara dönüştürdüğünü, dünyada böyle türlü türlü cezalar verdiğini ve verebileceğini, Ahirette de daha korkunç "azab" hazırladığını, kendini dinlemeyenleri "cehennemin o korkunç ateşi"nin beklediğini, ölümsüz ve yitimsiz bir alemde, ateş içinde türlü işkencelerle cezalandırılacağını anlatmakta, kullarını uyarmaktadır. Bunun ne demek olduğunu bilenlerle bilmeyenler bir olmayacakları için bilenlerin korkusu da öbürlerinden fazladır.

Kimilerinin "kırâet" (okuma) biçimlerine göre ayetin anlamı şöyledir:

"Tanrı, kulları içinde yalnızca bilen kimselerden korkar, yani bunları sayar, yüceltir". Ancak bu "kırâet" yeğ tutulmamaktadır.

b) Tanrı'dan, İmanlı Akıl Sahipleri Korkarlar

Ra'd Suresi, ayet: 19-21 de bu açıklanır. Bkz. **AKIL, DÜŞÜNCE, İMAN (İNANÇ).**

c) Melekler Tanrı'dan Korkarlar

Bkz. Nahl Suresi, ayet: 49, 50. Ayrıca bkz. **MELEK.**

2- Tanrı, "Benden Korkun!" Diyor

Âli İmrân Suresi, ayet: 175

الَّذِينَ قَالَ
لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾
فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ
يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

Anlamı

Onlar ki insanlar onlara: "İnsanlar size karşı adamlar topladılar. *Korkun onlardan!*" dediler. Bu, onların inançlarını artırdı. Ve "Bize Tanrı yeter! O, ne güzel arka çıkandır! (Vekil)" diye söylediler. Bu nedenle Tanrı'dan iyilik ve üstünlük (nimet ve fadl) alarak döndüler. Bir kötülük gelmedi başlarına. Tanrı'nın hoşnutluğuna bağlılık gösterdiler. Tanrı, büyük iyilik sahibidir. İşte o *şeytan,* yalnızca kendi dostlarını *korkutur. Korkmayın onlardan.* ***Benden** korkun*! Eğer inananlarsanız! (Âli İmrân Suresi, ayet: 175.)

Mâide Suresi, ayet: 3

الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ
نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

Anlamı

Bugün, kâfirler sizi dininizden etmekten umutlarını kesmişlerdir. Öyleyse *on-*

lardan korkmayın! ***Benden** korkun*! Bugün size dininizi tamamladım. Size iyiliğimi tamamladım. Ve size *din* olarak İslam'ı seçtim... (Mâide Suresi, ayet: 3.)

فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ

Mâide Suresi, ayet: 44

Anlamı
Öyleyse *insanlardan korkmayın*; ***benden** korkun*! (Mâide Suresi, ayet: 44.)

فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي

Bakara Suresi, ayet: 150

Anlamı
Öyleyse *kormayın onlardan*; ***benden** korkun*! (Bakara Suresi, ayet: 150.)

أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ١ يُنَزِّلُ
الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا
أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ٢

Nahl Suresi, ayet: 1, 2

Anlamı (Diyanet'in)
Allah'ın buyruğu gelecektir, acele gelmesini boşuna istemeyin. Allah, ortak koştukları şeylerden münezzehtir, Yüce'dir. Allah, kullarından dilediğine, buyruğunu hâvi vahyini ileten melekleri indirerek şöyle der: "Benden başka Tanrı yoktur. ***Benden** sakının*!" (Nahl Suresi, ayet: 1, 2.)

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَلِكَ
هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ١٥ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ
ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ١٦

Zümer Suresi, ayet: 15, 16

Anlamı (Diyanet'in)
"Ey Allah'a eş koşanlar! Siz de O'ndan başka dilediğinize kulluk edin!" De ki: "Kıyamet günü kendilerini ve ailelerini husrâna uğratanlar, elbette onlar husrândadırlar". Dikkat edin! İşte apaçık husrân budur. Onlara üstlerinden kat kat ateş vardır. Altlarında da kat kattır. *Allah, kullarını* bununla *korkutur*. Ey kullarım! ***Benden** sakının*! (Zümer Suresi, ayet: 15, 16.)

Bakara Suresi'nin 40 ve 41. ayetlerinde İsrailoğullarına seslenilerek şöyle deniyor:

"Ey İsrailoğulları! Size olan iyiliğimi anın! Siz bana verdiğiniz sözü (ahdi) tutun ki, ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. *Ve yalnızca **benden** korkun*! Sizde bulunan Tevrat'ı onaylamak üzere indirdiğime (Kur'an'a) inanın! Ona ilk inanmayan siz olmayın! Benim ayetlerimi, az bir değer karşılığında satmayın! *Ve yalnızca **benden** korkun*!"

Bakara Suresi, ayet: 197

وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kendinize azık edinin! Şüphe yok ki azığın en iyisi, *Allah korkusudur*. Ey akıl sahipleri! ***Benden** korkun*! (Bakara Suresi, ayet: 197.)

Mü'minûn Suresi, ayet: 52

وَاِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا۬ رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz bu Müslümanlık, bir tek din olarak, sizin dininizdir. Ben de Rabb'inizim! Öyleyse ***benden** sakının*! (Mü'minûn Suresi, ayet: 52.)

Yukarıdaki ayetlere dayanarak, Kur'an yorumcuları ve dinbilirleri şöyle derler:

- Tanrı'dan "korkmak" gerekir.
- Yalnızca Tanrı'dan korkmak gerekir.
- Tanrı korkusu, herşeyin başında gelir. "Azık" (zâd) bile, Tanrı korkusu yanında önemsizdir. Yani yiyecek, içecek ne varsa, "Tanrı korkusu" yanında önemsiz kalır. Kaldı ki, "Tanrı korkusu, azıkların da en iyisidir".
- Peygamberlere gelen "vahyin amacı" da, insanlara "Tanrı korkusunu"nu aşılamaktır. (Bkz. Nahl Suresi, ayet: 1, 2.)
- Tanrı'dan korkmayanlar, ağır cezalarla, "ateşte yanma" cezasıyla cezalandırılacaklardır.
- Tanrı korkusu, yalnızca Müslümanlara değil; öteki din inanırlarına da yöneltilmişti. Tüm dinler, Tanrı korkusunu aşılama amacında birleşmekteler.

3- Tanrı, Kendisinden Nasıl Korkulması Gerekiyorsa Öyle Korkulmasını İstiyor

Âli İmrân Suresi, ayet: 102

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Tanrı'dan, korkmanın hakkını vererek korkun ve başka değil; yalnızca birer Müslüman olarak ölün! (Âli İmrân Suresi, ayet: 102.)

Bu ayetin anlamı, Diyanet çevirisinde de şöyledir:

Ey inananlar! Allah'tan, sakınılması gerektiği gibi sakının. Sizler ancak Müslüman olarak can verin. (Âli İmrân Suresi, ayet: 102.)

Kimi Kur'an yorumcuları, bu ayetin hükmünün kaldırıldığını (mensuh olduğunu) ileri sürerler. Görüşlerini şöyle savunurlar:

"Tanrı'dan hakkıyla korkmak", inanırların güç yetiremeyecekleri ölçüde ağır bir yüktür. Bu, şudur: Hiç nankörlüğe sapmamak koşuluyla "şükretmek", hiç unutmamak koşuluyla anmak, bir göz açıp yumuncaya dek bile, yani bir an bile Tanrı'ya boyun eğmekten, O'nun buyruğunu yerine getirmekten geri kalmamak. Buysa, Tanrı kullarının güç yetiremeyecekleri birşeydir. O nedenle bu ayet; Teğâbün Suresi'nin: "Gücünüz yettiğince Tanrı'dan korkun!" anlamındaki ayetiyle geçersiz kılınmıştır. Ancak geçersiz olan, ayetin birinci bölümüdür, sonuysa yine geçerlidir. Çünkü sonunda, "ancak Müslüman olarak ölünmesi" istenmektedir ki, böyle bir buyruk, geçersiz olamaz.

Ayetin bir bölümünün de olsa hükümden kaldırıldığını ileri sürenlere karşı, Kur'an yorumcularının çoğunluğu, ayetin bütünüyle geçerli olduğu görüşündedir.

"Tanrı korkusu" nedir?

Fahruddin Râzî'nin de içinde bulunduğu Kur'an yorumcuları ve dinbilirleri bu soruyu şöyle cevaplamaktalar:

"Tanrı'dan korkmak" demek, O'nun vereceği cezadan korkmak demektir. Dünyadakinden ve Ahirettekinden... Bununla birlikte, gizemciler, Tanrı korkusunu, ceza korkusundan ayırmaktalar ve "cehennem korkusu"ndan bile ağır bulmaktalar. "Konunun dışında, kabuğunda bulunanlar, gelecekteki ceza korkusunu taşırlar. İşin içindekiler ve Tanrı adamlarıysa Tanrı korkusunu duyarlar daha çok" derler.

4- Tanrı, "Kendisiyle" Kullarını Korkutur

وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ

Âli İmrân Suresi, ayet: 28, 30

Anlamı

Ve Tanrı, doğrudan *kendisiyle sizi korkutur.* (Âli İmrân Suresi, ayet: 28, 30.)

Bu uyarı, Âli İmrân Suresi'nin iki ayetinde (28, 30) aynen yer almakta. Öyleyken, Diyanet çevirisinde birine; "Allah sizi kendisiyle korkutur" diye doğru anlam veriliyor; öbürüne, sözler aynı olduğu halde: "Allah bizzat dikkatinizi çekiyor" denerek, kabul edilen "kıraet"e uygun olmayan bir anlam verildiği görülmekte.

"Ve Tanrı, doğrudan kendisiyle sizi korkutur" anlamındaki uyarının yer aldığı ayetler şunlar:

لَا يَتَّخِذِ
الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ اِلَّا اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 28

Anlamı (Diyanet'in)

Mü'minler, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa Allah katında bir değeri yoktur. Ancak, *onlardan sakınmanız hali müstesnâdır. Allah, sizi kendisiyle korkutur.* Dönüş, Allah'adır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 28.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 30

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ
تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ
وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

Anlamı

O gün (öbür dünyada) herkes, iyilik (hayır) olarak ne yaptıysa karşısında önüne getirilmiş olarak bulacak. Ve kim bir kötülük (günah) işlemişse, kendisiyle o kötülüğün arasında çok uzun bir uzaklık bulunmasını isteyecek. (Bununla birlikte) *Tanrı doğrudan* (ve asıl) *kendisiyle sizi korkutur.* Tanrı, kullarına pek çok düşkün olandır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 30.)

5- Tanrı, "Güç Yetirebildiği Ölçüde" Kendisinden Korkulmasını İster

Teğâbün Suresi, ayet: 16

فَاتَّقُوا اللَّهَ
مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾

Anlamı

Öyleyse Tanrı'dan, gücünüz yettiğince korkun. Dinleyin (sözlerini), boyun eğin ve kendiniz için yararlı olacak biçimde harcamada bulunun. Kim içindeki cimrilikten korunup kurtulursa, işte böyle olanlar, kurtulacak olanların ta kendileridir. (Teğâbün Suresi, ayet: 16.)

Açıklama

"Havf", "haşyet", "tahzir", "vecel", "ru'b", "rav'" sözcüklerinde ve türevlerinde "korku" anlamı, katıksız denecek ölçüde ve dolaysız bulunurken, kimi sözcük ve türevlerinde bu anlam, dolaylı olarak bulunur. "İttika" sözcüğü ve türevleri de böyledir. "İttika", "tukah" ve "tekva"; "korkarak korunma önlemi alma, korkup karşı durmaktan, Tanrı'ya karşı gelmekten sakınma" anlamını içerir. Yani bunlarda, hem "korku"; hem de "korunma" vardır. "Korunma çabası", "korku"ya bağlıdır. "Korku"ya karşı "alınmaya çalışılan bir önlem".

Tanrı, kendisinden "korkulması"nı isterken, "alınması gereken önlemi" de istemektedir. Kur'an ve hadis yorumlarında, genellikle bu yoruma yer verilmekte ve bu yoruma eğilim gösterildiği gözlenmekte.

6- Tanrı'dan Korkmanın Karşılığı, Ödülü

a) "İki Cennet"

وَلِمَنْ خَافَ
مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Rahman Suresi, ayet: 46, 47

Anlamı

Tanrı'sının *"makam"ından korkan kimseye **iki cennet*** vardır. Öyleyken ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi iyiliğini (nimetini) yalanlarsınız? (Rahman Suresi, ayet: 46, 47.)

Daha sonraki ayetlerde, bu "iki cennet"te neler bulunacağı bildirilmekte: Türlü ağaçlar arasında iki çeşme, herbirinden iki çeşit meyveler, örtüleri parlak atlastan yataklar ve "bakışlarını yalnızca kendi erkeklerine çevirmiş; ne insanın, ne de cinin elinin değdiği güzel kadınlar". Bkz. CENNET.

b) "Cennet" (El Cennetü'l-Me'va)

وَأَمَّا مَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

Nâziât Suresi, ayet: 40, 41

Anlamı

Ama kim Tanrı'nın "makam"ından korkar ve kendini, eğilimine göre gitmekten alıkoyarsa, varılıp barınılacak cennettir onun karşılığı. (Nâziât Suresi, ayet: 40, 41.)

Açıklama

"Tanrı'nın makamı", Diyanet Meâl'inde, Rahman Suresi'ndeki ayette, "Rabb'ine karşı durmak" diye dilimize çevriliyorken, burada, yani Nâziât Suresi'nin ayetinde, "Rabb'inin azameti" diye çevrilmekte.

Râzî'nin de içinde bulunduğu kimi Kur'an yorumcuları ve din açıklamacıları, "korku"yu ikiye ayırırlar: "Korku var; korkanın güçsüzlüğünden ileri gelmekte. Korku da var, korkulanın gücünden kaynaklanmakta." derler. "Tanrı korkusu"nda bu korkunun iki türünü de bulmakta yorumcular. Kişi, Tanrı karşısında hem kendi "güçzüzlüğü"nü, hem de "Tanrı'nın gücü"nü görür. İşte "Tanrı'nın makamı"ndan korkmak, Tanrı'nın gücü karşısında korkuya kapılmaktır. "Tanrı'nın neler yaptığını ve neler yapabileceğini düşünüp ürpermek"tir. O'nun vereceği "ceza"nın da kendi büyüklüğü oranında olacağını anıp kaygıya kapılmaktır.

Böyle bir korkuya kapılmak, inancı da içerdiği için ödüllendirilmektedir. Ödülü: Cennet.

Tanrı'dan korkanlara verilecek "cennet"in bir mi, iki mi olduğu tartışmalıdır.

Rahman Suresi'nin yukarıda anlamıyla birlikte geçen 46. ayetinde ve onu izleyen ayetlerde, "Tanrı'nın makamından korkanlara iki cennet verileceği" açıkça bildiriliyor olsa da, kimi yorumcular, "te'vil" yoluna giderek buradaki "iki cen-

net"in "tek cennet" olabileceğini ileri sürmekteler. Ama çoğunluk, bu "te'vil"i kabul etmemekte. Râzî, "tek cennet"in kimi anlamda "iki cennet", "iki cennet"in ve "daha çok cennet"lerin de bir başka anlamda, "bir bütün" olmaları nedeniyle "tek cennet" sayılabileceğini savunmakta.

Muhammed Suresi'nin 15. ayetinde, "Tanrı'dan korkanlara verilecek cennet" anlatılmakta. Bu cennette, "su ırmakları" yanında, "süt ırmakları"nın, "şarap ırmakları"nın ve "bal ırmakları"nın da bulunacağı bildirilmekte. Ayrıca her tür meyvenin de bolca olacağı açıklanmakta. "Tanrı'dan korkup karşı gelmekten sakınanlar"ın "bağışlanacakları" da anlatılmakta.

"Tanrı korkusu"yla Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlara verilecek "cennet"ten, başka surelerde, başka ayetlerde de söz edilmekte: Örneğin, Nebe' Suresi'nin 31.den 34. ayete değin olan bölümde şöyle bir açıklamanın yer aldığı görülmekte.

"Kuşku yok ki, korkup Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlar için kurtuluş vardır. Bahçeler, bağlar, göğüsleri yeni tomurcuklanmış yaşıt kızlar ve içki dolu bardaklar vardır". Tümü için bkz. CENNET.

Mülk Suresi, ayet: 12

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

Anlamı

Kuşku yok ki, Tanrı'larından –görmedikleri halde– korkanlar için bağışlanma ve büyük ödül (ecr) vardır. (Mülk Suresi, ayet: 12.)

Kaf Suresi, ayet: 31-35

وَأُزْلِفَتِ
الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ
ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

Anlamı

Korkarak Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlara, cennet; uzak olmayacak biçimde yaklaştırılır. "İşte bu cennet, Tanrı'ya çok yönelen, O'nun buyruklarına sımsıkı sarılan, görmediği halde Rahman'dan (Tanrı'dan) korkan ve kendini veren bir yürekle gelen herkese, sizlere söz verilen cennettir. Girin oraya esenlikle. Sonsuzluk günü bu gündür" denir onlara. Onlar için orada diledikleri vardır. Ve katımızda, daha da çoğu bulunmakta. (Kaf Suresi, ayet: 31-35.)

c) Kurtuluş

Nûr Suresi, ayet: 52

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

Anlamı

Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğen, Tanrı'dan korkan, korkarak O'na karşı gelmekten sakınan kimseler, işte onlar; kurtulacak olanların ta kendileridir. (Nûr Suresi, ayet: 52.)

d) İyiler İçinde, İyilikte Öncülerden, Yarışı Kazananlardan Sayılmak

إن الذين هم من خشية ربهم مشفقون ﴿٥٧﴾ والذين هم بآيات
ربهم يؤمنون ﴿٥٨﴾ والذين هم بربهم لا يشركون ﴿٥٩﴾
والذين يؤتون ما آتوا وقلوبهم وجلة أنهم إلى ربهم راجعون
﴿٦٠﴾ أولئك يسارعون في الخيرات وهم لها سابقون ﴿٦١﴾

Mü'minûn Suresi, ayet: 57-61

Anlamı

Onlar ki, *Tanrı'larından korkmaları nedeniyle korkudan titrerler,* onlar ki Tanrı'larının ayetlerine inanırlar, onlar ki Tanrı'larına ortak koşmayanların ta kendileri olurlar ve onlar ki, Tanrı'larına döneceklerini düşünerek yürekleri korkudan ürperirken verecekleri bağışları verirler; işte iyiliklerde hızlı davrananlar onlardır ve öne geçmiş olanlar da onlardır. (Mü'minûn Suresi, ayet: 57-61.)

Bkz. **İYİLİK.**

e) Tanrı'nın Hoşnutluğu

قل أؤنبئكم بخير
من ذلكم للذين اتقوا عند ربهم جنات تجري
من تحتها الأنهار خالدين فيها وأزواج مطهرة
ورضوان من الله والله بصير بالعباد ﴿١٥﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 15

Anlamı

De ki: "Bunlardan (dünyanın; kadın, çocuk, altın, gümüş, at, deve ve ekin gibi çekiciliklerinden) daha hayırlı olanı haber vereyim mi? Korkarak Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlara, Tanrı'larının katında, altlarından ırmaklar akan ve hep içinde kalacakları cennetler, temiz karılar ve *Tanrı'nın hoşnutluğu* vardır. Tanrı kullarını görendir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 15.)

Bkz. **CENNET, KADIN, KARI.** Ayrıca bkz. Beyyine Suresi, ayet: 8.

"Takva" sahipleri, yani "korkup Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlar", Tanrı'dan tam anlamıyla korkanlar, Kur'an'da hem övülmekte, hem de bunların, çeşitli biçimlerde ödüllendirilecekleri anlatılmakta. Bkz. **TAKVÂ.**

f) Tanrı'nın Yer Yüzünde Yerleştirmesi

İbrahim Suresi, ayet: 13-15

﴿١٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ
مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ
لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ
ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا
وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

İnkâr edenler, peygamberlerine: "Ya bizim dinimize dönersiniz, ya da sizi memleketimizden çıkarırız!" dediler. Rabb'leri peygamberlere: "Biz, haksızlık edenleri yok edeceğiz. Onlardan sonra yeryüzüne sizi yerleştireceğiz. Bu, *makamımdan ve tehdidimden korkanlar içindir*" diye vahyetti. Peygamberler yardım istediler ve her inatçı zorba, husrâna uğradı. (İbrahim Suresi, ayet: 13-15.)

Açıklama

Demek ki, "Tanrı'dan korkanlar için", gerek bu dünyada, gerek öbür dünyada "karşılıklar" verilecektir. Yani "korkanlar", ödüllendirileceklerdir. Bu dünyadaki karşılık, "işlerin kolaylaştırılması"ndan, ülkelerde "yerleştirilme"ye ve "bol nimetlerle zenginleştirilmeler"e değin uzanır. Öbür dünyadaki karşılıksa, "Kıyamet'in korkunçlukları"ndan başlayıp "cehennem korkunçlukları"na değin varan tüm korkunç ve kötü durumlardan "kurtuluş", sonra "cennet". Hepsinden daha önemlisi: "Tanrı'nın hoşnutluğu". Bu, hepsinden daha önemlidir; çünkü: "Tanrı hoşnutluğu", her kapıyı açar. "Kul, günahlı" mıdır? Eğer "Tanrı hoşnutluğu"nu kazanmışsa, onun için işler kolay. "Tanrı bağışlar onu". Ayrıca, gizemcilikte, "Tanrı hoşnutluğu" aranırken, "cennet ve cehennem" düşünülmez. Tanrı'nın buyruklarının, "cehennemden kurtulmak" ya da "cennete kavuşmak" için değil; "Tanrı hoşnutluğu için" yerine getirildiği ileri sürülür. Bkz. **TANRI.**

g) Tanrı Eliyle İşlerin Kolaylaştırılması

İlgili ayetler için bkz. **TAKVÂ.**

7- İnsanların, Cinlerin ve Meleklerin Dışındaki Varlıklar da "Tanrı"dan Korkarlar

a) "Gök Gürültüsü" de Tanrı'dan Korkar; Onu "Tesbih" Eder

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ
وَالْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَآءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ١٣

Ra'd Suresi, ayet: 13

Anlamı

Gök gürültüsü de O'nu (Tanrı'yı) överek "tesbih" eder. Melekler de... Hep *O'ndan korkularından...* O, yıldırımlar gönderir. Bu yıldırımlarla dilediği kimseyi çarpıp öldürür. Oysa onlar, Tanrı konusunda tartışmaktalar. Tanrı'ysa güçlü, yakalayıverendir (şedidu'l-mihâl). (Ra'd Suresi, ayet: 13.)

Açıklama

"Ra'd" diye geçen "gök gürültüsü" için kimileri: "Bir melektir" derken, Râzî ve başka yorumcular, melek olmayabileceğini, herkesin bildiği "gök gürültüsü" de olabileceğini, "gök gürültüsü"nün de "Tanrı'dan korkarak Tanrı'yı anıp tesbih edebileceğini", bunun akla ve mantığa aykırı olmadığını savunur. Bkz. **MELEK**. Ayrıca bkz. **GÖK**.

b) Taşlar da Tanrı'dan Korkar, Kimi, "Tanrı Korkusundan Yuvarlanır"

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَهِيَ
كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ
وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا
يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ٧٤

Bakara Suresi, ayet: 74

Anlamı

(İsrailoğullarına sesleniliyor:) Sonra yürekleriniz yine katılaştı, taş gibi ya da daha da katı oldu. Taşlardan öylesi var ki ondan ırmaklar fışkırır, onlardan öylesi de var ki yarılır ve hemen ondan su çıkar. Yine onlardan *öylesi var ki Tanrı'nın korkusundan yuvarlanır.* Tanrı, yaptıklarınız konusunda bilgisiz-habersiz değildir. (Bakara Suresi, ayet: 74.)

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI, KALB.**

"Taşın, Tanrı korkusundan yuvarlanması" nasıl olur? Cansız olan taş, "Tanrı korkusuna nasıl kapılır? Bu sorular, Kur'an yorumlarında yer almakta ve uygun "te'vil" yolları arandığı görülmekte. Fahruddin Râzî, bu konudaki yorumlara genişçe yer veriyor. Özeti şöyle:

Burada sözü edilen "taş", Musa Peygamber "Tanrı'yı görmek" istediğinde, "Tanrı'nın tecelli ettiği (göründüğü) dağ"dır ki, parçalanıp yerle bir olmuştur o sırada.

Tanrı'nın korkusundan o duruma gelmiştir. Çünkü Tanrı o dağda, "can" ve "akıl" yaratmıştır. Demek ki "taş"ta, ya da "dağ"da Tanrı'nın "canlılık" ve "akıl" yaratması ve kendini duyurması, olamayacak şey değildir. Ya da burada "söz gelişi" (mesel) türünden bir anlatım vardır: Demek istenmektedir ki, "taş"lar bile "yerlerinde durmazlar"ken, "kâfirler, bulundukları inanmazlık noktasında direnip durmakta"lar.

c) Dağ da Tanrı'dan Korkar; Parçalanır

A'râf Suresi, ayet: 143

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ
قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَٰكِنِ انْظُرْ
إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ
لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ
قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

Anlamı

Ne zaman ki Musa, tayin ettiğimiz zamanda geldi ve Tanrı'sı kendisiyle konuştu; o sırada: "Tanrı'm, kendini göster de göreyim!" dedi. Tanrı'ysa: "Beni hiçbir zaman göremezsin! Ama *dağa bak,* eğer o yerinde durursa, sen de beni görürsün!" dedi. Ne zaman ki Tanrı'sı dağa kendisini gösterdi (tecelli etti); dağı parçalayıp yerle bir etti. Musa da baygın düştü. Ayılınca da şöyle dedi: "Sen Subhansın! (Tanrı'm! Seni arılarım, eksiklerden uzaksın sen!) Tevbe edip sana yöneldim. İnanırların başında gelirim ben!" (A'râf Suresi, ayet: 143.)

"Tanrı'nın tecelliği ettiği dağ"ın, "Tanrı korkusu"ndan parçalandığı savunulur Kur'an yorumlarında. Bkz. MUSA, TANRI.

Haşr Suresi, ayet: 21

لَوْ أَنْزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ
عَلَىٰ جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ
الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Eğer biz Kur'an'ı bir *dağa* indirmiş olsaydık; sen, onun, *Allah korkusuyla* baş eğerek parça parça olduğunu görürdün. Bu misalleri, insanlar düşünsünler diye veriyoruz. (Haşr Suresi, ayet: 21.)

**8- Korkulması Gereken; Tanrı'dır,
Tanrı Varken, Başkalarından Korkmak Niye?**

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ
مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ
مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 37

Anlamı

(Ey Muhammed!) Anımsa ki, Tanrı'nın iyilik ettiği, senin de iyilik ettiğin kişiye (Zeyd'e) "Karını bırakma da Tanrı'dan kork!" diyordun ve Tanrı'nın açığa çıkaracağı şeyi (sevgini, Zeyd'in karısına olan ilgini) içinde saklıyordun. *İnsanlardan korkuyordun. Oysa Tanrı'dan korkman daha uygundu.* Zeyd o kadınla işini bitirince onu seninle evlendirdik. Oğulluklar işlerini bitirip ilgilerini kestiğinde, inanırların, onların karılarıyla evlenmelerinde bir güçlük (bir günah yönü) bulunmasın (bulunmadığı anlaşılsın) diye... Tanrı'nın buyruğu, yerine getirilmesi gereken türdendir. (Ahzâb Suresi, ayet: 37.)

Bkz. **KARI, OĞULLUK, MUHAMMED, ZEYD.**

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

Müddessir Suresi, ayet: 56

Anlamı

Tanrı dilemedikçe onlar anıp öğüt alamazlar. Korkulması gereken Tanrı'dır. Bağışlamaya yetkili olan da... (Müddessir Suresi, ayet: 56.)

9- Tanrı Korkusu, "En İyi Azıktır" (En Yararlı Besin)

Bkz. Bakara Suresi, ayet: 197. Ayrıca bkz. **TAKVÂ.**

10- Tanrı Korkusu, "En İyi Giysidir"

Bkz. A'râf Suresi, ayet: 26. Bkz. **TAKVÂ.**

11- Tanrı Korkusu Üstüne Kurulan Yapı, En Sağlam Yapıdır

Bkz. Tevbe Suresi, ayet: 108, 109. Bkz. **TAKVÂ.**

Açıklama

Bir hadisin anlamı şöyledir:

"Hikmetin başı, Tanrı korkusudur".

Sağlam hadis yazmakla tanınan Dârimî'nin kitabına aldığı bir hadisin anlamıda şöyle:

"Kişiye, *bilgi* olarak, ***Tanrı korkusu*** yeter".

Yine sağlam kabul edilen bir hadiste Peygamber şöyle açıklar:

"Tanrı'dan en çok korkanınız benim".

Buharî ve Müslim'in birlikte yer verdikleri ve sağlam kabul edilen hadis kitaplarının hemen tümünde, çeşitli biçimleriyle yer alan bir hadiste "ihsan", yani iyilik "nedir?" sorusuna şöyle karşılık verilir:

"Tanrı'dan, O'nu görüyormuşsun gibi korkmandır. Sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor".

"Tanrı'dan korkma"nın önemini anlatan daha birçok hadis vardır. Bu hadisler, Kur'an'da, "Tanrı korkusu"nun önemini yansıtan sayılamayacak kadar çok anlatımla, birdiriyle bütünleşmekte.

"İnsanlar içinde en onurlu, Tanrı katında en değerli kişinin; Tanrı'dan en çok korkan kişi olduğu"nu anlatan ayet de "Tanrı korkusu"nun İslam'da ne denli önemli olduğunu anlatır. Ayrıca bkz. **TAKVÂ.**

Hucurât Suresi, ayet: 13

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Anlamı

Ey insanlar! Sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve sizi, tanışasınız diye kollara, boylara ayırdık. Kuşku yok ki, Tanrı katında en değerli olanınız, *korkarak O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.* (*O'ndan en çok korkanınızdır*). Tanrı, kuşku yok ki bilen ve haberli olandır. (Hucurât Suresi, ayet: 13.)

Bkz. **ADEM, YARATIŞ.** "Tanrı korkusu"na ilişkin ayetler için ayrıca bkz. **AHİRET, ÂKIBET, CEHENNEM, CENNET, CEZA, GÖK, GÜNAH, KIYAMET, ÖLÜM, TANRI.**

B- Cehennemden Korkmak

Bu konuyla ilgili ayetler için bkz. **CEHENNEM.** Ayrıca bkz. **ACITICI AZAB, CEZA.**

C- İnsanın İnsandan Korkması

1- İnanırın, İnanmazdan (Kâfirden) Korkması

a) Yalnız Tanrı'dan Korkmak; Başka Kimseden Korkmamak Gerekir

İlgili ayetler için bkz. bu maddenin A/2, 8.bölümü.

b) Kâfir Düşmanların Karşısında Korkuya Kapılanların Bu Korkuları, "Özür Gerekçesi" Sayılabilir

Âli İmrân Suresi'nin, anlamıyla birlikte yurakıda geçen (A/4.) 28. ayetinde, "inanır"ların "kâfir"leri "dost" edinmemeleri buyurulduktan sonra, "*meğer ki onlardan korkasınız*" denerek bir "istisnâ" yer aldığı görülmekte. Yani, "*eğer kâfirlerden korkarsanız, onlarla dostluk kurabilirsiniz*" diye bildirilmekte. Hemen ardından da "Tanrı, kendisiyle sizi korkutmaktadır" deniyor.

Nahl Suresi'nin 106. ayetinde de "inandıktan sonra kâfirliğe sapan" kimseye yönelen "Tanrı'nın gazabı" anlatılırken, bir ayrım yapılmakta, "yüreğinde inanç iyice kökleşmişken kâfirliğe zorlanmış olan kimse"ye Tanrı'nın cezasının yönelmeyeceği bildirilmekte. Yani bir inanır, zor karşısında "inanmaz" gözükürse, onun bu tutumu, korkusu, anlayışla karşılanabilir. O kimseye o tutum için Tanrı izin vermiştir. Haklı olan *korkusu* nedeniyle... Bkz. **İMAN (İNANÇ), DİN, ZORLAMA.**

"Korku Namazı"

İslam "fıkhı"nda, "korku namazı" (salutu'l-havf) adı verilen bir namaz vardır. Bu namaz, Peygamber döneminde ve daha sonra Müslümanların savaş sırasında kıldıkları bir namazdır. İlgili ayeti de şöyledir:

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ
مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا
مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا
مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ
مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى
مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوٓا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا
حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾

Nisâ Suresi, ayet: 102

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırdığın zaman, bir kısmı seninle beraber namaza dursun ve silahlarını da yanlarına alsınlar; secdeyi yaptıktan sonra onlar arkanıza geçsinler; kılmayan öbür kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar, tedbirli olsunlar, silahlarını alsınlar. *Kâfirler size ansızın bir baskın vermek için, silah ve eşyanızdan ayrılmış bulunmanızı dilerler.* Yağmurdan zarar görecekseniz, veya hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanıza engel yoktur, fakat dikkatinizi alın. Allah kâfirlere şüphesiz ağır bir azab hazırlamıştır. (Nisâ Suresi, ayet: 102.)

Bu namaza, İslam dünyasında neden "korku namazı" dendiğini uzun boylu anlatmaya gerek yoktur. Çünkü bu namaz, "düşman kâfir"den "korkulduğu" zaman böyle kılınır. "Önlemli" bulunmak için... Yani "korku"ya dayandığı belli. Korku aşaması atlatıldıktan sonra namaz normal biçimiyle kılınır. Bkz. **NAMAZ.** "Korku namazı" için ayrıca bkz. Bakara Suresi, ayet: 239.

c) Kimileri Savaşta Düşmandan Korkarlar,
Oysa Korkunun Eceli Önlemeye Yararı Yok

Yalnızca Tanrı'dan "korkmak", "kâfir düşman"dan korkmamak gerektiği bildirildiği halde savaşta "korkanlar" bulunmakta:

Nisâ Suresi, ayet: 77

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَآتُوا الزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا
لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ
الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾

Anlamı

Şu kimseleri görmedin mi ki, kendilerine: "Ellerinizi savaştan çekin de namaz kılın, zekat verin" denmişti (daha önce). Sonra ne zaman ki kendilerine öldürüşmek (savaş) farz kılındı; içlerinden bir kesim, insanlardan korkar oldular. (Taşıdıkları korku) Tanrı korkusu gibidir ya da daha da koyu. "Tanrı'mız! Bize öldürüşmeyi (savaşı) niye yazdın? Bizi bir süreye değin erteleseydin (yaşatsaydın) olmaz mıydı?" dediler. De ki: "Dünya geçimliği azdır. Ahiretse, korkup Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlar için daha yararlıdır. En küçük biçimde haksızlığa uğramazsınız". (Nisâ Suresi, ayet: 77.)

Bu ayetlerin kimler hakkında indiği tartışmalıdır:

Kimilerine göre: İçinde "cennetlikle müjdelenmişler"in de yer aldığı Peygamber'in en yakın arkadaşlarından bir kesim hakkındadır: Avf Oğlu Abdurrahman (cennetlik diye müjdelenmiş on kişiden), Mikdad, Maz'un Oğlu Kuddâne, Vakkas Oğlu Sa'd (müjdelenmişlerden)... Medine'ye hicretten önceydi. Putataparlarla karşılaşıyorlar ve gelip Peygamber'den, onlarla savaşmak için izin istiyorlardı. Savaş farz olmamıştı daha. Peygamber onlara diyordu ki: "Çekin elinizi savaştan. Bana savaş buyruğu gelmedi. Çekilin de dininizin gerekleri olan namaz kılmakla, zekât vermekle zamanınızı geçirin!" Zaman geldi, Peygamber Medine'ye göçtü ve kâfirlerle savaş buyruğunu alıp arkadaşlarına iletti. Bedir günüydü. İşte o sırada, yukarıda adı geçenlerin içinde bulunduğu bir kesim inanırlar, bu buyruktan hoşlanmadılar. Ayet bunun üzerine geldi.

Kimi yorumcuya göreyse: Bu ayet, "münâfık"lar hakkındadır.

Fahruddin Râzî, bu yorumları uzun uzun yermekte. Bkz. SAVAŞ.

Bu ayetten sonraki ayetin anlamı şöyledir:

"*Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bile olsanız, ölüm size gelip ulaşır*. Onlara bir iyilik geldiğinde: 'Bu, Tanrı'dandır!' derler. Ve onlara bir kötülük geldiğinde: 'Bu, senden gelmedir!' derler. De ki: 'Tümü Tanrı katındandır!' Bunlara ne oluyor da bir türlü söz anlamaya yanaşmıyorlar?!" (Nisa Suresi, ayet: 77.)

Bkz. BELÂ, KÖTÜLÜK, MUSİBET, ÖLÜM.

Bu ayetin başındaki buyrukla şu demek istenir: Nasıl olsa öleceksiniz. Öyleyse niye korkuyorsunuz kâfirlerden? "Savaşın!" denirken niye savaşmaktan kaçıyorsunuz?

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ
يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً
لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

Tevbe Suresi, ayet: 56, 57

Anlamı (Diyanet'in)

Sizden olmadıkları halde, sizinle beraber olduklarına, Allah'a yemin ederler. Oysa onlar, *korkak bir topluluktur.* Bir sığınak veya mağara, yahut girecek bir yer bulmuş olsalardı, çar çabuk oraya yönelirlerdi. (Tevbe Suresi, ayet: 56, 57.)

Açıklama

Kolayca anlaşılacağı gibi, bu ayetlerde, içten Müslüman olmadıkları halde dıştan Müslüman gözüken ve inanırlar arasında Müslüman sayılan "münâfık"ların tutumu anlatılmakta. Bkz. **MÜNÂFIK.**

Ayetlerden ilkinde (56.), bu tutumda olanların, bir "kavın" (topluluk diye dilimize çevrilmiş, aslında daha da geniş anlamda) oluşturacak ölçüde kalabalık oldukları yansıtılıyor.

Başka ayetlerde, örneğin, Enfâl Suresi'nin 9-12. ayetlerinde, Bakara Suresi'nin 216. ayetinde de, Müslümanların, en azından ilk zamanlarda, karşılarındaki "kâfirler"in gücünden ürküp pek savaşmak istemedikleri, korkuya kapıldıkları yansıtılmakta. Şu ayetlerde de:

كَمَا اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقاً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ
اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾

Enfâl Suresi, ayet: 5, 6

Anlamı

Nitekim Tanrı'n seni hak için evinden (savaşmak üzere) çıkarmıştı. Oysa inanırlardan bir kesim, andolsun ki bundan hoşlanmıyorlardı. Gerçek ortaya çıktıktan sonra bile bu gerçek konusunda seninle tartışıyorlardı. *Gözleri baka baka ölüme sürükleniyorlardı sanki* (öylesine savaştan korkuyorlardı). (Enfâl Suresi, ayet: 5, 6.)

Tevbe Suresi'nin 38. ayetinde de: "Ey inanırlar! Size ne oldu ki, 'Tanrı yolunda savaşa fırlayın!' diye size buyrulduğunda, yerinizde çakılmış gibi ağırlaşıp kaldınız...?" deniyor.

2- İnanırın İnanırdan Korkması, Çekinmesi

Bu maddenin yukarıda yer alan (A/8.) bölümüne bakınız.

3- İnanmazın İnanırdan Korkması

a) İnanırlar Karşısında İnanmazların Yüreklerine Korkuyu Salan, Tanrı'dır

Enfâl Suresi, ayet: 12

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا
سَاُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ
الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ

Anlamı

Anımsa ki Tanrı'n, meleklere bildiriyordu: "Ben sizinleyim! İnanırların (savaşta) tutunup dayanmalarını sağlayın!" "*Kâfirlerin yüreklerine korku salacağım.* Hemen vurun boyunlarının üstüne! Vurup doğrayın onların her bir parmağını!" (Enfâl Suresi, ayet: 12.)

Bkz. **ASKER, BEDR (BEDİR), CİHAD, SAVAŞ.**

Âli İmrân Suresi, ayet: 151

سَنُلْقِي
فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ
مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ
وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

Anlamı

Hakkında hiçbir kanıt indirilmemişken Tanrı'ya ortak koşmuş olmaları nedeniyle *kâfirlerin yüreklerine korku salacağız.* Varacakları yer ateştir. Kendilerine yazık etmiş olanlar için ne kötü bir duraktır orası! (Âli İmrân Suresi, ayet: 151.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **CİHAD, KÂFİR, SAVAŞ.** Ayrıca bkz. **BEKÇİ, MELEK, KALB.**

b) İnanırlar Karşısındaki İnanmazların Yüreklerinde Korkuyu Salan, İnanırların Kendileridir

Haşr Suresi'nin 13 ve 14. ayetlerinin Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle:

"Ey inananlar! *Onların yüreklerine korku salan, Allah'tan çok, sizlersiniz.* Çünkü onlar anlamayan kimselerdir. Onlar sizinle toplu olarak, ancak surla çevrilmiş kasabalar içinde veya duvarlar arkasında savaşı kabul edebilirler. Kendi aralarındaki çekişmeleri ise serttir. Onları birlik sanırsın, oysa kalpleri birbirinden ayrıdır. Bu, akletmeyen bir topluluk olmalarındandır."

c) İnanırlar Karşısındaki İnanmazları Korkutan, Savaş Araç ve Gereçleridir

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ
لَا تَعْلَمُونَهُمْ اللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

Enfâl Suresi, ayet: 60

Anlamı

Onlara karşı gücünüz yettiğince güç hazırlayın. Savaş atları hazırlayın. Bunlarla Tanrı'nın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve bunların dışındakileri –ki siz onları bilmezsiniz, Tanrı onları bilir– korkutup kaçırırsınız. Tanrı yolunda ne harcarsanız, fazlasıyla size ödenecektir. Ve siz haksızlığa uğramayacaksınız. (Enfâl Suresi, ayet: 60.)

D- İleride Başa Gelebileceklerden Korkmak

1- Dünyada Başa Gelebileceklerden Korkmak

a) Ölüme Götürebilecek Felaketlerden Korkmak

Bkz. **BELÂ, MUSÎBET, ÖLÜM.**

b) İnsanın Mutsuzluğuna Neden Olacak Durumlardan Korkmak

Bkz. **AÇLIK, BELÂ, MUSÎBET, SINAMAK.** Ayrıca bkz. **AKIBET.**

2- Öbür Dünyada Olabileceklerden Korkmak

a) Kâfirler İçin Söz Konusu Olması Gereken Korku

Bkz. **CEHENNEM, CEZA.**

b) İnanırlar İçin Söz Konusu Olan Korku

Tanrı'nın gösterdiği yoldan gidenler için "korku yok":

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 38

Anlamı (Diyanet'in)

"Oradan hepiniz çıkın! Tarafımdan size bir yol gösteren gelecektir. Benim *yoluma uyanlar için artık korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.* (Bakara Suresi, ayet: 38.)

Burada kimlere seslenildiği konusunda durulmakta. Fahruddin Râzî'nin de belirttiği gibi, Kur'an yorumcularının çoğu, burada seslenişe "muhatab" olanların Adem, Havva ve Şeytan olduğu görüşünü benimsemekte. Kimilerine göre seslenilenler içinde "yasak ağaç" meyvesinden Adem ve eşinin yemelerinde rol aldığı ileri sürülen yılan da bulunmakta. Bkz. **ADEM, CENNET, İBLİS, ŞEYTAN, YILAN.**

Burada bizi ilgilendiren; Tanrı'nın: "Benim yoluma uyanlar için artık *korku yoktur.* Onlar üzülmeyeceklerdir" diye açıklamasıdır.

Demek ki korku ve üzüntünün olmaması için "Tanrı'nın yolundan gitme" koşulu vardır.

Ahkaf Suresi, ayet: 13, 14

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ
اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Onlar ki: "Rabb'imiz Allah'tır (sahibimiz, Tanrı'dır)" derler, sonra da tutturup dosdoğru yoldan giderler; işte *onlara korku yoktur.* Üzülmeyeceklerdir de. Onlardır işte cennetlik olanlar. Hep orada kalacaklar. Yaptıklarına bir karşılık olarak... (Ahkaf Suresi, ayet: 13, 14.)

Korku ve üzüntünün olmaması için burada bildirilen koşullar şunlar:

• Dosdoğru yoldan (yani Tanrı'nın gösterdiği doğru yoldan) gitmek.
• En başta da "Tanrı"yı kabul etmek.

En'âm Suresi, ayet: 48

وَمَا نُرْسِلُ
الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾

Anlamı

Peygamberleri yalnızca müjdeleyenler ve korkutanlar (uyaranlar) olarak gönderiyoruz. Öyleyse kim inanır ve iyi işler yaparsa bilsin ki *böylelerine korku yoktur.* Bunlar üzülmeyeceklerdir de. (En'âm Suresi, ayet: 48.)

Korku ve üzüntünün olmaması için burada bildirilen koşullar:

• "İnanç" (iman); "İyi iş" (salih amel).

Söz konusu "iyi iş"in başında, "namaz, oruç" gibi ibadetler gelir.

A'râf Suresi, ayet: 35

يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي
فَمَنِ اتَّقَىٰ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾

Anlamı

Ey Ademoğulları! İçinizden, ayetlerimi size okuyan peygamberler geldiğinde bilesiniz ki, kimler Tanrı'dan korkup O'na karşı gelmekten sakınmış ve iyi işler yapmışsa, *onlara korku yoktur.* Onlar üzülmeyecekler de. (A'râf Suresi, ayet: 35.)

Korku ve üzüntünün olmaması için, burada bildirilen koşullar:

- Tanrı'dan korkmak, O'na karşı gelmekten sakınmak.
- "İyi iş"ler yapmak (namaz kılmak, oruç tutmak başta).

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Bakara Suresi, ayet: 262

Anlamı

Onlar ki mallarını Tanrı yolunda harcarlar, sonra da onun ardından başakakma ve üzme yoluna gitmezler; onların karşılıkları Tanrı'larının katındadır. *Onlar için korku yoktur.* Onlar üzülmeyecekler de. (Bakara Suresi, ayet: 262.)

"Korku ve üzüntü"nün olmaması için burada bildirilen koşullar:

- Tanrı yolunda mal harcamak.
- Başa kakmamak, harcamayı üzmeye basamak yapmamak.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ
بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ
مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 169, 170

Anlamı

Tanrı yolunda öldürülenleri, sakın "birer ölü" sanmayın. Hayır, onlar Tanrı'larının yanında birer diri olarak yemekte, içmekteler (rızıklanmaktalar). Tanrı'nın bu iyiliğinden kendilerine verdikleriyle mutludurlar. Ayrıca da arkalarından kendilerine (şehit düşerek) kavuşmamış olanlara müjdelemek istemekteler ki *onlar için korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler.* (Âli İmrân Suresi, ayet: 169, 170.)

Burada da "Tanrı yolunda can verenler" ya da "Tanrı yolunda can vermeye hazır olarak çarpışanlar" için korku ve üzüntü olmayacağı bildirilmekte.

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

Yunus Suresi, ayet: 62

Anlamı

Bilesiniz ki, *Tanrı'nın dostlarına korku yoktur.* Onlar üzülmeyecekler de. (Yunus Suresi, ayet: 62.)

(Öbür dünyada) korku ve üzüntüden uzak kalacakları bildirilen "Tanrı dostları"nın, kimler olduğu, başka ayetlerde açıklanır. "Tanrı dostu" olabilmek için, O'na inanmak, O'ndan korkmak, O'nun tüm buyruklarını yerine getirmek, tüm yasaklarından kaçınmak, en azından bu çabada bulunmak gerekiyor. Bkz. DOST, DÜŞMAN.

Bakara Suresi, ayet: 111, 112

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ
تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ
أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

Anlamı

Dediler ki: "Yahudi ve Hıristiyan olmayan, hiçbir zaman cennete giremeyecek!" Bu, onların kuruntusu. De ki: "Getirin kanıtınızı! Eğer doğruyu yansıtanlarsanız!" Hayır, kim iyilik yaparken yüzünü (kendini) Tanrı'ya vermişse, onun alacağı karşılık Tanrı'sı katındadır. *Böyleleri için korku yoktur.* Bunlar üzülmeyecekler de. (Bakara Suresi, ayet: 111, 112.)

Korku ve üzüntünün olmaması için burada bildirilen koşullar:

• Kendini Tanrı'ya vermek (teslim etmek); "İyilik" etmek.

Burada söz konusu "iyilik", "ihsan"la anlatılmakta. "İhsan"sa, en başta "Tanrı'yı görür gibi Tanrı'ya kulluk etmek ve O'ndan korkmak" diye tanımlanıyor hadiste. Bkz. İHSAN.

Bakara Suresi, ayet: 62

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

Anlamı

İnananlar (Müslümanlar), Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sâbiîlerden kim Tanrı'ya ve Ahiret gününe inanır ve iyi işler yaparsa, böylelerinin alacakları karşılık Tanrı'larının katındadır. *Bunlara korku yoktur.* Bunlar üzülmeyecekler de. (Bakara Suresi, ayet: 62.)

Yahudi ve Hıristiyanların kimler oldukları belli. "Sâbiîler"in kimler olduğuysa tartışmalı. Genellikle kabul edilen şudur: "Sâbiîler", "güneş ve ay"ın da içinde bulunduğu "yıldızlar"a "tapanlar"dır. Bkz. **SÂBİÎLİK, KİTAB EHLİ.**

"Korku ve üzüntü"den kurtulmak için burada bildirilen koşullarsa şunlar:

• Tanrı'ya inanmak; Ahirete inanmak; "İyi iş"ler yapmak.

٢٧٦ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ٢٧٧

Bakara Suresi, ayet: 277

Anlamı

Onlar ki inanırlar, iyi işler yaparlar, namaz kılarlar, zekât verirler; onların alacakları karşılıklar, Tanrı'ları katındadır. *Onlara korku yoktur.* Onlar üzülmeyeceklerdir. (Bakara Suresi, ayet: 277.)

"Korku ve üzüntü"den kurtulmanın koşulları, burada da şöyle bildiriliyor:

• İnanmak; İyi işler yapmak; Namaz kılmak; Zekât vermek.

"Müslüman"ın yapması ve yapmaması gereken işler ve davranışlar, başka ayetlerde açıklanır. "Öbür dünyadaki korku ve üzüntü"den kurtulabilmek için hepsini göz önünde tutmak ve ona göre davranmak gerektiği bildirilmiştir.

Bkz. **AHİRET, CEHENNEM, CENNET, KIYAMET, NAMAZ, ORUÇ, HACC, ZEKÂT.**

E- Ölüm Korkusu

1- Ölümün Kendisinden Kaynaklanan Korku

Kur'an ayetlerinde, inanmazların ve günahlıların "can verme"lerinin çok acılı, işkenceli olduğu anlatılır. Bkz. **CAN, MELEK, ÖLÜM.**

2- Gök Gürültüsü, Yıldırım, Karanlık Kaynaklı Korku

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ
فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ
مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ١٩
يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ
وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٢٠

Bakara Suresi, ayet: 19, 20

Anlamı

Ya da gökten boşanan yağmur (sağanak). Karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek içerikli. Yıldırımdan *ölüm korkusuyla* parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Tanrı, inanmazları kuşatandır. Şimşek neredeyse gözlerini alıp kör edecek. Kendilerini her aydınlatışında, ışığında yürürler. Üstlerine karanlık bastırınca da kalakalırlar. Tanrı dileseydi, onların işitmelerini ve görmelerini yok ederdi. Tanrı kuşkusuz, her şeye güç yetirebilendir. (Bakara Suresi, ayet: 19, 20.)

Kur'an yorumlarında, bu ayetlerde, "münâfık"ların durumlarının bir benzetmeyle anlatıldığı savunulmakta. "İnancın ışığa, inanmazlığın da karanlığa benzetildiği" belirtilmekte. Bkz. **MÜNÂFIK.**

Burada konumuzu ilgilendiren, gerçekten de insanların kimi zaman karanlıktan, gök gürültüsünden, şimşekten ve yıldırımdan; ölüm korkusuna kapılmalarıdır. Nice inançlarda rol oynamıştır bu durum.

3- Salgın Hastalıktan Kaynaklanan Ölüm Korkusu

Bakara Suresi, ayet: 243

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا
مِن دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا
ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

Anlamı

O kimselerle ilgili bilgi edinmedin mi ki yurtlarından çıkmışlardı. Binlerceydi onlar. *Ölüm korkusundan çıkmışlardı.* Onun üzerine Tanrı onlara: "Ölün!" dedi, sonra onları diriltti. Kuşku yok ki Tanrı, insanlara iyilik sahibidir. Ne var ki insanların çoğu, karşılığında şükretmez. (Bakara Suresi, ayet: 243.)

Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyledir:

Binlerce kişinin memleketlerinden, ölüm korkusuyla çıktıklarını görmedin mi? Allah onlara: "Ölün!" dedi. Sonra onları diriltti. Allah insanlara bol nimet verir. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Bakara Suresi, ayet: 243.)

Bkz. **ÖLÜM.**

Görüldüğü gibi bu ayette, "binlerce insan"ın, "ölüm korkusu"ndan dolayı, "yurtlarından çıktıkları", yine de "ölüm"den kurtulamadıkları, Tanrı kendilerine "ölün!" deyince öldükleri, sonra Tanrı eliyle "yeniden diriltildikleri" bildiriliyor açıkça.

Bu olay nerede, ne zaman ve nasıl olmuştur?

Kur'an yorumlarında değişik açıklamalar ileri sürülmekte:

Fahruddin Râzî'nin de yazdığı gibi kimilerine göre: Olay, İsrailoğullarında, Hezekiel Peygamber döneminde olmuştur: Bir ülke halkı, "tâûn" denen salgın nedeniyle paniğe kapıldı. Kendini "ölüm"le burun buruna görünce ülkesini bırakıp uzaklaştı. Ülkede kalanlar da oldu ve çoğunluğu öldü. Ölümden kurtulanlarsa, hastalığın sarsıntısından kurtulamadılar. Ülkeyi bırakıp kaçmış olanlara bir şey

olmadı. Bunlar, salgın kalkıp temizlenince ülkelerine sağ ve sâlim olarak döndüler. Ülkede kalmış, her nasılsa ölümden kurtulmuş olanlar, bunların durumunu görünce imrendiler. "Bunlar gibi davransaydık, biz de yakalanmaz, hastalığın sıkıntılarını çekmezdik!" dediler. "Tâûn" ikinci kez kendini gösterdi ülkede. İşte o sırada, 30.000 (otuz bin) ya da daha çok insan, ülkesinden uzaklaşmaya yöneldi. Çıktılar. Ülkenin bulunduğu "vâdi"den tam ayrıldıkları sırada, "üstten bir melek, alttan da bir başka melek", o kitleye seslendi: "Ölün!" diye. Ve "öldüler". Çürüdü gövdeleri, kokuştu. Peygamberleri Hezekiel, oradan geçerken bu durumu gördü. Durdu; düşüncelere daldı. O sırada ona "vahiy" geldi, Tanrı'dan: "Bunların dirilmelerini ve benim bunları nasıl dirilteceğimi görmek ister misin?" Peygamber: "Evet!" dedi. Tanrı bildirdi: "Ey kemikler, Tanrı size toplanmanızı buyuruyor!" diye bağırmasını söyledi. Hezekiel bildirildiği gibi kemiklere seslenir seslenmez; kemikler uçuşmaya ve toplanıp üst üste yığılmaya başladılar. Tümü bir aradaydı. Tanrı, Peygamber'e bu kez: "Ey kemikler! Tanrı ete, kana bürünmenizi buyuruyor!" diye bağırmasını bildirdi. Peygamber öyle bağırdı. Kemikler, hemen et ve kandan oluşan giysilerini giyince eski durumlarına geldiler. Ve Tanrı, Hezekiel Peygamber'e üçüncü kez buyruğunu verdi: "Haydi kalkın ayağa. Bu, Tanrı'nın buyruğudur!" diye bağıracaksın! Peygamber bağırdı. Ölenlerin tümü dirilmişti. "Subhaneke Rabbenâ ve Bi hamdike Lâ ilâhe illâ ente" yani "Tanrı'mız, sen eksiklerden uzaksın, överiz seni, senden başka Tanrı yoktur!" diyorlardı. Herkes köyüne, kasabasına dönüyordu artık.

Süddî böyle aktarıyor ve Kur'an yorumlarında da buna yer veriliyor.

Bu anlatılanlar, Bakara Suresi'nin 259. ayetini anımsatıyor. Ayetin Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle:

"Yahut altı üstüne gelmiş bir kasabaya uğrayan kimse gibisini görmedin mi? 'Allah, bunu ölümden sonra nasıl diriltecek?' dedi. Bunun üzerine Allah onu, yüz yıl ölü bıraktı, sonra diriltti. (Dirilince ona:) 'Ne kadar kaldın (burada yatarken)?' dedi. (O da:) 'Bir gün veya bir günden az kaldım!' dedi. (Tanrı kendisine:) 'Hayır! *Yüz yıl kaldın!* Yiyeceğine, içeceğine bak; bozulmamış. Eşeğine bak. Ve hem seni insanlar için bir ibret kılacağız. *Kemiklere bak; onları nasıl birleştirip, sonra onlara (nasıl) et giydiriyoruz!*' dedi. Bu, ona apaçık belli olunca: 'Artık Allah'ın herşeye kadir olduğuna inanmış bulunuyorum!' dedi." (Bakara Suresi, ayet: 259.)

Burada söz konusu olan kişinin "yüz yıl", eşeğiyle birlikte "ölü" olarak kaldığı ve "sonra diriltildiği" bildiriliyor. Ayet için bkz. **CAN, EŞEK, ÖLÜM, ÜZEYİR.**

Bakara Suresi'nin, yorumu üzerinde durduğumuz 243. ayetinin yorumuyla ilgili olarak şu da ileri sürülmekte:

Olay yine Hezekiel Peygamber döneminde geçmekte. Ancak, konu "tâûn" adı verilen hastalık salgını değil; bir savaş (cihad). Ülke halkından, düşmanlarıyla savaşmaları istenmekte, Tanrı'nın buyruğu kendilerine iletilmekte bu konuda. Ama halk, korkaklık göstermekte ve savaşa yanaşmamakta. O sırada Peygamber Tanrı'ya yakarıp bunların cezalandırılmalarını istiyor. Tanrı da: "Ölün!" diye buyuruyor onlara. Tümü ölüyorlar. Ama sonra, Tanrı dirilmelerini istiyor ve diriliyorlar.

Öyle ya da öbür türlü. Ayette ayrıntı yok. Ancak, birilerinin "ölüm korkusu"ndan ülkelerini bıraktıkları, Tanrı'nın kendilerine: "ölün!" dediği, öldükleri ve sonra "diriltildikleri" açıkça bildiriliyor.

Öldürüldükten sonra neden diriltildiler?

Bunu da, Kur'an yorumlarında genellikle verilen ve benimsenen karşılık şudur: "Gerçeği Tanrı bilir. Ama, ölürlerken daha ecelleri tamamlanmamış olabilir. Eğer böyleyse, diriltilmeleri, ecelleri için belirlenen sürenin dolması içindir".

II- KORKUTMAK

A- Korkutma Amacıyla Gönderilenler

1- "Kitaplar"

a) Kur'an

En'âm Suresi, ayet: 92

﴿٩١﴾ وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ
أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ
بِهِ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

Anlamı

İndirdiğimiz bu kitap, mübarektir, kendinden öncekileri onaylayıcıdır. Ve Mekke ve çevresini onunla korkutasın diye gönderilmiştir. Ahirete inananlar, buna da inanırlar ve namazlarını kılmayı da sürdürürler. (En'âm Suresi, ayet: 92.)

Şûrâ Suresi'nin 7. ayetinin anlamıda şöyle:

(Ey Muhammed!) İşte böyle sana Arapça okunan Kur'an vahyettik. Mekke ve çevresini korkutasın diye. Ve geleceğine kuşku bulunmayan toplanma günüyle (Kıyametle, mahşerle) korkutasın diye... İnsanların bir kesimi cennette, bir kesimi çılgın ateşte (cehennemde) olacaklardır. (Şûrâ Suresi, ayet: 7.)

Açıklama

"Mekke" için burada geçen ad, "Ümmü'l-Kurâ"dır. Yani "kentlerin anası" ya da "ana kent".

"Mekke ve çevresi"nin "korkutulmak için hedef" alınması, Kur'an yorumcuları arasında değişik yorumlara, "te'vil"lere yol açmakta. Kur'an'ın ve Peygamber'in, yalnızca "Mekke ve çevresi"ne değil; tüm insanlığa gönderildiği başka ayetlerde bildiriliyorken, burada "Mekke ve çevresi"nin "korkutulması"nın amaç olarak belirtilmesi, üzerinde durulur bir konu olmuştur. Denir ki: "Mekke ve çevresinin korkutulması için gönderilmiş olması, aynı Kur'an'la başka kesimlerin de korkutulmalarına engel değildir. Ayrıca, Mekke'nin çevresi içinde, tüm dünya ülkeleri de bulunmakta.

Meryem Suresi, ayet: 97

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا

Anlamı

Kur'an'ı, Tanrı'dan korkup O'na karşı gelmekten sakınanları müjdelemen ve yanlışta savaşım verip direnen bir toplumu korkutman için senin dilinle indirerek kolaylaştırdık. (Meryem Suresi, ayet: 97.)

Celaleyn Tefsiri'nin de içinde bulunduğu Kur'an yorumlarında, buradaki "inatçı toplum"un, "Mekke toplumu" olduğu belirtilmekte. Yani Mekke toplumunun korkutulmasının burada söz konusu edildiği savunulmakta.

Bkz. KUR'AN, MEKKE, MUHAMMED.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ

Yâsîn Suresi, ayet: 5, 6

Anlamı

Aziz (güçlü) ve Rahîm (acıyan) Tanrı'nın indirmesidir bu. Babaları korkutulmamış ve kendileri aymaz (ğâfil) olan bir toplumu uyarman için gönderilmiştir. (Yâsîn Suresi, ayet: 5, 6.)

"Babaları (yani ataları) korkutulmamış toplum"un "Arap toplumu" olduğu belirtiliyor yorumlarda. "Korkutulmamış" demek, "kendilerine kitap, peygamber gönderilmemiş". İslam Peygamberi ve Kur'an, yalnızca Araplara gönderilmediğinden bu ayetlerin "te'vil"i için de zorunluk görülmekte, söz konusu "toplum"un, Yahudi ve Hıristiyanları da kapsadığını söylemek için uygun yorumlar yapılmakta. Bkz. **KUR'AN, MUHAMMED.**

الم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ
يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ
نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

Secde Suresi, ayet: 1-3

Anlamı

Elif, Lâm, Mîm. Kuşku götürmeyen Kitab, dünyaların (âlemlerin) Tanrı'sı katından indirilmedir. "Onu o (Muhammed) uydurdu!" mu diyorlar? Hayır, o Tanrı'n katından gelme bir gerçektir. Senden önce kendilerine bir korkutucu (peygamber) göndermediği toplumu korkutasın diye Tanrı göndermiştir. Olur ki doğru yolu bulurlar. (Secde Suresi, ayet: 1-3.)

Açıklama

"Tanrı'nın kendilerine daha önce bir korkutucu göndermediği toplum"un hangi toplum olduğunu Kur'an yorumcuları, "Arap toplumudur" diyerek açıklamakta. Yorumcular hemen hemen bu yorumda birleşmekte. Ünlü Taberî de: "Söz konusu toplum"la "Peygamber'in toplumu durumunda olan Kureyş"in anlatıldığı yolundaki görüşü benimser görünüyor. Ancak, yukarıda değinilen sorun yine karşıya çıkıyor: Kur'an yalnızca "Arap toplumu"na, yalnızca "Kureyş"e gönderilmediğine göre, öteki toplumlar bu kapsama nasıl sokulacak? Sorunu çözmek için uygun "te'vil"ler yapılıyor. Ünlü yorumcu Fahruddin Râzî, "Kureyş (Araplar), ümmî (yani okuma yazmaları olmayan ve kendilerine kitap gelmemiş) bir toplumu oluşturuyordu. Onlara, Muhammed Peygamber'den önce hiç bir korkutucu (uyarıcı peygamber) gelmemişti" yolundaki görüş, herkesçe benimsenip aktarılagelen bir görüş olduğu halde bu görüşü kabul etmeme eğiliminde. Bu görüş için: "Beîdun!" yani "doğru olma olasılığı uzak" diyor. Gerekçesini de belirtiyor: "Çünkü onlar da, İbrahim (Peygamber) evladından. Ve İsrailoğullarının peygamberlerinin tümü, amca çocuklarıdır. Tanrı, Adem

zamanından, Muhammed zamanına değin bir toplumu din ve şeriatsiz nasıl bırakır? (...)" Bununla birlikte, gerek Kur'an yorumcuları arasında, gerekse başka din incelemecileri içinde, Râzî'yle aynı görüşü paylaşanların sayısının çok olmadığı söylenebilir. Bkz. **KUR'AN, MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**

"Tanrı'nın kendilerine daha önce bir korkutucu göndermediği toplum"dan söz eden yukarıdaki ayetin, konuya ilişkin sözlerinin hemen hemen aynını içeren bir ayet de, Kasas Suresi'nde yer alıyor: 46. ayet. Anlamıyla birlikte aşağıda sunulacak.

A'râf Suresi, ayet: 1, 2

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ ف۪ي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه۪
وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾

Anlamı

Elif, Lâm, Mîm, Sâd. Sana indirilen bir kitaptır (Kur'an). Öyleyse göğsüne (yüreğine) bir darlık gelmesin. Onunla korkutasın diye indirildi. Ve inanırlara bir öğüt olsun diye. (A'râf Suresi, ayet: 1, 2.)

Bkz. **KUR'AN.** Ayrıca bkz. Kehf Suresi, ayet: 1-4; Ahkaf Suresi, ayet: 12.

b) Öteki "Kitap"lar

A'râf Suresi'nin 154. ayetinin anlamı şöyledir: "Öfkesi dinince Musa levhaları aldı. Onun (Tevrat'ın yazılı bulunduğu) levhalarının bir 'nüsha'sında şu vardı: Bu, *Tanrı'larından korkanlar için* bir kılavuz ve rahmettir". Bkz. **LEVHA, TEVRAT.** Mâide Suresi'nin 46. ayetinde de İncil'in, *Tanrı'dan korkanlara bir kılavuz* ve öğüt olduğu bildiriliyor. Bkz. **İNCİL, İSA, KİTAB EHLİ.**

Tevrat ve İncil'in de içinde bulunduğu tüm "Tanrısal kitap"ların, "Tanrı'dan korkanlar"a seslendiği, "korkutma"yı amaçladığı ve kitaplarını getiren peygamberlerin de tümüyle birer "müjdeci" olmaları yanında birer "korkutucu" oldukları bildirilmekte. İlgili ayetler aşağıda sunulacak.

2- Peygamberler

a) İslam Peygamberi

Mâide Suresi, ayet: 19

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ
رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَٓاءَنَا
مِنْ بَش۪يرٍ وَلَا نَذ۪يرٍ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَش۪يرٌ وَنَذ۪يرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٩﴾

Anlamı

Ey kitab ehli! Peygamberlerin kesilip gönderilmez olduğu dönemin araya gir-

mesi üzerine artık size Peygamberi'miz (Muhammed) geldi. "Bize *müjdeci ve korkutucu* gelmedi!" dersiniz diye... Size; *müjdeci ve korkutucu* geldi artık. Tanrı, her şeye güç yetirendir. (Mâide Suresi, ayet: 19.)

Bkz **KİTAB EHLİ, MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ

A'râf Suresi, ayet: 184

Anlamı

Düşünmüyorlar mı ki arkadaşlarında (Muhammed'de) hiçbir delilik yok. O, yalnızca apaçık bir *korkutucudur* (nezîr). (A'râf Suresi, ayet: 184.)

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ
بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ
يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ
إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

Hûd Suresi, ayet: 12

Anlamı

(Ey Muhammed!) Sana vahyedilenlerin, kimini bırakacaksın belki de. "Ona bir hazine indirilmeli değil miydi, ya da onunla birlikte bir melek bulunup kendini gösterseydi uygun olmaz mıydı?" demelerinden dolayı yüreğin daralmakta. Oysa sen *yalnızca bir korkutucusun.* Tanrı'dır her şeye vekil olan. (Hûd Suresi, ayet: 12.)

Açıklama

Aslında "korkutma" demek olan "inzâr" ve "korkutucu" demek olan "nezîr", kimi çevirenlerce ve bu arada Diyanet çevirisinde, "uyarma" ve "uyarıcı" diye karşılanmakta. Bu sözcüklerin birincisine "uyarma", ikincisine "uyarıcı" anlamının verilmesi uygun olabilir. Ama bu sözcüklerin anlamında asıl ağırlıklı olan "korkutma" anlamıdır, "korkutuculuk"tur. "Uyarma", daha çok "ikâz"ın ve "ikâz"la eş anlamlı sözcüklerin karşılığıdır. Bununla birlikte "inzâr" ve aynı kökten gelen başka sözcüklerde "uyarma, uyarı" anlamı hiç yoktur da denemez. Kısacası: "İnzâr", "korkutma" anlamını içerir ve yukarıdaki çevirilerde de ona uygun anlam verilmiştir. Bu "korkutma"da, "uyarma" amacı görüldüğü için, "uyarı" anlamının verilmesi çok yanlış sayılmayabilir.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ
وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا

Kasas Suresi, ayet: 44-46

عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذ۪يرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Musa'ya hükmümüzü bildirdiğimiz zaman, sen batı yönünde, Musa'yı bekleyenler arasında değildin. Onu görenler arasında da yoktun. Ama biz nice nesiller var etmiştik. Üzerlerinden yıllar geçti. Ey Muhammed! Sen Medyen halkı arasında bulunup onlara ayetlerimizi okumuyordun. Fakat o haberleri sana gönderen biziz. Sen, Musa'ya hitâbettiğimiz zaman, Tûr'un yanında da değildin. *Senden önce kendilerine uyarıcı (nezîr) gelmeyen bir milleti uyarman için, Rabb'inden bir rahmet olarak gönderildin.* Belki düşünürler. (Kasas Suresi, ayet: 44-46.)

Açıklama

Bu ayetlerde şunlar anlatılmakta:

(Ey Muhammed!)

• Uyarıları yöneltirken Kur'an'dan okuduğun ve anlattığın geçmiş olayları sana bildiren, Tanrı'dır. Yoksa nasıl bilebilirdin? Olayların geçtiği zamanlarda yaşamış ve olaylara tanık olmuş değilsin ki..!

• Sen öyle bir topluma "korkutucu olarak gönderildin ki, onlara daha önce Tanrı bir korkutucu göndermemişti. Senin gönderilmen, Tanrı'ndan o insanlara bir iyiliktir (rahmet). Sen de başlıbaşına bir "rahmet"sin.

"Daha önce, Tanrı'nın, kendilerine bir korkutucu göndermediği" bildirilen "toplum"un hangi toplum olabileceği üzerinde durulurken, Kur'an yorumlarında genellikle kabul edilen görüşe göre, söz konusu toplum, Arap toplumudur. Bir çok tefsirde, bu arada Taberî tefsirinde, açıkça "Arap toplumudur!" denmekte.

Ne var ki, İslam Peygamberi'nin, yalnızca Arapların Peygamberi olmaması karşısında, çözümünün yorumcuları epeyce uğraştırdığı görülen bir sorun ortaya çıkmakta. Bu sorun, "te'vil"lerle çözülmekte. Bkz. **KUR'AN, MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.** İslam Peygamberi'nin "korkutuculuk" niteliğinden söz eden öteki ayetler için özellikle bkz. **CEHENNEM, CENNET, DİN, KİTAB EHLİ, KUR'AN, MUHAMMED, PEYGAMBERLİK, VAHY.** Ayrıca aşağıdakilerle de karşılaştırınız.

b) Öteki Peygamberler

Fâtır Suresi, ayet: 24

وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا ف۪يهَا نَذ۪يرٌ ﴿٢٤﴾

Anlamı

İçinde "korkutucu" (nezîr) bulunmadık hiçbir "ümmet" (toplum) olmamıştır. (Fâtır Suresi, ayet: 24.)

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ
مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ
وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ
مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى
تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ
لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

Nisâ Suresi, ayet: 163-165

Anlamı

Kuşku yok ki sana vahyettik. Tıpkı Nuh'a, ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Hârûn'a, Süleyman'a vahyettiğimiz gibi. Davud'a da Zebûr'u vermiştik. Gönderdiğimiz peygamberlerden kimilerinin öykülerini sana anlattık daha önce. Kimilerinin öyküleriniyse anlatmadık. Tanrı, Musa'yla bir konuşma yapıp konuştu gerçekten. Birer müjdeci (mübeşşirin) ve birer *korkutucu* (münzirîn) olarak peygamberleri gönderdik ki, insanların Tanrı'ya karşı ileri sürebilecekleri kanıt türünden bir diyecekleri olmasın peygamberlerden sonra. Kuşku yok ki Tanrı güçlüdür ve hikmetlidir. (Nisâ Suresi, ayet: 163-165.)

Açıklama

Görüldüğü gibi peygamberler için burada iki nitelik belirtilmekte: "Müjdecilik" ve "korkutuculuk". İleride anlamlarıyla birlikte sunulacak ayetlerden de anlaşılacağı gibi, dinde ve İslam'da, iki şey son derece önemlidir: "Korku" ve "umut". "Müjdelemek", örneğin "cennet müjdesi"ni vermek, "umut" vermeye yöneliktir. "Cehennem korkusu"nu vermekse "korkutma"ya yöneliktir. Peygamberler bu iki şeyi, umudu ve korkuyu dengeli biçimde insanlara aşılamakla görevli bulunmaktalar. Peygamberlerin, kendilerine verilen görevle insanlara gönderilmesinin gerekçesi de açıklanıyor: Eğer peygamberler gelmemiş olsalardı, insanların, Tanrı'ya diyecekleri olacaktı: "Ulu Tanrı! Bize buyruklarını ve yasaklarını bildirseydin, biz ona göre davranırdık. Neden korkmamız gerektiğini, buyruklarına uyduğumuz zaman yararımızın ve alacağımız karşılığın ne olacağını bilseydik, senin hoşnut olduğun yoldan giderdik elbette" gibi...

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ

En'âm Suresi, ayet: 48; Kehf Suresi, ayet: 56

Anlamı

Peygamberleri başka nitelikte değil; yalnızca birer müjdeci ve birer *korkutucu* olarak gönderiyoruz... (En'âm Suresi, ayet: 48; Kehf Suresi, ayet: 56.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **PEYGAMBERLİK, VAHY, TANRI.** Ayrıca bkz. **CEHENNEM, CENNET, DİLEMEK, DİN, GÖK, KIYAMET.**

B- Korkutmanın Etkisi

1- İnanmazlar Üzerindeki Etkisi

İsrâ Suresi, ayet: 59, 60

وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ
وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ
إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ
الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا

Anlamı

Bizim mucizeler göndermemize; öncekilerin, onları yalan saymış olmalarından başka bir neden engel olmadı. Semûd toplumuna da dişi deve vermiştik aydınlatıcı olarak. Ona yazık ettiler. Biz mucizeleri, yalnızca ***korkutmak için göndeririz.*** Anımsa ki sana: "Senin Tanrı'n, kuşkusuz, insanları kuşatmıştır". demiştik. Sana gösterdiğimiz rü'ya'yı, insanları sınamak için gösterdik yalnızca. Kur'an'daki lanetli ağaç da sınamaya yöneliktir. İnsanları ***korkutuyoruz; ama bu, onların azgınlıklarını büyük çapta artırmaya*** *yarıyor, başka değil.* (İsrâ Suresi, ayet: 59, 60.)

Bu ayetlerin Diyanet çevirisindeki anlamı da şöyle:

Bizi, mucize göndermekten alıkoyan, ancak, öncekilerin, onları yalanlamış olmalarıdır. Semûd milletine, göz göre göre bir dişi deve vermiştik de, ona zulmetmişlerdi. Oysa biz, mucizeleri, *yalnız korkutmak için* göndeririz. Sana: "Rabb'in, şüphesiz, insanları kuşatmıştır!" demiştik. Sana gösterdiğimiz rü'ya ile ve Kur'an'da lanetlenmiş ağaçla sadece, insanları denedik. *Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlara büyük taşkınlık vermekten başka bir şeye yaramıyor.* (İsrâ Suresi, ayet: 59, 60.)

Açıklama

İçinde Fahruddin Râzî'nin de bulunduğu Kur'an yorumcuları, bu ayetlerle şunların anlatıldığını savunmaktalar:

Tanrı'nın, insanlara "mucize" göndermesindeki amaç, olabileceklerin korkusunu vererek doğru yola gelmelerini sağlamaktır. Tanrı'nın yasası odur ki, korkutmaya dayalı "mucize" gönderildikten sonra, insanlar kesinlikle yola gelmelidirler, yola gelmezlerse, kesinlikle yok edici bir felaketin kucağına düşerler. Yani Tanrı bir anlamda şunu belirtmekte: "Ey insanlar, size mucizeyi bir koşulla gönderiyorum:

İnanacaksınız. Eğer mucizeyi görüp durduktan sonra da inanmayacak olursanız, kökünüzü kuruturum (isti'sâl)!" "Muhammed ümmeti" için "kökün kurutulması" biçiminde bir felaket olamayacağından, "mucize"ler gönderilmesi uygun olmamıştır. Çünkü mucizeler gönderilseydi, "öncekiler" gibi, "yalan sayma" yoluna gidilecekti yine. O zaman da "Muhammed ümmeti"nin de "kökünü kurutmak" gerekecekti.

Deneyimlerle ortaya konmuştur ki, insanlar, "yalan sayma"ya, "kâfirlik" yoluna eğilimlidirler. Tanrı inanmazları sürekli *korkutmakta.* Ancak, tüm korkutmalar, "onların azgınlıklarını büyük çapta artırmaya yaramakta" sadece. Böyle olunca da yeni "mucize" göndermeye gerek yok.

"Mucize" konusundaki ayetler için bkz. **MUCİZE, PEYGAMBERLİK.** Ayrıca Kur'an'da adı geçen peygamberlerin adlarına bakınız.

Burada geçen "dişi" deve için bkz. **DEVE, SÂLİH, SEMÛD.** Ayrıca bkz. **MUCİZE.**

"Kur'an'da lanetlenmiş ağaç" konusunda, Kur'an yorumlarında değişik görüşler bulunmakla birlikte, genellikle kabul edilen görüş odur ki, bu ağaç, cehennemdeki "Zakkum" ağacıdır. Bkz. **AĞAÇ, ZAKKUM.**

Burada sözü edilen "rü'ya" konusundaki yorumlar da değişiktir. Ama, bu konudaki görüşler içinde de genellikle kabul edilen şudur: "İnsanları sınamak için Peygamber'e gösterildiği bildirilen rü'ya, isra ve mirac mucizesidir. İlgili ayetler için bkz. **İSRÂ, MİRAC, MUCİZE.**

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ
لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ
إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾

Fâtır Suresi, ayet: 42

Anlamı

Kendilerine bir korkutucu gelirse, toplumlar içinde doğru yola, en çok bağlı toplumlardan biri olacaklarına tüm güçleriyle andiçerler. Ama ne zaman ki bir korkutucu geldi onlara; o, onlarda yalnızca nefretleri artırdı. (Fâtır Suresi, ayet: 42.)

Kur'an yorumlarında, "kendilerine bir korkutucu (yani peygamber) gelirse, toplumlar içinde doğru yola en çok bağlı bulunan toplumlardan biri olacaklarına bütün güçleriyle andiçtikleri"nden, sonra da "nefret edip" kaçtıklarından söz edilenlerin, "Mekke putataparları" oldukları belirtilmekte.

Demek ki burada da, "korkutma"nın, inanmazların "nefret"lerini artırmaktan başka bir şeyi sonuçlandırmadığı anlatılmakta.

Bkz. **KUR'AN.** Ayrıca bkz. Mâide Suresi, ayet: 64, 68; İsrâ Suresi, ayet: 41, 82.

Kamer Suresi'nin 9-43. ayetlerinin Diyanet çevirisindeki anlamları şöyle:

"Bu putperestlerden önce Nuh milleti de yalanlamış, kulumuzu yalanlayarak: 'Delidir!' demişlerdi. Yolunu kesmişlerdi. O da: 'Ben yenildim, bana yardım et!' diye Rabb'ine yalvarmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını boşanan sularla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. Her iki su, belirtilen bir ölçüye göre birleşti. Onu, tahtadan yapılmış, mıhla çakılmış bir gemiye bindirdik. İnkâr edilmiş olan Nuh'a mükâfat olarak verdiğimiz gemi, nezâretimiz altında yüzüyordu. Andolsun ki biz o gemiyi, bir ibret olarak bıraktık. Öğüt alan yok mudur? Benim

azabım ve *uyarmam* nasılmış? Andolsun ki Kur'an'ı öğüt olsun diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur? Âd milleti peygamberlerini yalanlamıştı. Benim azabım ve *uyarmam* nasılmış? Nitekim o uğursuz günde, üzerlerine, insanları sökülmüş hurma kütüğü gibi kopararak yere seren, dondurucu bir rüzgârı devamlı olarak gönderdik. Benim azabım ve *uyarmam* nasılmış? Andolsun ki Kur'an'ı öğüt olsun diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur? Semûd milleti, *uyaran* peygamberleri yalanladı. "İçimizden bir insana mı uyacağız? O zaman biz sapıklık ve delilik etmiş oluruz! Kitap, aramızda ona mi verilmiş? Hayır, o pek yalancı ve şımarığın biridir.' dediler. Yarın, kimin yalancı ve şımarık olduğunu bileceklerdir. Doğrusu onları denemek üzere dişi deveyi gönderen biziz. Sâlih'e şöyle demiştik 'Onları gözetle ve sabret! Onlara, herkese, sıralarına göre, suyun aralarında pay edilmiş olduğunu söyle!' Ama bir arkadaşlarını çağırdılar. O da kılıcını alarak deveyi kesti. Benim azabım ve *uyarmam* nasılmış? Nitekim üzerlerine bir çığlık gönderdik de, ağılcıların kullandığı kurumuş ot gibi oldular. Andolsun ki Kur'an'ı öğüt olsun diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur? Lut milleti, *uyaran* peygamberleri yalanladı. Biz de üzerlerine taş yağdıran bir rüzgâr gönderdik. Ancak, Lut'un taraftarlarını, katımızdan bir nimet olarak seher vakti kurtardık. Şükredene işte böyle mükâfat veririz. Lut, andolsun ki onları, bizim yakalamamızla *uyarmıştı. Ama onlar, uyarmaları şüpheyle karşılayarak dinlemediler.* Andolsun ki onlar Lut'un konukları olan melekleri elde etmeye kalkıştılar. Bunun üzerine gözlerini kör ettik. '*Azabımı ve uyarmalarımı dinlememenin sonucunu tadın!*' dedik. Andolsun ki sabah erken, önü alınmaz bir azab başlarına geldi. 'Azabımı ve *uyarılarımı* dinlememenin sonucunu tadın!' dedik. Andolsun ki Kur'an'ı öğüt olsun diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur? Andolsun ki Firavun erkânına *uyaranlar* geldi. *Mucizelerimizin hepsini yalanladılar.* Bunun üzerine onları güç ve kuvvet sahibi olana yakışır bir şekilde yakaladık. Ey Mekke putperestleri! Sizin inkârcılarınız bunlardan daha mı üstündür? Yoksa kitaplarda size sorumsuzluk belgesi mi var?!"

Açıklama

Diyanet'inkinden alınan bu çeviride geçen "uyaran" sözcükleri "nezîr", "uyarmalar" ve "uyaranlar" sözcükleri de "nüzür" karşılığı olarak yer almıştır. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, bu sözcüklerin asıl anlamında "korkutma" vardır. Yani asıl anlamlarına göre çevirmek gerekirse, buradaki sözcüklerin anlamları için: "*Korkutucu*", "*korkutmalar*", "*korkutucular*" demek gerekir.

Yukarıdaki ayetlerde, "daha önceki toplumlar"da, bu toplumlara yöneltilen "korkutmalar"ın yarar sağlamadığı, inanmazların inanmamakta direndikleri, o yüzden her bir toplumun bir ceza türüyle cezalandırılıp yok edildikleri anlatılmakta. Ve Mekke putataparlarına da aynı "korkutma" yöneltilmekte. Ancak, yine ayetlerde belirtilen o ki, korkutmalar, Mekke putataparları üzerinde de olumlu sonuç verecek bir etki oluşturmuş bulunmamakta.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

Bakara Suresi,
ayet: 6, 7

Anlamı

Kuşku yok ki, *kâfirleri* (*inanmazları*), *korkutsan da korkutmasan da birdir*; inanmazlar. Tanrı onların yüreklerini (inanç yeteneklerini) ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinde de perde vardır. Ve büyük azab onlar içindir. (Bakara Suresi, ayet: 6, 7.)

2- Korkutmanın, İnanırlar Üzerindeki Etkisi

"Yalnızca Korkanlar, Korkutulabilirler":

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾
إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ
بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 10, 11

Anlamı

(Ey Muhammed!) Onları korkutsan da, korkutmasan da birdir; inanmazlar. Sen yalnızca, öğüde (Kur'an'a) uyan ve görmediği *halde Rahman'dan* (*Tanrı'dan*) *korkan kimseleri korkutabilirsin.* Bu tür kimseyi, Tanrı'nın bağışlaması ve vereceği değerli karşılıkla müjdele! (Yâsîn Suresi, ayet: 10, 11.)

إِنَّمَا تُنذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَمَن
تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

Fâtır Suresi, ayet: 18

Anlamı

Sen yalnızca, görmedikleri halde *Tanrı'larından korkanları,* namaz kılanları *korkutabilirsin.* Arınan kimse, kendi yararına arınmış olur. Varış, Tanrı'yadır. (Fâtır Suresi, ayet: 18.)

﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَا
﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَىٰهَا ﴿٤٥﴾

Naziat Suresi, ayet: 42-45

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Senden Kıyametin ne zaman gelip çatacağını sorarlar. Onun zamanını bildirmek senin neyine? Onun bilgisi Rabb'ine aittir. *Sen sadece Kıyametten korkanı uyaransın.* (Naziat Suresi, ayet: 42-45.)

Nâziât Suresi, ayet: 26

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ

Anlamı

Doğrusu, bunda, Allah'tan korkan kimseye, ders vardır. (Nâziât Suresi, ayet: 26.)

Tâhâ Suresi, ayet: 1-4

طٰهٰ ﴿١﴾ مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً
لِمَنْ يَخْشٰى ﴿٣﴾ تَنْز۪يلاً مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Tâ-Hâ. Ey Muhammed! Kur'an'ı sana, sıkıntıya düşesin diye değil; ancak Allah'tan *korkanlara* bir öğüt ve yeri ve yüce gökleri yaratanın katından bir kitap olarak indirdik. (Tâhâ Suresi, ayet: 1-4.)

A'lâ Suresi, ayet: 9-11

فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقٰى

Anlamı (Diyanet'in)

Faydalı olacaksa insanlara öğüt ver. *Allah'tan korkan* öğüt alacaktır. Bedbaht olan ondan kaçacaktır. (A'lâ Suresi, ayet: 9-11.)

Zümer Suresi'nin 22 ve 23. ayetlerinin Diyanet çevirisindeki anlamları şöyle:

"Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa, o, Rabb'i katından bir nûr üzre olmaz mı? Kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun. İşte bunlar, apaçık sapıklıktadırlar. Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve mükerreren gelen Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. *Rabblerinden korkanların,* bu kitaptan tüyleri ürperir. Sonra Allah'ı anmakla hem dilleri ve hem de kalpleri sükûna kavuşur. İşte bu kitap, Allah'ın doğruluk rehberidir. Onunla istediğini doğru yola eriştirir. Allah kimi de saptırırsa, artık ona yol gösteren bulunmaz."

Kaf Suresi, ayet: 45

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ
وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَع۪يدِ ﴿٤٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Onların dediklerini biz daha iyi biliriz. Ey Muhammed! Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Söz verdiğim günden *korkanlara* Kur'an'la öğüt ver. (Kaf Suresi, ayet: 45.)

Mâide Suresi, ayet: 94

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ
تَنَالُهُٓ اَيْد۪يكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدٰى
بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! *Gıyâbında kendisinden kimin korktuğunu ortaya koymak için,* elinizin ve mızraklarınızın ulaştığı avdan bir şeyle, andolsun ki Allah sizi dener. Bundan sonra kim haddini aşarsa, ona elem verici azab vardır. (Mâide Suresi, ayet: 94.)

Bkz. **AV, HACC.**

En'âm Suresi'nin 51. ayetinin anlamı şöyle:

"Tanrı'larının huzurunda toplanmaktan (toplanacakları Kıyamet gününden) *korkanları korkut sen*! Onların, Tanrı'nın dışında ne bir dostları, ne de bir aracı yardımcıları vardır. Olur ki korkup Tanrı'ya karşı gelmekten sakınırlar."

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِع۪ينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِض۪ينَ ﴿٤٩﴾ كَاَنَّهُمْ
حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُر۪يدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفاً
مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّٓا اِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَٓاءَ ذَكَرَهُ
﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

Müddessir Suresi, ayet: 48-56

Anlamı

Artık onlara (cehennemlik kâfirlere) şefaatçilerin şefaati bir yarar sağlamaz. Öyleyse bunlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?! Arslanlardan ürküp kaçan birer yabanıl eşektirler sanki. Hayır! Onlardan her biri, kendilerine açılmış sayfalar verilsin isterler. Hayır, işin gerçeği: *Ahiretten korkmazlar.* (Düşündükleri gibi) değil: Kuşku yok ki bu Kur'an, bir öğüttür. Dileyen kimse öğüt alır. Tanrı dilemedikçe de öğüt alamazlar. Tanrı'dır korkulmaya değer olan. Bağışlayabilecek olan da... (Müddessir Suresi, ayet: 48-56.)

Bkz. **KUR'AN, ŞEFAAT, TANRI.**

C- Dünyada Korkmaları İstenen İnsanlar İçin Neler Olabilir (İnsanların Başlarına Neler Gelebilir)?

1- "Ahiret" Yönünden

Bkz. **AHİRET, CEHENNEM, KIYAMET.**

2- Dünya Yaşamındayken

"Korkmayanların bir güvenceleri mi var?"

اَفَاَمِنَ الَّذ۪ينَ مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ
اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ ف۪ي
تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِز۪ينَ ﴿٤٦﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ فَاِنَّ رَبَّكُمْ
لَرَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿٤٧﴾

Nahl Suresi, ayet: 45-47

Anlamı (Diyanet'in)

Kötü işler düzenleyenler, *Allah'ın kendilerini yere batırmasından,* yahut fark etmedikleri *bir yerden onlara azabın gelmesinden* güvende midirler? Veya hareket halindeyken –ki, Allah'ı aciz bırakamazlar– ya da yok olmak endişesindeyken onlara *azabın gelmesinden* güvende midirler? Doğrusu Rabb'in, şefkâtlidir, merhametlidir. (Nahl Suresi, ayet: 45-47.)

A'râf Suresi, ayet: 96-99

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا
وَهُمْ نَٓائِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا
ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ
مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer kasabaların halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik. Ama yalanladılar. Bu yüzden onları, yaptıklarına karşılık yakalayıverdik. Kasabaların halkı geceleyin *uyurlarken onlara vereceğimiz baskından güvende miydiler*? Yahut kasabaların halkı, kuşluk vakti *eğlenirlerken vereceğimiz baskından* güvende miydiler? Onlar, *Allah'ın düzeninden* güvende miydiler? *Allah'ın düzeninden ancak, mahvolacak millet güvende olur.* (A'râf Suresi, ayet: 96-99.)

Açıklama

"Kasabaların halkı" diye dilimize çevrilen "ehlü'l-kurâ" ile anlatılanlar; "geçmişte peygamberlerine inanmayanlar, korkutulup uyarıldıkları konuları dikkate almayan ve o yüzden yok edilen toplumlar"dır. Bkz. **ÂKIBET**.

Yusuf Suresi, ayet: 107

اَفَاَمِنُوا اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah tarafından onları kuşatacak *bir azaba uğramalarından* veya farkına varmadan, *Kıyamet saatinin ansızın gelmesinden güvende midirler*? (Yusuf Suresi, ayet: 107.)

İsrâ Suresi'nin 67-69. ayetlerinin Diyanet çevirisindeki anlamları şöyle:

"Denizde bir sıkıntıya düştüğünüz zaman, Allah'tan başka yalvardıklarınız kaybolup gider. Fakat O sizi karaya çıkararak kurtarınca yüzçevirirsiniz. Zaten insan pek nankördür. O'nun karada da *sizi yere batırmasından* veya *başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz*? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız? Yoksa *sizi tekrar denize döndürüp üzerinize ortalığı yıkan bir fırtına gönderip,* inkârlarınızdan ötürü *sizi suda boğmasından* güvende misiniz. O zaman bize soru soracak kimse de bulamazsınız."

ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاۤءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِىَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ
مَنْ فِى السَّمَاۤءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

Mülk Suresi, ayet: 16, 17

Anlamı (Diyanet'in)

Gökte Olan'ın sizi yerin dibine geçirmesinden güvende misiniz? O zaman yer, sarsıldıkça sarsılır. *Gökte Olan'ın başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz*? Benim *uyarmamın* nasıl olduğunu yakında bileceksiniz. (Mülk Suresi, ayet: 16, 17.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetler, insanların, "başlarına gelebilecekler"e karşı "hiçbir zaman güvende olmadıkları"nı anlatmakta ve uyarmakta. Kısacası: "Her an, korkmalısınız!" demek istenmekte. "Korkanlar, Tanrı'nın buyruklarını tutarlar ve yasaklarından sakınırlar."

Ancak, bu "korkutmalar"ın, yalnızca "inanırlar" ve "Tanrı'dan korkanlar" üzerinde etkili oldukları, inanmazlarıysa etkilemediği sık sık yinelenmekte. İnanmazların "yürekleri mühürlüdür", onların ne korkmaları, ne de "doğru yola gelmeleri" beklenir.

III- KORKU VE UMUT

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذٖينَ اِذَا
ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَا اُخْفِىَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَاۤءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

Secde Suresi, ayet: 15-17

Anlamı (Diyanet'in)

Ayetlerimize ancak; kendilerine hatırlatıldığı zaman, secdeye kapananlar, büyüklük taslamayarak, Rabb'lerini överek yücelten, çok ibadet etmekten

vücutları yataklarından uzak kalanlar, ***korkarak** ve **umarak*** Rabb'lerine yalvaran, verdiğimiz rızıklardan sarfedenler inanır. Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan *müjdeyi* kimse bilemez. (Secde Suresi, ayet: 15-17.)

Bkz. SECDE, TESBİH.

A'râf Suresi, ayet: 56

وَلَا تُفْسِدُوا فِي
الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ
رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ٥٦

Anlamı

Düzeltilip iyileştirildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. Ve O'na ***korkuyla** ve **umutla*** dua edin. Kuşku yok ki Tanrı'nın "rahmet"i (acıması) iyilikçilere yakındır. (A'râf Suresi, ayet: 56.)

Ra'd Suresi, ayet: 12

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ١٢

Anlamı (Diyanet'in)

Korku** ve **ümide düşürmek için, size şimşeği gösteren, yağmurla yüklü bulutları meydana getiren, O'dur. (Ra'd Suresi, ayet: 12.)

Açıklama

Daha önce de değinildiği gibi, "korku ve umut", Kur'an'da ve İslam'ın bütünü içinde son derece önemlidir. İkisinin birden bulunması istenmekte. "Korku" tümüyle yok olduğunda, "kelâm"cıların özel diliyle "emniyet" doğar ki, bu; yine kelâmcılarca "küfür" (kâfirlik) sayılmakta. Buradaki "emniyet", kişinin "hiçbir kaygı duymadan kendini serbest görmesi"dir. "Umud"un yokluğuysa "Tanrı'dan umut kesmek"tir ki, bu da "küfür" sayılmakta. Bir hadiste, "inanır kişinin, korkuyla umut arasında bulunduğu" bildirilmekte. Yani kişi, eğer "korkuyla umut arasındaysa inanırdır". Bunlardan biri eksik olana "inanır" (mümin) denmez. "Cehennem" korku, "cennet"se "umut" temeline dayanır. İnanırlara, biriyle "korku", öbürüyle de "umut" verilir. Ve bu dengenin bozulmamasına sürekli özen gösterilir.

"Korku ve umut" konusuna ilişkin ayetler ve yorumları için bkz. DUA, UMUT.

Özet

"*Korku*", temel öğelerden biridir. O nedenle, Kur'an ayetlerinde, korkuya korkutmaya geniş çapta yer verildiği görülmekte. Tanrı, kullarının, kendinden ve "azab"ından korkmalarını istemekte. Kendisinden ve vereceği cezalardan korkmayanlara neler yapabileceğini de açık açık bildirmekte. Böylece uyarmakta. Ancak, "uyarı"ları da, yalnızca "kendinden korkanlar"ın dikkate aldıklarını, inanmazlarınsa hiç kulak asmadıklarını yine açık biçimde belirtmekte.

➤KÖLE

Özgür (hürr, hürre) olmayan, mülk sayılan, alınıp satılabilen dişi (câriye) ve erkek insan."

Kur'an'da "dişi köle" (câriye) karşılığında geçen sözcükler için bkz. **CÂRİYE.**

"Erkek köle" karşılığında geçen sözcükler:

"*Abd*":
Bakara Suresi, ayet : 178 (iki kez), 221
Nahl Suresi, ayet : 75
Nûr Suresi, ayet : 32

"Rakabe":
Nisâ Suresi, ayet : 92 (üç kez)
Mâide Suresi, ayet : 89
Mücadele Suresi, ayet : 3
Beled Suresi, ayet : 13

"Rikâb" ("rakabe"nin çoğulu):
Bakara Suresi, ayet : 177
Tevbe Suresi, ayet : 60

"Milku'l-yemin" (sağ elin satın aldığı, sahip olduğu):
Nûr Suresi, ayet : 31, 33, 58
Rûm Suresi, ayet : 28
Ahzâb Suresi, ayet : 55

"Memlûk":
Nahl Suresi, ayet : 75

A- Hukukta Köle
1- Kısasta

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ
فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ
ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 178

Anlamı

Ey inanırlar! Öldürülenler konusunda size "kısas" yazıldı (farz kılındı): Özgür insan karşılığında özgür insan, *köle* karşılığında *köle,* dişi (kadın, kız) karşılığında dişi (öldürülür.) Öldüren, ölenin kardeşince bağışlanmışsa herhangi biçimde; o zaman "örf"e uymak ve bağışlayana bir iyilikte bulunmak gerekir. Bu, Tanrı'nızın size yeğnileştirmesi ve acımasıdır. Bundan sonra kim ileri giderse, onun için acıtıcı azap vardır. (Bakara Suresi, ayet: 178.)

Açıklama

"Özgür" insan, özgür insanı öldürdüğünde, öldürdüğünün karşılığında kendisi de öldürülür. Eğer, öldürülenin "veli"since "bağışlanmamış"sa. "Bağışlanmışsa", gerekli olan "diyet"tir. Yani belirli bir maddi karşılık, "kurtulmalık". Diyet, "veli"ye ödenir. "Köle", köleyi öldürürse, yine "bağışlanma" söz konusu değilse öldürülür. "Dişi" dişiyi öldürürse durum yine öyle: "Bağışlanma" yoksa öldürülür, varsa "diyet" gerekir.

Köle, özgür insanı öldürürse, hüküm aynı: "Bağışlanma" yoksa öldürülür, varsa kölenin sahibi, öldürülen insanın "veli"sine "diyet" öder.

Dişinin, yani kadının erkeği, erkeğin dişiyi öldürmesi de aynı hükme bağlı: Öldüren, "kısas" olarak öldürülür. Eğer bağışlanma yoksa. Varsa, gerekli olan, "diyet"tir.

Yukarıdaki hükümler, İslam hukukunda, mezhepler arasında tartışmasız.

Ancak; öldüren, "özgür insan"sa, öldürülen de "köle"yse, özgür kişi, köleyi öldürdü diye karşılığında öldürülecek mi?

Hanefî Mezhebi'nce: "Evet!". Köleyi öldüren, özgür bile olsa, eğer bağışlanmamışsa "kısas" olarak öldürülür.

Şâfiî Mezhebi'nce: "Hayır!". Özgür bir insan, öldürdüğü kölenin karşılığında öldürülmez. Çünkü ayette: "Özgür insan karşılığında özgür insan, köle karşılığında köle..." denerek açıkça ayrım yapılmıştır. Köle, özgür insanı öldürdüğünde, daha aşağı derece olduğu için öldürülür. Yani köle karşılığında köle öldürüldüğüne göre, özgür insanı öldüren kölenin de onun karşılığında ölürülmesi doğaldır. Ama bunun tersi doğal değildir. Yani özgür insan, köleyi öldürdüğünde, daha üst derecede olan kimse, daha aşağı derecede olan kimseyi öldürmüş oluyor. Ayetin hükmüne göre de bundan dolayı, öldüren kimsenin "kısas" olarak öldürülmesi gerekmez.

Hanefî Mezhebi'yse, görüşünü, Mâide Suresi'nin 45. ayetine dayandırarak açıklar önce: Bu ayette: "Ve Tevrat'ta, onlara (Yahudilere): cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş, yaraya yara olacak biçimde 'kısas' yazdık..." diye açıklanırken, "özgür olan, olmayan" diye ayırt edilmemekte. Öyleyse, köleyi öldüren insan "özgür" kişi bile olsa "cana can" hükmünü yerine getirmek için "kısas" uygulanır ve o kişi öldürülür. Ama, öldürülenin "veli"siyle kölenin sahibi anlaşırlar ve konuya ilişkin bir bağışlama gerçekleşirse, "kısas" kalkar. Yerine "diyet" olur.

Bununla birlikte, Hanefî Mezhebi'nce de benimsenen şu görüş, tartışmasız:

"Eğer köleyi öldüren, kölenin sahibiyse, o kişiye 'kısas" uygulanmaz. Yani öldüren kişi, bağışlanmamış bile olsa öldürülmez." Çünkü, "köle" onun malıdır. Bu kişinin "keffâret" ödemesi de söz konusu değildir. Çocuğunu, ya da torununu öldüren, baba, dede de bu "hüküm" kapsamında görülmekte. Bu görüş, İslam hukukunda, en başta şu anlamdaki hadise dayandırılarak açıklanmakta: "Valid (baba, dede), öldürdüğü 'veled'i (çocuğu, torunu) karşılığında kısas uygulamasıyla öldürülmez" ("La yukâdu'l-vâlidu bi veledihi"). (Bkz. "Dürer", İstanbul, H. 1317, c. 2, s. 91.) "Baba"nın, "dede"nin "kısas" uygulamasıyla öldürülmeleri söz konusu olmayınca, "efendi"nin, "mal"ı olan "köle"yi öldürdü diye öldürülmesi hiç söz konusu olmamakta İslam hukukunda. "Öldürme"nin "günah"ı, ayrı bir konudur.

"Köle"nin, sahibi eliyle öldürülmesi durumunda ne gerekeceği konusunda, Tevrat'ta da yer verildiği görülür. Bir bölümünde aynen şöyle denir:

"Eğer bir adam kölesine yahut câriyesine değnekle vurur ve köle, câriye, onun eli altında ölürse, o, mutlaka cezalandırılacaktır. Ancak bir, yahut iki gün yaşarsa, (vuran kimse) cezalandırılmayacaktır. Çünkü o köle, câriye; onun (vuranın, dövenin) *kendi malıdır.*" (Bkz. Tevrat, Çıkış, 21:20.)

Demek ki, eldeki Tevrat'ta yer alan bu hükme göre; sahibi, köleyi dövdüğünde, köle bu dövülme nedeniyle bir ya da iki gün yaşamadan ölürse o kişi cezalandırılır. Ama köle bir ya da iki gün yaşadıktan sonra ölürse, o dövülme nedeniyle ölmüş olsa bile döven sahibi cezalandırılmaz. Çünkü, köle, onun kendi malıdır.

Tevrat'ta, dövdüğü kölesi, "elinin altında" ölen kişinin nasıl "cezalandırılacağı" açıklanmamakta. Ancak, belli olan şu ki, bundan dolayı verilmesi söz konusu ceza, "ölüm cezası" değildir.

2- "Keffaret"te Köle

a) Adam Öldürmede Hüküm Keffaretse, En Başta Gerekli Olan: Köle Azad Etmek

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
اِلٰٓى اَهْلِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ
عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ
وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ م۪يثَاقٌ
فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِه۪ وَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ
لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ
وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿٩٢﴾

Nisâ Suresi, ayet: 92

Anlamı (Diyanet'in)

Bir mü'minin diğer bir mü'mini, yanlış dışında öldürmesi; asla caiz değildir. Bir mü'mini yanlışlıkla öldürenin, *bir mü'min köleyi azad etmesi* ve öldürülenin ailesi bağışlamadıkça, ona diyet ödemesi gerekir. Eğer o mü'min, size düşman bir topluluktansa, *mü'min bir köleyi azad etmek gerekir.* Şayet aranızda anlaşma olan bir millettense, ailesine diyet ödemek ve *mü'min bir köleyi azad etmek* gerekir. Bulamayana, Allah tarafından tevbesinin kabulü için, artarda iki ay oruç tutmak gerekir. Allah, Bilen'dir, Hakîm'dir. (Nisâ Suresi, ayet: 92.)

Burada üç konu görülüyor:

Birinci konu: Bir İslam inanırının bir başka Müslümanı öldürdüğü varsayılıyor:

Burada gerekli olan: "Keffaret" ve "diyet". "Keffaret" için gerekli olan: İnanır bir *köle azad etmek.* Eğer bu olanağa sahipse. Değilse, iki ay, birbirini izleyen günlerde

oruç tutmak. "Diyet" için de belirli bir ödeme söz konusu. Bu ödeme, öldürülenin ailesine yapılacak. Ama, ölenin ailesi, yani mirasçıları, bağışlayıp diyeti almayabilirler.

İkinci konu: Öldüren de, ölen de Müslüman. Ama birbirine düşman topluluklardan. Daha doğrusu, öldürülenin kendisi Müslümansa da, Müslümanlara düşman toplumdan varsayılıyor.

Bu durumda gerekli olan: "Keffaret". Yani güç yetirilebiliyorsa "köle azad"ı, yoksa "iki ay oruç".

Bu konuda, ayrıca "diyet" gerekli mi? Bu, ayette açıklanmıyor.

Üçüncü konu: Öldüren Müslüman. Öldürülen de Müslüman, ama Müslüman olmayan bir toplumdan. Bununla birlikte, iki toplum arasında saldırmazlık antlaşması var.

Bu durumda gerekli olan, birinci konuda gerekli olanın aynıdır. Yani varsa, "köle azad etmek", yoksa "iki ay oruç".

Fahruddin Râzî, yukarıdaki birinciyle ikinci konuda, "köle azad etme"nin yanında ayrıca "diyet" gerekli olduğu belirtildiği halde, ikinci konuda diyetin ayrıca belirtilmemesinden; ikinci konuda "diyet"in gerekli olmadığının anlaşılacağını savunmakta. Hanefî fıkıh kitaplarındaysa böyle bir ayrıma yer verilmediği görülmekte. Kısacası: Bir inanır bir başka inanırı, yanlışlıkla öldürürse, Hanefî fıkhına göre, her durumda gerekli olan: "Keffaret" ve "diyet"tir. "Keffaret" için de varsa "inanır bir köle azad etmek", yoksa "iki ay oruç tutmak". "Diyet", öldürülenin mirasçısına verilecektir. Mirasçılar, "diyet"i almayabilirler.

Ancak; İslam hukukçuları, hangi durumun "amaçlı öldürme"ye, hangi durumun "yanlışlıkla öldürme" kapsamına girdiğini anlatırken birçok ayrımlara, ayrıntılara yer vermekteler. Bkz. **ÖLDÜRME**. Ayrıca bkz. **KEFFARET, KISAS.**

Burada konumuzu ilgilendiren; "köle azad"ı.

"Keffaret" için "köle azad etmek" neden gerekli oluyor?

"Köle Azad Etme"nin Anlamı

"Köle", köleci toplumlarda, Tevrat'ta, Kur'an'da ve bunların yorumlarında da belirtildiği gibi, "mal" sayılmaktaydı. Hem de önemli, değerli bir maldı. İşte bir "suç" için verilen "ceza" söz konusu olduğunda "köle azadı"nın, kimi durumlarda gerekli görülmesini değerlendirirken; bunu, yani kölenin "mal" oluşunu unutmamak gerekir. Yani değil mi ki kölenin "mal"lığı benimsenmiştir, köle değil mi ki "mülk" kapsamına giriyor; öyleyse "mali ceza" olarak da ele alınmalıdır. "Köle azad etmek"; şu kadar "mal", şu kadar "para", şu kadar "mülk" vermek demektir.

Aşağıdaki ayetlerde; "köle azad etme"nin nasıl bir güç iş, nasıl "sarp bir yokuş" olduğu açıkça belirtilmekte:

Beled Suresi, ayet: 11-16

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا أَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾
أَوْ اِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَت۪يمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ اَوْ مِسْك۪ينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾

Anlamı

Ama o (insanoğlu) "sarp yokuş"a tırmanmayı göze alamadı. O sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin? "*Köle azad etmek*"*tir* o. Ya da kıtlık döneminde yemek

yedirmektir. Yakınlığı olan bir öksüzü doyurmaktır. Ya da toprakta sürünen bir yoksulu doyurmak. (Beled Suresi, ayet: 11-16.)

b) Yerine Getirilemeyen "And"ın Keffaretinde Köle Azadı

لَا يُؤَاخِذُكُمُ
اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ
فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا
أَيْمَانَكُمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ٨٩

Mâide Suresi, ayet: 89

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, size rastgele yeminlerinizden dolayı değil; bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar. Yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da *bir köle azad etmektir*. Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size, böylece ayetlerini açıklıyor. (Mâide Suresi, ayet: 89.)

İslam fıkhında, "and"ın üç türünden söz edilir: Yalan olduğunu bile bile andiçmek, yalan olduğunu bilmeden ve rastgele andiçmek ve birşeyin olacağına ya da olmayacağına ilişkin düşünerek, amaç güderek andiçmek. Birincisine "ğamus" denir. "Batırma" anlamında. "Sahibini günaha batırdığı için bu adın verildiği" belirtilir. İkincisine "lağv" yani "saçma" denir. Rasgele ağızdan çıktığı, düşünerek söylenmediği için bu ad verildiği belli. Üçüncüsü: "Münakide" adını alır. "Bağlanmış", ne olacağı, ya da ne olmayacağı düşünülerek, bilinçli olarak söylendiği için sonucu beklenir durumda olan anlamında. Tutulacak, ya da tutulmayacak, yerine getirilecek ya da getirilmeyecek. İşte "keffaret" bu üçüncü tür ant için söz konusu. Tutulmadığı, yerine getirilmediği zaman, "keffaret" ödemek gerekir: On yoksulu, ailede yenip içilen şeylerin ortalamasıyla doyurmak, ya da giydirmek, ya da "*köle azad etmek*". Bunlara güç yetiremeyen de "üç gün oruç tutacak". Böylece, yerine getirilemeyen, bozulan "and"ın yükleyeceği "günah"tan kurtulma olabilecek.

Bkz. **ANT, ORUÇ, KEFFARET.**

c) "Zıhar" ve Köle Âzâdı

"Karı"sını "ana"sına, ya da "nikâh düşmeyen", bir başka yakınına, tümüyle ya da bakılması başkalarına yasak bir organında benzerlik bularak benzeten kişinin bu benzetmesine (zıhar) keffaret olarak *köle azadı*": Bu Mücadele Suresi'nin 1-4. ayetlerinde şöyle anlatılır:

yedirmektir. Yakınlığı olan bir öksüzü doyurmaktır. Ya da toprakta sürünen bir yoksulu doyurmak. (Beled Suresi, ayet: 11-16.)

b) Yerine Getirilemeyen "And"ın Keffaretinde Köle Azadı

لَا يُؤَاخِذُكُمُ
اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الْأَيْمَانَ
فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا
أَيْمَانَكُمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝٨٩

Mâide Suresi, ayet: 89

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, size rastgele yeminlerinizden dolayı değil; bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesap sorar. Yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on düşkünü yedirmek yahut giydirmek ya da *bir köle azad etmektir.* Bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yeminlerinizin keffareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun. Şükredesiniz diye Allah size, böylece ayetlerini açıklıyor. (Mâide Suresi, ayet: 89.)

İslam fıkhında, "and"ın üç türünden söz edilir: Yalan olduğunu bile bile andiçmek, yalan olduğunu bilmeden ve rastgele andiçmek ve birşeyin olacağına ya da olmayacağına ilişkin düşünerek, amaç güderek andiçmek. Birincisine "ğamus" denir. "Batırma" anlamında. "Sahibini günaha batırdığı için bu adın verildiği" belirtilir. İkincisine "lağv" yani "saçma" denir. Rasgele ağızdan çıktığı, düşünerek söylenmediği için bu ad verildiği belli. Üçüncüsü: "Münakide" adını alır. "Bağlanmış", ne olacağı, ya da ne olmayacağı düşünülerek, bilinçli olarak söylendiği için sonucu beklenir durumda olan anlamında. Tutulacak, ya da tutulmayacak, yerine getirilecek ya da getirilmeyecek. İşte "keffaret" bu üçüncü tür ant için söz konusu. Tutulmadığı, yerine getirilmediği zaman, "keffaret" ödemek gerekir: On yoksulu, ailede yenip içilen şeylerin ortalamasıyla doyurmak, ya da giydirmek, ya da "*köle azad etmek*". Bunlara güç yetiremeyen de "üç gün oruç tutacak". Böylece, yerine getirilemeyen, bozulan "and"ın yükleyeceği "günah"tan kurtulma olabilecek.

Bkz. **ANT, ORUÇ, KEFFARET.**

c) "Zıhar" ve Köle Âzâdı

"Karı"sını "ana"sına, ya da "nikâh düşmeyen", bir başka yakınına, tümüyle ya da bakılması başkalarına yasak bir organında benzerlik bularak benzeten kişinin bu benzetmesine (zıhar) keffaret olarak *köle azadı*": Bu Mücadele Suresi'nin 1-4. ayetlerinde şöyle anlatılır:

"(Ey Muhammed!) Kocası konusunda seninle tartışan ve Tanrı'ya yakınan kadının sözünü Tanrı işitti. Tanrı ikinizin konuşmasını da işitiyordu. Tanrı, kuşkusuz işiten ve görendir. İçinizde karılarını analarına benzetenler bilsinler ki, onlar, anaları değildir. Anaları, kendilerini doğuran kadınlardır; başkası değil. Karılarını anaları saymakla çirkin ve yalan bir söz söylerler. Tanrı, kuşkusuz, bağışlayan, çok bağışlayandır. Karılarını benzetme yoluyla kendilerine haram yapanlar ("zıhar" yapanlar) ve sonra da sözlerini geri almak isteyenlere düşen; karılarıyla cinsel birleşmeden önce, *bir köle azad etmektir*. İşte böyle öğütleniyorsunuz. Ne yaparsanız Tanrı haber alandır. Köle azad etme olanağını bulamayana düşen de, karısıyla cinsel birleşmeden önce, iki ay, günleri birbirini izleyecek biçimde oruç tutmaktır. Bunu güç yetiremeyene düşense, altmış yoksulu doyurmaktır. Bu, Tanrı'ya ve Peygamberi'ne inanasınız diyedir. Tanrı'nın sınırlarıdır bunlar. Kâfirlere de acıtıcı azab (işkence) var."

Açıklama

"Zıhar" adı verilen, "karının; ana, bacı, hala, teyze gibi yakınlara bütünüyle ya da bir organıyla, bir kesimiyle benzetilmesi" biçiminde özetlenebilecek olayın, İslam hukukundaki yeri, ayrıntıları ve bu ayetlerin "iniş"ine neden olduğu bildirilen kadına ilişkin anlatılanlar için bkz. ZIHAR.

3- Sadaka ve Zekât Hukukunda Köle

Kölelikten kendini kurtarmak için anlaştığı efendisine, belirlenen malı, mülkü bulup verme çabasında olan "köle"nin ("mükâteb"in) özgürlüğüne katkısı olacak biçimde "sadaka" ve "zekât" verilebilir. Kölenin malı olamayacağı, kendisi bir başkasının "mal"ı olduğu için, "sadaka" ve "zekât"ın, ona başka türlü verilebileceği düşünülememekte.

Bkz. SADAKA, ZEKÂT. Ayrıca bkz. Tevbe Suresi, ayet: 60; Bakara Suresi, ayet: 177.

B- "Köle ile Özgür İnsan Eşit Olabilir mi"

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا
مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا
حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ
أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ
أَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ
بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

Nahl Suresi, ayet: 75, 76

Ayetin önünden ve sonundan, ayrıca başka ayetlerden anlaşıldığına ve Kur'an yorumlarında da belirtildiğine göre; burada anlatılan şu:

Putataparlar, "put"larını, "tapım"da, "Tanrı"ya "eşit" yapıyorlar bir çeşit. Oysa "put"lar, "Tanrı"nın "mülk"ündedirler. Tanrı'nın "mülk"ünde olanları, "Tanrı"ya "eşit" yaparlarken, kendileriyle, "mülk"lerinde bulunan "köle"lerini göz önüne getirmiyorlar. Kendileri, kölelerini, "rızık"ta, "kendilerine eşit" yapmazlarken, nasıl oluyor da "put"ları, "tapım"da, "Tanrı"ya "eşit" yapmaya kalkıyorlar?

Kimi Kur'an yorumcusu da, İbni Abbas'tan aktarılan bir hadise dayandırarak yorum yapmakta. Aktarılan şu:

Bu ayet, Necran Hıristiyanları hakkında inmiştir. "İsa'nın, Tanrı'nın oğlu olduğunu" ileri sürmekteydiler. Ayette demek isteniyor ki, "siz kendi kölelerinizi rızıkta kendinize eşit yapmazken, benim bir kulum olan İsa'yı bana oğul yaparak nasıl benimle aynı düzeye çıkarıyorsunuz? Üstelik, onu nasıl oluyor da Tanrılık'ta bana eşit kılmaya kalkıyorsunuz?"

Diyanet çevirisindeki anlam, bu yorumlara biraz uymuyor gibi. Ancak, genellikle benimsenegelen, yukarıda sunulan anlam ve yorum doğrultusunda. Şu ayet de bu anlam ve yorumun doğru olduğunu gösterir nitelikte:

Rûm Suresi, ayet: 28

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا
مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ
فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنْفُسَكُمْ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

Anlamı

Tanrı, kendinizden size bir örnek vermekte: Size verdiğimiz rızıklarda, sağ elinizle satın alıp sahip olduğunuz *kölelerinizden* kendinize eşit olarak ortak yaptıklarınız ve kendiniz gibi sayıp önem verdikleriniz var mıdır (ki, mülkünde olan putları, tanrılıkta Tanrı'ya ortak yapılması doğru olabilsin)? Düşünen topluma, ayetlerimizi böyle ayrıntılarıyla anlatıyoruz. (Rûm Suresi, ayet: 28.)

Diyanet'in çevirisinde, bu ayete şöyle anlam verildiği görülmekte:

Allah size, kendinizden bir misal vermektedir: Size verdiğimiz rızıklarda, *emrinizde bulunan kölelerinizin* de eşit surette hak sahibi olmalarına razı olur ve birbirinizi saydığınız gibi bu ortaklarınızı sayar mısınız ki, bizzat yaptığımız işlerde, bize ortaklar koşulmasına razı olasınız. Düşünen millete, ayetlerimizi böyle uzun uzadıya açıklarız. (Rûm Suresi, ayet: 28.)

Kısacası, anlatılanlar şöyle özetlenebilir:

"Putlar", "Tanrı"ya "birer ortak" olamazlar. "Köleler"inizin size verilen rızıklarda sizin "birer ortağınız" olamayacakları gibi.

Belki de daha doğru özet şudur:

"Siz, satın alıp sahip olduğunuz kölelerinizi kendinize nasıl ortak etmek istemezseniz, bu nasıl uygun olmazsa, putların Tanrı'ya ortak yapılması da uygun

olmaz. Üstelik, bu hiç uygun olmaz. Öyleyse kendinize kölelerinizi ortak yapmayı düşünmezken, putların Tanrı'ya ortak yapılmasının doğru olacağını nasıl düşünebilirsiniz?"

c) Kölelerin, Efendilerinin Evlerine Giriş Çıkışları İçin Kural

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ
صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ
صَلٰوةِ الْعِشَاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

Nûr Suresi, ayet: 58

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Ellerinizin altındaki *köle ve câriyeler* ve sizden, henüz erginliğe ermemiş olanlar, sabah namazından önce, öğle sıcağında soyunduğunuzda ve yatsı namazından sonra yanınıza gireceklerinde *üç defa izin istesinler.* Bunlar, sizin açık bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında birbirinizin yanına girip çıkmakta, size de onlara da bir sorumluluk yoktur. Allah size ayetlerini böylece açıklar. Allah bilendir, Hakîm'dir. (Nûr Suresi, ayet: 58.)

Açıklama

Ayetteki "sağ ellerinizle satın alıp sahip olduklarınız" anlamına gelen "mâ meleket eymânüküm" sözüne, yukarıdaki çeviride "ellerinizin altındaki köle ve câriyeler" anlamı verildiği görülmekte. Ancak; burada, yani yukarıdaki ayette, "yalnızca köleler" mi, "yalnızca câriyeler" mi, yoksa "hem köleler, hem câriyeler" mi amaçlandığı tartışmalıdır. Ama genellikle kabul edilen, "hem köleler, hem de câriyelerin amaçlandığı"dır.

Ayetin "iniş"i için değişik olaylar neden (sebeb) gösterilmekte.

Aktarılan bir olaya ve anlatılanlara göre, ayet: "Hattab Oğlu Ömer"in başına gelen bir olay üzerine inmiş bulunuyor: Peygamber, Medinelilerden bir "oğlan"ı Ömer'i çağırmaya gönderir. Oğlan gidip onun kapısını çalar. O sırada Ömer uyumaktadır. Kapısı çalındığı halde, uyanmaz. Oğlan bir daha çalar. O, yine uyanmaz. Gelip arkasına geçer onu dürtmeye başlar. Ama yine uyandıramaz. Tanrı'ya yalvarır uyandırması için. Bir yandan da kapıyı vurup çalmaya koyulur. Ömer, sonunda uyanır, kalkıp oturur. Oğlan içeri girer. Ne var ki Ömer'in bir yanı açılır. Anlar ki, o açılan yerini oğlan gördü. İçinden içeri girişleri rastgele olmamasını ister. Sonunda girişleri bir kurala, izne bağlayan yukarıdaki ayet iner.

Aktarılanlardan birine göre de, ayet Peygamber'in karılarının özel durumları ve yakınmaları sonucunda inmiştir.

Ayetin inişine hangi olay neden olursa olsun; "giriş"ler "izne" bağlanmakta: "Üç vakit"te girmek için "izin" istenecek: Sabah, öğle sıcağı ve yatsı namazından sonra. Sabah, "sabah namazından önce" diye çerçevelenmekte. Ve bu zamanların, "açılıp saçılabilecek zamanlar" olduğu belirtilmekte. "Köleler"in, "câriye"lerin ve "erginliğe erimemiş çocuklar"ın bu üç vakitte içeri girerken kesinlikle "izin istemeleri" gerektiği bildirilmekte. Giriş için başka zamanlarda böyle bir izin gerekli midir? Yukarıdaki ayette bu belirtilmemekte.

Bununla birlikte "izin"ler için genel kurallar da yer almakta ayetlerde. Evlere girilirken, "izin" istenecek, "selam" verilecek. Ne var ki, "köle ve câriye"lerin girişleri sık sık olduğundan, "izin istemek" için "üç vakit" belirlendiği görülmekte. Öteki vakitlerde girilirken bu koşul aramamakta ayette. Bkz. **İZİN, SELAM.**

Özet

"Köle"nin durumu, özelliği, öteki insanlar içindeki konusu, Kur'an ayetlerinde oldukça açık olarak belirtiliyor. "Köle", "memlûk"tür, yani "mülk" kapsamındadır, "sahibinin malıdır". "Kölenin, özel mülkü", sahibine bağlıdır. Sahibi, efendisi dilerse onu özgürlüğüne kavuşturabilir. Ne var ki onu özgürlüğüne kavuşturmak, her köle sahibine vergi bir şey değildir. "Zor iş"tir. Çünkü, köle, değerli mallar arasındadır. Bununla birlikte belirli cezalar için, "köle azad etmek", zorunlu duruma gelebilir. Bu cezaların da neler olabileceği ayetlerde belirtilmiştir: "Yanlışlıkla adam öldürmenin keffareti" olarak, "bozulan bir andın keffareti" olarak ve "karıyı anaya, bacıya, halaya, teyzeye... benzetmenin keffareti" olarak, varsa "bir köle azad etmek" gerekir.

Kur'an'da, "köle" ve "câriye"lere iyilikte bulunmak da öğütlenir. Bkz. **İYİLİK.** Ayrıca bkz. **BAĞIŞ, CARİYE, CÖMERTLİK, SADAKA, ZEKÂT.**

➤KÖPEK

"Bekçilik, avcılık gibi işler için beslenen ve köpekgillere adını veren hayvan".

Kur'an'da "köpek" ve "avcı köpekleri" anlamına gelen sözcükler:

"*Kelb*": A'râf Suresi, ayet: 176;Kehf Suresi, ayet: 18, 22 (üç kez) "*El cevarihu'l-mükellebûn*" (köpek türünden özel olarak öğretilip yetiştirilmiş avcı hayvanlar): Mâide Suresi, ayet: 4.

A'râf Suresi, ayet: 175, 176

﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا
فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ
فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ

يَلْهَثْ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Onlara o kimseyle ilgili bilgiyi (haberi) okuyup anlat ki biz, ona "*ayetlerimizi*" *vermiştik.* Ama o, o ayetlerden sıyrılıp çıktı. Şeytan arkasına taktı onu. Ve o, azgınlardan oldu. Biz, dileseydik onu yükseltirdik ayetlerle. Ama o, olduğu yerde çakılıp kaldı. Eğilimlerine (heveslerine) uydu. *İşte onun durumu, köpeğin* durumu gibidir. Üstüne varsan, dilini sarkıtıp solur. Bıraksan yine sarkıtır dilini, soluyup durur. İşte ayetlerimizi yalan sayan kimselerin durumu böyledir. Anlat onlara bu "kıssa"ları. Olur ki düşünürler. (A'râf Suresi, ayet: 175, 176.)

Bu ayetlerde, konu olan kişinin durumu, "*köpeğin durumu*"*na* benzetilmekte.

Bu kişi kimdir?

Söz konusu kişiyle ilgili ayette şu bilgiler yer almakta:

• Tanrı, kendisine "ayetler vermiştir".
• Ama o, bu ayetlerden "sıyrılıp" uzaklaşmıştır.
• Şeytanın arkasına takılmıştır.
• Azgınlardan olmuştur.
• Tanrı, dileseydi onu, ayetlerle yücelere eriştirirdi.
• Ama o, yükselmek yerine, tersine olduğu yerde çakılıp kalmıştır.
• "Hevâ"sına, isteklerine, eğilimlerine uymuştur.
• Durumu da bir köpeğin durumuna benzemekte.

Evet "bu kişi kim?"

Kur'an yorumlarında, bu soru üzerine çok durulduğuna tanık olmaktayız:

Kimileri, sorunun karşılığını bulmak için "Tevrat"a başvurma gereğini duymuş olmalılar ki, ayette anlatılan kişinin özelliklerine uygun buldukları kişiyi, Tevrat'tan gösteriyorlar: "Baur Oğlu Bel'am" (Beor oğlu Balam).

İleri sürüldüğüne göre: Musa Peygamber, bu kişinin içinde bulunduğu toplumla savaşır durumdadır. Çünkü toplumu "kâfir"dir. giderler, adamdan, Musa Peygamber'in ve inanırlarının başlarına felaket getirmesi için Tanrı'ya yalvarmasını isterler. Adam önce kabul etmez. Direnirler, sonunda adama: "Peki!" dedirtirler. Adam, "İsm-i A'zam"ı bilmektedir. Eşeğiyle çıktığı ve "melekler"in eşeğe engel olmaya çalışmaları nedeniyle epeyce olaylı geçen yolculuktan sonra vardığı bir tepede Musa Peygamber'i ve İsrailoğullarını görür görmez "beddua"ya koyulur. Ne var ki dili, istediğinin tersine döner, "beddua" edeceği yerde, onlar yararına "dua" etmeye başlar. Kendi toplumundan yanında bulunanlar kendisini uyarırlar. O da "diline Tanrı'nın egemen" olduğunu söyler. O sırada "dili göğsüne doğru sarkar". Sonra, amaca ulaşmak için çabasını sürdürür. Bir yandan da hileye başvurarak amacına ulaşır. Aktarılanlardan kimine göre "beddua"yla, kimine göreyse "hile"yle ulaşır amaca. Ve Musa Peygamber'in toplumunun başına "Tih Çölü'nde kırk yıl kalmak" gibi bir belâ gelir. Ayrıca ileri sürüldüğüne göre, Bel'am'ın "hile"siyle gerçekleştirilen bir "zina" olayı nedeniyle İsrailoğullarında "veba" hastalığı baş gösterir, halkı kırıp geçirir. Fahruddin Râzî'nin de yer verdiği bir aktarmaya göre, "Tih Çölü'nde kalma zorunluğu" karşısında, Musa Peygamber'le Tanrı arasında şöyle bir konuşma geçer:

"–Tanrı'm! Hangi suçumuzdan-günahımızdan dolayı bu çöle düştük?

"–Bel'am'ın bedduası nedeniyle oldu bu.

"–Madem ki onun benim zararıma olan yakarmasını işittin, şimdi benim yakarmamı da işit!"

Musa Peygamber, Tanrı'dan, "İsm-i A'zam"ı da, "iman"ı da Bel'am'dan çekip almasını diler. Tanrı da Musa Peygamber'in dileğini yerine getirir: Onda ne varsa hepsini ve bilgisini çekip alır.

(Musa Peygamber'in Tanrı'yla bu konudaki konuşması ve bedduasıyla sonucuna ilişkin bölüm, "E't-Tefsiru'l-Kebîr"inden aynen çevrilmiştir. Bkz. c. 15, s. 54. Taberî'nin Tefsir'inde de öteki Kur'an yorumlarında olduğu gibi, konuya geniş yer verildiği görülmekte. A'râf Suresi, ayet: 175, 176 ile ilgili yorumlara bakınız.)

Kimilerine göre Bel'am, "kâfir" olmadan önce bir "peygamber"di. Kimine göre, yalnızca "İsm-i A'zam"ı bilen, bir Tanrı dostuydu.

Bel'am'la ilgili anlatılanların, Tevrat bölümlerinden alındığı ve biraz değişik biçimde de olsa aktarıldığı görülmekte. (Karşılaştırmak için bkz. Tevrat, Sayılar: 22-24; 31:6-20; Yeşu: 24:9-10.)

A'râf Suresi'nin yukarıda sunulan 175-176. ayetlerinde anlatılan, "dilini çıkarıp soluyan köpeğe benzetilen" kişinin "Bel'am" olduğunu ileri sürenler, ayetleri yorumlarken şöyle demekteler:

"Bel'am'a peygamberlik verilmişti. 175. ayette "Biz ona ayetlerimizi vermiştik" denmesi bundan. Ama Tanrı ondan peygamberliği "sıyırıp aldı". Ayette bu anlatılıyor. Ya da "Biz ona ayetlerimizi vermiştik!" denirken, ona verilen "İsm-i A'zam" amaçlanıyor. Sonra çekilip alındı ondan.

"Bel'am, Musa Peygamber'in ve toplumunun başına kötülükler gelmesini Tanrı'dan dilemeye yönelirken, "dili göğsüne sarkmıştı". "Köpeğe benzetilmesinin nedeni" de işte budur.

Yukarıdaki ayetlerde sözü edilen kişi "kimdir?" sorusuna karşılık aranırken, Arapların ünlü Tanrı bilir ozanı "Ebu's-Salt Oğlu Ümeyye"yi gösterenler de var; Bu ozanın kutsal kitapları okuduğu, bir "peygamber geleceğini bildiği", o peygamberin kendisi olmasını istediği, sonra "Muhammed'in peygamber olarak gönderildiğini görünce kıskandığı" ve o yüzden inanmayıp "kâfir" olduğu ileri sürülür.

Eğer ayetlerde sözü edilen kişi, bu kişiyse, "köpeğe neden benzetildiği"de soruluyor ve yorumlar yapılıyor: Özeti şu: "Köpek, bir yorulma, ya da sıcaktan bunalma nedeniyle solumaz. Doğası gereği solur. Sözü edilen kâfir kişiye de iman için her türlü elverişle ortam hazırlanmışken, inanmazlığa sapmıştır. O da doğası gereği sapmış gibi. Köpeğe benzemesi bu yönden. Eğer köpek gibi olmasaydı, Tanrı kendisine 'ayetlerini' verdiğinde, ondan sıyrılıp uzaklaşmazdı, ayetlerin gösterdiği yola yürürdü..."

Ayetlerde sözü edilen kişinin özelliklerine uygundur diye başka kişileri ileri sürenler de var. Ama Kur'an yorumlarında görülen o ki, özellikleri en çok uygun bulunan; "Bel'am" ile "Ümeyye"dir.

"Köpek"le ilgili öteki ayetler için bkz. AV, MAĞARA.

➤KÖR-KÖRLÜK

"Kör": "Görmeyen, görme yetisi hiç ya da iyi olmayan."

"Körlük": "Görmeme durumu, görmezlik."

Kur'an'da, "kör" ve "körlük", "â'mâ" sözcüğü ve türevleriyle anlatılmakta:

"Körlük": "Â'mâ": Fussilet Suresi, ayet: 17, 44. Bkz. **SEMÛD, KUR'AN, ARAB.**

"Kör": "Â'mâ": En'am Suresi, ayet: 50, bkz. **KUR'AN, VAHY, MELEK.** Hûd Suresi, ayet: 24. Bkz. **CENNET, İMAN, (NANÇ), AMEL.** Ra'd Suresi, ayet: 16. Bkz. İsrâ Suresi, ayet: 72. Bkz. **AHİRET, CEHENNEM.** Tâhâ Suresi, ayet: 124, 125. Bkz. **KIYAMET, AHİRET.** Nûr Suresi, ayet: 61. Bkz. **EV, KADIN.** Fâtır Suresi, ayet: 19. Bkz. Mü'min Suresi, ayet: 58. Bkz. **KÖTÜ.** Fetih Suresi, ayet: 17. Bkz. **ARAB, CİHAD.** Abese Suresi, ayet: 2.

"Körler": "Umyun": ("umyâ", "â'mâ"nın çoğulu): Bakara Suresi, ayet: 18. Bkz. **KORKU, MÜNÂFIK.** Ayrıca bkz. Yunus Suresi, ayet: 43. Bkz. **DİLEMEK, HİDAYET, DOĞRU, MUHAMMED, SAPIKLIK.** Neml Suresi, ayet: 81; Rûm Suresi, ayet: 53. Bkz. **DİLEMEK, SAPIKLIK.** Zuhruf Suresi, ayet: 40. Bkz. **DİLEMEK, DOĞRU, HİDAYET.**

"Körler": "Amun" ("amiyy"in çoğulu): Neml Suresi, ayet: 66. Bkz. **AHİRET, KUŞKU, BİLGİ.**

"Körler": "Amîn" ("amiyy"in çoğulu): A'râf Suresi, ayet: 64. Bkz. **NÛH.**

"Körler": "Umyan": Bkz. **DUA, AMEL, İMAN (İNANÇ), İBADET, SEVAP.**

A- Gözleri Gerçekten Kör Olan

عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْر۪يكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىٓ ﴿٣﴾
اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰى ﴿٦﴾
وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰى ﴿٩﴾
فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿١٠﴾

Abese Suresi, ayet: 1-10

Anlamı (Diyanet'in)

Yanına "*kör*" bir kimse geldi diye; Peygamber, yüzünü asıp çevirdi. Ey Muhammed! Ne bilirsin, belki de o arınacaktı? Yahut öğüt alacaktı da, bu öğüt kendisine fayda verecekti? Ama sen, kendini öğütten müstağni (ihtiyaçsız) gören kimseyi karşına alıp ilgileniyorsun! Arınmak istemeyenden sana ne? Sen, Allah'tan korkup sana koşarak gelen kimseye aldırmıyorsun! (Abese Suresi, ayet: 1-10.)

Bkz. **KORKU, ÖĞÜT.**

Yorumcular, şu yorumda, hemen hemen birleşmekteler:

1- Burada, tutumu nedeniyle eleştirilen, Peygamber'dir.

• Peygamber, eleştirilen tutumunu, bir "kör"e karşı göstermiştir; "Kör"ün soru sorması, dinsel konularda bilgi istemesi karşısında "yüzünü ekşitmiş"tir.

• Peygamber bu tutumu gösterirken, "Kureyş"in ileri gelenleri"ni İslam'a çağırmakla "meşgul"dü. "Kör", "bilgi" ve "öğüt" isterken, araya girip Peygamber'in sözünü kesmişti.

2- Söz konusu "kör"; "Ümmü Mektum Oğlu Abdullah'tı. Ve sözü edilen olayda da "Müslüman"dı. Sorusunu üç kez yineleyerek araya girmişti.

3- Peygamber'in o sırada İslam'a çağırma uğraşısında bulunduğu kimseler; Rebia Oğlu Utbe, Rebia Oğlu Şeybe, Hişam Oğlu Ebu Cehil, Abdulmuttalib Oğlu Abbas, Halef Oğlu Ümeyye, Muğire Oğlu Velid idiler.

• İslam'a çağrılan bu kimseler, "Kureyş"in ileri gelenleri"ydiler.

• Bunlar, Müslüman olsalar, birçoklarını da Müslüman edecek etkinlikteydiler.

• Ama Müslüman olmadılar.

4- Peygamber, bunların Müslüman olmalarına çaba harcarken araya giren, üç kez sözü kesip yanıt isteyen Abdullah'ın tutumundan hoşlanmamakla "günah" işlemiş değildir.

5- Asıl "günah" işleyen, araya girip sözü kesmesi nedeniyle, Abdullah'tır.

• Çünkü Abdullah "kör" olmakla birlikte, "sağır" değildir.

• Ve çünkü Abdullah, İslam'a çağrılanların da, Peygamber'in de sözlerini işitebildiği, işittiği yerde bulunmaktadır. Ayrıca önemini de kavrayabilecek durumdadır.

6- Öyleyken, Peygamber'in tutumu, yukarıdaki ayetlerde belirtildiği biçimde Tanrı tarafından eleştirilmekte, kendisine yakıştırılmamakta.

Peygamber'in, "kör"e karşı olan tutumunda "haklı" olduğu halde, "neden eleştirildiği" konusunda, Fahruddin Râzî'nin de içinde bulunduğu yorumcular, geniş yer vermekteler. Şöyle özetlenebilir:

"Peygamber haklıydı, ama, yine de köre karşı gösterilen tutum, düşkünlere gerekli ilginin gösterilmediği, zengin ve etkin kimselerin daha 'itibar' gördüğü izlenimi doğabilirdi. Eleştiri, bunu önlemeye yöneliktir. Ayrıca, Peygamber, dıştaki tutumundan dolayı değil; içinde beslediği duygudan dolayı da eleştirilmiş olabilir. Ümmü Mektum Oğlu Abdullah'ın araya girmelerine içerlemiş olabilir. Belki de eleştirilen, onun bu içerlemesidir." (Bkz. Râzî, c. 31, s. 55.)

B- Gerçekte Kör Olmayan,
Ama Doğru Olanı Görmemesi Nedeniyle Kör Sayılan

1- Bu Dünyada "Körlük" Gösterenler

• Eski çağlardaki inanmazlar

• İslam çağındaki inanmazlar

İlgili ayetler için bkz. **AKIBET, BELÂ, CEZA, CEHENNEM, KÂFİR, KİTAB EHLİ, AD, SEMÛD, TANRI.** Ayrıca bkz. **KIYAMET.**

2- Hem Bu Dünyada, Hem Öbür Dünyada Körlük

a) Bu Dünyada Kör Olan, Öbür Dünyada da Kör Olur

İsrâ Suresi, ayet: 72

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهِ أَعْمٰى
فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ أَعْمٰى وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bu dünyada kalbi *kör* olan, Ahirette de *kör* ve daha şaşkındır. (İsrâ Suresi, ayet: 72.)

Çeviride "bu dünyada kalbi kör olan" deniyorsa da, ayette, "kalbi kör" anlamına gelen bir sözcük bulunmamakta. Yalnızca "kör" (â'mâ) denmekte. Anlaşılıyor ki, buradaki "kör", "kalb gözü kör olan" anlamında yorumlanmış. Yorum, yanlış değildir.

***b) Bu Dünyadaki Manevi Körlük,
Öbür Dünyada Gerçekteki Körlük Biçiminde Ortaya Çıkacaktır***

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي
فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ
١٢٤ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ١٢٥
قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنسَىٰ ١٢٦

Tâhâ Suresi, ayet: 124-126

Anlamı (Diyanet'in)

Benim Kitab'ımdan yüz çeviren bilsin ki, onun dar bir geçimi olur. Ve Kıyamet günü de, onu *kör olarak* haşrederiz. O zaman: "Rabb'im! Beni niçin *kör* olarak haşrettin? Oysa ben gören bir kimseydim!" der. Allah: "Böyledir, ayetlerimiz sana gelmiş; sen de onları unutmuştun. Bugün de öylece unutulursun!" der. (Tâhâ Suresi, ayet: 124-126.)

3- Körle, Gören Bir Olmaz

قُلْ مَن رَّبُّ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ
لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ
وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ
خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ١٦

Ra'd Suresi, ayet: 16

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Göklerin ve yerin Rabb'i kimdir?" "Allah'tır!" de! "O'nu bırakıp kendilerine bir fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?" de! "*Kör ile gören bir olur mu*? Veya karanlıkla aydınlık bir midir?" de! Yoksa Allah'a, Allah gibi yaratması olan ortaklar buldular da, yaratmaları birbirine benzettiler? De ki: "Her şeyi yaratan Allah'tır. O, herşeye üstün gelen Tek Tanrı'dır." (Ra'd Suresi, ayet: 16.)

Kur'an yorumcuları, burada; "inanmaz"ın ve "din konusundaki bilgisiz"in "kör"e, "inanır"ın ve "din konusunda bilgili olan"ın da "gören kişi"ye, aynı za-

manda birincinin, "karanlık"a, ikincininse "ışık"a, "aydınlık"a benzetildiğini belirtirler. Aynı benzetme, aşağıdaki ayetlerde de yer almakta:

Mü'min Suresi, ayet: 58

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

Anlamı

Kör olanla, gören bir değildir. İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) iyi işler yapanla "kötü" (günah yolunda olan) kişi de bir değil. Düşünüp anmanız çok az. (Mü'min Suresi. ayet: 58.)

Fâtır Suresi, ayet: 21, 22

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ
إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kör ile gören, karanlıklarla ışık ve gölgeliklerle sıcaklık bir değildir. Dirilerle ölüler de bir değildir. Doğrusu Allah, dilediği kimseye işittirir. Ey Muhammed! Sen, kabirlerde olanlara işittiremezsin. (Fâtır Suresi, ayet: 21, 22.)

Bkz. **DİLEMEK.**

Bu tür benzetmelerin, Tevrat bölümlerinde de bulunduğuna tanık olmaktayız:

Tevrat'ın Vaiz bölümünde şöyle denmekte:

"Ve hikmet ve delilik ve akılsızlık göreyim diye dönüp baktım. Çünkü kraldan sonra gelen adam ne yapabilir? Çoktan yapılmış olanı. Ve gördüm ki, *ışığın karanlığa üstünlüğü olduğu gibi, hikmetin de akılsızlığa üstünlüğü var. Hikmetli adamın gözleri başındadır. Fakat, akılsız, karanlıkta yürüyor.* (Bkz.Tevrat, Vaiz, 2:12-14.)

En'âm Suresi, ayet: 50

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي
خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ
إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ
أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

Anlamı

De ki: 'Tanrı'nın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Bilinemezi de bil-

mem. Ben bir meleğim de demiyorum. Bana vahyedilene uymaktayım yalnızca' De ki: "*Körle gören bir olur mu*? Düşünmez misiniz?" (En'âm Suresi, ayet: 50.)

Hûd Suresi'nin 24. ayetinin Diyanet çevirisindeki anlam ışöyle:

"Bu iki takımın durumu, *kör* ve sağır kimseyle gören ve işiten kimsenin durumuna benzer. Durumları hiç eşit olabilir mi? İbret almıyor musunuz?"

Söz konusu olan iki kesimden biri, cehennemlikler, öbürü de cennetlikler kesimi. Bkz. CEHENNEM, CENNET.

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا
الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

Ra'd Suresi, ayet: 19

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana Rabb'inden indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse. *Onu bilmeyen köre* benzer mi? Ancak akıl sahipleri ibret alırlar. (Ra'd Suresi, ayet: 19.)

Bkz. AKIL, HAKK.

4- "Tanrı'nın Kör Ettiği Kimseler, Doğruyu Göremezler"

﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا
أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ
أَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

Muhammed Suresi ayet: 22, 23

Anlamı (Diyanet'in)

Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden? İşte Allah'ın lanetlediği, sağır kıldığı ve *gözlerini kör ettiği,* bunlardır. (Muhammed Suresi, ayet: 22, 23.)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

Bakara Suresi, ayet: 6, 7

Anlamı

Onları korkutsan da, korkutmasan da birdir, inanmazlar. Tanrı onların yüreklerini mühürlemiştir. Kulaklarını da... Gözlerindeyse *perde* vardır. Onlar için büyük azab hazır. (Bakara Suresi, ayet: 6, 7.)

Bakara Suresi, ayet: 17, 18

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾
صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Onlar, çevresini aydınlatmak için ateş yakan kimseye benzerler ki, *Allah* ışıklarını yok edince *görmez bir halde bırakmıştır.* Sağırdırlar, dilsizdirler, *kördürler.* Bu yüzden doğru yola dönmezler. (Bakara Suresi, ayet: 17, 18.)

İsrâ Suresi'nin 97 ve 98. ayetlerinin Diyanet çevirisindeki anlamlarıda şöyle:

"Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimse hak yoldadır. Kimleri de saptırırsa, artık onlar için Allah'ın katında dost bulamazsın. Biz onları, Kıyamet günü yüzükoyun; *körler,* dilsizler ve sağırlar olarak haşrederiz. Ve varacakları yer cehennemdir. Onun ateşi ne zaman sönmeye yüz tutsa, hemen alevini artırırız. Bu, ayetlerimizi inkâr etmelerinin ve: 'Kemik ve ufalanmış toprak olduğumuzda mı yeniden dirileceğiz?!' demelerinin cezasıdır."

5- "Tanrı'nın "Kör" Ettiği Kimseleri, Peygamber de Doğru Yola İletemez

Yunus Suresi, ayet: 43

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Aralarında sana bakan vardır. Sen, *körleri,* görmezlerken, doğru yola iletebilir misin? (Yunus Suresi, ayet: 43.)

Neml Suresi'nin 79-81. ayetlerinin Diyanet çevirisindeki anlamları şöyle:

"Ey Muhammed! Allah'a güven. Şüphesiz sen, apaçık gerçek üzerindesin. Sen ölülere, şüphesiz ki işittiremezsin. Dönüp giden sağırlara da çağrıyı duyuramazsın. *Körleri* sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola döndüremezsin. Ancak, ayetlerimize inananlara sen duyurabilirsin. İşte onlar, Müslümanlardır."

Burada anlatılanlar, hemen hemen aynen, Rûm Suresi'nin 52, 53. ayetlerinde de anlatılmakta.

Zuhruf Suresi'nin 40. ayetinin Diyanet çevirisindeki anlamıda şöyle:

"Ey Muhammed! Sağırlara sen mi duyuracaksın? Yoksa *körleri* ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi eriştireceksin?!"

Bkz. **DİLEMEK, DİN, HİDAYET, SAPIKLIK, CEHENNEM, CENNET, KALB, TANRI.**

Ayetlerle kısaca anlatılanlar:"Kör" var, "başındaki gözleri görmez". "Kör" de var ki, Hacc Suresi'nin 46. ayetinin anlatımıyla "göğüslerindeki (kalp) gözleri görmez". Tanrı, kimlere "gerçeği gösterir"se onlar görür, kimleri saptırır "kör" yaparsa, onlara doğru yolu gösterebilecek kimse bulunmaz.

➤KÖTÜ

"İyi olmayan, beğenilmeyen, benimsenmeyen, çirkin bulunan."

A- Kötü İnsan

1- Kötü Erkek

- Kâfir (içten de dıştan da inanmazlığını ortaya koyan).
- Münâfık (dıştan Müslüman gözüken, aslında inanmayan).
- Günahkâr.

2- Kötü Kadın

- İçten de dıştan da inanmayan kadın.
- İnanır gözüken, ama içten inanmayan kadın.
- Herhangi bir günah işlemiş kadın.
- Zina suçu işlemiş kadın.

Kadın olsun, erkek olsun; inanmaması nedeniyle, "*kötü*" olanlar, Kur'an'da "pis" anlamına gelen sözcüklerle nitelenmekteler: Erkekse "habis", çoğulu "habisûn"; kadınsa "habise", çoğulu "habisât".

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ
وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ
مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

Nûr Suresi, ayet: 26

Anlamı (Diyanet'in)

"Kötü kadınlar" (el habisat), "kötü erkeklere" (li'l-habisine), "kötü erkekler" (el habisune), "kötü kadınlara" (li'l-habisati) yakışırlar. İyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar. İşte bunlara, mağfiret ve cömertçe verilmiş rızık vardır. (Nûr Suresi, ayet: 26.)

Açıklama

Evlilik söz konusudur. Kimlerle kimlerin evlenmelerinin uygun olacakları anlatılmakta. "Kötü" olanlar, "kötü"lerle; "iyi" olanlar da "iyi"lerle... Kimilerine göre ayeti böyle yorumlamak gerekir. Ya da söz konusu olan; daha önceki ayetlerde anlatılan olay: Âişe'ye atılan "iftira" (ifk). Söz konusu "kötü"ler de bu olayla ilgilidir. Kimilerine göre de böyle yorumlamak gerekir. Konunun evlilik olduğu görüşünü paylaşanlar da ayrılmaktalar: Kimilerine göre, evlilikleri yasaklananların tümü konunun içine girer. Öyleyse, anlatılan "kötüler"; putataparlarla, zina edenlerdir. Çünkü ayetlerde bunlarla evlenmek yasaklanmakta. Kimilerine göreyse, söz konusu olan Âişe'ye iftira etmiş, ya da ses çıkarmamış olanlardır. "Kötü" diye nitelenenler de bunlar ve bunların ileri sürdükleridir. Gerçek inanırların, bunlarla ilişki kurmamaları (evlilik ilişkisi de bunun içinde) istenmekte. Birincilerin dayanağı, Nûr Suresi'nin, "zina eden erkek, ancak zina eden ya da puta tapan bir kadınla evlenebilir..." diyen 3. ayeti ve inanırların putataparlarla evlenmelerini yasaklayan ayetlerdir. İkincilerin dayanaklarıysa, "kötü (pis) kadınlar, kötü erkekler içindir. Kötü erkekler de kötü kadınlar için..." diyen ayetin (anlamıyla birlikte

yukarıda sunulan ayet: Nûr Suresi, ayet: 26.) "İftira" olayının anlatıldığı ayetlerden sonra yer almış olmasıdır. Öyleyse o konuyla ilintilidir.

Asıl anlamıyla "pis" demek olan, Diyanet'in yukarıdaki çevirisinde haklı olarak "kötü" diye anlam verilen "habis" sözcüğüyle, kimi yerde hem kadınlar, hem de erkekler anlatılmakta. Yani ayrıca "habise" denmemekte. Aşağıdaki ayette olduğu gibi:

Enfâl Suresi, ayet: 36, 37

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ
أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ
تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ
وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا
فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

Anlamı

İnanmayanlar, mallarını harcarlar ki, Tanrı'nın yolundan alıkoysunlar herkesi. Gelecekte de böyle harcayacaklar. Sonraysa, bu durum, zararlarına olacak, bundan dolayı ah, vah edecekler içlerinden. Sonra yenilecekler. İnanmazlar, cehennemde toplanacaklardır. Tanrı'nın *kötüyü* (pisi) iyiden ayırması içindir bu. Ve *kötüleri* üst üste koyması, hepsini yığıp cehenneme atması içindir. İşte zararlı çıkacak olanlar bunlardır. (Enfâl Suresi, ayet: 36, 37.)

Açıklama

"Kötü insan", kadın ya da erkek; "neces" sözcüğüyle de anlatılmakta Kur'an'da. Bu sözcük de asıl anlamıyla "pis" demektir. Tevbe Suresi'nin 28. ayetinde, "putatapar"ların, "neces" (pis, kötü) oldukları ve "El Mescidu'l-Haram"a yaklaşmamaları (yaklaştırılmamaları) gerektiği bildirilmekte.

"Kötü insan" (kötü kişi) anlamına gelen öteki sözcükler:

"Sev' ":

"Kâfirler (inanmazlar)" anlamında. Bkz. Enbiyâ Suresi, ayet: 77, **NUH.**

"Oğlancılar (cinsel sapıklar)" anlamında. Bkz. Enbiyâ Suresi, ayet: 74, **LUT.**

"Zina eden, ya da evlilik dışı ilişkiyi benimseyen" anlamında. Bkz. Meryem Suresi, ayet: 28. Bu ayet için bkz. **MERYEM.**

"Bağiyve":

"Zina eden kadın" anlamında. Bkz. Meryem Suresi, ayet: 28., **MERYEM.**

"Mezmûn":

Asıl anlamıyla "kınanan (kınanmış) demektir. İlgili ayetler için bkz. **KINAMAK.**

"Kınanmış"ları anlatan başka sözcüklerde de "kötü kişi" anlamı vardır.

"Mücrim":

Asıl anlamıyla "suçlu (günahkâr)" demek. İlgili ayetler için bkz. **GÜNAH, SUÇ.**

"Suçlu"ları, "günahkâr"ları anlatan başka sözcüklerde de "kötü kişi" anlamı bulunmakta.

"Şakiyy":

Asıl anlamıyla "mutsuz" demek. Ancak, "kötü kişi", "cehennemlik" anlamlarını içermekte. Ayetlerde, "şakiyy"lerin cehenneme atılacakları bildirilir. Onun yanında da, asıl anlamıyla "mutlu" demek olan "said"lerin, yani iyilerin, cennete konulacakları da anlatılır. İlgili ayetler için bkz. **CEHENNEM, CENNET, İYİ.**

"Şerr":

"Şerrü'd-devâbb" (hayvanların en kötüsü) deyimiyle "kâfirler", yani inanmazlar anlatılır. İlgili ayetler (Enfâl Suresi, ayet: 22, 55.) için bkz. **KÂFİR, HAYVAN.**

"Sûu'l-a'mal", "kötü işler" demek. "Sûu'l-amel", "kötü iş". İlgili ayetler için bkz. **AMEL, İŞ.** Ayrıca bkz. **CEHENNEM.**

"Sûu'l-azâb", "kötü azab, kötü işkence" demek. İlgili ayetler için bkz. **ACITICI AZAB, CEHENNEM, CEZA.**

"Sûu'l-hesâb", "kötü hesap verme, hesaba kötü çekilme" demek. İlgili ayetler için bkz. **AHİRET, AKIBET, CEHENNEM, KIYAMET, CEZA.**

"Sûu'z-zann" (kötü sanı) deyimi de var ama, bunun yerine ayetlerde (bkz. Fetih Suresi, ayet: 6-12.) "zannu's-sev' " yer almakta. "Sû' " ile "sev' " eş anlamlı oldukları için söylenirken "suu'z-zann" diye de geçmekte. "Kötü sanı" anlamında. Bkz. **SANI.**

"Sûu'd-dar", "kötü ev, kötü yer (cehennem)" demek. İlgili (Ra'd Suresi, ayet: 25; Mü'min Suresi, ayet: 52.) ayetler için bkz. **CEHENNEM, AHD, AND, SÖZLEŞME, LANET.**

"Su' ", tamlama olmaksızın da "kötü iş", "kötü davranış", "günah" anlamına gelmekte. İlgili ayetler için bkz. **GÜNAH, CEHENNEM, TEVBE.**

"Seyyie":

Bu sözcük de kimi yerde "kötülük", kimi yerde "kötü" anlamına gelir:

"Kötü iş, kötü davranış, günah". Bu anlamlardaki "seyyie"nin geçtiği ayetler için bkz. **GÜNAH.**

"Şerr":

Kimi yerde "kötü kişi", kimi yerde "kötülük", kimi yerde "zarar", kimi yerde de "kötü" tutum ve davranış ya da günah anlamına gelir. İlgili ayetler için bkz. **ŞERR.**

"Fahişe":

"Yüz kızartıcı kötülük, utanmazlık" anlamına geldiği gibi, "kötü şey" ve "günah" anlamına da gelmekte. İlgili ayetler (Âli İmrân Suresi, ayet: 135; Nisâ Suresi, ayet: 22; A'râf Suresi, ayet: 28, 80; İsrâ Suresi, ayet: 32; Nûr Suresi, ayet: 19; Neml Suresi, ayet: 54; Ankebût Suresi, ayet: 28; Ahzâb Suresi, ayet: 30; Talâk Suresi, ayet: 1; Nisâ Suresi, ayet: 15, 19, 25.) için bkz. **GÜNAH, İFTİRA, ZİNA, MİRAS.**

"Fahşâ":

Hem "kötülük" hem de "kötü" ve "utanmazlık niteliğindeki günah" anlamına gelmekte. İlgili ayetler (Bakara Suresi, ayet: 169, 268; A'râf Suresi, ayet: 28; Yusuf Suresi, ayet: 24; Nahl Suresi, ayet: 90; Nûr Suresi, ayet: 21; Ankebût Suresi, ayet: 45.) için bkz. **ADALET, TANRI, ŞEYTAN, ADIM, YUSUF, NAMAZ.**

"Şerr'ül-beriyye" (yeryüzünün en kötüsü) deyimiyle de kâfirler anlatılır. İlgili ayet (Beyyine Suresi, ayet: 6.) için bkz. **KÂFİR, KİTAB EHLİ, PUT, PUTATAPAR.**

"Şerr"le ilgili başka ayetler için bkz. **ŞERR.**

"*Müfsid*", "*fasık*" gibi "bozguncu"yu, "yoldan çıkmış"ı anlatan sözcüklerde de "kötü insan" anlamı vardır. İlgili ayetler için bkz. **BOZGUNCULUK, DİN, DOĞRU, İSLAM, SAPIKLIK.**

B- Kötü Olan Şey,Durum, Nitelik, Olay

Bunu anlatan ve Kur'an'da yer alan sözcükler:

"Habis":

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu sözcük, asıl anlamıyla "pis" demektir. Bu sözcüklerle, birer "kötü kişi" olarak nitelenen "inanmaz"lar, "günahkâr"lar anlatıldığı gibi, şu anlamlar da dile getirilmekte kimi yerlerde:

"Kötü, değersiz ya da değeri düşük, beğenilmeyen": Kötü nitelikli bir mal bunun içine girer. İlgili ayet (Bakara Suresi, ayet: 267.) için bkz. **BAĞIŞ, SADAKA.**

"Haram". "Habis"in haram anlamını içerdiği ayetler (Mâide Suresi, ayet: 100; Nisâ Suresi, ayet: 2.) için bkz. **HARAM, MAL, ÖKSÜZ.**

"Habise":

"Şeceretün habisetün" (kötü ağaç:kâfirlik). Bkz. İbrahim Suresi, ayet: 26.

"Seyyi' ":

"Kötülük demek". "Mekrü's-seyyi'", "kötü hile, kötü tuzak" anlamında. İlgili ayet (Fâtır Suresi, ayet: 43.) için bkz. **HİLE.**

"Seyyi'" "günah" anlamına da gelmekte. İlgili ayetler için bkz. **GÜNAH.**

"Sev' ":

"Kötü" demek: "Dâiretu's-sev' ", "kötü durum, belâ, belâların kötüsü" anlamında. İlgili ayetler (Tevbe Suresi, ayet: 98; Fetih Suresi, ayet: 6.) için bkz. **ARAB, BELÂ, MÜNÂFIK, PUTATAPAR.**

"Zannu's-sev' ", "kötü sanı, kötü düşünce" anlamında. İlgili ayet (Fetih Suresi, ayet: 6.) için bkz. **MÜNÂFIK, PUTATAPAR, SANI, BELÂ.**

"Sû ":

Bu sözcük kimi yerde "kötü", kimi yerde de "kötülük" anlamında "E's-sûu mine'l-kavl", "kötü söz" demek. İlgili ayet (Nisâ Suresi, ayet: 148.) için bkz. **GÜNAH, SÖZ.**

"Bi'se":

"Ne kötü" anlamına gelmekte. İlgili ayetler için bkz. **CEHENNEM.**

"Kötülük": Kötü olma durumu, zarar, zararlı olan, sıkıntı".Ayetlerde "kötülük" anlamını içeren sözcükler genellikle "kötü", "günah", "korkunç durum", "belâ" anlamlarını da içerirler. Bu sözcükler ve ilgili ayetler için özellikle bkz. **BELÂ, CEHENNEM, GÜNAH, FİTNE, MUSİBET, ŞERR, KORKU, KIYAMET.**

Ayetlerde, "iyi"ler, "iyilik"ler anlatıldığı gibi "kötü"ler, "kötülük"ler de anlatılmakta. "Kötü durum"larla karşılaşmamak için, inançlı olmak, dince beğenilen tutum ve davranışlarda bulunmak, "kötüler kötüsü" kâfirlerin ve kâfirliğin çizgisinden uzak kalmak, buyrukları yerine getirirken yasaklardan da kaçınmak, "Tanrı'dan korkmak" ve ona göre yaşamak gerektiği bildirilmekte. Yoksa "kötü durum"ların başa geleceği, "kötü son"larla karşılaşılabileceği açıklanmakta.

➤KUL

"Köle, hizmetçi, güdülüp yönetilen".

Kur'an'da "kul" diye dilimize çevirdiğimiz "abd" sözcüğü, asıl anlamıyla "köle" demektir. Çoğulu: "İbâd", "abid" Tanrı'nın "abd"i, yani "kul"unun; "insan", "cin" ve "melek" olduğu bildiriliyor. "Tanrı'nın kulları" içinde "iyi"leri vardır; "kötü"leri vardır. "Kulluk"ta görevlerini tam yerine getirenler, "iyi", yerine getirmeyenlerse "kötü" kullardır. "Tanrı'nın içten bağlı kulları" (Tanrı'nın hâlis kulları), "şeytana kulluktan sakınanlar"dır:

A-Tanrı'nın Kulları
1- İnsanlar ve Cinler

a) Öz, İyi, Güzel ve Değerli Kullar

Peygamberler:

• Muhammed Peygamber: Kimi yerde "kulumuz" (abdinâ) diye nitelenir: Bakara Suresi, ayet: 23; Enfâl Suresi, ayet: 41. Kimi yerdeyse "O'nun kulu" diye nitelendiği görülür: İsrâ Suresi, ayet: 1; Kehf Suresi, ayet: 1; Furkan Suresi, ayet: 1; Tahrîm Suresi, ayet: 10; Hadîd Suresi, ayet: 10. Bir yerde de "abdullah", yani "Tanrı'nın kulu" diye geçer. Tümü için bkz. **MUHAMMED.**

• İsa Peygamber: Daha beşikteyken kendini "Abdullah" yani "Tanrı'nın kulu" olarak sunduğu bildirilmekte: Meryem Suresi, ayet: 30. "Tanrı'ya kul olmaktan kaçınmadığı" anlatılmakta: Nisâ Suresi, ayet: 172. "Tanrı" ya da "Tanrı'nın Oğlu" değil; "yalnızca bir kul" olduğu, Tanrı katından "nimetlendirildiği" ve İsrailoğullarına bir "örnek" (mesel) kılındığı açıklanmakta: Zuhruf Suresi, ayet: 59. Tümü için bkz. **İSA, MERYEM.**

• Nuh Peygamber: "Çok şükreden bir kul": İsrâ Suresi, ayet: 3. "kulumuz": Kamer Suresi, ayet: 9. "İyi" (salih) kul: Tahrîm Suresi, ayet: 10. "İnanır kullarımızdan biri": Sâffât Suresi, ayet: 81. Bkz. **NUH.**

• Davud Peygamber: "Kulumuz": Sâd Suresi, ayet: 17. Bkz. **DAVUD.**

• Süleyman Peygamber: "Ne güzel bir kul": Sâd Suresi, ayet: 30. Bkz. **SÜLEYMAN.**

• Eyyub Peygamber: "Kulumuz": Sâd Suresi, ayet: 41. "Ne güzel bir kul": Sâd Suresi, ayet: 44. Bkz. **EYYUB.**

• İbrahim Peygamber: "İnanır kullarımızdan biri": Sâffât Suresi, ayet: 111. Bkz. **İBRAHİM.**

• Musa ve Harun Peygamberler: "İkisi de inanır kullarımızdan": Sâffât Suresi, ayet: 122. Bkz. **MUSA, HARUN.**

• Lut Peygamber: "İyi (salih) kul": Tahrîm Suresi, ayet: 10. Bkz. **LUT.**

• Yusuf Peygamber: "Öz kullarımızdan biri": Yusuf Suresi, ayet: 24. "Öz kullarımızdan biri" açıklamasındaki "öz"; Diyanet'in çevirisinde, ayette yer alan "muhlas"ın karşılığıdır.

• İlyas Peygamber: "İnanır kullarımızdan biri": Sâffât Suresi, ayet: 132. Bkz. **İLYAS.**

• Hızır Peygamber: "Kullarımızdan bir kul": Kehf Suresi, ayet: 65. Ayette, adı geçmemekle birlikte, onun söz konusu edildiği ileri sürülür.

Tanrı'nın öteki "öz" (muhlas) kulları:

Bunlar, yoldan çıkmazlar. Bunları yoldan saptırmaya, şeytanın gücü yetmez. İlgili ayetler için bkz. **İBLİS, ŞEYTAN.**

Tanrı'nın "kullarım" dediği kullar:

Hicr Suresi'nde, Tanrı'yla İblis'in karşılıklı konuşmaları anlatılırken, 42. ayetinde Tanrı'nın şöyle dediği bildirilir: "Kuşku yok ki, benim *kullarım* üzerinde senin bir egemenliğin olamaz. Sapıklardan sana uyanlar bunun dışında." Bu, İsrâ Suresi'nin 65. ayetinde de anlatılmakta. Bkz. **İBLİS, ŞEYTAN.**

Bununla birlikte, ayetlerde, Tanrı'nın "kullarım" dediklerinin uyarıldıkları görülmekte. Bkz. **KORKU, CEHENNEM.** İçlerinden "günahkâr", dahası "putatapar" kimselerin de çıkabilecekleri bildirilmekte. Furkan Suresi'nin 17. ayetinde, Tanrı'nın öbür dünyada, neler ya da kimler Tanrı'ya ortak koşulmuşsa Tanrı'nın onlara seslenip soracağı anlatılır:

Furkan Suresi, ayet: 17

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى
هٰٓؤُلَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

O gün Rabb'in onları ve Allah'ı bırakıp da taptıkları şeyleri toplar ve "Bu *kullarımı* siz mi saptırdınız, yoksa kendi kendilerine mi yoldan saptılar?" der. (Furkan Suresi, ayet: 17.)

Tanrı'nın dışında tapılanların da, bu soruya şöyle karşılık verecekleri açıklanır:

Furkan Suresi, ayet: 18

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغِى لَنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ
وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Haşa! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize yaraşmaz. Fakat sen onlara ve babalarına nimetler verdin de, sonunda seni anmayı unuttular. Ve helak hak bir millet oldular" derler. (Furkan Suresi, ayet: 18.)

Tanrı'nın "kullarım" dediği kimseleri nasıl uyardıklarını anlatan ayetler için bkz. **CEHENNEM, DUA, KORKU, CEZA, GÜNAH.**

Tanrı'nın, kimi zaman, "hoşnut olduğu kullar"a "kullarım" dediği de bildirilmekte: Tâhâ Suresi'nin 77., Şuarâ Suresi'nin 52. ve Duhan Suresi'nin 23. ayetlerinde, Tanrı'nın Musa Peygamber'e: "Kullarımı, geceleyin yola çıkar!" diye seslendiği anlatılmakta. Bu ayetlerdeki "kullarım"la, İsrailoğulları anlatılıyor. Yani Tanrı, Firavun'a karşı kendilerine yardım ettiği İsrailoğullarına "kullarım" diyor. Bkz. **İSRAİLOĞULLARI.** Fecr Suresi'nin 29. ayetinde de "doyuma ulaşmış", Tanrı'yı hoşnut etmiş ve Tanrı'dan hoşnut kılınmış cennetlik kişiye seslenirken: "Haydi *kullarıma* katıl ve cennetime gir!" deneceği açıklanıyor. Bkz. **CENNET, NEFS.**

b) Kötü, Azgın Kullar

Bu kullar için "cehennem" var, "azab" var, "ceza" var.

Bu kullardan "kâfir" olanların dışında kalanları, Tanrı *dilerse* bağışlayabilirde.

Kaf Suresi, ayet: 29

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَٓا اَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Benim katımda söz değişmez. Ben, *kullara* asla zulmetmem! (Kaf Suresi, ayet: 29.)

Ayette, Tanrı'nın sözü olarak bildiriliyor. Yani Tanrı'nın böyle dediği anlatılıyor. Ancak, ayette "zallâm" sözcüğü yer alıyor ki, anlamı: "Çok zulmeden"dir. Bu durumda ayetin anlamı şu oluyor:

"Benim katımda söz değişmez. Ben, kullara çok zulmeden değilim!".

Fussilet Suresi, ayet: 46

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

Anlamı

Kim (dinsel ölçüler içinde) yararlı iş yaparsa kendi yararına yapmış olur. Kim de kötü tutum ve davranış gösterirse kendi zararına göstermiştir. Senin Tanrı'n, *kullara,* çok zulmeden değildir. (Fussilet Suresi, ayet: 46.)

"Ceza" verilmiş olanlara: "Bu, senin yaptıklarından ötürüdür!" diye açıklama yapılacak:

Hacc Suresi, ayet: 10

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

Anlamı

"Bu, senin iki elinle yapıp ortaya koyduğun (kötü) işler nedeniyledir. Yoksa kuşku yok ki Tanrı, *kullara* zulmeden değildir. (Hacc Suresi, ayet: 10.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 182
Enfal Suresi, ayet: 51

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾

Anlamı

"Bu (ceza), ellerinizle yapıp ortaya koyduklarınız (günahlarınız) nedeniyledir. Yoksa Tanrı, kuşku yok ki, *kullara,* çok zulmeden (zellâm) değildir."

Bu ayet, Âli İmrân Suresi'nin 182. ve Enfâl Suresi'nin 51. ayeti olarak (aynen) yer almaktadır.

İsa Peygamber'in Tanrı'ya şöyle seslendiği bildirilir: "Onlara azab edersen, onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan, kuşku yok ki güçlü ve hikmetli olan sensin!". Bkz. BAĞIŞLAMAK, İSA.

İslam Peygamberi'nin, bu ayeti çok yinelediği ve bir çok kez okuyarak üzerinde derin derin düşündüğü, hadislerde anlatılır.

İlgili öteki ayetler için bkz. AZGINLIK, CEHENNEM, CEZA, KIYAMET, GÜNAH, TANRI, KORKU. Ayrıca bkz. DUA, İBADET, KULLUK, ABD.

2- Melekler

Meleklerin de "Tanrı'nın kulları", "onurlu kulları" oldukları bildiriliyor. İlgili ayetler için bkz. MELEK.

B-İnsanların Kulları

İlgili ayetler için bkz. CARİYE, KÖLE.

➤KULLUK

"Kul olma durumu, kul olanların yaptıkları ya da yapmaları gereken işler, ödevler ya da bu iş ve ödevleri yapma biçimleri (ibadet)."

"Kulluk için yaratıldıkları", kullukla yükümlü oldukları bildirilenler: "İnsan"lar ve "cin"ler. "Kulluk"ları karşılığında "sevap" ve ödül alırlar. Kulluklarının gereğini yerine getirmedikleri zaman da, "ceza"landırılırlar.

Tanrı'ya Kulluk

Zâriyât Suresi, ayet: 56

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ٥٦

Anlamı (Diyanet'in)

Cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır. (Zâriyât Suresi, ayet: 56.)

Bu ayette sözü edilen "kulluk" (ibadet) nedir?

Bu soruya, Kur'an yorumlarında değişik karşılıklar verildiği görülmekte: Kimilerine göre buradaki "kulluk", "Tanrı'yı tanımak"tır. "Beni tanısınlar diye yarattım!" demek oluyor. Kimilerine göre "Tanrı'ya gerekli olan saygının yerine getirilmesi"dir. Kimilerine göre, "Tanrı'ya olan saygı ve yaratıklara olan sevgi"dir. Fahruddin Râzî, bu yoruma katılanlar arasındadır. Ancak, "Tanrı'ya saygı" nasıl olacak? Bu saygının gereği tam anlamıyla bilinemeyeceği için "Şeriatler" gönderilmiştir. Şeriatler de, Tanrı'dan buyruklar ve yasaklar getirmişlerdir. Öyleyse söz konusu olan; Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmek, yasaklarından kaçınmaktır. İşte "cin"ler ve "insan"lar bunun için yaratılmışlardır. "Melek"ler de "Tanrı'ya kulluk" ederler. Ama "cin"ler ve "insan"lar arasında "kulluk" etmeyenler bulunduğu halde, meleklerde bu yoktur. Cinlerin ve insanların inanırları yanında kâfirleri de bulunduğu halde, melekler tümüyle inanırlardan oluşmakta. Bkz. **CİN, İNSAN, İBADET.**

Bakara Suresi, ayet: 21

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي
خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ٢١

Anlamı (Diyanet'in)

Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabb'inize kulluk edin! Ki, O'na karşı gelmekten korunmuş olabilesiniz. (Bakara Suresi, ayet: 21.)

"Tanrı"ya kullukla ilgili öteki ayetler için bkz. **İBADET, TANRI, İNSAN, CİN, ABD.**

Putlara Kulluk

İlgili ayetler için bkz. **PUT, TANRI.**

Herkes, "Tanrı'ya kulluk etmek"le yükümlüdür. Fâtiha Suresi'nin 5. ayetinin anlamı şöyledir: "Yalnızca sana kulluk eder ve yalnızca senden yardım dileriz!" Tanrı'ya kulluk edenlerin, yani "namaz", "oruç", "hac", "zekât" gibi görevlerini yerine getirenlerin, Tanrı katında hoşnutluk kazanacakları, Tanrı'dan yardım görecekleri ve gerek bu dünyada, gerek öbür dünyada mutlu kılınacakları bildirilir ayetlerde.

➤KUMAR

"Para ya da başka değerli şeyler üzerine oynanan talih oyunu" (meysir).

"Yararı da var ama, zararı daha çok": Bakara Suresi'nin 219. ayetinin anlamı şöyle: "Sana "şarap"tan (hamrden) ve *kumardan* sorarlar. De ki ikisinde de hem büyük günah ve yararlar vardır insanlara. Günahları, yararlarından daha büyüktür."

"Şeytanın işlerindendir": Mâide Suresi, ayet: 90. Bkz. **İÇKİ, ŞARAP.** "İçki ve kumarla şeytan aranıza kin ve düşmanlık sokmak ister. Tanrı'yı anmaktan ve namazdan uzaklaştırmaya çabalar": Mâide Suresi, ayet: 91. Bkz. **İÇKİ, DÜŞMANLIK, NAMAZ, ZİKİR.**

Kısacası, "Kumar"da da "içki"de olduğu gibi "kimi yararlar" varsa da, zararları daha çok olduğundan yasaklanmıştır. Kumar, içki gibi "şeytanın işlerinden"dir. Ve şeytan, bu ikisiyle insanları birbirine düşürmek istemekte, Tanrı'ya kulluk ödevlerini yerine getirmekten alıkoymaya çabalamaktadır. Ayetlerde bunlar anlatılmakta.

➤KUR'A

"Sırf raslantıya ve şansa bağlı bir ayırma yapmak için başvurulan her türlü yol." "Kur'a" çekilince, herkes sonuca boyun eğer. "Şansım buymuş" diye...

"Kur'a"nın Kur'an'daki karşılığı "musâheme"dir ve Saffat Suresi'nin 141. ayetinde geçmektedir: Yunus Peygamber, toplumundan kaçıp bir gemiye biner. Ne var ki, gemidekilerden birinin denize atılması gerekmekte. Gemiden atılacak kimseyi belirlemek için kur'a çekilir. Sonuçta, Yunus Peygamber'in atılması gerektiği anlaşılır. Ve Yunus, denize atılır. Atılır atılmaz da balığa lokma olur. Ama balığın karınnda ölmez. Sonunda kurtulur. Bu "kıssa" ayetlerde anlatılmakta. Bkz. **BALIK, YUNUS.**

"Kur'a", sözcük olarak da, kurum olarak da İslam'da vardır. İslam hukukunda meşru olarak benimsenir. Hadislerde, Peygamber'in de zaman zaman "kur'a"ya başvurduğu anlatılır. "Karıları arasında kur'a çektiği" açıklanır. Belirtildiğine göre, karılarnıdan hangisini "sefer"de yanına alacağını "kur'a" yoluyla belirlerdi.

➤KURAKLIK

"Yağmur yağmaması ya da bu nedenle oluşan kıtlık". ("Sinin":A'râf Suresi, ayet: 130, "şidad": Yusuf Suresi, ayet: 48.)

A'râf Suresi'nin 130. ayetinin anlamı, Diyanet çevirisinde şöyledir:

"Andolsun ki, biz de Firavun ailesini, ders alsınlar diye, yıllarca kuraklığa ve ürün kıtlığına uğrattık." Bkz. **FİRAVUN.**

Yusuf Suresi'nin 47 ve 48. ayetlerinde de Yusuf Peygamber'in Mısır'lılara bir öğüdü yer alır. Bu ayetlerin, Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle: "Yusuf: 'Devamlı yedi sene ekin ekip, biçtiğiniz ekinin yediğinizden artanını başağında bırakın', 'sonra bunun ardından yedi *kurak* yıl gelir, bütün biriktirdiklerinizi yer, yalnız az bir miktar saklarsınız!' dedi. (Yusuf Suresi, ayet: 47, 48.) Bkz. **YUSUF.**

Bakara Suresi'nin 155. ayetinde de, Tanrı'nın, "kıtlık ve açlık"la kullarını sınadığı bildiriliyor. Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı: "Muhakkak sizi, biraz korku, biraz açlık ve mallardan, nefislerden, ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz. Sabredenlere müjdele!". Bkz. **SINAMAK, SINAV, AÇLIK.**

"Kuraklık"ta "yağmur duası"na çıkılması bir gelenektir ve İslam'da kabul edilir. Peygamber'in kendisinin de yağmur duasına çıktığı, kimi hadislerde anlatılır. Bkz. **DUA, YAĞMUR.**

➤KUR'AN

Müslümanlarca, Tanrı'dan Peygamber'e gelen "vahy"lerden, "söz"ü de, "anlam"ı da Tanrı'nın olanların bütününü içine alan "Kitab".

I- KUR'AN VE KAPSAMI

A- Kur'an Sözcüğü ve Tanımı

1- Kur'an Sözcüğü

a) Herhangi Bir Kökten Türeyip Türemediği

İki görüş var

Birinci Görüş: Bu görüşe göre "Kur'an", herhangi bir kökten türememiştir, "türev (müştakk)" değildir. "Tanrı'nın kitabı"nın adıdır. Tevrat, İncil gibi... İmam Şâfiî'nin de bu görüşü benimsediği aktarılır. (Bkz. Râzî, 5/86; Dr. Subhi e's-Salih, Mebâhis Fi Ulûm İl-Kur'an, s. 18.)

İkinci Görüş: Bu görüşe göre "Kur'an", bir kökten türemiştir. Kimine göre, "hemzesiz" kökten, kimine göre de "hemzeli" kökten türemiştir:

"Hemzesiz Kökten...": "Kur'an"ın "hemzesiz" kökten türediğini ileri sürenlerin kimi, "k-r-n"den türediğini savunur. Bu kök, "bir şeyin ötekine eklenmesi" anlamını içerir. Mastarı da "ekleme, toplama, birleştirme" anlamına gelen "kıran"dır. (Hacc ile "umre"yi birleştirmeye de "kıran" denir.) Kimine göre de "Kur'an", aynı köktendir ama, "kıran"dan değil; "kerine"den türemiştir. Daha doğrusu "kerine"nin çoğulu olan ve "birbirinin eşi, birbirini doğrulayanlar" anlamına gelen "kerâin"den türemiştir. (Bkz. Râzî, aynı yer; Rağıb, el Müfredât.)

"Hemzeli Kökten...""Kur'an'ın, "hemzeli" kökten geldiğini ileri sürenlerden "kırâet"ten, kimi de "kur' "den türemiştir. Birincisi "okumak, bildirmek", ikincisiyse "toplamak, biriktirmek (dölyatağında kanın biriktiği dönem olduğu için kadının aybaşılı durumuna da "kur' "denir) anlamındadır. (Bkz. Râzî, aynı yer.)

b) "Kur'an"ın Sözlük Anlamı ve Neden "Kur'an" Dendiği

"Kur'an" sözcüğünün geldiği kök olarak ileri sürülenlere bakıldığında, sözlükte şu anlamlara geldiği görülür:

"Birbirine Eklemek, Toplamak"

Bu anlama bağlık olarak "Kur'an" adı verilişinin nedeni şöyle açıklanıyor:

Kur'an'da sureler, ayetler, harfler birbirine yakın, eş ve uyumludur. Bunun için Kur'an denmiş olabilir. Sonra Kur'an içindeki hükümler, şer'î yasalar, içiçedir. Bunun için de Kur'an denmiş olabilir. Sonra Kur'an'ın "Tanrı'dan geldiği"ne ilişkin kanıtlar da birbirine eklenmiş olarak yer alır: Ondaki "fesâhat, belâgat" (söz ustalıkları, san'atlı ve yerinde sözler), geleceğe ilişkin bilgiler (haberler), birçok daldaki bilimler... Bunun için de Kur'an denmiş olabilir. (Bkz. Râzî, aynı yer.)

"Birbiriyle Uyum İçinde Olmak"

Kur'an'ın "*kerain*"den "yani birbirinin eşi, birbirini doğruluyanlar" anlamındaki bir kökten geldiği göz önünde tutularak da neden Kur'an dendiği şöyle açıklanır:

Kur'an'da her anlatılan şey, ötekilerle uyum içindedir, anlatılanlar birbirini doğrular niteliktedir. Onun için Nisa Suresi'nin 82. ayetinde: "Eğer o (Kur'an) Tanrı'dan başkasından gelmiş olsaydı, onda çok aykırılıklar (birbirini tutmazlıklar) bulurlardı" deniyor. Kur'an denmesi bunun için de olabilir. (Bkz. Râzî, aynı yer.)

"Okumak, Bildirmek"

"Kur'an", kimi ayetlerde açıkça bu anlamdadır:

أَقِمِ الصَّلَوٰةَ
لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْءَانَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْءَانَ الْفَجْرِ
كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

İsrâ Suresi, ayet: 78

Anlamı

Güneşin kayıp gitmeye başlamasından, gecenin karanlığını bastırmasına değin namaz kıl. "Sabah kur'anı"nı da yerine getir. Çünkü "sabah kur'anı", tanık olunası türden (meş'hûd) oldu. (İsrâ Suresi, ayet: 78.)

Buradaki "sabah (fecr) kur'anı", "sabah okuması" anlamındadır. Bununla birlikte, Kur'an yorumcuları, buradaki "sabah kur'anı"yla "sabah namazı"nın anlatıldığı üzerinde birleşirler. Yorumcuların bu görüşte birleştiklerini Fahruddin Râzî de yazmakta. (Bkz. Râzî, 21/27.)

"Sabah namazı"na "sabah kur'anı" denmesini nedeni de şöyle açıklanıyor:

• Sabah namazında, "kıraet"in, yani Kur'an okumanın önemi, okunan Kur'an'ın öteki namazlara oranla daha uzun olmasının uygun olacağı yansıtılıyor. Fukaha (fıkıhçılar, dinbilirleri) da, sabah namazında okunan Kur'an parçasının, öteki namazlardakinden daha uzun olmasının sünnet olduğunda birleşir. (Bkz. bu ayetle ilgili tefsirler, özellikle Râzî, 21/27-28.)

"Sabah kur'anı"nın, yani, "sabah namazı"nın, "tanık olunan" türden olmasının anlamı da yorumlarda şöyle belirtilir:

• Gerek gece melekleri, gerek gündüz melekleri, sabah namazında toplanırlar, imamın arkasında namaza dururlar. Sabah namazı bitince, gece melekleri yukarı uçup gider, gündüz melekleri kalır. Gece melekleri gidince Tanrı'ya: "Ya Rabb! Senin kullarını, namazlarını kılar bulduk gelirken (namazında-niyazında kişiler olarak gördük, öyle bırakıp geldik)" derler. Gündüz melekleri de şöyle derler: "Ey Tanrı'mız! Kullarını bulduğumuzda namaz kılıyorlardı..." Bunun üzerine Tanrı meleklere: "Siz de tanık olun ki, ben onların günahlarını bağışladım!" der. (Bkz. Râzî, 21/28; Taberî, Tefsir, 15/94-95 ve öteki tefsirler.)

لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ
وَقُرْءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾

Kıyamet Suresi, ayet: 16-19

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an okurken, unutmamak için acele edip onunla beraber söyleme. Yalnız dinle. Doğrusu o vahyolunanı kalbine yerleştirmek ve onu sana *okutturmak* Bize düşer. Biz onu Cebrail'e *okuttuğumuz* zaman, onun *okumasını* dinle. Sonra onu sana açıklamak, Bize düşer. (Kıyamet Suresi, ayet: 16-19.)

Bu çeviride, ayetlerde hiç yer almayan, ya da açıkça karşılığı bulunmayan sözler var: "Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'an okurken"in ayette karşılığı yok. Bu, yalnızca yorumdur. 16. ayetin doğru çevirisi şu olabilir: "Onu (Kur'an'ı) ivedileştirmek için dilini çok kıpırdatma!"

"Yalnız dinle"nin de karşılığı yok.

"Biz onu Cebrail'e okuttuğumuz zaman" deniyor ki, burada da, ayette "Cebrail" geçmiyor. "Okuttuğumuz zaman" diye çevirilebilecek yerde de "okuttuğumuz zaman" diye (yorum olarak bu doğru olabilir) çeviriliyor. 17. ayetteki "kur'an" sözcüğüne "okutmak", 18. ayettekineyse "okumak" anlamı verildiği görülüyor.

Görüldüğü gibi yukarıdaki çeviride yer alanların bir çoğu, yorumdur. Yani ayetlerin tam çevirisi değildir.

Fahruddin Râzî, 17. ayetteki "kur'an" sözcüğü üzerinde dururken, iki anlama gelebileceğini belirtiyor:

Birinci anlam: "Okumak"tır (kırâet). Söz konusu olan da "Cebrail'in okuması" ya da "Peygamberin okuması". A'lâ Suresi'nin 6. ayetinde de "sana Biz okutacağız; sen de hiç unutmayacaksın!" deniyor.

İkinci anlam: "Toplamak"tır. Aynı ayette, yine "toplamak" demek olan "cem" sözcüğü de yer alıyor. Eğer buradaki "kur'an"a da "toplamak, biraraya getirmek" anlamı verilirse, birinci "toplama"nın "Kur'an'ı maddi olarak, gerçekte toplamak": ikinci "toplama"nınsa "zihinde toplama, ezberleme" demek olacağı ileri sürülüyor. (Bkz. Râzî, 30/224.)

Fahruddin Râzî, 17. ayetteki "kur'an" için böyle iki tür yorum (vech) ileri sürerken, 18. ayetteki "kıraet" ve "kur'an" için böyle ikili yorum ileri sürmüyor: 18. ayettekinin anlamı: "Okumak". Aslında söz konusu olan "Tanrı"nın okuması". Ama "Cebrail'in okuması" amaçlanıyor. "Cebrail'in okuması, Tanrı'nın okuması sayılıyor". Peygamber'e, "Cebrail'in vahiyleri okuması sırasında 'ittiba' etmesi, yani uyması, izlemesi" buyuruluyor. Ki, bu da, ya: "Vahiylerin içine aldığı 'helal'e, 'haram'a titizlik göster, gereklerine uy!" demektir; ya da "(Ey Muhammed!) Cebrail sana okuduğu zaman, sen de hemen onunla birlikte okumaya yönelme, dur, dinle, Cebrail okumasını bitirsin, sonra sen okumaya başla!" anlamındadır. Râzî, ikinci anlamın daha doğru olacağını savunuyor. (Bkz. Râzî, 30/225.) Taberî de yukarıdaki ayetlerde yer alan "kur'an" sözcükleri ve "kıraet"le ilgili olarak ileri sürülen görüşlere uzun uzun yer vermekte. Özeti şu: "Kur'an'dan vahiyler indikçe, Peygamber ivedilik gösteriyordu. Unutmamak için ivedi ivedi okuyordu Cebrail'le birlikte. Peygamber'e, böyle davranmaması, telaş ve kaygı göstermemesi bildiriliyor. Vahiyleri okutmanında da, saklamanın da Tanrı'nın güvencesi altında bulunduğu anlatılıyor." (Bkz. Taberî, 29/116-119.)

Hadis

İbn Abbas'tan aktarılıyor:

"Vahiy indikçe Peygamber ivedi ivedi dilini kıpırdatmaktaydı. Çabuk çabuk alıp ezberlemek için. Tanrı bu ayetleri indirerek böyle yapılmasını bildirdi." (Bkz. Buharî, Tefsir, 75/1-2.)

c) "Kur'an" Sözcüğü Hangi Dildendir?

Dr. Subhi e's-Salih, Tanrı'nın, vahiylerine ad seçerken, Arapların kendi sözlerine uygun gördükleri adlardan başka adlar seçtiğini, bunlar arasında da

"Kitâb" ve "Kur'an" adlarının ünlüleştiğini yazdıktan sonra ikisinin de seçiliş gerekçesini anlatıyor ve daha sonra bu iki sözcüğün de, "*Arâmi*" *kökenli* olduğunu belirtiyor. Yazara göre (ki bunu birçokları paylaşır), "kitâbet" Arâm dilinde "harfleri resmetmek", "kırâet"de "okumaktır". (Bkz. Dr. Subhi e's-Salih, s. 17.)

"Türk Süryaniler Tarihi"ni yazan Aziz Günel de gerek "kitab"ın, gerek "kırâet"in Arapça olmadığını, Süryanca olduğunu yazıyor: Günel'in yazdığına göre, Süryanca'da "Kitab", Süryanca'da "ktobo", kırâet de "kıryono" biçimindedir ve birincisi "kitap"; ikincisi de "okuma" anlamındadır. Yine Süryanca'da, "kırâet" kökünden "ikri' " (Kur'an'da, Alak Suresi'nin birinci ayetinde: "İkra' ") de "adımla oku!" demektir. (Bkz. Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır, 1970, s. 48.)

Bilindiği gibi "Süryanî" olanlar, "Arâmî"lerin bir kesimidir. Yani "Süryanca" olan, daha üst basamakta "Arâmca"dır. Dr. Subhi e's-Salih'in "Kitab" ve "Kur'an" sözcükleri için "Arâmca kökenlidir" demesi, bundan olsa gerek. Bu iki sözcüğün "Arâmca kökenli" olduğunu belirttikten sonra bunların "vahiylere ad olarak seçilmesi"nin çok uygun olduğunu, "Arâmca'daki anlamlarıyla "harfleri resmetmek (yazmak)" ve "okumak" işinin bu vahiylerde gerçekleştiğini, "vahiylerin hem yazıldığını, hem de okunduğunu", ezberlendiğini; bunun da "Muhammedi vahye özgü" bir özellik bulunduğunu savunuyor. (Bkz. Dr. Subhi e's-Salih, aynı yer.)

Dr. Subhi e's-Salih, şunları da yazıyor:

" 'Telâ' (okudu) anlamındaki 'kere'yi, Araplar 'Arâmca aslı'ndan alıp kullanmışlardır. Bu, bilinen bir şeydir. G. Bergstaesser'in de dediği gibi: Arâmî dillerinin, Habeşçe'nin, Farsça'nın, Arapça'da bıraktığı inkâr edilemez. Çünkü bu diller, Hicret'ten önceki yüzyıllarda, Araplara komşu uygar toplumların dilleriydi.

Bunu neden yadırgayalım ve niçin doğrulamıyalım ki, çeşitli *Arâmî ağızlarının* (lehçelerinin), Filistin illerine, Suriye'ye, Mezopotamya'ya, Irak'ın kimi yerlerine *egemen* olduğunu biliyoruz. Yine biliyoruz ki, *dinsel dilleri* ***Arâmca*** *olan Yahudiler*'e de Araplar'ın komşu olmaları, dinsel Arâmca sözcüklerden birçoğunun, yaygınlaşmasını çabuklaştırmıştır. Doğubilimci Krekow, İslam Ansiklopedesi'nin (Encycllopedie de I'İslam) "Kitab" maddesindeki incelemesinde buna değinmiştir. Doğubilimci Blachéer de, Araplar'ın Yahudiler'e ve başka dinli toplumlara komşu olmalarının etkisiyle sözcükler alıp kullandıklarını kanıtlamak için Arâmca'dan, Süryanca'dan ve İbranca'dan birtakım sözcükler alıp aktarmıştır (Bkz. Blachéer, Le Coran, İntroduction, 5/2.). Bu sözcükler arasında 'kere', 'kütüb', 'kitab', 'tefsir', 'tilmiz', 'furkan', 'kayyum', 'zındık' sözcüklerinin de bulunduğunu belirtelim." (Bkz. Dr. Subhi e's-Sâlih, Mebâhis Fi Ulûmi'l-Kur'an, Arapça, Beyrut, 1979, s. 19-20.)

d) Kur'an Sözcüğünün Geçtiği Ayetler

"Kur'an" sözcüğü, ayetlerde 70 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 185
Nisâ Suresi, ayet	: 82
Mâida Suresi, ayet	: 101
En'am Suresi, ayet	: 19
A'raf Suresi, ayet	: 204
TevbeSuresi, ayet	: 111
Yunus Suresi, ayet	: 15, 37, 61
Yusuf Suresi, ayet	: 2, 3
Ra'd Suresi, ayet	: 31

Hicr Suresi, ayet : 1, 87, 91
Nahl Suresi, ayet : 98
İsrâ Suresi, ayet : 9, 41, 45, 46, 60, 78 (iki kez), 82, 88, 89, 106
Kehf Suresi, ayet : 54
Tahâ Suresi, ayet : 2, 113, 114
Furkan Suresi, ayet : 30, 32
Neml Suresi, ayet : 1,6,76, 92
Kasas Suresi, ayet : 85
Rûm Suresi, ayet : 58
Sebe' Suresi, ayet : 31
Yâsin Suresi, ayet : 2, 69
Sâd Suresi, ayet : 1
Zümer Suresi, ayet : 27, 28
Fussilet Suresi, ayet : 3, 26, 44
Şûrâ Suresi, ayet : 7
Zuhruf Suresi, ayet : 3, 31
Ahkâf Suresi, ayet : 29
Muhammed Suresi, ayet : 24
Kâf Suresi, ayet : 1, 45
Kamer Suresi, ayet : 17, 22, 32
Rahmân Suresi, ayet : 2
Vâkıa Suresi, ayet : 77
Haşr Suresi, ayet : 21
Cin Suresi, ayet : 1
Müzemmil Suresi, ayet : 4, 20
Kıyâmet Suresi, ayet :17, 18
İnsan Suresi, ayet : 23
İnşikâk Suresi, ayet : 21
Bürûc Suresi, ayet : 21

2- Kur'an'ın Tanımı

a) "İniş" (Nüzül) Döneminde

"Kur'an"ın İnişi:

Bilinegelen odur ki, Kur'an, "23 yılda parça parça inmiştir". (Bkz. Muhtasaru İbn Kesir, 3/659; Râzî, 5/84, 24/79; Hâzin, 4/275; Kurtubî, 19/130.)

Furkan Suresi, ayet: 32

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً
وَاحِدَةً كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

İnkâr edenler: "Kur'an ona *bir defada* indirilmeliydi" derler. Oysa Biz onu böylece senin kalbine yerleştirmek için azar azar indirir ve onu ağır ağır okuruz. (Furkan Suresi, ayet: 32.)

Çevirideki "azar azar indirir ve"nin ayette karşılığı yoktur, yorumdur.

"Kâfirler"in burada ileri sürdüklerine, Fahruddin Râzî, bu ayetin yorumunda sekiz cevap sıralıyor:

• Kur'an, parça parça değil de, birden ve bir bütün olarak indirilmiş olsaydı, Peygamber okur-yazar olmadığı için vahiyleri almakta ve "zaptetmekte", yanlışa, yanılgıya düşebilirdi. Tevrat bir bütün olarak indirilmiştir. Çünkü, Musa Peygamber okur yazardı.

• Bir kitap bir bütün olarak indirilip ortaya konulduğunda bu kitaba sahip olan kimse, o kitapta olanların yazılı olduğuna güvenir, nasıl olsa yazılıdır diye düşünüp ezberleme işini savsaklıyabilir. Tanrı Kur'an'ı, parça parça indirdi ki, yeterince ve gereğince tam olarak ezberlenebilsin.

• Tanrı Kur'an'ı birden ve bir bütün olarak indirmiş olsaydı, halka yönelen Şeriat yasaları birden inip yüklenmiş olurdu ki, bu da halka ağır gelirdi.

• Parça parça indirilmiş olması, Kur'an'ın "mucize" olduğunu daha iyi gösterir. Çünkü Kur'an'ın, "benzerini yapamazsınız. Tanrı'dan olmadığını ileri sürüyorsanız, haydi siz de bir benzerini yapın!" diye bir "meydan okuması" (tehaddi) vardır. Parçalarının benzerini yapmak, bütününün benzerini yapmaktan kolaydır. Parça parça inerken benzerini yapamamış olmaları, bütününün benzerini hiç yapamıyacaklarını göstermiştir. Ve bu, Kur'an'ın inişi sırasında da kanıtlanmıştır.

• Kur'an ayetleri, sorular ve olaylar üzerine iniyordu. Bu, "basiret"in (bilincin) artmasını sağlıyordu. Ayrıca, Kur'an'daki söz ustalığına, edebi mucizeliğe bir de gelecekten haber vermeler biçimindeki mucize ekleniyordu parça parça gelişlerle.

• Tanrı'yla peygamberler arasındaki "elçilik" (sefaret) vahiy meleği (Cebrail) için çok büyük bir makamdır. Eğer Kur'an Muhammed'e bir indirilişle bütün olarak indirilmiş olsaydı, Cebrail'in elçiliği ortadan kalkmış olurdu. Cebrail bu makamdan yoksun kalırdı. Parça parça indirilince, Cebrail de bu makamı elde etmiş ve korumuş oldu.

Fahruddin Râzî, Kur'an'ın neden "bir bütün olarak" değil de, "parça parça ve zaman içinde indirildiği"ni işte böyle - kâfirlere cevap olarak - anlatıyor. (Bkz. Râzî, 24/79.)

Kur'an'ın İnişi Nasıl Olmuştur, Peygamber'e İniş Ne Zaman Başlamıştır?

Hadis

"İbrahim'in suhufu (Tanrısal bildirileri içeren sahifeleri), Ramazan ayının ilk gecesinde, Tevrat bu ayın altısında, İncil, on üçünde, Kur'an'sa yirmi dördünde inmiştir (inmeye başlamıştır)." (Bkz. Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 4/107; Taberî, Tefsir, 2/84; Râzî, 5/84.)

Ayetler, Peygamber'in ölümüne değin indiğine, Pergamber 632 de öldüğüne ve Kur'an'ın inişinin 23 yılda olduğu yolundaki görüş benimsendiğine göre, ilk ayetin 609 ya da 610 da inmiş olması gerekir. Bir başka açıdan şöyle düşünülebilir: Peygamber'e peygamberlik 40 yaşında geldiğine, doğum tarihi 571 olduğuna göre, ilk "vahy"in 611 de geldiğini kabul etmek gerekir. Bu durumda Kur'an'ın inişinin tamamlanması da 21 yılda olmuş oluyor. "Kur'an'ın inişi 20 yıl içinde olmuştur" diyen de vardır. (Bkz. Taberî, tefsir, 2/85.) Buna karşılık, "Kur'an 25 yıl içinde inmiştir" diyen de var. Yani kimine göre 20 yılda, kimine göre 23 yılda, kimine göreyse 25 yılda "tamamlanmıştır" Kur'an'ın inişi. (Bkz. Süyûtî, el İtkân Fi Ulûmi'l-Kur'an, 1/53; krş. Zerkeşî, el Burhân, 1957, Kahire, 1/232.)

"İlk ayet"in hangi ayet, "ilk sure"nin de hangi sure olduğu tartışmalıdır. Kimine göre "ilk ayet", Alak Suresi'nin ilk ayetidir (ikra bismi rabbike'llezi Halak:Yaratan Tanrı'nın adıyla oku!), "ilk sure" de, Alak Suresi'dir. Kimine göre "ilk ayet" Alak Suresi'nin ilk ayetiyse de "ilk Sure", Müddessir Suresi'dir. Kimine göre, "ilk sure", Fâtiha Suresi'dir, kimine göre "ilk ayet", Bismillahirrahmanirrahim'dir. Ama genellikle ve çoğunlukla benimsenen görüş, birinci görüştür. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, 1/32-33.)

"İlk vahy"e ilişkin olarak bkz. VAHY.

Yine benimsenen görşüe göre –ki hadisler de bunu anlatır– "Kur'an, ilkin toptan Kadir gecesinde ve *birinci kat göğe* inmiştir". Sonra Peygamber'e, parça parça inmeye başlamıştır oradan. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, 1/53; Zerkeşî, el Burhân, 1/228; Taberî, 2/84 ve ötekiler; Râzî, 5/85.)

Kur'an'ın, Vahiylerin Sürdüğü Sıradaki Tanımı

Yukarıdaki açıklamaların ışığı altında, Kur'an'ın, vahiylerin sürdüğü dönemdeki tanımı şöyle yapılabilir:

• Kur'an: İslam Peygamberi'ne, Cebrail'in Tanrı'dan alıp okuduğu, Peygamber'in de insanlara iletmek üzere yazdırdığı, okuttuğu "vahy"lerdir.

Kur'an denince bu anlaşılıyordu Peygamber döneminde. Bu "kitab"la, "furkan"la, "hüdâ"yla, "nur"la... da dile getiriliyordu.

Yani "Kur'an", "vahyler inerken", bugünkü gibi "iki kapak arasında bir kitap" biçiminde görülüp tanımlanmıyordu. İki şey için de Kur'an deniyordu:

• Parça parça gelen her bir vahy.
• Vahylerin bütünü.

b) Kur'an'ın Peygamber Sonrası Dönemlerdeki Tanımı

İleride de görüleceği gibi, Kur'an, Peygamber'den sonraki dönemde "iki kapak arasında (beyne't-deffeteyn) bir kitap" durumuna getirilmiştir. Ayetler derlenip biraraya konularak... Bu nedenle, Peygamber'den sonraki dönemlerde Kur'an ele alınıp tanımlanırken bu gelişme de gözönünde tutulur çoğu kez. Fahruddin Râzî'nin yaptığı tanım gibi, tanım şöyle:

• "Kur'an: Tanrı'nın sözlerinden, iki kapak arasında olanının adı." (Bkz. Râzî, 5/86.)

Fahruddin Râzî, "Kur'an"ı şöyle de tanımlıyor:

• "Kur'an: Muhammed Peygamber'e bir defada indirilen." (Bkz. Râzî, 5/84.)

"Kur'an"ın İslam Hukuk ve "Keḷâm"ındaki Tanımı

Sadru'ş-Şeria (ö. M. 1346) "Ṭenkihu'l-Usûl", sonra buna bir açıklama (şerh) olarak yazdığı "e't-Tavdih Fi Ğavamizi't-Tenkih" adlı kitaplarının başlarında "Kitab"ı, yani "Kur'an"ı şöyle tanımlıyor:

• "*Kitab: Kur'an:* 'Mushaf'ların iki kapakları arasında, bize tevâtür yoluyla aktarılagelen."

Bu tanımla, "öteki göksel (semâvî) kitapların, ayrıca kudsî ve nebevî hadislerin, ayrıca üzerinde birleşilmeyen, tek tek yollarla gelen (şâz) okunuş biçimlerinin" tümünün, Kur'an'ın tanımı dışında bırakıldığını (böylece sağlıklı bir tanım yapıldığını) yazıyor. Ne var ki İbnü'l-Hâcib'in bu tanıma: "Bu tanımda bir kısır döngü (devir) var. Çünkü 'mushafların iki kapağı arasında bize aktarılagelen' dendiğinde: 'Peki Mushaf nedir?' diye bir soru sorulsa, 'Kur'an'ı içine alan kitap' di-

yerek karşılık vermekten başka bir yol bulunmadığını" ileri sürerek karşı çıktığını, oysa "Mushaf" denince herkesin bununla neyin anlatıldığını kolaylıkla anlıyabileceğini, dolayısiyle "kısır döngü"nün sözkonusu olmadığını açıklıyor. Sonra da diyor ki: "Bu, tanımlardan yalnızca biridir". (Tevâtür: Bir konuyu, yalan üzerinde birleşmelerini aklın kabul edemeyeceği bir topluluk tarafından aktarılması.)

Saduddin Teftâzânî (ö. M. 1390) Sedru'ş-Şeria'nın kitaplarını notlarla açıklamak için yazdığı ve "Telvih" adını verdiği kitabında, yukarıdaki tanımı ele alıyor, inceliyor. Bu arada: "Usûlcüler, gerek Kitab, gerek Kur'an deyince ikisini de, hem '*bütün*', hem de '*parçalar*' için kullanıyorlar. Çünkü usûlcülerin üzerinde durdukları şey, 'hükme kanıt niteliği taşıyan' şeylerdir. Bunlarsa tek tek ayetlerdir, bütün değil. İşte bu nedenle ikisinden söz ettiklerinde, bütünle parçaların üzerinde birleşecekleri ortak noktaları bulup tanımda yer verme gereğini duyarlar. 'Mucize' olmak, Peygamber'e indirilmiş olmak, mushaflarda yazılmış olarak aktarılagelmek... gibi. Kimi usûlcü, bu ortak niteliklerin tümüne yer verir tanımda. İyice açıklık, konuya aydınlık getirmek için. Kimi, yalnızca 'Peygamber'e indirilmiş olma' ile 'mucize olma'yı alıyor, öteki ortak niteliklere tanımda yer vermiyor. Çünkü 'Mushaflarda yazılı olma, aktarılagelmek', 'Kur'an' olmanın vazgeçilmeyecek gereklerinden değildir. Neden ki, Kur'an, bunlarsız da vardı Peygamber döneminde. Kimileriyse, 'Mushaflarda yazılı olma'yı, 'Peygamber'e indirilmiş olma'yı, '(tevâtür yoluyla) aktarıla gelmiş olma'yı alıyorlar, tanıma koyuyorlar; ötekileri koymuyorlar, Çünkü, amaç, vahy dönemine tanık olmamış, Peygamber zamanında yaşamamış olanlara Kur'an'ın ne olduğunu anlatmaktır. Onlar da 'Mushaflarda yazılı olarak aktarılagelmiş olma' ile Kur'an'a ulaşıp kavramış olabilirler. (...) 'Mucize olmak' öyle değil. Kur'an'ın tanımında bu niteliğe yer verilmeyebilir. Çünkü Kur'an'ın her bir parçası değil; yalnızca suredir, ya da bir sure kadar olanıdır 'mucize' olan. Sadru'ş-Şeria burada tanımı yaparken, yalnızca 'Mushaflarda yazılı olarak tevâtür yoluyla aktarılagelmiş olma'yı almakla yetinmiştir. Çünkü, bu tanımla, Kur'an olmayanların tümü, tanımın dışında kalmıştır. Bu sağlanabilmiştir. Çünkü öteki göksel kitapların, kutsi ve nebevi hadislerin, okunması 'neshedilmiş' (artadan kaldırılmış) ayetlerin hiç biri, (Mushafın iki kapağı arasında tevâtür yoluyla aktarılagelmiş' değildir. Sözkonusu tanım yapıldığı zaman, tanımlananın Kur'an olduğunu çocuklar bile anlar..." diyor. (Bkz. Telvîh, s. 49-50.)

Görülüyor ki, Teftazânî'ye göre de yukarıdaki tanım, "Kur'an"ın en uygun tanımıdır.

Molla Husrev (ö. M. 1480) de şu tanımı benimsiyor:

• "Kitâb:Kur'an: Bizim Peygamberimiz'e inen, ondan tevatür yoluyla aktarılagelen söz dizisi."

Mirkâtu'l-Vusûl Fi İlmi'l-Usûl adlı kitabının başlarında yer verdiği bu tanıma, "Kur'an, anlamı belirten söz dizisi (nazım)" açıklamasını ekliyor.

"Kur'an, ne yalnızca '*nazım*'ın, ne yalnızca '*mana*'nın, ne '*nazımsız kelam*'ın ne de *nazım* ile '*mana*'nın adıdır." diye de açıklanıyor. "Manaya delâlet eden nazımın adıdır."

Bu arada, büyük uzmanların "Kur'an, nazımla mananın ikisinin birden adıdır" dedikleri, bunu da Ebu Hanife'nin, "Kur'an namazda Farsça olarak okunursa câizdir." demesinden ve "Kur'an yalnızca mana"ymış gibi bir izlenim doğmuş olmasından dolayı söyleme gereği duydukları belirtiliyor. "Mirkâtu'l-Vusûl"dakiler "Mir'atu'l-Usûl"de açıklanıyor. Ayrıca ikisinde anlatılanlar da "haşiye"lerle, yani notlarla açıklanıyor. Örneğin İzmirî'nin "Haşiye"si. Bu haşiyede çok geniş, uzun açıklamalara girişiliyor. (Bkz. İzmirî, Arapça, 1309, İstanbul, c. 1, s. 93. ve ötekiler.)

Kur'an Nedir, Ne Değildir?

"Mir'at" ve "İzmirî"deki açıklamalardan:

Kur'an, neden yalnızca "nazım" (dizili söz) değildir.

• Çünkü o dizili sözün bir de anlamı vardır. O anlam olmadan "nazım"a "Kur'an" denemez.

Yalnızca "mana"ya "Kur'an" denmez, değil mi?

• Denmez, çünkü, anlamı dile getiren sözler de "Kur'an"ın kapsamı içindedir.

"Mana" bulunsun, bir de "söz" olsun, ama söz "nazım"sız olsun. Böyle olursa buna "Kur'an" denebilir mi?

• Yine hayır! Çünkü, "nazım" da çok önemli. "Nazım", "mucize"lik oluşturuyor. Ya da "mucize"liği tamamlıyor.

Öyleyse "Kur'an, nazım ile mananın bütünüdür" diyelim.

• Bu da tam doğru olmaz. Çünkü "Arapça" olan, "Mushaflarda yazılı" olan, "tevâtür yoluyla aktarılagelen", "nazım"dır. Ama "manaya delâlet eden (anlamı içeren) nazım".

Bu açıklamalara da "karşı çıkışlar" (itirazlar) var. Onlar da uzun uzun yer alıyor "şerh"lerde, "haşiye"lerde.. (Bkz. İzmirî, 1/105 ve ötekiler.)

Açıklamalarda, Ebu Hanife'nin (Numan İbn Sâbit M. 699-767), "namazda Kur'an'ın Farsça olarak okunmasını caiz görürken", asıl önem verdiği ögenin "mana" (anlam)" olduğunu anlatmak istediği de belirtiliyor. Buna göre, "Kur'an" olmakta "asıl öge", "mana"dır, "nazım" değil. (Bkz. İzmirî, 1/106-110.)

Bununla birlikte, Ebu Hanife'nin, "namazda Kur'an'ı Farsça (ya da başka dilde) okumanın caiz olduğu" yolundaki görüşünden sonradan vazgeçtiği de ileri sürülüyor. (Bkz. İzmirî, 1/109 ve ötekiler.)

Kur'an'dan Ne Kadarına "Kur'an" Denir?

Tek tek "harf"ler, tek tek "kelime"ler "Kur'an" sayılır mı?

• Bilinen odur ki: "Hayır!". "Fakih"ler, başlıbaşına bir "ayet" oluşturmadıkça, "bir kelimeye, iki kelimeye, daha çoğuna bile" "Kur'an hükmü"nün verilemiyeceği görüşündedirler. Bu durumda olan kelimeler, "ayet hükmü"nde sayılmadığı için bunlara "abdestsiz de dokunulabileceğine, *cünüb* olan kimsenin de bunlara dokunabileceğine fetva" verilmiştir. Ne var ki, "fakih"lerin bakışıyla, "usûlcü"leri bakışı bir değildir. Usûlcüler, "kanıt" (delil) olma açısından bakarlar. Bir "kelime" de Kur'an'da yer almışsa (hatta hadislerde) "kanıt" olabilir. Bundan dolayıdır ki, Şemsü'l-Eimme e's-Serahsî, "fıkıh" alanında yazdığı kitaplarda bir "fakih" olarak, "fıkıhçı"ların görüşlerine katıldğı halde, "usûl"e ilişkin kitabına gelince, bu kez bir "usûlcü" olarak, "usûlcü"lerin görüşlerini paylaşmış ve şöyle demiştir: "Bir ayetten az olan ve bir kısa ayet, 'mucize' değildir, ama *Kur'an* sayılır. Onunla bir sonuca varılıp bilgi elde edilebilir." Kur'an'da "bir kelime"nin bile başlıbaşına "bir ayet" olduğu yer vardır. İşte "iki yeşil" demek olan "müdhammetân" kelimesi. Rahmân Suresi'nde, 64. ayettir. Buna da "Kur'an" denir. Kimilerine göre, kimi "harf"ler de öyledir. Örnek: Kaf Suresi'nin birinci ayetindeki "kaf" harfi, Sâd Suresi'nin birinci ayetindeki "sâd" harfi, Kalem Suresi'nin birinci ayetindeki "nûn" harfi gibi... (Bkz. Molla Husrev, Mirkât, Mir'at-İzmirî, 1/8 -90.)

Kur'an'dan bir şeyin "Kur'an" sayılıp sayılmaması konusunda, "usûlcü"lerle "kelâmcı"lar arasında da görüş ayrılığı var mı?

• Var. Örneğin: "Kelâm-ı nefsi", yani Kur'an'dan insanlara bildirilmek üzere Tanrı katında bulunan, "harfsiz, kelimesiz, sessiz" olan, bir başka anlatışla "Kur'an'ın içeriği", kelâmcılara göre "Kur'an"dır, usûlcülere göre değildir. (Bkz. İzmirî, 1/105.)

"Yedi Kıraet" (el kırâetü's-seb'a) adı verilen, değişik Kur'an okuyuş biçimleri de "Kur'an" sayılır mı?

• Tartışmalıdır. Kimilerine göre, bunlar "tevâtür" basamağında oluduğu için "Kur'an" sayılır. Kimileri bunları "Kur'an" sayabilmek için kimi kurallar koyarlar. (Bkz. İzmirî, 1/98, 99.)

"Tilâveti (okunması) mensuh" denen, başka "mushaflar"da yer aldığı halde, "Osman Mushafı"nda yer almayan "Kur'an parçaları"na "Kur'an" denebilir mi? Örneğin: "İbn Mes'ud'un Mushafı"nda yer aldığı belirtilen "evli erkekle evli kadın zina ederse, ikisine de recm (taşlama cezası) uygulayın. Tanrı'nın bir cezası olarak. Tanrı Güçlü'dür, Hikmetli'dir." anlamındaki ayet. "Kur'an"dan sayılabilir mi?

• Tartışmalıdır. Kimilerine göre –ki Molla Husrev de bu görüştedir– Kur'an'dan sayılmaz. Bununla birlikte bu tür parçalarla "amel edilebilir". Dahası, bu tür parçaların hükmüne göre "amel" etmenin "vâcib" olduğu bile savunulmuştur. (Bkz. İzmirî, 1/100-101.)

Besmele (yani Bismillahirrahmanirrahîm) "Kur'an"dan mıdır?

• Mâlikî Mezhebi'ne göre, surelerin başındaki "besmele", –tevâtür basamağındaki bir aktarmaya dayanmadığı için– "Kur'an"dan sayılmaz. Ama Şâfiî Mezhebi'ne ve kimi "usûlcü"lere göre "tevâtür" basamağında bulunmak, "Kur'an olmak (Kur'aniyyet)" için şart değildir, onun için "surelerin başında bulunan besmele" de Kur'an'dandır. Hanêfilerin, Mâlikî Mezhebi'nin görüşünü paylaştıkları bilinir. Oysa doğru olan, Hanefilerin son çağ dinbilirlerinin (müteahhirîn), Şâfiîlerin görüşlerini tuttuklarıdır. (Bkz. İzmirî, 1/97, 101.)

Öteki "usûlü'l-fıkh" kitaplarında da aşağı yukarı yukarıdaki tanım ve açıklamalar bulunur. (Örneğin bkz. Şerhu Menâr Li İbn Melek, Arapça, 1308, İstanbul, s. 7 ve ötekiler.)

Ebu Hanife (el İmamu'l-A'zam), "el Fıkhu'l-Ekber" adlı kelâm kitabında şöyle diyor:

"Kur'an, mushaflarda yazılı, kalplerde saklı, dillerde okunagelmekte Peygamber'e indirilmiş bulunmaktadır."

"Fıkhu'l-Ekber"in "şerh"ini (açıklamasını) yapan Ali el Kârî, "Kur'an" denirken burada, "nefsî kelâm"ın anlatıldığını, ancak, bu "kelâm"ı, insanların "yazarken", "harflere biçimlere" döktükleri ve böylece okunmasının, aktarılmasının, taşınmasının sağlandığını belirtiyor. (Bkz. Ali el Kârî, Fıkhu'l-Ekber ve Şerhuhu, İstanbul, 1323, s. 22.)

B- Kur'an İçin Seçilen Ad ve Öteki Adlar

"Kur'an"a, ayetlerde "Kur'an" deniyor. Ama "Kitab", "Furkan", "Zikr"... de deniyor.

Ancak, "Kur'an" için, bir de Ebubekir döneminde, "Kur'an"ın derlenip "iki kapak" durumuna getirilmesinden sonra seçildiği kaynaklarda belirtilen bir ad var: "Mushaf".

1- "Mushaf"

Ebubekir dönemi. Ayetleri derleme ve küçük-büyük bölümleriyle bir arada yazma işi bitirilmiş; Kur'an, "iki kapağı olan bir kitap" durumuna getirilmişti. Daha önce bu nitelikte bir kitapları olmayan Müslümanların da bir kitapları vardı artık. Şimdi bir ad bulunmalıydı.

Kaynakların belirttiğine göre *Ebubekir **çağrıda** bulundu:*

"Bu Kitaba bir ***ad*** bulun!"

Öneriler:
"***İncil*** diyelim!"
Hoş karşılanmadı bu öneri.
"***Sifr*** densin!"
Yahudilerin kutsal kitaplarına böyle dendiği için bu ad da sevimli bulunmadı.
Çok önemli kişi olan İbn Mes'ud bir öneri getirdi:
"Habeş'te (Habeşistan'da) bir kitap gördüm; ***mushaf*** diyorlardı. Ad, bu olsun!"
Beğenildi ve bu ad konuldu. Ebubekir döneminde ilk kez resmi olarak yazılıp meydana getirilmiş olan Kur'an'a "***mushaf***" adı konmuştu. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, 1/69.)
Ebubekir dönemindeki resmi Kur'an derleyip yazma işleri ileride anlatılacak.

2- Kur'an'ın Öteki Adları (Nitelikleri)

Kur'an yorumcuları ve İslam dinbilirleri, Kur'an'ın, ayetlerde "birçok adlar"ı bulunduğu belirtirler. Celâluddin Süyûtî, "Kur'an'ın Kur'an'da 55 adı bulunduğunu" yazar. (Bkz. Süyûtî, İtkân, 1/67-68.)

Fahruddin Râzî'yse bu adların 30'una yer verir büyük tefsirinde. (Bkz. Râzî, 2/14-18.)

Taberî sayıyı iyice azaltmakta: 4 ad: *Kur'an, Furkan, Kitab, Zikr.* (Bkz. Camiu'l-Beyân, 1/32.)

Dr. Subhi e's-Sâlih, daha önce de belirtildiği gibi iki adın altını çizmekte: *Kitab ve Kur'an.* (Bkz. Mebahis Fi Ulûmi'l-Kur'an, s. 17.)

Osman Keskioğlu da "Mushaf-ı Şerif'in Kur'an'da, Kur'an adının dışında başka adları da bulunduğu"nu belirttikten sonra bunlardan 6'sını sıralamakta: *Kitab, Furkan, Zikr, Hüdâ, Nûr, Hakîm.* (Bkz. Keskioğlu, Kur'an Tarihi, Nebioğlu Yayınevi, s. 97 ve ötekiler.) Keskioğlu sonra birkaç ada daha yer verir. (Bkz. aynı kitap. s. 100.)

Öteki adlarda şöyle sıralanabilir:

Tenzil, Hadis, Mevıza, Hükm, Hikmet, Muhkem, Şifa, Rahmet, Ruh, Kasas, Beyân, Besâir, Fasl, E's-Sıratu'l-Mustakim.

İşte "*Burhan*" (Nur ile birlikte):

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾

Nisâ Suresi, ayet: 174

Anlamı

Ey insanlar! Tanrı'nızdan size "Burhan" (açık kanıt) geldi. Size apaçık bir "*Nur*" (ışık) indirdik. (Nisâ Suresi, ayet: 174.)

Burada "burhan" ve "nûr" sözcükleriyle nitelenen Kur'an'dır.

"*Kerim*":

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾
تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

Vâkıa Suresi, ayet: 77-80

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu bu Kitab, sadece arınmış olanların dokunabileceği, saklı bir kitapta mevcutken âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olan *Kur'an-ı Kerim'dir.* (Vâkıa Suresi, ayet: 77-80.)

Açıklama

Buradaki "Kur'an-ı Kerim" yerine, "kerim olan Kur'an" demek te mümkün. "Kerim", "onurlu", "üstün" anlamında.

"*Azîm*":

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانٖي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظٖيمَ ﴿٨٧﴾

Hicr Suresi, ayet: 87

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki sana, daima tekrarlanan yedi ayetli Fâtiha'yı ve "*Kur'an-ı Azîm*"i verdik. (Hicr Suresi, ayet: 87.)

Açıklama

"Kur'an-ı Azîm" deyimindeki "azîm", büyük demektir. "Büyük Kur'an'ı verdik" diye de çevrilebilir.

Ancak yukarıdaki çeviride yer alan "Fâtiha", ayette yer almamakta. "Sana ikiliden yediyi verdik..." diye çevrilebilecek sözler, "yedi ayetli Fâtiha'yı verdik..." diye çevrilmiş. Bu, bir yorumdur. "İkili" demek olan "mesâni"ye "dâima tekrarlanan" anlamı verilmiş. "Yedi" demek olan "seb'"a da "yedi ayetli Fâtiha" anlamı uygun görülmüş. Ayeti, böyle yorumluyanlar da var gerçekten. Ama bu, yorumlardan yalnızca biri.

"Hablu'llah" (Tanrı'nın İpi):

İlgili ayet: Ali İmrân Suresi, ayet: 102. için bkz. **KARDEŞLİK, NİMET.**

"Beşir" (Müjdeleyici), "Nezir" (Korkutucu):

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزٖيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾

Fussilet Suresi, ayet: 1-4

Anlamı

Hâ-Mîm. Bu, Rahman ve Rahîm olan Tanrı katında indirilmedir. Bir kitaptır ki, ayetleri, bilebilecek bir toplum için Arapça Kur'an, "*beşir*" (müjdeleyici) ve "*nezîr*" (korkutucu) olarak ayrıntılı biçimde sergilenmiştir. Ama onların çoğu yüz çevirmiştir. Onlar, işitmezler. (Fussilet Suresi, ayet: 1-4.)

"Mubarek", "Beyyine" (Belge):

وَهٰذَا
كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

En'am Suresi, ayet: 155-157

﴿١٥٥﴾ أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ
مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾ أَوْ تَقُولُوا
لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ
جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ
كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ
عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

Anlamı

Bu indirdiğimiz kitap (Kur'an), "mubârek"tir (kutsaldır). Öyleyse uyun ona. Ve korkun! Umulur ki size acınır. "Bizden önce yalnızca 'iki taife'ye (Yahudiler'e ve Hıristiyanlar'a) kitap indirildi. Bizse onların okuyup öğreniyor olduklarından bilgilenmiş değildik!" demiyesiniz diye ya da: "Bize kitap indirilseydi biz onlardan daha iyi biçimde doğru yolu tutardık!" dersiniz diye size indirdik kitabı. Öyleyse size, Tanrı'nızdan bir "*Beyyine*" (belge), yol gösterici ve "rahmet" gelmiştir. Bu durumda Tanrı'nın ayetlerini yalanlayandan, onlardan yüzçevirenden daha haksız kim olabilir? Ayetlerimizden yüz çevirenleri, bu yüz çevirmelerinden dolayı kötü bir ceza ile cezalandıracağız. (En'am Suresi, ayet: 155-157.)

Açıklama

Diyanet'in resmi çevirisinde, bu ayetlere oldukça yanlış anlam verildiği görülüyor. Ayette anlatılanları alt üst edecek nitelikte yanlışlar olduğu söylenebilir.

Kur'an'ın ayetlerdeki "adları", ya da "nitelikleri", bu kadar da değil. Daha başkaları da var. Sunulan ayetlerde yer almaktalar.

Ne var ki, bunların tümü "özel ad" değil. Bunlar birer "niteleme". Özel ad olarak, daha önce belirtildiği gibi, kimilerine (örneğin, İmam Şâfiî) göre, yalnızca "Kur'an"; kimilerine göre (usûlcülerde bu görüşte) "Kur'an"la birlikte "Kitab" adı bulunmakta. "Mushaf" da özel ad niteliğini almıştır. Belki de Ebubekir döneminde özel ad olarak seçildiği için. Birçok yerde ve ülkemizde, "Mushaf üzerine yemin" edildiği ve "Mushaf" denirken de yalnızca "Kur'an"ın amaçlandığı bilinmekte. "Kur'an-ı Kerim" de denmekte. Doğu illerimizde sıkça söylenen ad, "Kur'an", "Mushaf" yanında "Kur'an-ı Azîm"dir. Bkz. bu maddenin L-3-b bölümü.

C- "Kur'an"ın "Tanrı Sözü" Oluşu ve Kanıtı

Sunulan ayetlerde görüleceği gibi Kur'an'ın "Tanrı sözü" olduğu işlenmekte ve kanıtlar gösterilmekte.

1- "Kur'an, Tanrı Katından Gelmiştir"

Neml Suresi, ayet: 6

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Şüphesiz, Kur'an'ı, Hakîm ve Alîm olan Allah katından almaktasın. (Neml Suresi, ayet: 6.)

Kur'an'ın, "Hikmetli" ve "Alîm" yani "Bilgili" olanın (Tanrı'nın) katından alındığının bildiriliyor oluşunu, Kur'an yorumcuları, bu ayetten sonra anlatılanların, "hikmet" ve "bilgi" işi olduğuna bağlarlar. Bu ayetten sonra "Musa'nın kıssası" anlatılmakta. Zemahşerî şöyle diyor: "Bu ayette, bundan sonra gelecek kıssalara, kıssalardaki güzel hikmetlere, ince-derin bilgilere ilgileri yönelten bir açıklama, belirleme ve ilgi çekme vardır." (Bkz. Keşşâf, 3/275.) Fahruddin Râzî de bu görüşte olduğunu belirtir. (Bkz. Râzî, 24/180-181.)

Yani, "Kur'an" Tanrı katından gelmiş olmasaydı, Kur'an'da bu tür kıssalar yer almazdı. Bunlar bilinemezdi ki yer alsın. Bunları Bilen, yani Tanrı, Peygamber'e bildirmekte.

İnsan Suresi, ayet: 23

إنا نحن نزلنا عليك القرآن تنزيلا ﴿٢٣﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Kuşku yok ki Kur'an'ı sana biz indirdik. Bir indirişle... (İnsan Suresi, ayet: 23.)

Şuara Suresi, ayet: 192

وإنه لتنزيل رب العالمين ﴿١٩٢﴾

Anlamı

Andolsun ki (Kur'an), dünyaların efendisinin (âlemlerin Rabb'inin) indirmesidir. (Şuara Suresi, ayet: 192.)

Secde Suresi, ayet: 1-3

الم ﴿١﴾ تنزيل الكتاب لا ريب فيه من رب العالمين ﴿٢﴾
أم يقولون افتراه بل هو الحق من ربك لتنذر قوما ما
أتاهم من نذير من قبلك لعلهم يهتدون ﴿٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Elif, Lâm, Mim. Şüphe götürmeyen Kitab (Kur'an), alemlerin Rabb'inin indirdiğidir. "Onu Peygamber'in kendisi uydurdu" diyorlar öyle mi? Hayır; ey Mahammed! O, senden önce peygamber gönderilmemiş olan bir milleti uyarman için sana Rabb'inden gelen bir gerçektir. Belki artık doğru yolu bulurlar. (Secde Suresi, ayet: 1-3.)

Vâkıa Suresi, ayet: 80
Hakke Suresi, ayet: 43

تنزيل من رب العالمين

Anlamı
Dünyaların efendisinin (âlemlerin Rabb'inin) indirmesidir.
Bu ayet, Vâkıa Suresi'nin 80. ve Hakke Suresi'nin 43. ayetidir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

Anlamı
"Kitab"ın (Kur'an'ın) indirilmesi, güçlü ve hikmetli Tanrı katındandır.
Bu ayet de, Zümer Suresi'nin 1, Câziye Suresi'nin 2. ve Ahkâf Suresi'nin 2. ayetidir.

Mü'min Suresi, ayet: 1-2

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾

Anlamı
Hâ, Mim. "Kitab"ın indirilmesi, güçlü ve bilgili Tanrı katındandır. (Mü'min Suresi, ayet: 1, 2.)

Fussilet Suresi, ayet: 1-2

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾

Anlamı
Hâ, Mim. (Kur'an) Rahman ve Rahîm olan (Tanrı) katından indirilmedir. (Fussilet Suresi, ayet: 1, 2.)

2- Kur'an'ın Tanrı Katından Gelmiş Olmasının Kanıtları

a) "Benzerini Kimse Yapamaz"

İsrâ Suresi, ayet: 88

قُلْ لَئِنِ
اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)
De ki: "İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için biraraya gelseler, andolsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar." (İsrâ Suresi, ayet: 88.)

Kasas Suresi, ayet: 48-50

فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا
اُو۫تِيَ مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰىۜ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُو۫تِيَ

مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ
كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا
أَتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ
أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ
هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

Anlamı

Ne zaman ki katımızdan onlara hakk (gerçek, yani Kur'an) geldi. "Musa'ya verilenlerin benzeri (benzer mucizeler) ona da verilmeli değil miydi?" der oldular. Daha önce Musa'ya verilen de yok saymamışlar mıydı? "Birbirine yardımcı iki büyü (Tevrat ve Kur'an) (ya da iki büyücü, yani Musa ve Harun)" dediler. "Hiçbirine inanmıyoruz!" diye de söylediler. De ki: "Tanrı katından, bu *ikisinden (Tevrat'tan ve Kur'an'dan) daha doğru bir kitap getirin de ben de ona uyayım.* Eğer doğru söyleyenlerseniz. "Eğer sana karşılık vermezlerse, bil ki onlar yalnızca kendi eğilimlerine uymaktalar. Tanrı'dan bir kılavuz olmaksızın yalnızca kendi eğilimine (hevâsına) uyandan daha sapkın kim olabilir? Kuşku yok ki Tanrı haksız toplumu, doğru yola iletmez. (Kasas Suresi, ayet: 48-50.)

Açıklama

Ayraç içinde gösterilenler, Kur'an yorumlarındaki yorumlara göredir. 49. ayetten öyle anlaşılıyor ki, Kur'an gibi. Tevrat'ın da "benzer"inin getirilemiyeceği bildiriliyor. Taberî ve Beyzavî gibi ünlü Kuran yorumcuları, "Bu ikisinden daha doğru kitabı Tanrı katından getirin de ben de ona uyayım!" denirken; "bu ikisinden"le "Tevrat"ın ve "Kur'an"ın anlatılmak istendiğini belirtmekteler. Taberî, kimlerin bu görüşü paylaştıklarını da aktarıyor tefsirinde.

Bkz. **TEVRAT.**

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ
وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾
فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا
النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

Bakara Suresi, ayet: 23-24

Anlamı

Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'an) konusunda kuşkudaysanız; haydi benzeri bir sure de siz getirin. Tanrı'nın dışındaki tanıklarınızı da çağırın. (Yapın bunu) eğer doğru söyleyenlerseniz! Eğer yapamazsanız - ki, hiçbir zaman yapamıyacaksınız - o zaman, yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten korkun. O, inanmazlar için hazırlanmıştır. (Bakara Suresi, ayet: 23-24.)

Açıklama

"Benzeri" denirken anlatılmak istenen konusunda, Kur'an yorumlarında değişik yorumlar yer alıyor. Ama genellikle kabul edilen şu: "Benzeri" denirken, "Kur'an'dakinin benzeri" demek isteniyor.

Yunus Suresi, ayet: 37-39

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْد۪يقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ
ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ
مِثْلِه۪ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ
﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُح۪يطُوا بِعِلْمِه۪ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْو۪يلُهُ
كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الظَّالِم۪ينَ ﴿٣٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş değildir. Ancak kendinden öncekini doğrular ve O Kitab'ı açıklar. Âlemlerin Rabb'inden geldiğine şüphe yoktur. Ey Muhammed! Senin için: "*Onu uydurdu!" diyorlar, öyle mi? De ki: "Onun sûrelerine benzer bir sûre meydana getirin, iddiânızda samimi iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi de çağırın!*" Onlar, bilgileriyle kavrayamadıkları ve henüz yorumu da kendilerine bildirilmemiş olan şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böylece yalanlamışlardı. Zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak. (Yunus Suresi, ayet: 37-39.)

Açıklama

İnanmayanlarca anlaşılmadığı, onun için de yalanlandığı bildirilen şeyin ne olduğuna ilişkin Kur'an yorumcuları değişik görüşler ileri sürmekteler: Fahruddin Râzî'ye göre, söz konusu olan, Kur'an'daki "kıssa"lardır. İnanmazlar bunları anlamadıkları için, bunları göstererek "eskilerin masalları" demekteler. Oysa, bunlarla öğüt verilmek istenmekte. Bir de Kur'an'daki kesik harfler. Bunların da an-

lamları belirtilmediği için inanmazlarca eleştiri konusu yapılmakta. Râzî, inanmazlarca anlaşılmayan ve onun için de eleştiri konusu yapılan başka şeyleri de sıralamakta tefsirinde. Kısacası: Anlaşılmayanlarda bile derin anlamlar ve hikmetler bulunduğu bilinmeli ve ona göre inanılmalı, demek istenmekte.

Hûd Suresi, ayet 13-14

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيٰهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ
وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾
فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَأَنْ لَا إِلٰهَ
إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

Anlamı

Yoksa: "Onu uydurdu!" mu diyorlar? De ki: "*Öyleyse onunkinden benzer on sure de siz yapıp ortaya getirin. Uydurma on sure!* Tanrı'nın dışından çağırabileceğiniz kimseleri de çağırın. (Yapın bunu) eğer doğru söyleyenlerseniz. Size eğer karşılık vermezlerse bilin ki, *o (Kur'an), yalnızca Tanrı'nın bilgisiyle indirilmiştir. Ve başka Tanrı yok, yalnızca O var. Şimdi Müslüman oldunuz mu?* (Hûd Suresi, ayet 13-14.)

Açıklama

"İnanmıyorsanız siz de benzerini yapın!" diyen yukarıdaki "*meydan okumalar*", İslam kelâmında çok önemlidir. Bu anlamdaki "meydan okuma"ya "tahaddi" denmekte. "Kur'an, 'buyurun bir benzerini de siz yapın!' dediği halde, hiç kimse değil Kur'an'ın tümünün; on suresinin, dahası bir suresinin bile benzerini yapıp meydana getirememiştir. Bu, Kur'an'ın bir mucize niteliğini taşıdığını ve gerçekten de Tanrı sözü olduğunu kanıtlamaktadır." diye savunulmakta. Meydan okumanın aşamalarındaki sıra, Kur'an'da belirtilmemekte. Bu aşamaların sırasına ilişkin sağlam hadisler de bulunmamakta. Ancak, Râzî'nin de içinde yer aldığı Kur'an yorumcularının savunduklarına göre aşamaların sırası şöyle:

Birinci aşama: Kur'an'ın, bütününün benzerinin yapılması isteniyor.

İkinci aşama: On suresinin benzerinin yapılması isteniyor.

Üçüncüsü aşama: Yalnızca bir suresinin benzerinin yapılması isteniyor.

Benzerinin yapılması istenen "sure", büyüklerden mi olacak, küçükler de olabilecek mi? Bu konuda, yorumcular arasında görüş birliği bulunmamakta. Râzî, "küçük surelerin benzerinin yapılabileceğini, ama kimsenin yapıp meydana getirmediğini, o nedenle de mucize sayılması gerektiğini" yazmakta.

Meydan okuma karşısında, Kur'an'ın kimi surelerinin benzerlerini yapmaya girişenler bulunmamış değil. Tarihte, kimileri, kimi sureye, benzer diye yapıp ileri sürmüştür. Bunlar bilinmekte. Ancak, bunlar; İslam dünyasında, "benzer" olarak kabul edilmemekte. Gerek biçim ve gerek anlam olarak, Kur'an'dakinin derecesine ulaşamadığı yazılıp anlatılmakta.

b) "Kur'an, Tanrı'dan Başkasının Olsaydı, Onda Çelişkiler Bulunurdu"

Nisâ Suresi, ayet: 82

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْءَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kur'an'ı durup düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkasından gelseydi, onda çok aykırılıklar bulunurdu. (Nisâ Suresi, ayet: 82.)

Açıklama

Kur'an'da kimi anlatımlar, kimi anlatımlarla çelişik gibi. Örneğin: Kıyamet Suresi'nin 22. ve 23. ayetlerinde: "Kimi yüzler o gün (Kıyamet günü) parlaktır (sevinçle). *Tanrı'sına bakmaktadır.*" denmekte. Oysa En'am Suresi'nin 103. ayetinde; "gözler O'nu görmez!" diye açıklanmakta. Hicr Suresi'nin 92. ayetinde: "Andolsun ki onların tümüne yaptıklarını soracağız!" denmekte. Oysa, Kasas Suresi'nin 78. ayetinde "suçluların günahları kendilerine sorulmayacak" diye açıklanmakta. Rahman Suresi'nin 39. ayetinin anlamı da şöyledir: "O gün, insana da, cine de günahı sorulmayacak!". Kasas Suresi'nin 56. ayetinin anlamı şudur: " (Ey Muhammed!) *Sen, istediğini hidayete eriştiremezsin.* Ama Tanrı dilediğini hidayete eriştirir. O, hidayete erişecekleri daha iyi bilir." Şûrâ Suresi'nin 52. ayetinin anlamı ise şöyledir: "(Ey Muhammed!) Andolsunki sen, *doğru yola hidayet edersin*" Kimi ayetlerde (örnek olarak Bkz. En'am: 92. Şûrâ 7) "Kur'an'la, Mekke ve çevresinin uyarılmasının amaçlandığı" anlatılmakta, kimi ayetlerdeyse tüm insanlığa seslenilmekte. Bunları ve benzerlerini, Kur'an yorumcuları uygun yorumlarla uzlaştırdıkları için gerçekte "çelişki" saymamaktalar. Fahruddin Râzî de, bunları bağdaştırabildiğini ve gerçekte çelişki bulunmadığını yazmakta.

Kur'an'da kimi hükümler, kimi hükümlere aykırıdır. Bu tür hükümler bulunduğu, İslam hukukçularınca genellikle kabul edilir. Ancak, birbirinin tersi hükümler, "nesh" olayıyla açıklanır. Kimi ayetler ve hükümler, "nâsih"tir. Yani geçerli olan ve öncekinin geçerliğini ortadan kaldıran. Kimi ayetler ve hükümlerse "mensuh"tur. Yani daha sonra gelenle, hükmü geçersiz kılınmıştır. Bunun böyle olduğu, Kur'an'da da açıklanır. Bkz. **NESH**.

c) Peygamberin Ümmi (Okumasız-Yazmasız) Oluşu ve Kur'an'ın, Gerek Geçmişe Gerekse Geleceğe İlişkin Bilinmeyenler Alanında Bilgiler İçeriyor Bulunması

İlgili ayetler için bkz. **BİLGİ, BİLİNEMEZ, HABER, MUHAMMED, VAHY.**

D- Kur'an'ın Geldiği Kaynak ve Nasıl Geldiği

1- Kur'an'ın Geldiği Kaynak: "Korunmuş Olan Levha" ("El Levhu'l Mahfuz")

Bürûc Suresi, ayet: 21-22

﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْءَانٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Doğrusu sana vahyedilen bu Kitab, Levh-i Mahfuz'da sâbit şanlı bir Kur'an'dır. (Bürûc Suresi, ayet: 21-22.)

Açıklama

Yorumlarda, buradaki "Kur'an", "okuma" anlamında alınmakta genellikle. Arada bir de "Rabb" sözcüğünün var sayılması gerektiği düşünülmekte, var sayılan Rabb ile "kur'an", tamlama yapılarak ve "mecid" sözcüğü de "Rabb"e nitelik olarak verilerek: "Mecid (yüce) olan Rabb'in okuması" diye bir anlam çıkarılmakta. Demek ki "Yüce Rabb'in okuması olan Kitab"ın yani Kur'an'ın "mahfûz levha"da bulunduğu ve Peygamber'e de bu kaynaktan geldiği bildiriliyor.

"Mahfuz Levha" (Levh-i Mahfûz) "Kitab", "Ana Kitab" (Ümmü'l-Kitab) diye de geçmekte.

Bu "Levha", bu "Kitab" nerededir?

Ra'd Suresi'nin 39. ayetinde, "Ana Kitab'ın, yani "Mahfûz Levha'nın (Levh-i Mahfûz'un), Tanrı katında" bulunduğu açıklanıyor. Kimi yorumcu ve bu arada Fahruddin Râzî, söz konusu "Levha"nın "yedinci kat göğün üstünde" olduğunu yazar. Bkz. LEVHA, LEVH-İ MAHFUZ.

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ
مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾

Vâkıa Suresi, ayet: 77-81

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu bu Kitab, sadece arınmış olanların dokunabileceği, saklı bir kitapta mevcutken, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'dir. Siz bu sözü mü hor görüyorsunuz? (Vâkıa Suresi, ayet: 77-81.)

Açıklama

Ayette, "kerim" (onurlu, yüce, yararlı) olan Kur'an'ın, "yalnızca çok arınmış-temiz olanların dokunabileceği '*meknûn bir kitab*' ta bulunuyorken" indirildiği açıklanıyor. "Mahfuz" gibi, "meknûn" da "saklı" anlamındadır. Demek ki burada da Kur'an'ın kaynağının "Mahfûz Levha" (Levh-i Mahfuz) olduğu bildiriliyor. Ve bildiriliyor ki, bu kaynağa, yalnızca "arınmış-temiz olanlar" dokunabilirler. Bunlar kimlerdir?

Kimileri, "arınmış-temiz olanlar" diye, "melekler"den sözedildiği görüşündeler. Taberî, bu görüşü paylaşanları uzun uzun anlatıp sıralamakta. Faruddin Râzî de bu görüşten yana.

"Arınmış-temiz olanlar"ın melekler olduğunu savunanlar derler ki: "Kur'an'a kaynaklık eden Levha'ya, '*cin*'lerin de ulaşabileceği düşünülmüştür. Ayette bu düşüncenin doğru olmadığı anlatılıyor. Saklı ve korunmuş olan Levha'ya yalnızca temiz olanlan, yani melekler dokunabilmektedir. O nedenle kaygılanmaya gerek yok. Cinlerin, o Levha'dan bilgiler alıp büyücülere aktarmaları da mümkün değil."

Hicr Suresi'nin 16., 17. ve 18. ayetlerinin anlamı şöyledir:

"Andolsun ki gökte *burçlar* yarattık. Donattık onları bakanlar için. Ve onları, tüm taşlanmış şeytanlardan *koruduk. Meğer ki kulak hırsızlığı yapmış olan çıka.* Onun da hemen ardından açıkça ateş saçanı gönderir Tanrı."

"Şeytan"ların, "cin"lerin bu yoldaki çabaları, yani söz konusu bilgi kaynağından bilgiler çalıp "dostlarına" aktarmaya çabaladıkları başka ayetlerde de anlatılır. Bkz. CİN, ŞEYTAN, BÜYÜ, GÖK, VAHY.

"Gök"lerde belirli yerlere çıkmak için –"taşlanmalara" karşın-olanca güçleriyle çabalayan "cin"lerin, "şeytan"ların, çıkmayı başarabildikleri belirli "dinleme merkezleri"nde (mevâk'u's-sen'), bilgi kaynağından kimi bilgileri almayı da başardıkları ve bunları, "yüzlerce yalan katarak büyücülere, kehanetçilere aktardıkları", sağlam (sahih) kabul edilen hadislerde de anlatılır.

Bununla birlikte, Kur'an'ın kaynağı olan "Levha"ya, yalnızca "temiz olanlar"ın "dokunabilecekleri" açıklandığına göre, bu levhaya, "cin"lerin ve"şeytan"ların "dokunmaları" sözkonusu değildir. Çünkü "cinler ve şeytanlar", arınmış, temiz" sayılmazlar. Bkz. LEVHA, LEVH-İ MAHFUZ.

Taberî, "temiz, arınmış olanlar" denirken herhangi bir sınırlama olmadığı için "melekler"in yanında, "peygamberler"in ve günahtan arınmışların da düşünülmesi gerektiği görüşünü benimsediğini yazıyor.

İslam fıkhında, bu ayete de dayanılarak, "Kur'an"a da "yalnızca temiz olanların, yani abdestli kişilerin dokunabilecekleri, başkalarının dokunmalarınsa dince yasak olduğu" belirtilmekte.

Tûr Suresi, ayet: 2, 3

وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ve yayılmış ince deri üzerine satır satır dizilmiş Kitab'a... da andolsun ki... (Tûr Suresi, ayet: 2, 3.)

Burada sözü edilen "Kitab", kimilerine göre "Tevrat"tır, kimilerine göre "Kur'an"dır, kimilerine göreyse "Levh-i Mahfuz"dur. Bkz. LEVHA.

2- Kur'an'ın, Kaynağından Nasıl İnip Geldiği

Bakara Suresi'nin 185. ayetinde, "Kur'an'ın Ramazan ayında indiği", Duhan Suresi'nin 3. ayetinde "mubarek bir gecede indiği", Kadir Suresi'nin 1. ayetinde de "Kadir gecesinde indiği" bildiriliyor. Bunun üzerine, Kur'an yorumlarında da yer alan bir soru soruluyor:

Kur'an ayet ayet, parça parça indiğine ve inişi, yirmi üç yılda tamamlandığına göre, "Ramazan Ayında" ya da "mubarek gecede, kadir gecesinde" inmiş olması ne demektir? İnişi yıllarca süren bir kitap, bir gecede, ya da bir ayda nasıl inmiş olabilir?

Yorumlarda, genellikle şu karşılığın verildiği görülmekte:

"Kur'an, Levh-i Mahfuz'dan *birinci kat göğe* (dünya göğüne) inmiştir önce. Toptan inmiştir. Ve bu iniş Ramazan'da, Kadir gecesinde gerçekleşmiştir. Ya da en azından bu gecede inmeye başlamıştır. Peygamber'e inişiyse, zaman ve olayların gereğine, Tanrı'nın dilemesine göre ayet ayet, parça parça olmuştur. Birinci kat gökten. İnişin başlaması yine Ramazan ayına, Kadir gecesine rastlamıştır."

Demek ki yorumlara göre: "İniş", önce "dünya göğü"ne olmuş, sonra Peygamber'e parça parça gelerek tamamlanmıştır.

İnişin böyle gerçekleştiği, "hadis"lerde yer almakta, Kur'an'daysa bu, belirtilmemekte.

Kur'an'da, kimi ayetlerde Tanrı: "Biz indirdik!" diyor, kimi ayette de bir aracı ile iletildiği bildiriliyor:

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ
بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ
وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 97, 98

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Cebrail'e düşman olan kimse, Allah'a düşmandır." Çünkü, o, Kur'an'ı, Allah'ın izniyle, kendisinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdeci olarak ***senin kalbine indirmiştir.*** Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olan kimse, inkâr etmiş olur. Allah, şüphesiz, inkâr edenlerin düşmanıdır. (Bakara Suresi, ayet: 97, 98.)

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ
بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾

Şuara Suresi, ayet: 192-194

Anlamı

O, andolsun ki, dünyaların efendisinin (âlemlerin Rabb'inin) indirmesidir. Onu, senin kalbine, güvenilir ruh (e'r-Ruhu'l-Emin) indirdi. Korkutanlardan olasın diye.. (Şuara Suresi, ayet: 192-194.)

Açıklama

Ayette, Kur'an'ın inmesine aracı olan için "Emin (güvenilir) Ruh" denmekte.

Kur'an yorumlarında ve hadislerde, buradaki "Güvenilir Ruh"un, "Cebrail" yani "Vahiy meleği" olduğu açıklanıyor. Yorumlarda, neden "*Ruh*" ve neden "*güvenilir*" dendiği de anlatılmakta: "Ruhtan yaratıldığı için. Ya da vücutlara 'hayat' vermesi nedeniyle '*Ruh*'ta kurtarıcılık var, ondan. Ya da tümüyle, '*Ruh*'tan oluşmuştur, onun için '*Ruh*' denmiştir." Râzî, Cebrail'e neden "Ruh" dendiğinin olasılıklarını böylece yazdıktan sonra, neden "Güvenilir" (Emin) dendiğini de şöyle açıklamakta: "Çünkü peygamberlere iletmek üzere yüklendiği şeyi iletme konusunda güvenilir ona."

"Ruh" sözcüğü meleklerle birlikte geçtiğinde de "Cebrail" diye yorumlanır.

Bkz. **CEBRAİL, RUH, MELEK.**

Yukarıda sunulan Bakara'nın 97. ayetiyle, Şuara'nın 194. ayetinde, Kur'an'ın, "Peygamber'in ***kalbine*** indirildiği" bildiriliyor. Neden?

"Kalb", "Kur'an'da son derece önemlidir. Anahtar sözcüklerdendir. "Akl"ın, düşüncenin, "iman"ın yeri olarak *kalb* gösterilmiştir. (Bkz. **KALB.**) O nedenle, İslam

dinbilirleri, ahlakçıları, kelâmcıları ve gerek Kur'an, gerek hadis yorumcuları, "iman" gibi aklın yerinin de "kalb" olduğunu savunagelmişlerdir. Fahruddin Râzî de bu doğrultudadır. Aklın yerinin "beyin" (dimağ) olduğunu söyleyenlere karşı, hem ayetleri, hem hadisleri ve hem de "akli deliller"i sıralıyarak, "aklın yerinin kalp olduğunu" yazmakta. (Bkz. "e't-Tefsiru'l-Kebîr, c. 24, s. 166-168.) Râzî, Kur'an'ın, "Peygamber'in kalbine indirilmesi'ni de bu nedene bağlamakta

Kur'an, "İmanlı akıl"a seslendiği, ikisinin yerinin de "kalb" olduğu için bu merkeze indirilmiştir. "Kalp" kafada değil; göğüstedir, onun için ayetlerde "göğüs"e ve "göğüste olanlar"a çok önem verildiği görülmekte.

Hakke Suresi, ayet: 40-52

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾
إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾
وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ
تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, Kur'an, şerefli bir elçinin getirdiği sözdür. O, şair sözü değildir. Ne az inanıyorsunuz! Kâhin sözü de değildir. Ne az düşünüyorsunuz! Kur'an, âlemlerin Rabb'inden indirilmedir. Eğer Muhammed bize karşı ona bazı sözler katmış olsaydı, biz onu kuvvetle yakalardık, sonra onun şah damarını koparırdık. Hiçbiriniz de onu savunamazdınız. Doğrusu Kur'an, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir öğüttür. İçinizde yalanlayanlar bulunduğunu şüphesiz bilmekteyiz. Doğrusu Kur'an, inkârcılar için bir üzüntüdür. Öyleyse ey insan! Yüce Rabb'inin adını tesbih et! (Hakke Suresi, ayet: 38-52.)

Açıklama

Yukarıdaki çeviride, yorumlar da yer alıyor. Yani yorumlarla çeviri, Diyânet "Meâl"inin başka yerlerinde olduğu gibi, birbirine karışmakta. Ayetlerin aslında bulunmayan anlatımlar, varmış gibi gösterilmekte.

Konumuzu doğrudan ilgilendiren 40. ayeti, aslına göre şöyle çevirmek gerekiyor: " O (Kur'an), andolsun ki, Kerîm (onurlu) olan bir elçinin sözüdür."

Burada, "elçinin kendi sözü olamıyacağı" düşünülerek, "elçinin getirdiği sözdür" biçiminde anlam verilmekte. Yani Kur'an yorumlarında böyle "te'vil" edilmekte. Gerekçesiyse açık: Kur'an, "Tanrı'nın sözüdür, elçinin sözü değil".

Sözü edilen "elçi", hangi elçidir?

Kimi Kur'an yorumcusuna göre, "Cebrail"dir bu elçi. Kimine göreyse; Peygamber.

Peki, Kur'an, "Tanrı'nın sözü" olduğu halde, burada neden "elçinin sözüdür." deniyor?

Bu soruya Fahruddin Râzî, şu karşılığı veriyor:

"Kur'an; *Levh-i Mahfuz'a yazan olması* nedeniyle, bu anlamda Tanrı'nın sözüdür. Tanrı onu düzenlemiştir. *Göklerden yere indiren olması* nedeniyle de Cebrail'in sözüdür. *Halka ileten, açıklayan olması* nedeniyle de Muhammed'in sözüdür.". Yani Kur'an, ayrı ayrı anlamlarda hem Tanrı'nın sözü, hem Cebrail'in sözü, hem de Peygamber'in sözüdür. Levh-i Mahfuz'a yazan Tanrı'dır, "göklerden yere indiren", Cebrail'dir, halka ileten, açıklayansa Peygamber'dir.

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾
مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

Tekvîr Suresi, ayet: 19-21

Anlamı

O (Kur'an), andolsun ik onurlu (kerim) bir elçinin sözüdür. Güçlüdür o. *Arş*'ın sahibinin (Tanrı) yanında çok değerlidir. Orada buyruğu dinlenen ve güvenilendir. (Tekvîr Suresi, ayet: 19-21.)

Açıklama

Burada sözü edilen "elçi"nin "Cebrail" olduğu üzerinde, Kur'an yorumcuları, genellikle birleşmekteler.

"Çok güçlü" olduğu açıklanıyor.

Cebrail'in nasıl bir güce sahip olduğu hadislerde ve Kur'an yorumlarında çok uzun biçimde anlatılmakta. Cebrail'in kendi dilinden.. "Lut toplumunu, köy ve kasabalarıyla birlikte kanatları üzerinde nasıl kaldırdığı" ve daha başka olağanüstü durumlara nasıl güç yetirebildiği...

"Buyruğu dinlenir" olduğu ve "güvenilir" bulunduğu da açıklanıyor.

Neden "güvenilir" olduğuna daha önce değinilmişti. "Buyruğunun dinlenir" olmasına gelince: Yorumlarda, "meleklerin, onun buyruğunu dinledikleri ve boyun eğdikleri" yazılıp savunuluyor.

İşte Kur'an böyle bir melek aracılığıyla Peygamber'e iletiliyor.

Tekvir Suresi'nin yukarıda sunulan (19-21.) ayetlerinden hemen sonraki (22.) ayetin anlamı şöyledir:

"Sizin arkadaşınız (Muhammed) 'mecnûn' değildir".

Hakke Suresi'nin daha önce sunulan: "O (Kur'an), andolsun ki, kerim olan bir elçinin sözüdür!" anlamındaki 40. ayetinden sonra da (41, 42. ayetlerde) Peygamber'in "şair" ve "kâhin" olmadığı açıklanmakta.

Bu açıklamaların nedenini bulmak için, İslam öncesi Arap "şair" ve "kâhin"lerinin durumunu göz önüne getirmek gerekiyor:

"Mecnûn" "deli" diye dilimize çevrilebiliyorsa da asıl anlamıyla "cinli" demektir.

Eski Arap şair ve kâhinlerinin her birinin bir "cin"i bulunduğuna inanılmaktaydı: Şair, kâhin, "cin"le "dost" olurdu, "sarmaş-dolaş" olurdu. O nedenle şairin özel "cin"ine, "dost" anlamına gelen "halîl" denirdi. Güç ve esin kaynağı görülürdü. Bu cin olmasa şairin tutulacağı, güzel sözler ve şiirler söyleyemeyeceği inancı egemendi. Örneğin, İslam öncesi şairlerinden A'şâ'l-Ekber'in de özel bir "cin"i vardı. "Mishal" (keskin bıçak) adıyla anılırdı. Şair, başarısını da, başarısızlığını da "mishal"e bağlamakta. Aşağıdaki şiir onun:

وَمَا كُنْتُ شَاحِرْدًا وَلَكِنْ حَسِبْتَنِي
إِذَا مِسْحَلٌ سَدَّى لِيَ الْقَوْلَ أَنْطِقُ

شَرِيكَانِ فِيمَا بَيْنَنَا مِنْ هَوَادَةٍ
صَفِيَّانِ جِنِّيٌّ وَإِنْسٌ مُوَفَّقُ

يَقُولُ فَلَا أَعْيَا لِشَيْءٍ أَقُولُهُ
كَفَانِي لَا عَيٌّ وَلَا هُوَ أَخْرَقُ

Bu altı dizelik şiirin anlamı şöyle:

Bir çırak değilim (ustayım) ben. Ama öyle sandın
Mishal söyleme olanağı verince konuşurum
Aramızdaki anlaşmada iki ortağız biz
İki dost: Biri cin, öbürü uyan bir insan
O konuşur (önce). Ben hiç zorlanmadan söylerim (şiir)
O yeter bana. Ne dilsizdir, ne de sağır.

İşte "vahiy meleği" olan ve Tanrı'dan Peygamber'e ayetler getiren Cebrail de böyle bir "cin" olarak düşünülmüş olmalı ki, gerek ondan, gerek ileri sürülen başka "cin"lerden ötürü, Peygamber'e "mecnûn" (cinli) ve "şair", "kâhin" deniyor inanmayanlarca. Ayetlerde işte bu düşünce, bu inanç kabul edilmiyor. Yani Cebrail'in vahiydeki aracılığı övgülerle belirtildikten sonra, Peygamber için "O, mecnun (cinli) değildir, ne şâirdir, ne de kâhin!" anlamında açıklama yapılması bundan.

Nahl Suresi, ayet: 101, 102

﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ
قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

۝١٠١ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ۝١٠٢

Anlamı (Diyanet'in)

Bir âyetin yerini başka bir ayetle değiştirdiğimizde, –ki Allah ne indirdiğini gayet iyi bilir– onlar Muhammed'e: "Sen sadece uyduruyorsun!" derler. Hayır, öyle değildir, ama onların çoğu bunu bilmezler. Ey Muhammed! De ki: "Kur'an'ı Ruhu'l-Kudüs (Cebrail), Rabb'inin katından, inananların inançlarını pekiştirmek, Müslümanlara doğruluk rehberi ve müjde olmak üzere gerçekle indirmiştir. (Nahl Suresi, ayet: 101, 102.)

Görüldüğü gibi burada da, "Kutsal Ruh" anlamına gelen "Ruhu'l-Kudüs" deniyor aracı meleğe. Yani Cebrail'e. "Ruhû'l-Kudüs" adı, Kur'an'da üç yerde daha geçer: Bakara Suresi, ayet: 87, 253; Mâide Suresi, ayet: 110. Bu ayetlerde, İsa Peygamber'in, "Ruhu'l-Kudüs"le "güçlendirildiği" bildiriliyor.

Bkz. **İSA, RUH.**

Gelen Ayetleri Peygamber'in Okuması

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ۝١١٤

Tâhâ Suresi, ayet: 114

Anlamı

Gerçek "Melik" olan Tanrı Yüce'dir. (Ey Muhammed!) Sana vahyi (iletilmesi) işi bitirilmeden Kur'an'dan aldığını okumada ivedi davranma! "Tanrım! Bilgimi artır!" de. (Tâhâ Suresi, ayet: 114.)

Kıyâmet Suresi'nin, bu konuyu dile getiren 16-19. ayetleri, anlamları ve açıklamasıyla birlikte, bu maddenin başında sunulmuştu.

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى ۝٦

A'lâ Suresi, ayet: 6

Anlamı

(Ey Muhammed!) Seni okur yapacığız, o nedenle (iletileni) unutmayacaksın. (A'lâ Suresi, ayet: 6.)

Kur'an yorumlarında belirtilen o ki, Peygamber'in "ümmî" (okunmasız-yazmasız) iken "okur yapılması", ya doğrudan, ya da Cebrail aracılığıyla sağlanmakta. Râzî, gelecekte gerçekleşecek bir durumun burada haber verilmesinin, bir "mucize" sayılması gerektiğini savunuyor. Bu ayetin, Mekke'de Peygamber'e gelen ilk ayetlerden olduğunu, o nedenle Peygamber'in "okur" olacağına ilişken haberin "ğayb"ten, yani gelecekten haber verme niteliğini taşıdığını yazıyor. Başka birçok yorumcu da bu görüşe katılıyor. Bkz. **MUHAMMED, ÜMMİ.**

Anlatılan şu: Peygamber, kendisine gelen vahiyleri hemen almak ve aldıklarını da unutmamak için titizlik gösteriyordu. Tanrı, bu konuda kendisine güvence veriyor ve heyecanlanmamasını, ivedilik göstermemesini, iletilen ayetlerin eksiksiz korunacağını, o nedenle kendisini "okur kılacağını", iletilenleri okuyunca da unutmasının söz konusu olamıyacağını bildiriyor.

Ancak, buradaki "okuma", nasıl bir okumadır?

Amaçlananın "okuma", bir "yazılı metin"den mi, yoksa "ezberden" mi?

Bu, tartışmalıdır. Bkz. **MUHAMMED, ÜMMİ.**

Kur'an, ayetlerinin Peygambere nasıl geldiğine, Peygamberin bunları nasıl aldığına ilişkin öteki ayetler için özellikle bkz. **MUHAMMED, ÜMMİ, VAHY.**

E- Kur'an'ın Hangi Topluma Yönelik Olarak Gönderildiği

1- Mekke ve Çevresine (Ehlu'l-Kura ve Men Havleha)

Bkz. En'am Suresi, ayet: 92; Şûra Suresi, ayet: 7. Bu ayetler için, bkz. **KORKU.** Ayrıca bkz. **MEKKE.**

2- Arap Toplumuna (Daha Önce Peygamber Gönderilmemiş Topluma)

Bkz. Mâide Suresi, ayet. 19, Meryem Suresi, ayet: 97; Secde Suresi, ayet: 3; Yâsin Suresi, ayet: 6. Bu ayetler için bkz. **KORKU, MUHAMMED.**

3- Tüm İnsanlara

İlgili ayetler:

Bakara Suresi, ayet: 221. Bkz. **AÇIKLAMA, İNSAN.**
Âli İmrân Suresi, ayet: 138. Bkz. **AÇIKLAMA, ÖĞÜT.**
Nisâ Suresi, ayet: 79. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**
Nisâ Suresi, ayet:170. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**
Nisâ Suresi, ayet:174. Aşağıda sunulacak.
A'raf Suresi, ayet:158. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**
Tevbe Suresi, ayet: 3. Bkz. **CİHAD, HACC.**
Yunus Suresi, ayet: 2. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**
Yunus Suresi, ayet: 57. Bkz. **ÖĞÜT, ŞİFA.**
Yunus Suresi, ayet: 108. Bkz. **HAKK.**
İbrâhim Suresi, ayet: 25. Bkz. **MESEL.**
İbrâhim Suresi, ayet: 44. Bkz. **KIYAMET, KORKU.**
İbrâhim Suresi, ayet: 52. Bkz. **KORKU, ÖĞÜT.**
Nahl Suresi, ayet: 44. Bkz. **AÇIKLAMA.**
İsrâ Suresi, ayet: 89. Aşağıda sunulacak. Ayrıca bkz. **MESEL.**
İsrâ Suresi, ayet: 94. Bkz. **İMAN (İNANÇ), KÂFİR.**
İsrâ Suresi, ayet: 106. Aşağıda sunulacak.
Kehf Suresi, ayet: 54. Bkz. **MESEL.** Ayrıca aşağıda sunulacak.
Kehf Suresi, ayet: 55. Bkz. **CEZA, AKIBET, ÖLÜM.**
Hacc Suresi, ayet: 49. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**
Hacc Suresi, ayet: 73. Bkz. **MESEL.**
Nur Suresi, ayet: 35. Bkz. **MESEL.**
Ankebût Suresi, ayet: 43. Bkz. **MESEL.**
Rûm Suresi, ayet: 58. Bkz. **MESEL.**
Lokman Suresi, ayet: 33. Bkz. **KORKU.**
Sebe' Suresi, ayet: 28. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**
Zümer Suresi, ayet: 27. Bkz. **MESEL.**

Zümer Suresi, ayet: 41. Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBERLİK.**

Câsiye Suresi, ayet: 20. Aşağıda sunulacak.

Muhammed Suresi, ayet: 3. Bkz. **MESEL.**

Haşr Suresi, ayet: 21. Bkz. **DÜŞÜNMEK.**

Bu ayetlerde, Kur'an'ın, ayetlerin; "insanlar"a, "tüm insanlar"a yönelik olduğu, kimi yerde doğrudan, kimi yerde dolaylı olarak anlatılıyor. Ancak, ayetlerde geçen ve "insanlar" anlamına gelen "nâs"la, kimi yerde, yalnızca Arapların, hatta "Mekkeli"lerin amaçlandığı düşünülmekte ve Kur'an yorumlarında da buna dikkat çekilmekte. "Nâs" sözcüğüyle bir kesim insanın, dahası bir insanın bile amaçlandığı olabilmekte. Örneğin: Ali İmran Suresi'nin 173. ayetinde "nâs", iki kez geçiyor. Bunlardan birinci "nâs"la, Mes'ud Oğlu Nuaya adında bir kişinin, ya da Süddi'ye göre Medine'deki birtakım münâfıkların; ikinci "nâs"la da bir kesim "Mekkeliler"in amaçlandığı yazılıdır tefsirlerde. Fahruddin Râzî, bu ayet nedeniyle, "bir tek insan"a bile "nâs" denebileceğini, gerekçesiyle birlikte açıklayıp savunuyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾

Nisâ Suresi, ayet: 174

Anlamı (Diyanet'in)

Ey insanlar, Rabb'inizden size açık bir delil geldi. Size apaçık bir nur, Kur'an indirdik. (Nisâ Suresi, ayet: 174.)

Ayet, "Ey nâs!" diye seslenerek başlıyor.

F- Kur'an Neden Gelmiştir?

• *Korku (havf, haşyet, ittika) vermek, korkutma (inzar, tahzir) yoluyla buyruk (emir) ve yasaklar (nehiy) alanında uyarıda bulunmak için:*

İlgili ayetler için bkz. **CEHENNEM, KORKU, ÖLÜM.** Ayrıca bkz. **CENNET.**

• *İyiyi-kötüyü ayırt etmede (furkan), doğruyolu (sırat-ı müstakim) bulmada kılavuz (hüdâ), ışık (nûr), "şifa", "rahmet", "hikmet", "öğüt", olsun diye.*

"Korkutma"nın dışındaki nedenler böyle özetlenebilir.

İlgili ayetler için bkz. **DİLEMEK, DİN, İSLAM, İMAN (İNANÇ), HİKMET, RAHMET, NUR, ÖĞÜT, ŞİFÂ.**

G- Kur'an Herkese Yarar Sağlamakta mıdır? Kimlere Yararlı, Kimlere Zararlıdır?

Ayetlerde, Kur'an'dan yararlanma konusunda herkesin bir olmadığı bildirilmekte. Dahası; Kur'an'ın, kimileri için yararlı, kimileri için de zararlı olduğu açıklanmakta:

Kur'an, inanırlar için yararlı, aynı Kur'an, inanmazlar (kâfirler) için zararlıdır:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ
وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

İsrâ Suresi, ayet: 82

Anlamı

Kur'an'ı, inananlara şifa ve rahmet olarak indiririz. Zalimlereyse zarar çoğaltmaktadır o. (İsrâ Suresi, ayet: 82.)

Açıklama

"Zalimler", kendilerine yazık edenler, İslam'ın dışında bulunanlar, inanmazlar anlamındadır. ayetlerde, hadislerde ve bunların yorumlarında, inanmazlığın, yani kâfirlik denen durumun, "zulüm" olduğu, dahası, "en büyük zulüm" olduğu anlatılır. Nedeni de özetle şöyle belirtilir: "İnanmazlıkla insan, kendine yazık etmekte. Hem de sonu gelmeyecek biçimde zarara sokmakta kendini. Bu dünyadaki cezalardan başka, öbür dünyadaki sonsuz cezaya, cehennem ateşine sürüklemekte."

Yukarıdaki ayette, Kur'an'ın inanırlara şifa ve rahmet sağlarken, zalim inanmazlara, giderek artan bir zarar verdiği çok açık biçimde anlatılmakta.

Tevbe Suresi, ayet: 123-125

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا
فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ
سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا
الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ
وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Yakınımızda bulunan inkârcılarla savaşın! Sizi, kendilerine karşı sert bulsunlar. Bilin ki Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir. Bir *sure ince*, aralarında: "Bu, hanginizin imanını artırdı?!" diyen ikiyüzlüler vardır. *İnananların ise, imanlarını artırmıştır.* Onlar birlirlerine, bunu müjdelemek isterler. *Kalplerinde hastalık olanların ise pisliklerine pislik katmıştır (ayetler).* Onlar, kâfir olarak ölmüşlerdir. (Tevbe Suresi, ayet: 123-125.)

İsrâ Suresi, ayet: 41

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Biz, andolsun ki, öğüt almaları için bu Kur'an'da, bunları türlü türlü açıkladık. Fakat *bu açıklamalar,* ancak onların nefretini artırmıştır. (İsrâ Suresi, ayet: 41.)

İsrâ Suresi, ayet: 60

وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا

Anlamı (Diyanet'in)

Biz, onları korkutuyoruz, *fakat bu onlarla, büyük taşkınlık vermekten başka bir şeye yaramıyor.* (İsrâ Suresi, ayet: 60.)

Kur'an'ın Hiçbir Yarar Sağlamadığı Bildirilen Kafirler, Kur'an'ı Neden Anlamazlar?

Kur'an, bu soruya karşılık niteliğindeki açıklamayı da getirmekte:

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ
أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ
فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

İsrâ Suresi, ayet: 45, 46

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! *Kur'an okuduğun zaman, seninle Ahirete inanmayan kimseler arasına, görünmeyen bir perde çekeriz. Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler ve kulaklarına da ağırlık koyduk.* Kur'an'da Rabb'ini tek olarak andığın zaman, onlar, ürkerek ardlarına dönerler. (İsrâ Suresi, ayet: 45, 46.)

Açıklama

Çevirideki "Kur'an'ı anlarlar diye" yerine, "Kur'an'ı anlamamaları için" denirse anlam daha açık olur. "Kulaklarına da ağırlık koyduk" tümcesindeki "ağırlık", sağırlık anlamındadır.

Bakara Suresi'nin 6. ve 7. ayetlerinin anlamı da şöyledir:

"Kuşkusuz, inanmazları korkutsan da, korkutmasan da birdir, inanmaz onlar. Tanrı onların kalplerini, kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinde de perde vardır. Büyük azab (işkence) de onlar içindir." Ayrıca bkz. Câsiye Suresi, ayet: 23.

A'raf Suresi'nin 179. ayetinde de "cin"lerden ve "insan"lardan bu durumda olanları, Tanrı'nın "cehennem için yarattığı" bildirilmekte.

Konuyla karşılaştırmak için özellikle bkz. **DİLEMEK.**

Ğ- Kur'an'ın Göstermekte Olduğu Yolun Niteliği

1- Doğru Olması

Kur'an ve İslam, "doğru yol"a son derece önem verir. Ayetlerde ağırlıklı olarak işlenir. "Doğru yol" ("e's-sırâtu'l-müstakîm") anahtar niteliğindeki deyimlerdendir. Bkz. **DİLEMEK, DOĞRU, DİN, İSLAM.**

Kur'an, yalnızca "doğru olan" yola değil; aynı zamanda "en doğru olan" yola çağırmakta ve götürmekte olduğunu açıklar:

İsrâ Suresi, ayet: 9

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

Anlamı (Diyanet'in)
Doğrusu bu Kur'an, en doğru yola götürür... (İsrâ Suresi, ayet: 9.)

2- "Orta" (Vasat) Olması

Bakara Suresi, ayet: 143

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

Anlamı (Diyanet'in)
Böylece, sizi, insanlara örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık... (Bakara Suresi, ayet: 143.)

Ayetin tümü için bkz. **KIBLE.**

Kur'an, yol olarak "orta yol"u seçtiği için, cimrilik ve cömertlikte, yürüyüşte, gerek konuşurken ve gerek namazda Kur'an okunurken çıkarılan seste de orta yolun izlenmesini buyurmakta. Bkz. **CİMRİ, CÖMERTLİK, BAĞIŞ, NAMAZ, LOKMAN.**

"Orta yol", sözlük anlamıyla "doğru görüş" demek olan, ama daha çok "orta yol" anlamını içeren "ortodoks" (Fr. orthodoxe) ile eş anlamlı sayılabilir. Hıristiyanlık dogmalarına ters düşmeyen, sağa ve sola sapmadan uygun düşen görüş ve tutum nasıl "ortodoks" ile dile getiriliyorsa, aşırı (ifrat) ve tersaşırı (tefrit) denen uçlardan uzak, sağa-sola sapmadan tam orta yolu izleyen görüş ve tutum da "orta yol" çizgisinde görülür İslam'ca. "Doğru yol" (e's-sıratu'l-müstakîm) deyimiyle dile gelen de budur. Kısacası "orta yol"da olmayan, "doğru yol"da sayılmaz.

"Orta yol" ve "doğru yol", "sünnet" sözcüğüyle de dile getirilir. "Sünnî", "Peygamber'in ve arkadaşlarının üzerinde bulunduğu yolda yürüyen" diye tanımlanır. Geniş anlamıyla.. Bu anlamda "sünnî", "orta yolcu", "doğru yolcu" demektir. "Sünnî" olan "i'tizal"de bulunmaz, yani "benimsenegelen yoldan, orta yoldan hiç sapma göstermez". Bkz. **ORTA.**

H- Kur'an Neler Var

1- Geçmişle İlgili Konular

- Yaratılış ve varlıklar.
- Kişi ve toplum öyküleri ("kıssa"lar).
- İnançlar, tapınma biçimleri, tapınaklar.
- Buyruklar-yasaklar, gelenek ve görenekler.
- Genel öğütler ve atasözleri.

2- Peygamberin Kendi Döneminde Oluşup Gelişen Konular

- Peygamber'in çevresi, Mekkeli ve Medineli inanmaz ve inanırlarla ilişkileri, çağrıları, savaşları.
- Peygamber'in özelyaşamı (örneğin câriye dışında hangi kesimden ne kadar karı alabileceği, karı-koca ilişkileri, evine giriş-çıkışlarda uyulması istenen kurallar, karılarının kimlere ne ölçüde görünebilecekleri, karılarına yöneltilen özel öğütler...).
- İnanç ilkeleri.
- İbadetler ve biçimleri.
- Genel öğütler ve atasözleri, gelenekler, buyruklar, yasaklar, dualar.
- Cihad, inanır-inanmaz ilişkileri.

• Günah-sevap, ceza-ödül.
• İnsan - şeytan - cin - melek ilişkileri.
• Tanrı - insan, Tanrı - şeytan ilişkisi.
• Tanrı - evren ilişkisi.
• Yedi kat gök - yedi kat yer - Arş - Kürsi - gök halkı - yer halkı (genel açıklamalar).
• Kur'an'ın kendisi (benzerini yapılamıyacağı, ayetlerin türleri, Peygamber'e ve inanırlara iletilişi).

3- Geleceği İlgilendiren Konular

• Kıyamet ve kıyamet belirtileri.
• Cehennem, cehennemlikler, cehennemin kapıları, bekçileri (19 bekçi). Cehenneme atılma ve cehennemde yanma biçimleri.
• Cennet, cennetlikler, cennetin kapıları, bekçileri, cennette bulunan yiyecekler-içeçekler, huriler, gılmanlar...
• Sözvermeler ("va'd"ler).
• Korkutmalar, uyarılar ("vaîd"ler).

4- İslam Öncesi, İslam'ın İlk Dönemi ve Sonrasını Birlikte İlgilendiren, Kimi Köprülerle Geçmişten Geleceğe Uzanan Ortak Konular

• Tanrı.
• Evrenin yaratılışı.
• İnsan.
• Cin, şeytan, melek.
• Tapınma, dua, büyü, günah, sevap.
• Ölüm, ölüm ötesi.
• Mucize, keramet, kehanet, yıldızbilim (astroloji).
• Gök, gök katları, yer, yer katları, gök-yer ilişkisi (göktekilerin etkisi, yerdekilerin etkilenmesi).
• Yazgı-alınyazısı (kader).
• Buyruklar, yasaklar.
• Din adına kutsal savaşlar.
• "Kıssa"lar, "hisse"ler, atasözleri, öğütler.

Kur'an'ın içerdiği konular, kimilerinin özetlediği gibi: "Tevhid" (Tanrı'yı birleme), "ahbâr" (geçmişe, içinde bulunulan zamana ve geleceğe ilişkin haberler, bilgiler) ve "diyânât" (din konuları) olmak üzere üçe; "iman", "ibadet", "ahlak" ve "ahkâm" (kişiye, topluma, yönetenlere yüklenen yükümlülükler, çeşitli dünya işlerinde öngürülen hükümler) olmak üzere dörde; bunlara "öğüt" eklenerek beşe; ayrıca "dua" eklenerek altıya; "kıssa" (öykü) eklenerek yediye; "emsal" (atasözleri, çeşitli benzetmeler) eklenerek sekize... ayrılabilir. Daha başka bölümlemeler, özetlemeler de yapılabilir ve yapılmaktadır.

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

En'am Suresi, ayet: 38

Anlamı

Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. (En'am Suresi, ayet: 38.)

Nahl Suresi, ayet: 89

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ

Anlamı (Diyanet'in)

Sana herşeyi açıklayan Kur'an'ı indirdik. (Nahl Suresi, ayet: 89.)

"Sana, herşeyin açıklamasının (her konuda bilginin) bulunduğu Kur'an'ı indirdik." diye de çevrilebilir. Bu çeviri daha doğru olabilir.

Ünlü İslam yazarı, dinbiliri ve Kur'an yorumcusu Celaluddin Süyûtî (ö. 1505), "tefsir usûlü"ne ilişkin kaynak kitabında, Kur'an'ın neleri içine aldığına ilişkin başkalarının görüşlerini, özetlemelerini aktarırken kendininkini de koyar.

Yararlı olur düşüncesiyle Arapça aslından dilimize aktarıyorum:

"Şimdi ben görüşümü bildiriyorum: Güçlü olan Tanrı'nın kitabı (Kur'an), her şeyi içine almıştır. Çeşitli bilim dallarını ele alalım: Hiçbir temel alan ve konu yoktur ki, Kur'an ona değinmemiş olsun.

"Kur'an'da; yaratıkların şaşılasıklıkları, göklerin ve yerin egemenliği (melekûtu), en yüksek gök çizgisinde ve yerin altında neler bulunduğu, başlangıçtaki yaratılış, ünlü peygamberler adlarıyla, melekler, geçmiş toplumların başlıcalarına ilişkin önemli birgiler, örneğin: Adem-İblis öyküsü (kıssası), İblis'in Adem'in Cennetten çıkmasına nasıl neden olduğu, 'Abdu'l-Hâris adını verdiği çocuk (**açıklama:** Tirmizî, Ahmed İbn Hanbel gibi hadisleri sağlam kabul edilen hadisçilerin de kitaplarında yer verdikleri hadiste ve başka hadislerde yer aldığına göre, 'Hâris', İblis'e deniyordu.' 'Abdul-Hâris' de 'Haris'in, yani İblis'in kulu' anlamında. Bu ad, hadislere göre, Havva'nın bir çocuğuna, İblis'in araya girmesi ve baskısıyla verilmişti. Nedeni, hadislerde uzun uzun anlatılıyor. Özeti şu: Adem'in eşi Havva'dan doğan çocuklar yaşamıyordu. İblis, çocukların ölümünün kendisinden kaynaklandığını, eğer doğacak çocuğun adını 'Abdu'l-Hâris' koyarlarsa ölmeyeceğini yaşayacağını söylüyordu. Sonuçta bu ad konuldu. Hadislerdeki bu öykü, A'raf Suresi'nin 189-190. ayetlerine dayandırıldığı için, Süyûtî, öyküyü Kur'an'da varsayıyor. Ayetlerin anlamı, Diyanet 'Meâli'nde şöyledir: 'Sizi bir *nefisten* yaratan ve gönlünün huzura kavuşacağı *eşini de ondan var eden* Allah'tır. Eşine yaklaşınca eşi hafif bir yük yüklendi ve bu halde bir müddet taşıdı. *Hamileliği ağırlaşınca, karı koca Rebleri olan Allah'a: 'Bize kusursuz bir çocuk verirsen, andolsun ki şükredenlerden oluruz!' diye yalvardılar. Allah onlara kusursuz bir çocuk verince,* kendilerine verdiği şey hakkında *Allah'a ortaklar koştular.* Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir. Bu ayetlerde sözü edilen 'nefis', 'Adem' olarak, 'ondan yaratılan ve gönlünü huzura kavuşturan eşi'de 'Havva' diye yorumlanıyor. Çünkü Tevrat'ta belirtildiği gibi, hadislerde de, Havva'nın, Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı açıklanıyor. Çocuk doğduktan sonra, karı-kocanın Tanrı'ya ortak koşması da, çocuğa: 'Abdu'l-Hâris' diye ad verilmesine bağlanıyor. İlgili ayetler için bkz. **ORTAK KOŞMAK, PUT-PUTATAPARLIK.**), İdris'in göğe çıkarılması, Nuh toplumunun (tufanda) boğulması, birinci ve ikinci Ad toplumlarının öyküsü, Semûd ve deve (Salih'in devesi) öyküsü, Yunus toplumu, Şuayb toplumu, çok öncekiler, sonrakiler, Lût toplumu, Tubbe' toplumu (Yemen'de), 'Eshabu'r-Ress'. (Ressliler ya da Ressciler. Ress, 'kuyu' ya da 'kuyu çevresinde kurulu köy-kasaba' anlamında. Kendilerine gönderilen peygamberi kuyuya attıkları, nice zaman sonra çıkarıp inandıkları anlatılan peygamberlerini kuyuya atıp öldürdükleri ileri sürülen kimseler. İlgili ayetler: Furkan Suresi, ayet: 38; Kâf Suresi, ayet: 12. Bkz. **RESS.**)

İbrahim'in toplumuyla savaşımına, Nemrud'la tartışmasına, oğlu İsmail'i annesiyle birlikte Mekke'de bir yere bırakmasına, Tanrı Evi Kâ'be'yi yapmasına, oğlunu kurban etmesine ilişkin öyküler, Yusuf'un öyküsü çok uzun biçimiyle, Musa'nın, çocukluğuna, (sepet içinde) suya bırakılmasına, Mısırlıyı öldürmesine, Medyen'e gitmesine, Şuayb'ın kızıyla evlenmesine, Tûr'un bir yanında Tanrı'yla konuşmasına, dönüp (çağrı için) Firavun'a gelmesine, (toplumuyla birlikte) Mısır'dan çıkmasına, düşmanının boğulmasına, toplumunun buzağıya tapmasına (Tanrı'yı açıkça görmeden inanmıyacaklarını söyledikleri için) çıkarıp götürdüğü kimseleri yıldırım çarpmasına, (İsrailoğullarından) kimin öldürdüğü bilinmeyen adamın katilini ortaya çıkarma çabasına ve ortaya çıkarmak için sığır (inek) kesme olayına ilişkin öyküleri, (yine Musa'nın) Hızır'la arkadaşlığının öyküsü, zorbaların-güçlülerin bulunduğu toplumla çarpışmasına ilişkin öykü, yer altından Çin'e kadar gidenlerin öyküsü, Câlut'la karşılaşan Tâlut ve Davud öyküsü, bu sırada verilen bir sınav, Süleyman-Seba Melikesi öyküsü ve bu sırada yapılan bir sınav, tâun (salgın hastalık) nedeniyle ülkelerinden kaçanların öldürülmeleri ve sonra diriltilmelerinin öyküsü, Zü'l-Karneyn (İskender) ve güneşin battığı ve doğduğu yere seferine, seddi yapmasına ilişkin öykü, Eyyub öyküsü, Zü'l-kifl öyküsü, İlyas öyküsü, Meryem ve İsa'yı doğurması öyküsü, İsa'nın peygamberliği, göğe çıkarılması, Zekeriyya ve oğlu Yahya'nın öyküsü, mağara uyurları (eshab-ı kehf) öyküsü, "Ashabu'r-Rakim"in (Kur'an'da adı geçiyor, ama kimler oldukları tartışmalı) öyküsü (öyküsü Kur'an ayetlerinde yer almıyor), Buhtunnassar (Buhtunnasır ya da Nebuhadnasır) öyküsü, birinin bahçesi olan iki kişinin (iki kardeşin) öyküsü, bahçeleri olanların (güvendikleri bahçeleri, günahları nedeniyle yok edilenlerin) öyküsü, Yasin (Yasin Oğlu İlyas) ailesinin inanırının öyküsü, Fil adamlarının (eshabu'l-fil) öyküsü var.

"Kur'an'da ayrıca, Peygamber'in durumu, İbrahim'in ona ilişkin duası, İsa'nın ona ilişkin müjdesi (onun geleceğini haber vermesi), onun peygamberliği, hicreti, savaşlarından Bakara Suresi'nde yer alan İbnu'l-Hadremi'nin küçük savaş birliği, Enfal Suresi'nde yer alan Bedir Savaşı, Âli İmrân Suresi'nde yer alan Uhud Savaşı, Küçük Bedir, Ahzab Suresi'nde yer alan Hendek Savaşı, Fetih Suresi'nde yer alan Hüdeybiye (barış) Antlaşması, Haşr Suresi'nde yer alan Nadir (oğulları) durumu, Beraet (Tevbe) Suresi'nde yer alan Huneyn Savaşı ve Tebûk Seferi, Mâide Suresinde yer alan veda haccı, (yine Kur'an'da) Cahş Kızı Zeyneb'le evlenmesi, câriyesiyle yatmayacağına ilişkin andı (kendini câriyesiyle cinsel ilişkiden yoksun etmesi, sonra Tanrı'nın izin vermesi), karılarının karşı çıkışları (aleyhte gösterdikleri tutum), (Aişe'ye yöneltilen) iftira olayı, İsra (miraç) öyküsü, ayın ikiye bölünmesi, Yahudilerin ona (Peygamber'e) büyü yapmaları da anlatılmakta.

"Yine Kur'an'da, insanın yaratılışından ölümüne değin olan durumları, ölüm olayının nasıl olduğu ve canın alınışı, çıkan canın (ruhun) göğe çıkışı, inanır ruha gök kapılarının açılışı, inanmaz ruhun (aşağıya) atılışı, kabir azabı, kabirde sorguya çekilme, ruhların yerleri, Kıyâmetin büyük belirtileri-ki şunlardır: İsa'nın gökten inişi, Deccal'in, Ye'cüc-Me'cüc'ün, yer hayvanının (yerden çıkacak olan şaşılası yaratığın) ve (her yanı kaplıyacak olan) dumanın kendini göstermesi, Kur'an'ın ortadan kalkması, yerin dibine batışlar, güneşin batıdan doğması ve bu sırada tevbe kapısının kapanması-, diriliş olayları, üç kez görülecek olan boruya üfürüş: Çığlık getiren üfürüş, ölüme yolaçan üfürüş, dirilip kalkışı sağlayan üfürüş, toplanma, dağılma, durakta bekleyiş, güneş sıcağının alabildiğine yakıcılığı, Arş'ın gölgesi, (günah-sevap tartan) terazi, havuz (Peygamber'in kevser

havuzu), sırat köprüsü, kimileri için hesaba çekilme, kimileri için kurtuluş, insanın kendi organlarının kendi aleyhine tanıklık etmeleri, amel defterlerinin sağdan, soldan ve arkadan verilmesi, şefaat, övülen makam (el makamu'l-mahmud), cennet, kapıları, cennette bulunan ırmaklar, ağaçlar, meyveler, süsler, gereçler, dereceler, Tanrı'nın görülmesi, cehennem ve kapıları, cehennemde bulunan çukurlar, türlü cezalar, işkenceler, zakkum ağacı, kaynar su açıklamaları yer alır.

"Yine Kur'an'da, Tanrı'nın en güzel adları yer alır. Ki, hadiste 'Tanrı'nın adlarında mutlak olarak bin ad vardır' denmekte. Ve Peygamber'in adlarından başlıcaları yer alır. İman'ın 70'i aşkın bölümü, İslam'ın 315 simgesi (şerâyiu'l-İslam) yer alır.

"Yine Kur'an'da, büyük günâhların çeşitleri ve birçok küçük günah anlatılır.

"Yine Kur'an'da, Peygamber'den gelen tüm hadislerin onaylanması (yani hadislerin gereğine uyulması) gerektiği bildirilir.

"Ve açıklanıp sıralanması ciltlerle kitabı dolduracak ölçüde daha nice neler yer alır Kur'an'da." (Bkz. Süyutî, El İtkan Fi Ulûm'l-Kur'an, Mısır, 1978, c. 2, s. 164-165.)

"Ne Ararsan Kur'an'da Var, Tüm Bilimler Kur'an'da" İnancı

İslâm Tanrıbiliminde çok ünlü olan bir şiir şöyledir:

جميع العلم في القرآن ولكن * تقاصر أفهام الرجال

Şiirin anlamı:

"Tüm bilimler Kur'an'da var. Ama insanların algılama güçleri yeterli olamamakta. (Yani insanların kavrama yetenekleri yetersiz kaldığı için, tüm bilimler Kur'an'da bulunduğu halde anlamaya güçyetirememekteler.)"

Bu nedenle Kur'an'ı anlamaya; çabaların yoğun biçimde yöneldiği, çeşitli alanlarda ayetlerin "işaret"lerinden ipuçları yakalamaya çalışılarak Kur'an yorumları oluşturulduğu, kütüphanelerin bu yorumlarla dolup taştığı, dinbilirleri arasında ve medreselerde yüzyıllarca bu yorumlarla önemle ilgilendiği ve inanır kitlelerin de aynı alana eğilmelerinin sağlandığı görülmüştür. Sürekli beslenen ve yaygınlaşan inanç bugün de geçerli İslam dünyasında: "Her şey, her bilim Kur'an'da var, ama herkes anlayamıyor?"

"Kur'an'daki Meseller"

"Bu Kur'an'da, insanlara biz, her türlü meseli sergiledik."

Bunun karşılığı olan anlatım, Kur'an'da dört kez yer almakta:

İsrâ Suresi, ayet: 89
Kehf Suresi, ayet: 54

ولقد صرفنا في هذا القرآن للناس من كل مثل

Anlamı

Andolsun ki, biz bu Kur'an'da, insanlara, her meselden sergiledik. (İsrâ Suresi, ayet: 89; Kehf Suresi, ayet: 54.)

İsrâ Suresi'ndekinde, "insanlara" anlamına gelen "li'n-nâsi", "andolsun ki sergiledik" anlamına gelen "ve lakad sarrafna"dan sonra yer alıyor. İki surenin ayetlerinde de sözcükler ve dizilişi aynı.

Aşağıdaki anlatımda da yalnızca bir sözcük değişik, ama anlamı değiştirmiyor:

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ

Rûm Suresi, ayet: 58
Zümer Suresi, ayet: 27

Anlamı

Andolsun ki biz bu Kur'an'da, insanlara, her meselden sergiledik. (Rûm Suresi, ayet: 58; Zümer Suresi, ayet: 27.)

Açıklama

"Mesel" sözcüğünün Habeşçede, Arâmî ve İbranî dillerindeki aslının türevlerinde "karşılaştırma" (mukâyese) anlamını içerdiği görülür. Bu sözcük daha sonra "atasözü, atalar sözü" (darb-ı mesel) anlamında kullanılagelmiştir. Kur'an'da, yukarıdaki ayetlerde ne anlama geldiğine gelince: Aynı anlamlar, yani karşılaştırma ve atasözü anlamları, Kur'an'dan ve yukarıdaki ayetlerde yer alan "mesel"lerde de bulunmaktadır.

Süyûtî, Kur'an'daki "mesel"leri, "açık" ve "kapalı" olmak üzere ikiye ayırır. Her ikisine de örnekler sıralar. Birincisi için sıraladığı örnekler, Kur'an'daki kim benzetmelerdir. İkincisi içinse, ayetlerin içeriğindeki "atasözleri"ni ele almakta:

Soruluyor:

" 'Her durumun hayırlısı ortasıdır' (hayrul umûri evsatuhâ) atasözü Kur'an'da var mı?"

Karşılık veriliyor:

"Elbette var!"

Ve sözü edilen atasözünün; İsrâ Suresi'nin 29., 110., Bakara Suresi'nin 68. ve Furkan Suresi'nin 67. ayetlerinde bulunduğu anlatılıyor.

"Kişi, bilmediğinin düşmanıdır", "haber, gözle görmek gibi olmaz", "eden bulur", "bilinçli kişi, aynı yılan deliğinden iki kez ağulanmaz" gibi atasözlerinin de Kur'an'da bulunup bulunmadığı soruluyor ve bunların Kur'an'da var olduğu, hangi ayetlerde bulunduğu açıklanıyor. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, Mısır, 1978, c. 2., s. 168-169.)

Yukarıda, anlamlarıyla birlikte sunulan ayetlerde: "Andolsun ki biz bu Kur'an'da, her meselden sergiledik (her tür mesele yer verdik)" dendiğine göre, benzetmeleri ve atasözleriyle tüm mesel çeşitleri Kur'an'da vardır. Bkz. **MESEL.**

Kur'an'da Olayların Etkinliği ("İniş Nedenleri":"Esbabu'n-Nüzûl")

Ayetlerin "iniş"ine "neden" olarak gösterilen olaylar vardır. Kimileri "geçmiş" zamanlarda olduğu, yaşandığı bildirilenlerdir, kimileriyse Peygamber'in kendi döneminde olup-bitenler, yaşananlardır. Bunların da kimileri ayetlerde, açık ve seçik olarak belirtilmekte, ya da belli olmakta, kimileriyse ancak aktarmalarla, yani yaşayanların verdikleri bilgilerle, hadislerle açıklanmakta, açıklamalara bakılmadıkça anlaşılamamakta.

"Ayetlerin inişine neden olan olaylar"dan örnekler:

Ahzab Suresi'nin 37. ayeti: Bu ayette, Peygamberin Zeyd'in karısına duyduğu özel ilgi, duygusal ilişkiyi izleyen evlilik ilişkisi açıkça anlatılmakta.

Nur Suresi'nin 10. ayetini izleyen 12 ayet: Bu ayetlerde, "ifk" (iftira) adı verilen bir söyentinin sonuçları, getirdiği hükümler yer almakta. Bu hükümler, genellik kazanmıştır. Söylentiyse, Peygamberin kanlarından Aişe'ye yönelik. Aişe'nin Saffan adında biriyle ilişki kurduğu hakkında. Bkz. **İFTİRA, MUHAMMED, ZİNA.**

Ahzab Suresi'nin 27. ayetini izleyen 7 ayet: Bu ayetlerle, açıkça, "Peygamberin karıları"na seslenilmekte.

Tahrim Suresi'nin ilk beş ayeti: Bu ayetlerde, peygamberin iki eşi (Aişe ve Hafsa), adları açıklanmadan konu edilmekte, Peygamberin onların bir gizlerini Tanrı'dan haber aldığı, ayrıca bir hadise göre câriyesi Mariye (Marya) ile artık yatmayacağına ilişkin andı, ama helal olan birşeyden kendini yoksun kılmasının doğru olmadığı anlatılmakta. Bkz. **CÂRİYE, HELÂL, KADIN, KARI, MUHAMMED.**

Sonuncu (5.) ayette Peygamberin karılarının tümüne seslenilmekte: "Eğer o (Peygamber) sizi boşarsa, Tanrı'sı ona, sizden daha iyi, kendini Tanrı'ya veren, inanan, boyun eğip ibadete kapanan, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan dul ve bakire karıları sizin yerinize verebilir" denmekte. Bkz. **BOŞAMA, KARI.**

Ahzab Suresi'nin 50. ayeti: Peygamber'in hangi kadınları karı olarak alabileceği anlatılıyor.

Ahzab Suresi'nin 51. ayeti: Peygamber'in karılarından dilediğini alabileceği, dilediğini bırakabileceği anlatılmakta.

Ahzab Suresi'nin 52. ayeti: Peygamber'in bundan böyle, güzellikleri kendisini imrendiren kadınlar karşısına çıksa bile artık karı alamayacağı, ama, sağ elinin satın aldığı câriyenin, bu sınırlamanın dışında bulunduğu anlatılmakta.

Ahzab Suresi'nin 53. ayeti: Peygamber'in evine girenlerden kimilerinin, "yemeğe kadar kaldıkları", Peygamber'in utandığı için ses çıkarmadığı, böyle birşeye yol açmanın doğru olmadığı anlatılmakta.

Yukarıdaki ayetler için bkz. **EVLENMEK, BOŞAMA, KALB, KARI, PEYGAMBER, MUHAMMED.**

Mücadele Suresi'nin 1. ayeti: Kocasının söylediği bir sözün sonucu hakkında Peygamber'le tartışan bir kadın, "(Ey Muhammed) kocası konusunda seninle tartışan ve Tanrı'ya yakınan kadının sözünü işitti. Tanrı, ikinizin arasında geçen konuşmayı işitir. Çünkü Tanrı işiten ve görendir" denerek anlatılmakta. Daha sonraki ayetlerde de sözkonusu kadının kocasının ağzından kaçırdığı sözlerin getirdiği hükümler, herkesi içine alabilecek biçimde açıklanmakta. Bkz. **KARI, ZIHAR.**

Nur Suresi'nin 5. ayetini izleyen beş ayet: Karısına iftira ettiği bildirilen bir kişinin kanıtlayamadığı iddiası üzerine, herkesi içine alan hükümler yer almakta. Bkz. **İFTİRA, ZİNA.**

Bu tür olaylar Kur'an'da pek çoktur.

Peygamber'in Kimi Arkadaşlarının Sözlerinin Ayetlerdeki Etkinliği

Hadislerde, kimi ayetlerin, "Ömer'in diliyle indiği" açıklanıyor. "Peygamber'in karılarından birşey istendiğinde, perde arkasından istenmesini" de buyuran ayet (Ahzab Suresi, ayet: 53) bunlar arasında yer alıyor. Peygamber'in başka arkadaşlarının "dili"yle indiği açıklanan ayetler de var. Süyûtî, kitabına, bunlardan örnekler alıp aktarmakta.

K- Kur'an'ın Dili

1- Kur'an'ın Tümü "Arapça"dır

Kur'an'da, 11 yerde, çok açık biçimde, "Kur'an'ın Arapça" olduğu açıklanıyor:

Yusuf Suresi, ayet	: 2
Ra'd Suresi, ayet	: 37
Nahl Suresi, ayet	: 103

Tâhâ Suresi, ayet : 113
Şuarâ Suresi, ayet : 195
Zümer Suresi, ayet : 28
Fussilet Suresi, ayet : 3, 44
Şûrâ Suresi, ayet : 7
Zuhruf Suresi, ayet : 3
Ahkâf Suresi, ayet : 12

Neden Arapça indirildiğine ilişkin açıklanan gerekçe de şöyle özetlenebilir:

• "Anlaşılır olması için", "korkup yola gelme" sağlansın diye.

"Yola gelmesi" istenen ve seslenilen toplum "Arapça" konuşuyorlardı. Kur'an da o nedenle, "anlaşılsın diye", "Arap dili"yle gelmiştir:

الٓر تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا
عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

Yusuf Suresi, ayet: 1, 2

Anlamı (Diyanet'in)

Elif, Lâm Râ. Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir. *Biz onu, anlayasınız diye Arapça okunmak üzere gönderdik.* (Yusuf Suresi, ayet :1, 2.)

Açıklama

"Arapça okunmak üzere", "Kur'an'en Arabiyyen"in karşılığı olarak yer alıyor. Oysa "Arapça Kur'an olarak" diye çevirmek daha doğrudur. Diyanet çevirisinde, buradaki "Kur'an" sözcüğüne "okunma" anlamı verildiği görülüyor. Ya da "okunan" anlamı... "Arapça Kur'an olarak" anlamı verilseydi, bu anlama yine ters olmazdı. Ama "Arapça okunmak üzere gönderdik" biçiminde bir çeviri, ayette anlatılanın dışında bir amacı ortaya getirmekte. Yani ayette, "Kur'an'ın Arapça okunmak üzere gönderildiği" değil; "dili Arapça olan bir kitap olarak" gönderildiği anlatılıyor.

"Arapça okunmak üzere" biçimindeki yanlış çeviri, Diyanet'in resmi Kur'an çevirisinin başka yerlerinde de aynı anlatım için yer alıyor. (Bkz. Tâhâ Suresi, ayet: 113; Fussilet Surei, ayet: 3; Şûrâ Suresi, ayet: 7; Zuhruf Suresi, ayet: 3.) Yalnızca Zümer Suresi'nin 28. ayetinin çevirisinde doğru anlam olarak "Arapça bir Kur'an" anlamının verildiği görülüyor. "*Arapça bir Kur'an*" sözünün anlamı da, "*dili Arapça olan bir kitap*"tır. "Arapça okunmak üzere gönderdik" biçimindeki yanlış çeviri, "Kur'an'ın ille de Arapça okunmasının isteniyor olması"ndan, yani çevirenlerin böyle bir istek taşıyor olmalarından kaynaklanmış olabilir. Bilmeden yanlış bir anlatım yolu seçilmiş olmasına da dayalı bulunabilir.

Yusuf Suresi'nin yukarıda sunulan 1. ve 2. ayetlerinde anlatılanlar, hemen hemen aynen, Zuhruf Suresi'nin 1. ve 3. ayetlerinde de anlatılmakta.

Demek ki, Tanrı, "anlayasınız diye, Kur'an'ı Arapça indirdik!" diyerek, Kur'an'ın "neden Arapça gönderildiğini"de açıklıyor: "Anlayasınız diye". Bu açıklamadaki sesleniş, "Araplardan başkasına değil"dir. Çünkü "anlaşılsın" diye bir metnin "dil"inin "Arapça" olması, başka dili konuşanlar için gerekçe olamaz. Neden ki, başka dilleri konuşanlar, kendi dillerini Arapçadan daha iyi anlarlar. Bu nedenledir ki, İbrahim Suresi'nin 4. ayetinde şu açıklama yer alıyor: "*Kendilerine apaçık anlatabilsin diye,* her peygamberi, *kendi toplumunun diliyle gönderdik...*" Bkz. **PEYGAMBER, PEYGAMBERLİK.**

Şûra Suresi,
ayet: 7

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا
عَرَبِيًّا لِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ
فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ٧

Anlamı

(Ey Muhammed!) İşte böyle vahyettik sana. *Arapça Kur'an olarak. Mekke ve çevresini korkutasın diye...* Kuşku götürmeyen bir toplanma gününün geleceğini bildirerek korkutasın diye (vahyettik). (İnsanların) bir kesimi cennette, bir kesimiyse ateşte (cehennemde) olacaktır. (Şûra Suresi, ayet: 7.)

Fussilet Suresi,
ayet: 44

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ
قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ
بَعِيدٍ ٤٤

Anlamı (Diyanet'in)

Biz bu *Kur'an'ı yabancı bir dil ile* ortaya koymuş olsaydık: "Ayetleri uzun açıklamalı değil miydi? *Bir Arab'a yabancı dille söylenir mi*?" derlerdi. Ey Muhammed! De ki: "Bu, inananlara doğruluk rehberi ve gönüllere şifâdır." İnanmayanların kulaklarında ağırlık vardır. Ve onlara kapalıdır. Sanki bunlara uzak bir mesafeden sesleniyor da anlamıyorlar. (Fussilet Suresi, ayet: 44.)

Yukardaki ayet, şöyle de çevrilebilir dilimize;

Biz bu Kur'an'ı *Arapça olmayan bir dille* oluştursaydık andolsun ki şöyle diyeceklerdi; "*Ayetleri açık-seçik anlaşılır kılınmaalı değil miydi*? "*Arap olana, Arapça olmayan dille mi anlatılır*?" Deki; "İnanırlara bir yol göstericidir O. Ve şifadır inanmayanların son kulaklarında ağırlık (sağırlık) vardır Kur'an bir körlüktür onlara. Öyle kimselerdir ki uzak bir yerden çağrılıyorlarmış gibi duruyorlar. (Fussilet Suresi, ayet: 44.)

Arap olana Arapça, olmayan dile mi anlatılır? sorusundaki, "Arap olan"ın kim olduğu, Kur'an yorumlarında şöyle açıklanıyor: "Muhammed" ve "Arap toplumu".

Yani, "Arap olan Muhammed'e ve toplumuna, Arapça olmayan bir Kur'an'la anlatmak olur mu?!" diye karşı çıkılabilirdi Kur'an Arapça olmasaydı.

Taberî Tefsiri, ayetin bu kesimini, soru anlamı vermeyecek biçimde (tek hemzeyle) okuyanlar bulunduğunu da yazıyor. Buna göre şöyle çevirmek gerekiyor:

"Kur'an'ın bir kesimi yabancı dilde, bir kesimiyse Arapça...!"

Ancak, Taberî'nin de belirttiği gibi, böyle anlam verenler azınlıkta.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِى
يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ
﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

Nahl Suresi, ayet: 103-105

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki, "Muhammed'e elbette bir insan öğretiyor!" dediklerini biliyoruz. *Kastettikleri kimsenin dili yabancıdır. Kur'an'sa fasîh Arapça'dır.* Allah'ın ayetlerine inanmayanları Allah doğru yola eriştirmez. Onlara can yakıcı azap vardır. Yalan uyduranlar, ancak, Alah'ın ayetlerine inanmayanlardır. Yalancılar, işte onlardır. (Nahl Suresi, ayet: 103-105.)

Açıklama

Bu ayetlerden ilki, şöyle de çevirilebilir:

Andolsun ki: "Ona (Muhammed'e) bir insan öğretiyor." dediklerini biliyoruz. Sözünü kendisine kaydırdıkları *kimsenin dili, Arapça değildir, bu (Kur'an) ise, açık bir Arapça olan dildedir.* (Nahl Suresi, ayet: 103.)

Burada, Kur'an'ı "Muhammed'e öğrettiği ileri sürülen kimse"nin dilinin "Arapça olmadığı", "Kur'an'ın dilininse açık bir Arapça" olduğu açıklanıyor. Ve ileri sürülene şöyle karşı çıkılıp yanıt veriliyor: "İleri sürdüğünüz gibi, Muhammed'e Kur'an'ı, sözünü ettiğiniz kimse öğretmiş olsaydı, onun dili nasıl Arapça değilse, Kur'an'ın dili de öyle olurdu, Arapça olmazdı, oysa gördüğünüz gibi Kur'an, açık bir Arapça'dır?" İzleyen ayetler, yanıtı tamamlıyor. Fahruddin Râzî'ye göre, 103. ayeti izleyen ayetlerle şu karşılık veriliyor:

"Muhammed'e bir insanın öğrettiğini" söyleyenler, Tanrı'nın ayetlerine inanmayanlar, kâfirlerdir. Öyle olunca, bunlar Peygamber'in düşmanlarıdır. Düşmanların sözleriyse, birer saçma sayılır, onların tanıklıkları kabul edilmez..."

Râzî, bir insana, hemen ve "bir defada" öğretmenin mümkün olmayacağını, öğretimin ve öğrenimin gerçekleşmesi için çok uzun zaman geçmesi gerektiğni de yazıyor.

Furkan Suresi'nde de şöyle deniyor (Diyanet'in çevirisi):

İnkâr edenler: "Bu Kur'an, Muhammed'in uydurmasıdır, ona başka bir topluluk yardım etmiştir" diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular. "Kur'an, öncekilerin masallarıdır, başkalarına yazdırılıp sabah akşam ona okunmaktadır" dediler. Ey Muhammed! De ki: "Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir. Şüphesiz o, bağışlayandır, merhamet edendir." (Furkan Suresi, ayet: 4-6.)

Muhammed'e Bilgiler Vererek Kur'an'ın Oluşmasını Sağladığı ya da Sağladıkları İleri Sürülen Kişi, Kişiler ya da Toplum

Taberî'nin ve Râzî'nin de içinde bulunduğu Kur'an yorumcularının açıklamalarına ve hadislerde de verilen bigilere göre: Peygamber'e inanmayanlar, Kur'an'daki bilgilerin, Muhammed'e başkaları tarafından verildiğini, okunduğunu ve yazdırıldığını, Kur'an'ın böylece oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. İleri sürülenler kimlerdir?

Yani: "Muhammed'e başkaları öğretiyor, başkaları okuyor, başkaları yazdırıyor" diyen inanmazların amaçladıkları kişi ya da kişiler kimlerdir? Ya da hangi "toplum'un, "topluluğun" "yardım ettiğini" ileri sürüyorlar?

Yorumlarda ve hadislerde açıklandığına göre, "yardım ettikleri" ileri sürülenleri iki bölümde toplamak mümkün.

Birincisi: Yahudilerden ve Hıristiyanlardan bir kesim.

İkincisi: Yahudi ve Hıristiyanlardan kimi kişiler.

Bu kişilerin adları da şöyle sıralanmakta:

Bel'am, Adas (ya da Addas), Yaiş, Cebr (ya da Cübeyr), Selman Fârisî, Rahman'ul-Yemâme (Müseylime), Vareke (İbn Nevfel)...

Bunların kimlikleri:

Bel'am:

Mekke'de Hıristiyan bir köleydi.

Taberî Tefsiri'nde şu bilgi var: "Bana, Muhammed Oğlu Ahmed Tûsî aktardı. O da Ebu Âsım'ın kendisine aktardığını söyledi. O da Tahman Oğlu İbrahim'in kendisine aktardığını söyledi. O da Abdullah Oğlu Müslim El Mele'i'den aktardı. O da Mücâhid'den aktardı. O da İbni Abbas'tan aktardı: İbni Abbas anlatıyor: Peygamber, Mekke'de bulunan, Arapça olmayan bir dil konuşan ve adı Bel'am olan bir köleye (din) öğretiyordu. Peygamber onun yanına her giriş çıkışta putataparlar gördüğünde: '(Din)i Muhammed'e Bel'am öğretiyor!'diye konuşurlardı. Onun üzerine: 'Andolsun ki, ona (Muhammed'e) bir insan öğretiyor!' başlayan ayet (Nahl Suresi, ayet: 103.) geldi."

Yaiş:

İkrime'den aktarılarak geliyor: "Muğire oğullarının Yaiş adında bir köleleri vardı. Arapça olmayan bir dil konuşurdu. Peygamber ona Kur'an okutmaya giderdi. İşte putataparların 'Muhammed'e öğrettiğini söyledikleri ve ayette 'O amaçladıkları kimsenin dili Arapça değildir, bu Kur'an'sa açık bir Arapça olan dildedir!' (Nahl Suresi, ayet :103.) denerek anlatılan insan, bu kişidir."

Katade'den de böyle aktarılıyor.

Yesar ve Cebr (ya da Cübeyr):

Abdullah İbn Müslim el Hadremî'den aktarılarak geliyor:

"İki kölemiz vardı bizim. Birinin adı: Yesâr. Öbürünün adı da: Cebr. Kılıç yaparlardı. Bu kişiler, kendi (kutsal) kitaplarını okumakta ve kitaplarını içerdiği bilgileri bilmekteydiler. Üzerine Tanrı'nın iyiliği ve selamı olası Peygamber (Muhammed) de bunlara uğrar ve bunların okumalarını dinlerdi. İşte bunun üzerine derler ki: 'O (Muhammed) gidiyor, o iki kişiden öğreniyor ne öğreniyorsa'."

Bu aktarmayla birlikte, "Andolsun ki, 'Ona (Muhammed'e) kesinlikle bir insan öğretiyor!' dediklerini biliyoruz" diye başlayan ayetin (Nahl Suresi, ayet: 103.) geldiği açıklanıyor.

Bu aktarmaya, Taberî'de ve başka Kur'an yorumlarında yer verildiği gibi, Celâluddin Süyûtî'nin, "Kur'an'ın ayetlerinin iniş nedenlerini" derleyen "Lübâbu'n-Nükûl Fi Esbâbi'n-Nüzûl" adlı kitabında da yer verilmekte.

Adas (ya da Addas):

Abdu'l-Uzzâ oğlu Huvaytıb'ın azadlısı.

Kimilerine göre de Peygamber, öğrendiklerini bu kişiden öğreniyordu. Kur'an yorumlarında, hadis kitaplarında bu da aktarılmakta.

Bütün bu kişilerin "dil"leri "*Arapça olmadığı*" için, Nahl Suresi'nin yukarıda anlamıyla birlikte sunulan 103. ayetinde: "...Söylemek istediklerinin dili, Arapçadan başka bir dildir. Bu Kur'an'ın diliyse açık bir Arapça'dır." denmekte.

İnanmazların, Kur'an'ı oluşturmak için Peygamber'e bilgiler verdiklerini söyledikleri arasında Selman Fârisî (asıl dili Farsça) gibi kendi dili yanında Arapçayı da çok iyi bildiği bilinenler de bulunmakta.

İleri sürülenlerden biri de, asıl adı "Müslim" olduğu halde, İslam inanırlarının "Müslimcik" anlamında küçümseyerek "Müseylime" dedikleri ve "yalancı Peygamber" diye nitelendikleri "Rahmanu'l-Yemâme" de var. "Rahmanu'l-Yemâme", "Yemâme kesiminin Rahmanı" anlamında. "Yemâme", Arap Yarımadası'nın ortalarına düşen bir kesimdeki illere denmekteydi. "Yalancı Peygamber", bu kesimde, Rahman (Tanrı) adına din yayıcılığında bulunduğu için Araplar "Rahmanu'l-Yemâme" diyorlardı. İbni İshak'ın ünlü "e's-Sire"sinde şu aktarmaya yer veriliyor: "Bize ulaşan bilgi şöyleydi ki: 'Muhammed! Sana kesinlikle, şu Rahman denen adam öğretiyor. Bizse hiçbir zaman Rahman'a inanmayız!' diyorlardı." Bkz. **PEYGAMBERLİK**.

İşte, yine anlamlarıyla birlikte yukarıda sunulan ayetlerde (bkz. Furkan Suresi, ayet: 4, 5) "Bu Kur'an onun (Muhammed'in) uydurmasıdır. Başka bir topluluk (kavm) da ona yardım etmiştir, diyerek haksız ve yalan bir söz uydurdular. 'Kur'an, öncekilerin masallarıdır. O başkalarına yazdırmakta, yazdırılanlar sabah akşam ona okunmaktadır!' dediler" diye yapılan açıklamada, Kur'an yorumcularına göre, yukarıda adları geçenlerin tümü ya da bir kesimi amaçlanıyor olabilir.

Burada konumuzu ilgilendiren, Peygamber'e " "öğrettikleri" ileri sürülenlerin "dil"lerine karşı, ayetlerde, "Kur'an'ın dili"ne ilişkin yapılan açıklamadır. Yani bu dilin "açık bir Arapça" olduğunun bildirilmesidir.

Kısacası: "Peygamber'e, ileri sürülen ve dilleri Arapça olmayan kimseler öğretmiş olsalardı, bu Kur'an'ın dili, böylesine açık bir Arapça olmazdı." denerek karşılık verilmekte inanmazlara.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ
مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَۚ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذ۪ي
عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

Zümer Suresi, ayet: 27, 28

Anlamı (Diyanet'in)

Biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali, belki öğüt alırlar diye, andolsun ki verdik. O, eğriliği olmayan Arapça bir Kur'an'dır. Belki sakınırlar. (Zümer Suresi, ayet: 27, 28.)

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُب۪ينٍ ﴿١٩٥﴾

Şuara Suresi, ayet: 193-195

Anlamı

Bu ayetten önceki üç ayet, daha önce bu maddede (bkz. B/2) geçmişti. O ayetlerle birlikte, Diyanet "Meâli'ndeki anlamı şöyledir:

Ey Muhammed! Apaçık Arap diliyle uyaranlardan olman için, onu, Cebrail, senin kalbine indirmiştir. (Şuara Suresi, ayet: 193-195.)

Tâhâ Suresi, ayet: 113

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ
مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

Anlamı

"İşte biz Kur'an'ı böylece *Arapça olarak* indirdik ve onda, korku konusu olanları ("vaid"leri) sergiledik. Olur ki (Mekke putataparları) korkarlar artık. Ya da onlara bir öğüt oluşturur. (Tâhâ Suresi, ayet: 113.)

Ra'd Suresi, ayet: 37

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Biz bu Kur'an'ı, *Arapça bir yasa olarak* indirdik. Sana ilim geldikten sonra onların heveslerine uyarsan, Andolsun ki, Allah katında sana bir dost ve seni koruyan çıkmaz. (Ra'd Suresi, ayet: 37.)

Açıklama

Çeviride görülen "Arapça bir yasa olarak" sözündeki "yasa"nın ayetteki karşılığı "hüküm"dür. Kur'an'ın, "Arapça bir hüküm" olarak indirildiği bildiriliyor:

Burada anlatılmak istnen "hüküm" nedir?

Taberî Tefsiri'nde, "hükm"e "din" anlamı verildiği görülüyor. Nisaburî'nin de içinde bulunduğu kimi tefsirlerde, buradaki "hüküm", "hikmet"le eş anlamlı olarak alınıyor ve ayetin başına, "işte böylece, Kur'an'ı Arap diliyle dile gelen bir hikmet olarak indirdik" diye anlam veriliyor. Fahruddin Râzî de, bu anlama, birinci anlam olarak yer veriyor. İkinci anlam olarak da, Kur'an'ın, yükümlülere yüklenen tüm "hüküm"leri içerdiğini, Kur'an'sız hüküm olamayacağını, bu nedenle Kur'an'ın "hüküm" diye nitelendiğini savunuyor.

Bu durumda Kur'an'ın "Arapça bir hüküm" olması, "Arap diliyle hükümler içeren bir Tanrı bildirisi" anlamında yorumlanıyor.

Öte yandan kimilerine göre, bu ayet, Kur'an'ın yalnızca "söz"leriyle değil; içeriğiyle de "Arapça" olduğunu anlatmakta. Kur'an çevirilerinin, ibadetlerde "caiz görülmeyişi"nin temel nedenlerinden biri de budur.

2- "Kur'an'da Arapça Olmayan Sözcükler de Var"

Celaluddin Suyuti'nin "el İtkân Fi Ulûmi'l-Kur'an" adlı önemli ve kaynak kitabının birinci cildinin 38. bölümünün başlığı şöyledir:

Kur'an'da Arapça Olmayan Sözcükler ("Fi Mâ Vakaa Fihi Bi Ğayri Luğati'l-Arabi")

Süyûtî, kitabında, Kur'an'daki sözcüklerden Arapça olmayan 118 sözcük sıralar ve bu sözcüklerin nece olduğunu anlamlarıyla birlikte açıklar. Daha doğrusu, Müslüman dilci ve araştırıcılardan aktarır. Sonunda da şöyle der: "İşte yıllarca süren yoğun araştırmalar sonucunda bulmayı başardığım, başka dillerden Arapça'ya geçip de Kur'an'da yer almış olan sözcükler bunlardır. Bunlar, bu kitaptan önce hiçbir kitapta böyle derlenmiş (böyle toplanıp sıralanmış) değildir."

Bu sözcüklere daha başka sözcüklerin de eklendiği görülmekte.

Kur'an'da bulunan ve Arapça olmayan sözcüklerden Süyûtî'nin derledikleri içinde de "Esfar" (kitaplar), "İll" (Tanrı'nın adı), "ahiret", "cehennem", "haram", "Rahman", "sırat", "salavat", "Kayyum" (uyumaz anlamında Tanrı'nın niteliklerinden), "tekfir", "Adn" (cennet), "firdevs" (cennet), "kıstas" (adalet anlamında), "kıst" (adalet anlamında), "melekût" gibi son derece önemli olan ve kimileri Kur'an'ın "anahtar sözcükleri"nden sayılan sözcükler de bulunmakta. Süyûtî'nin sıralamasında belirtildiğine göre, Kur'an'da Arapça olmayan sözcüklerden en çoğu Habeşçe: 23 sözcük. Sonra Nabatça, İbranca ve Farsça geliyor: Her birinden 15 sözcük. Bunları Süryanca, Yunanca ve Kıptîce izliyor: Bunların her birinden de 4 sözcük var. Sonra Berberce'den 2, Türkçe'den de 1 sözcük bulunuyor. Ayrıca 11 sözcüğün Arapça olmadığı kesin olarak belirtiliyor, ama bunların nece oldukları belirtilmiyor. 3 sözcük de, kimilerine göre Nabatça, kimilerine göre Berberce diye açıklanıyor. 2 sözcük de kimine göre İbranca, kimine göre Süryanca. Yine 2 sözcük kimine göre Nabatça, kimine göre Yunanca. Yine 2 sözcük kimine göre Habeşçe, kimine göre İbranca. Yine 2 sözcük kimine göre Süryanca kimine göre Yunanca. Yine 2 sözcük kimine göre Habeşçe, kimine göre "Hintçe" (Sanskritçe). Yine 2 sözcük kimine göre Nabatça, kimine göre Berberce 1 sözcük kimine göre Habeşçe, kimine göre Farsça. 1 sözcük kimine göre Farsça, kimine göre İbranca. 1 sözcük kimine göre Farsça, kimine göre "Hintçe". 1 sözcük kimine göre Farsça, kimine göre Nabatça. 1 sözcük kimine göre Nabatça, kimine göre Habeşçe. Ve 1 sözcük kimine göre Nabatça, kimine göre İbranca. 1 sözcük için Kıptîce, Süryanca, İbranca; 1 sözcük için Yunanca, Süryanca, Berberce; 1 sözcük için de İbranca, Süryanca, Farsça diyenler var. Toplam: 118 sözcük.

Kur'andaki Habeşçe Sözcükler, Anlamları ve Yerleri

• *Erâik (tekili: Erîke):* Tahtalar.

Kehf Suresi, ayet	: 31
Yâsîn Suresi, ayet	: 56
İnsan Suresi, ayet	: 13
Mutaffifîn Suresi, ayet	: 23, 35

• *Evvibî (emir):* "Tesbih" edin!

Sebe' Suresi, ayet	: 10

• *Evvâb:* Çok "tesbih" eden.
Sâd Suresi, ayet : 17, 19, 30, 44
Kaf Suresi, ayet : 32

• *Evvabîn:* Çok "tesbih" edenler.
İsrâ Suresi, ayet : 25

• *Cibt:* Şeytan ya da büyücü.
Nisâ Suresi, ayet : 51

• *H-r-m:* Gereklilik.
Bkz. **HARAM, KUTSAL.**

• *Hasab:* Odun.
Enbiyâ Suresi, ayet : 98

• *Hıtta (emir):* "Doğru söyleyin!", ya da "bağışla!"
Bakara Suresi, ayet : 58
A'râf Suresi, ayet : 161

• *Hûb:* Günah
Nisa Suresi, ayet : 2

• *Dürriyy:* Aydınlatan, ışık saçan.
Nûr Suresi, ayet : 35

• *Seker:* Sirke ("şerbet", "şıra" anlamı veriliyor).
Nahl Suresi, ayet : 67

• *Sinin:* Kıtlık yılllları.
A'râf Suresi, ayet : 130
Yunus Suresi, ayet : 5
Yusuf Suresi, ayet : 42, 47
İsrâ Suresi, ayet : 12
Kehf Suresi, ayet : 11, 25
Tâhâ Suresi, ayet : 40
Mü'minûn Suresi, ayet : 112
Şuarâ Suresi, ayet : 18, 205
Rum Suresi, ayet : 4

• *Şatr:* Yön.
Bakara Suresi, ayet : 144, 149, 150

• *Tâğût:* "Kâhin" (kehanetçi).
Bakara Suresi, ayet : 256, 257
Nisâ Suresi, ayet : 51, 60, 76

Mâide Suresi, ayet : 60
Nahl Suresi, ayet : 36
Zümer Suresi, ayet : 17

• *Arim:* Sed.
Sebe' Suresi, ayet : 16

• *Ğid:* Eksilme.
Hûd Suresi, ayet : 44

• *Kasvere:* Arslan.
Müddessir Suresi, ayet : 51

• *Kifleyn:* İki kat.
Hadîd Suresi, ayet : 28

• *Mütteke':* Turunç. (Koltuk gibi oturulup yaslanılan bir şey anlamı veriliyor. Turunç yenirken yaslanma gereği duyulur düşüncesi var.)
Yunus Suresi, ayet : 31

• *Mişkât:* Kandil yuvası (kandillik, kandil konulan yer).
Nûr Suresi, ayet : 35

• *Minsee:* Değnek.
Sebe' Suresi, ayet : 14

• *Munfatır:* Dolu ("parçalanmış" anlamı veriliyor.)
Müzzemmil Suresi, ayet : 18

• *Nâşie:* (Gece) uyanıp kalkmak
Müzzemmil Suresi, ayet : 6

• *Yahûru:* Döner (yeniden dirilir anlamı veriliyor.)
İnşikak Suresi, ayet : 14

• *Yâ-sîn (Yâsîn):* "Ya insan!"
Yâsîn Suresi, ayet : 1

Kur'an'daki Nabatça Sözcükler, Anlamları ve Yerleri

• *Isrî:* "Ahd"imi, "antlaşma"mı.
Âli İmrân Suresi, ayet : 81

• *İll:* "Tanrı" için söylenir (Tanrı'nın adlarından. Bununla birlikte yakınlık "ahd" anlamları da veriliyor.)
Tevbe Suresi, ayet : 8, 10

• *Ekvâb:* Testi.
Zuhruf Suresi, ayet : 71
Vâkıa Suresi, ayet : 18
İnsan Suresi, ayet : 15
Ğaşiye Suresi, ayet : 14

• *An:* Son derece sıcak.
Rahman Suresi, ayet : 44
Ğaşiye Suresi, ayet : 5

• *Tetbîr:* Yerle bir etmek.
İsrâ Suresi, ayet : 7
Furkan Suresi, ayet : 39

• *Taht:* İç (alt anlamı da veriliyor.)
Meryem Suresi, ayet : 24

• *Havariyyun:* Yıkayıcılar.
Âli İmrân Suresi, ayet : 52
Mâide Suresi, ayet : 111, 112
Saff Suresi, ayet : 14

• *Sefere:* Okuyucular (elçiler anlamı da veriliyor.)
Abese Suresi, ayet : 15

• *Sînâ:* Güzel
Mü'minûn Suresi, ayet : 20

• *Kıttana:* Kitabımızı (amel defterimizi)
Sad Suresi, ayet : 16

• *Abbedte:* Öldürün (köleleştirin anlamıda veriliyor).
Şuarâ Suresi, ayet : 22

• *Melekût:* Mülk.
En'am Suresi, ayet : 75
A'râf Suresi, ayet : 185
Mü'minûn Suresi, ayet : 88
Yâsîn Suresi, ayet : 83

• *Menâss:* Kaçış.
Sad Suresi, ayet : 3

• *Vera':* Ön (arka anlamıda veriliyor).
Bakara Suresi, ayet : 101

Âli İmrân Suresi, ayet	: 187
Nisâ Suresi, ayet	: 24
En'âm Suresi, ayet	: 94
Hûd Suresi, ayet	: 71
Mü'minûn Suresi, ayet	: 7
Anzâb Suresi, ayet	: 53
Şûrâ Suresi, ayet	: 51
Hucurât Suresi, ayet	: 4
Haşr Suresi, ayet	: 14
Meâric Suresi, ayet	: 31
İnşikak Suresi, ayet	: 10

• *Vezer:* Dağ, sığınak.
Kıyamet Suresi, ayet : 11

Açıklama

Yukarıda çok önemli sözcüklerin yer aldığı görülüyor. Ancak, Süyûtî'nin el İtkan'ın'da bunlar, Kur'an'daki Nabatça sözcükler olarak yer alıyorsa da, dil araştırıcısı incelemecilerden kimileri, bunların, başka dillerin sözcükleri olduğunu savunmaktalar: Örneğin son derece önemli bir sözcük alan "*ill*". Ya da "*il*". Bu sözcüğün önemi, "Tanrı" anlamına geliyor olmasından. Ya da Tanrı adlarından sayılmasından.. "Cebrail", "Mikail", "İsrafil", "Azrail" sözcüklerindeki "il"ler de aynı "il" türünden görülmekte "Cebrail"deki "cebr", Râgıb el İsfehâni'nin "Müfredat"ında ve sözcüklerde belirtildiği gibi "zor" ile "tamamlama" anlamlarını içermekte. Yani Cebrail, "cebr" ve "il" sözcüklerinden yapılma bileşik bir ad. Ötekiler de bileşik. Bu adların bir yarısının, "Tanrı"yı anlatan "il" olması, sözkonusu meleklerin birer "Tanrı" olarak tapıldıkları bir aşamadan geçtikleri biçiminde yorumlanmakta. Tanrı, ya da Tanrı adlarından sayılan "İl", "El" de olabilmekte. Yukarıdaki listede, Nabatça olarak (İtkân'da) gösteriliyorsa da, kimilerince İbranca'dır. "İyl" ("îl") biçmini de aldığı belirtilen bu sözcüğün İbranca olduğu yolundaki görüşü, Fahruddin Râzî, El Ezherî'ye dayandırmakta. E't-Tefsiru'l-Kebir'de aynen şöyle deniyor: "Ezherî diyor ki, il (iyl), güçlü ve yüce Tanrı'nın adlarındandır ve İbranca'dır". (Bkz. Beyrut, c. 15, s. 231.) Taberî'de, "il"in "Allah" demek olduğu, Cebrail, Mikâil, İsrafil.. adlarındaki "il"in de bu anlamda bulunduğu yolundaki görüşe en başta yer verilip bu görüş Mücâhid'e dayandırılırken, sözcüğünün hangi dilden olduğu açıklanmamakta. (Bkz. Taberî, Câmiu'l-Beyân Fi Tefsiri'l-Kur'an, Beyrut, 1972, c. 10, s. 59.)

"El Esatiru'l-Arabiyyeti Kable 'İslam" (İslâm Öncesi Arap Söylenceleri) adlı kitabın yazarı Dr. Muhammed Abdu'l-Muid Han, bu kitabının 1/5. bölümünde "İl", "el", "ilah", "Allah" ... sözcüklerinin incelemesinde, doğubilimcilerin incelemelerinden aktarmalarda da bulunuyor. Konumuzu ilgilendiren bir kesimini Arapçası'ndan dilimize çeviriyorum:

"Devidson, inceleme yazısında (God, Hastinga Dictionary of Bibe P.189.) şöyle diyor: "El, Elahim, Shaodai ve Yehweh sözcükleri tarih öncesi dönemlerde de kullanılıyor olmalı. Anlamları kapalı ve bilinmiyor. *İl* sözcüğünün, birçok

eski yazıtlarda bulunduğu ileri sürülür. Bilginler, Safa yöresinde elde edilen yazıtlarda, *vehebu'l-il* (İl'in armağanı), *Abdu'l-il* (İl'in kulu), *Zeydu'llah* (Allah'ın Zeyd'i), *Abdullah* (Allah'ın kulu) adlarına rastlamışlardır. Allah ya da Hallah, *Nabatça yazıtlarda* özel ad olarak değil; her zaman put adlarından biriyle birlikte yer almakta. Safa yazıtlarında böyle değil. Bu yazıtlarda, Allah sözcüğü, bağımsız olarak tek başına yer almaktadır. Wellhausen: 'Araplar, tıpkı *Nabatlar* gibi, her puta, *Allah* diyegelmiş olmalılar. Tanrı adı olarak söylenen Allah, ilk doğuşunda, En Büyük Tanrı'ya ad olarak verilir olmuştur' diyor. (Encyclopedia Ethic Bible Arabs) Konunun kimi incelemecileri de bu sözcüğün, güçlendi, güçlü anlamına gelen bir *İbranca* sözcükten türeyerek oluştuğunu ileri sürerler. İlah sözcüğü, Elohim biçiminde çoğul olmakta. (...) Arâmi dilinde Elah, Arap dilinde de ilah biçiminde bulunmakta ve tarif harfi başına geçerek el-ilah ya da Allah biçimini almaktadır." (Bkz. el Esâtiru'l-Arabiyyeti Kable'l-İslâm, Kahire, 1937, s. 135.)

"El"e, Fenikelilerde de "en büyük Tanrı" diye inanılıyordu. Böyle olunca "Tanrı" anlamındaki "il"in, "el"in çeşitli dillerde yer almış bulunması doğal sayılabilir. Bkz. **ALLAH, TANRI.**

Kur'an'daki İbranca Sözcükler, Anlamları ve Yerleri

• *Ahlede:* Durağanlaştı, kaldı, sürekli oldu.
A'râf Suresi, ayet : 176
Fil Suresi, ayet : 3

• *Esbât:* Kabileler
Bakara Suresi, ayet : 136, 140
Âli İmrân Suresi, ayet : 84
Nisâ Suresi, ayet : 163
A'râf Suresi, ayet : 160

• *Bair:* Üstüne yük vurulan (deve diye anlam veriliyor.)
Yusuf Suresi, ayet : 65, 72

• *Dereste:* Okudun (okumuşsun, okuyan kişisin).
En'âm Suresi, ayet : 105

• *Râinâ:* Yahudi dilinde sövgü ("bizi de dinle!" anlamı veriliyor kimi zaman).
Bakara Suresi, ayet : 104
Nisâ Suresi, ayet : 46

• *Rahman:* Acıyan, esirgeyen gibi anlamlar veriliyor.
Kur'an'da 57 kez geçer. Bkz. **RAHMAN.**

• *Remz:* Dudakları kıpırdatmak.
Âli İmrân Suresi, ayet : 41

• *Selevat:* Yahudi toprakları.
Hacc Suresi, ayet : 40

• *Tuvâ:* Geceleyin ya da ayak (bir vadinin adı olarak geçiyor).
Tâhâ Suresi, ayet : 12
Naziâl Suresi, ayet : 16

• *Fûn:* Buğday (sarmısak anlamı veriliyor).
Bakara Suresi, ayet : 61

• *Merkûm:* Yazılı.
Mutaffifin Suresi, ayet : 9, 20

• *Hüdnâ:* Anladık, bizim için anlaşıldı (yöneldik anlamı veriliyor).
A'raf Suresi, ayet : 156

• *Lîne:* Hurma ağaçları.
Haşr Suresi, ayet : 5

• *Yehûd:* Yakub Oğlu Yahuda oğullarından olan.
Bakara Suresi, ayet : 113, 120
Âli İmrân Suresi, ayet : 67
Mâide Suresi, ayet : 18, 51, 64, 82
Tevbe Suresi, ayet : 30

• *Azer:* İbrahim Peygamber'in babası olarak Kur'an'da yer alıyor.
En'âm Suresi, ayet : 74

Açıklama

Süyûtî'nin kitabında öyle yer aldığı için Kur'an'daki İbranca sözcükler arasında yer verilen "*Rahman*"ın Süryanca olduğunu ileri sürenler de var. Örneğin, Süryani din adamlarından Aziz Günel, Süryanca'da "merhametli" anlamında "*Rahmono*" bulunduğunu ve Kur'an'daki "Rahman" sözüğünün aslının bu olduğunu savunuyor. (Bkz. Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır, 1970, s. 48.) Süyûtî'nin kitabında, Rahman'ın İbranca sözcükler arasında yer verilirken, bu yoldaki görüş, Müberred'e ve Sa'leb'e dayandırılıyor. Taberî'yse bu görüşe karşı çıkıp, Rahman'ın, İslam öncesi Arap şairlerinin şiirlerinde de bulunduğunu yazıyor ve örnek veriyor. (Bkz. Camiu'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Beyrut, 1972, c.l, s. 44-45.)

Konuya ilişkin ayrıca bkz. RAHMAN.

Dil uzmanları ve incelemeciler, Kur'an'da, yukarıdaki listede bulunan sözcüklerden başka daha birçok İbranca sözcüğün, Kur'an'da yer aldığını yazıp savunmaktalar.

Bir çok sözcüğün de başka dillerden, İbranca kanalıyla Araplara geçtiğini ve Kur'an' da yer alan kimi sözcüklerin bu türden olduğu ileri sürülmekte.

Kur'an'daki Farsça Sözcükler, Anlamları ve Yeleri

• *Ebârîk:* "İbrik" sözcüğünün çoğuludur. "Su yolu" ya da "yavaşça ve güzelce su dökme" anlamında. (Diyanet çevirisinde, ayetteki ibrik, Türkçe'deki ibrik anlamında görülmekte.)
Vâkıa Suresi, ayet : 18

• *Biya':* Kiliseler.
Hacc Suresi, ayet : 40

• *Tennûr:* "Tandır" denilen, yere çukur kazılarak yapılan bir çeşit ekmek fırını (ayetlerde, Nuh tufanı sırasında, dünya, suların kaynadığı bir fırına benzetiliyor olmalı).
Hûd Suresi, ayet : 40
Mü'minûn Suresi, ayet : 27

• *Dinar:* Kimi ülkelerde kullanılan ve altın liranın 1/4 kadar olan para (Diyanet çevirisinde "lira" olarak yer aldığı görülüyor).
Âli İmrân Suresi, ayet : 75

• *Zencefil:* Bitki.
İnsan Suresi, ayet : 17

• *Siccîl:* Diyanet çevirisinde "sert" anlamı verildiği görülüyor. "Pişirilerek sertleştirilmiş çamur, tuğla" anlamı da veriliyor.
Hûd Suresi, ayet : 82
Hicr Suresi, ayet : 74
Fil Suresi, ayet : 4

• *Sürâdik:* Üstü kapalı, dar ve uzun geçit.
Kehf Suresi, ayet : 29

• *Kufl:* Anahtar.
Muhammed Suresi, ayet : 24

• *Kâfûr:* Kokulu bir madde.
İnsan Suresi, ayet : 5

• *Kenz:* Hazine.
Hûd Suresi, ayet : 12
Kehf Suresi, ayet : 82
Furkan Suresi, ayet : 8
Şuarâ Suresi, ayet : 58
Kasas Suresi, ayet : 76

• *Küvviret:* Dürüldü.
Tekvîr Suresi, ayet : 1

• *Misk:* Güzel kokulu bir madde.

• *Mekâlid:* Anahtarlar.
Zümer Suresi, ayet : 63
Şûrâ Suresi, ayet : 12

• *Nûn (aslı: Enûn):* Dilediğini yap! (Kur'an'da ne anlama geldiği tartışmalı.)
Kalem (Nun) Suresi, ayet : 1

• *Yâkût:* Değerli bir taş.
Rahman Suresi, ayet : 58

Kur'an'daki Süryanca Sözcükler, Anlamları ve Yerleri

• *Ribbiyyûn:* Diyanet çevirisindeki anlamı: Rabbe kul olmuşlar.
Âli İmrân Suresi, ayet : 146

• *Sücceden:* Diyanet çevirisindeki anlamı: Secde ederek.
Bakara Suresi, ayet : 58
Nisa Suresi, ayet : 154
A'râf Suresi, ayet : 161

• *Şehr:* Ay, aylar. Tekilve çoğul olarak 21 kez geçer. Birkaç örnek:
Bakara Suresi, ayet : 185, 194, 217
Mâide Suresi, ayet : 2, 97

• *Kayyûm:* Uyumayan (Tanrı'nın niteliği olarak geçiyor).
Bakara Suresi, ayet : 255
Âli İmrân Suresi, ayet : 2

Açıklama

Süyûtî'nin kitabında tartışmasız Süryanca olduğu aktarılan sözcükler bunlar.Ancak, dil araştırıcı ve incelemecileri , Süryanca sözcüklerin sayısını , daha kabarık olarak yazıp sıralamaktalar. Süryani din adamlarından Aziz Günel'e göre, Kur'an'daki 61 sözcüğü ve türevlerini Süryanca kabul etmek gerekiyor. Bu sözcükler şunlardır:

Aşağıdaki sözcükler sırasıyla, Kur'an'daki biçimi, *Süryanca*'daki biçimi, anlamı ve Kur'an'da nerede yer aldıklarını bir örnekle belirtmektedir.

1- Allah: *Aloho:* Tanrı: Pek çok kez geçer.
2- Nebi: *Nbiyo:* Peygamber: Kur'an'da tekil ve çoğul olarak 75 kez geçer. Mastar olan "nübüvvet" de 6 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 246.
3- Adem: *Odom* İlk insan, peygamber: Kur'an'da 24 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 31.
4- Havva: *Havo:* Adem'in karısı: Kur'an'da Havva sözcüğü yok, ama Havva anlatılıyor. Örnek: Nisâ Suresi, ayet: 1.
5- Kitab: *Ktobo:* Kitap, yazılı olan: Kur'an'da türevlerin dışında 260 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 2.
6- Rahman: *Rahmono:* Acıyan, esirgeyen (Tanrı, böyle nitelenir): Kur'an'da 57 kez geçer. Örnek: Fatiha Suresi, ayet: 1.
7- Raûf: *Rahfano:* Şefkatli (Tanrı böyle nitelenir): Kur'an'da 11 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 143.

8- İnsan: *İnoşo:* İnsan: Kur'an'da tekil olarak 65 kez geçer. Örnek: Nisâ Suresi, ayet: 28.
9-Furkan: *Furkono:* Kurtuluş, iyiyi ve kötüyü ayıran (Kur'an'ın adlarından). Kur'an'da 7 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 53.
10- Sifr: *Sıfro:* Kitap, kutsal kitap: Kur'an'da 1 kez ve çoğul olarak geçer; Cum'a Suresi, ayet: 5.
11- Melek: *Meleho:* Melek (Bkz. **MELEK**.): Kur'an'da tekil olarak 15 kez, çoğul olarak 74 kez geçer. Örnek: En'âm Suresi, ayet: 8.
12- Melik: *Melko:* Kral, hükümdar: Kur'an'da 15 kez geçer. 5'iyle Tanrı nitelenir. Örnek: Yusuf Suresi, ayet: 43.
13- Sultan: *Şultono:* Hükümdar, egemen (Kur'an'daki anlamı: Egemenlik, kanıt, etki): Kur'an'da 37 kez geçer. Örnek: A'râf Suresi, ayet: 71.
14- İkra': *İkri:* Oku!: Kur'an'da 3 kez geçer. Örnek: Alak Suresi, ayet: 1.
15- İsim: *Eşmo:* Ad (Kur'an'da: "İkra' bismi Rabbike" denir. "Tanrı'nın adıyla oku demektir. Süryanca'da: "*İkri bişem*!" denir. "Adımla oku!" anlamında): Kur'an'da 39 kez geçer. Örnek: Fâtiha Suresi, ayet: 1.
16- Salat: *Slutho:* Namaz (Kur'an'da; dua, ibadet, rahmet anlamlarında da yer alıyor.): Kur'an'da tekil olarak 78 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 3.
17- Savm: *Savmo:* Oruç: Kur'an'da savm olarak 1 kez, "sıyam" olarak da 8 kez geçer. Örnekler: Bakara Suresi, ayet: 183; Meryem Suresi, ayet: 16.
18- Secede: *Sıged:* Secde etti: Kur'an'da 8 kez geçer. Örnek: Hicr Suresi, ayet: 30.
19- Sıddîk: *Zadiko:* İyi, dost: Kur'an'da 8 kez geçer. Örnek: Yusuf Suresi, ayet: 46.
20- Âlem: *Olmo:* Dünya, evren: Kur'an'da 72 kez geçer. Örnek: Fâtiha Suresi, ayet: 2.
21- Nisâ: *İneşe:* Kadınlar: Kur'an'da 58 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 222.
22- Ünsâ: *Ent'tho:* Kadın, dişi: Kur'an'da 30 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 178.
23- Eb: *Abo:* Baba: Kur'an'da 117 kez geçer. Örnek: Yusuf Suresi, ayet: 8.
24- Üm: *Emo:* Ana: Kur'an'da 35 kez geçer. Örnek: Kasas Suresi, ayet: 7.
25- Ah: *Aho:* Kardeş: Kur'an'da 96 kez geçer. Örnek: Nisâ Suresi, ayet: 12.
26- Sadaka: *Zedko:* Sadaka, bağış, zekât: Kur'an'da 13 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 196.
27- Yed: *İdo:* El: Kur'an'da 120 kez geçer. Örnek: Âli İmrân Suresi, ayet: 73.
28- Isbı': *Seb'o:* Parmak: Kur'an'da 2 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 19.
29- Kef: *Kafo:* Avuç: Kur'an'da 2 kez geçer. Örnek: Ra'd Suresi, ayet: 14.
30- Karye: *Kritho:* Köy (Kur'an'da, kasaba, kent anlamlarını içerdiği de olur.): Kur'an'da 56 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 58.
31- Beyt: *Beyto:* Ev: Kur'an'da 65 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 125.
32- Hamr: *Hamro:* Şarap: 7 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 219.
33- Himâr: *Himoro:* Eşek: 6 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 259.
34- Kelb: *Kelbo:* Köpek: 5 kez geçer. Örnek: A'râf Suresi, ayet: 176.

35- Tayr: *Tayro:* Kuş: 19 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 260.
36-Yevm: *Yevmo:* Gün: 474 kez geçer. Örnek: Fatiha Suresi, ayet: 4.
37- Saat: *Sotho:* Saat (Kur'an'da çoğu kez Kıyamet anlamında): 48 kez geçer. Örnek: En'âm Suresi, ayet: 31.
38- Leyl: *Lilyo:* Gece: 58 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 164.
39- Şems: *Şemşo:* Güneş: 33 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 258.
40- Cennet: *Gentho:* Bahçe (Kur'an'da daha çok "cennet" anlamında): 113 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 35.
41- Mâ: *Mayo:* Su: 63 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 22.
42- İneb: *İnbe:* Yaş üzüm: 10 kez geçer. Örnek: Abese Suresi, ayet: 28.
43- Tin: *Tino:* İncir: 1 kez geçer; Tin Suresi, ayet: 1.
44- Rumman: *Rumono:* Nar: 3 kez geçer. Örnek: En'âm Suresi, ayet: 99.
45- Nâr: *Nuro:* Ateş: (Kur'an'daki anlamı, genellikle: Ateş): 145 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 24.
46- Medine: *Midinto:* Kent: 14 kez geçer. Örnek: A'râf Suresi, ayet: 123.
47- Sûr: *Şuro:* Kale duvarı (Kur'an'da "sure"nin "sûr"dan geldiğini söyleyenler var)
48- Islah: *Aslah:* Düzeltmek, barış sağlamak: Türevlerinin dışında 7 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 220.
49- Kâhin: *Kohno:* Kâhin, kehanetçi: 2 kez geçer. Örnek: Tûr Suresi, ayet: 29.
50- Tûr: *Turg:* Dağ: 10 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 63.
51- Tâğût: *Togyuto:* Sapkınlık, şeytan, put, büyücü, büyücülük: 8 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 256.
52- Sikal:*Thikal:* Ağır olanlar, ağır: 1 kez tekil (sakîl), 3 kez de çoğul (sikâl) olarak geçer. Örnek: A'râf Suresi, ayet: 57.
53- Şita: *Setvo:* Kış: 1 kez geçer. Örnek: Kureyş Suresi, ayet: 106.
54- Hal (hı ile): *Holo:* Dayı: 2 kez geçer. Örnek: Ahzab Suresi, ayet: 50.
55- Firdevs: *Ferdeyse:* Bahçe (Kur'an'da "cennet" anlamında): 2 kez geçer. Örnek: Kehf Suresi, ayet: 107.
56- Bükâ: *Behyo:* Ağlamak: Kur'an'da türevleri var.
57- Rumh: *Rımho:* Mızrak: 1 kez geçer; Mâide Suresi, ayet: 94.
58- Nehr: *Nehro:* Irmak: 54 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 249.
59- Buk'a: *Pka'tho:* Ova: 1 kez geçer; Kasas Suresi, ayet: 30.
60- İsmail: *İşmoil:* İbrahim Peygamber'in oğlu: 12 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 125.
61- İsâ: *İşo:* İsa Peygamber: 25 kez geçer. Örnek: Bakara Suresi, ayet: 87.
(Kaynak: Aziz Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır, 1970, s. 46-48.)

Kur'an'daki Yunanca Sözcükler (İtkân'daki Açıklamaya Göre)

1- Sırat: Yol: Kur'an'da 45 kez geçer. Bkz. **DOĞRU, SIRAT, YOL**.
2- Rakîm Levha, kitab, yazıt: Kehf Suresi, ayet: 9.
3- Kıst: Adalet: Kur'an'da türevlerinin dışında 15 kez geçer.
4- Kıstas: Adalet (teravi anlamında veriliyor çevirilerde):İsrâ Suresi, ayet: 35; Şuarâ Suresi, ayet: 182.

Kur'an'da yer alan Yunanca sözcüklerden oldukları açıklanan yukarıdaki 4 sözcük de son derece önemlidir. "Sırat", Kur'an'daki anahtar sözcüklerdendir. Kur'an'ın, İslam'ın çağrısı "müstakim" (doğru) olan "sırat"a yöneliktir. "Kıst" ve "kıstas" da adalet anlamını içeriyor olmalarından ötürü çok önemlidir. "Rakîm"in önemiyse tarihsel bir yazıt, bir belge anlamını içeriyor olmasından.

Kur'an'da ki Hintçe (Kıptice) Sözcükler (İtkân'daki Açıklamaya Göre)

1- Ûlâ: Sonuncusu (Kur'an'da Arapça'daki anlamı, genellikle: Önceki): Ahzâb Suresi, ayet: 33.
2- Ahiret: Önceki (Kur'an'da ve Arapça'daki anlamı, genellikle: Sonraki, sonuncusu): Sâd Suresi, ayet: 7.
3- Betâin: Dış kesimler, örtüler: Rahman Suresi, ayet: 54.
4- Seyyid: Koca (sözcük, Arapça'da efendi anlamını içeriyor): Yusuf Suresi, ayet: 25.

Kur'an'daki Türkçe Sözcük (İtkân'daki Açıklamaya Göre)

Ğassak: Soğuk ve kokuşmuş (Cehennemliklere verileceği bildiriliyor. Ama kokmuş, kokuşmuş yerine "irin" diye çeviriliyor. Hadislere dayanılarak bu anlam veriliyor): Sâd Suresi, ayet: 57.

Kimilerine Göre Nabatça, Kimilerine Göre Yunanca Olan Sözcükler

1- Sur: Parçala: Bakara Suresi, ayet: 260.
2- Firdevs: Yunanca'dakine göre bahçe. Nabatça'dakine göre: Üzüm bağı: Kehf Suresi, ayet: 107; Mü'minûn Suresi, ayet: 11.

Kimilerine Göre Nabatça, Kimilerine Göre Süryanca Olan Sözcükler

1- Rehven: Yavaşça, sakinken: Duhân Suresi, ayet: 24.
2- Esfâr: Kitaplar: Cum'a Suresi, ayet: 5.
3- Tûr: Dağ: Bakara Suresi, ayet: 63, 93; Nisâ Suresi, ayet: 154; Meryem Suresi, ayet: 52; Tâhâ Suresi, ayet: 80; Mü'minûn Suresi, ayet: 20; Kasas Suresi, ayet: 29, 46; Tûr Suresi, ayet: 1; Tîn Suresi, ayet: 2.

Kimilerine Göre Nabatça, Kimilerine Göre Berberce Olan Sözcük

Yusheru: Pişirilir (cehennemdekilerinin iç organlarının pişirilip eritileceği anlatılıyor): Hacc Suresi, ayet: 20.

Kimilerine Göre Nabatça, Kimilerine Göre Habeşçe Olan Sözcük

Tâ-Hâ (Tâhâ): Ey adam! (Tanrı, Peygamber'e sesleniyor: Ey Muhammed!): Tâhâ Suresi, ayet: 1.

Kimilerine Göre Nabatça, Kimilerine Göre İbranca Olan Sözcük

Kefir: Sil, gider!: Âli İmrân Suresi, ayet: 193.

Kimilerine Göre Habeşçe, Kimilerine Göre İbranca Olan Sözcükler

1- Elîm: Acıtıcı, dayanılmaz acı veren): Kur'an'da 72 kez geçer:
2- Evvah: Habeşçe'de: Acıyan. İbranca'da: Çok dua eden (yakaran). (Kur'an'da İbrahim Peygamber "evvah" diye niteleniyor): Tevbe Suresi, ayet: 114; Hûd Suresi, ayet: 75.

Kimilerine Göre Habeşçe, Kimilerine Göre Farsça Olan Sözcük
Sicill: Kitap: Enbiyâ Suresi, ayet: 104.

Kimilerine Göre Habeşçe, Kimilerine Göre Hintçe (Sanskritçe) Olan Sözcükler
İbla'i: İç, yut!: Hûd Suresi, ayet: 44.
Tûbâ: Cennet ("mutluluk" anlamı veriliyor): Râ'd Suresi, ayet: 29.

Kimilerine Göre Süryanca, Kimilerine Göre İbranca Olan Sözcükler
Rabbaniyyûn, Rabbaniyyîn: "Rabbanî"ler (Din adamıları. Diyanet Çevirisinde "Rabbe kul olanlar" anlamı verildiği görülür. Mâide Suresi, ayet: 44, 63; Âli İmrân Suresi, ayet: 79.
Hevn: Bilgelik, ağırbaşlılık: Furkan Suresi, ayet: 63.

Kimilerine Göre Süryanca, Kimilerine Göre Yunanca Olan Sözcük
Adn (Aden): Bahçe ya da üzüm bağı: Kur'an'da 11 yerde geçer. Bkz. **ADN.**

Kimilerine Göre Farsça, Kimilerine Göre Kıptice Olan Sözcük
Müzcât: Az: Yusuf Suresi, ayet: 88.

Kimilerine Göre Farsça, Kimilerine Göre Hindce (Sanskritçe) Olan Sözcük
Sündüs: İnce ipekli kumaş (cennettekilere bu kumaştan giysiler giydirileceği anlatılıyor): Kehf Suresi, ayet: 31; Duhân Suresi, ayet: 53; İnsan Suresi, ayet: 21.

Kimilerine Göre Farsça, Kimilerine Göre İbranca Olan Sözcük
Cehennem: Bkz. **CEHENNEM.** Kur'an'da 77 kez geçer.

Kimilerine Göre Süryanca, Kimilerine Göre Yunanca, Kimilerine Göre Nabatça Olan Sözcük
Seriyy: Çay, ırmak (Diyanet çevirisinde hiç de dayanağı olmayan biçimde, "şerefli" anlamı veriliyor. Bu çeviri yanlıştır): Meryem Suresi, ayet: 24.

Kimilerine Göre Süryanca, Kimilerine Göre Kıptice, Kimilerine Göre İbranca Olan Sözcük
Heyte lek: Haydi gel!: Yusuf Suresi, ayet: 23.

Kimilerine Göre Süryanca, Kimilerine Göre İbranca, Kimilerine Göre Farsça Olan Sözcük
Kummel: Bitler, güveler, böcekler: A'râf Suresi, ayet: 133.

Kimilerine Göre Süryanca, Kimilerine Göre Yunanca, Kimilerine Göre Berberce Olan Sözcük
Kıntar (Kantar): Yunanca'da: 12.000 okka, Süryanca'da: Bir öküz derisi dolusu altın. Berberce'de: Bin miskal (bir miskal: 90 gr.) Bu sözcüğe Diyanet çevirisinde Âli İmrân Suresi'nin 75. ayetinde "kantar", Nisâ Suresi'nin 20. ayetindeyse "bir yük altın" anlamı veriliyor.

İtkân'da Kur'an'daki Sözcüklerden Arapça Olmadıkları Belirtilirken Hangi Dilden Oldukları Açıklanmayan Sözcükler

1- Ress: Kuyu: Furkan Suresi, ayet: 38; Kaf Suresi, ayet: 12.
2- Rûm: Kur'an'daki anlamı Doğu Romalılar, Bizanslılar: Rûm Suresi, ayet: 2.
3- Siccîn: Kur'an'daki anlamı kötülerin durumu yazılı olduğu kitap (Amel defterleri): Mutaffifîn Suresi, ayet: 7, 8.
4- Sekar: Kur'an'daki anlamı cehennemde insanın derisini yakıp kavuran ateş. Kamer Suresi, ayet: 48; Müddessir Suresi, ayet: 26, 27, 42.
5- Selsebîl: Diyanet çevirisinde: "Tatlı su" deniyor.
6- Senâ: Diyanet çevirisinde ki anlamı: Parıltı. Nûr Suresi, ayet: 43.
7- Karâtîs: "Kırtas"lar. "Kırtas"ın aslında Arapça olmadığı belirtiliyor. Diyanet çevirisindeki anlamı: Kâğıt: En'âm Suresi, ayet: 91, 7.
8- Mecûs: Mecûsî, yani Zerdüştçülüğü benimseyen (ateşetapan diye anlam veriliyor): Hacc Suresi, ayet: 17.
9- Mercân: Mercan: Rahmân Suresi, ayet: 22, 58.
10- Hûd: Yahudi: Bakara Suresi, ayet: 111,135, 140.
11- Verdeten: Diyanet çevirisindeki anlamı: Kırmızı gül, ya da gül renginde.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Celâluddin Süyûtî'nin El İtkân'ında ilgili uzmanlardan aktarıp açıkladığı Kur'an'daki Arapça olmayan sözcükler listesinde 118 sözcük bulunuyor. Süryani din adamı ve araştırıcı Aziz Günel'in Kur'an'daki Süryanca sözcükler listesi de 61 sözcük içeriyordu. Birinci listedekilere, bu listede bulunmayanları, ikinci listeden alıp eklediğimiz zaman toplam şu sayı ortaya çıkıyor: 171. Yani açıklananlara göre, iki liste, Kur'an'da Arapça olmayan sözcüklerden 171 sözcük içine alıyor. Bunlar, Kur'an ayetlerinde, türevleriyle birlikte yinelenerek geçmekte. Ayrıca dil uzmanlarınca, Arapça olmadığı savunulan Şeytan, İblis, hanîf gibi son derece önemli başka sözcükler de vardır. Bir de kimi özel adlar vardır ki, bunların da Arapça olmadığı üzerinde görüş birliği bulunmakta:

Kur'an'daki Arapça Olmayan Özel Adlar

Adem (Süryâniler listesinde geçmişti), Babil, Câlût, Cibrîl (Cebrail), Davud, Ebâbil, Elyese', Eyke, Eyyûb, Firavun, Hâmân, Hârun, Hârût, İblîs, İbrahim, İdris, İlyas, İmrân, İrem, İsa, İshâk, İsmail (daha önce geçmişti), Kârûn, Mârût, Me'cûc, Medâin, Medyen, Meryem, Mısr (Mısır), Mikâl (Mikâil), Musa, Semûd, Süleyman, Tâlût, Yağûs, Yahya, Yakub, Yaûk, Ye'cûc, Yunus, Yusuf, Zekeriyya.

Bu 42 sözcük, daha önceki 171'e eklendiğinde 213 eder. Ama burdakilerin üçü (Adem, İsa, İsmail) daha önce geçtiğinden, buraya kadar, Kur'an'da Arapça olmayan sözcüklerden 210'u açıklanmış oluyor. Gerek Müslüman araştırıcılar, gerek doğubilimci yazarlar, bu sayıyı daha da yukarıya çıkarmaktalar. Kur'an'da, kaç tane Arapça olmayan sözcük bulunduğu kesin olarak söylenememekte.

Müslüman yazarlardan ve dinbilirlerinden birçoğu da, Kur'an'da hiç Arapça olmayan sözcük bulunmadığını savunurlar. Kanıtları: 'Kur'an'ın Arapça olduğu"na ilişkin kesin anlatımlı ayetlerdir. Yani, yukarıda da sunulduğu gibi, "Kur'an'ın Arap Dili"yle indirildiğini, ve "apaçık Arapça olduğu"nu anlatan, açıklayan ayetler vardır. "Öyleyse Kur'an'da Arapçanın dışında bir sözcük bulunamaz!" denmekte. Birkaç sözcüğünün bulunmasının bile, Kur'an'ın "saf Arapçalığı"na ters düşeceği

savunulmakta. Bu görüşte olanlar arasında, İmam Şâfiî, İbni Cerir (Taberî), Ebû Ubeyde, Kâdi Ebu Bekr ve İbni Fâris de bulunmakta.

Bir çoğuysa, Kur'an'da Arapça'nın dışında sözcükler bulunduğunu kabul etmekte.

Bu görüşte olan Müslüman yazarların bir kesimi, şunu ileri sürmekte:

"El bâide" diye nitelenen ve yitip gitmiş bulunan en eski Araplardan sonra bir Arap toplumu oluşmuş, bu toplumun diline de zamanla, başka toplumların dillerinden birçok sözcükler karışmıştır. Kur'an, işte bu dille inmiştir. Kur'an'ın dili bu dil olunca, yabancı sözcüklerden onda bulunması doğal karşılanmalıdır. Kaldı ki, "Araplaşmış Araplar" demek olan "el Arabu'l-müsta'ribe"nin durumunu da göz önünde tutmak gerekir.

Kimilerine göreyse "Kur'an'da Arapça'nın dışında sözcükler var mıdır?" sorusuna "vardır!" diyenlerin görüşü de, "yoktur!" diyenlerin görüşü de doğrudur. Neden ki, "vardır!" diyenler bu sözcüklerin artık tümüyle "Arapçalaşmış" olduğuna bakıp yargıda bulunuyorlar.

Ne var ki, bu bağdaştırıcı görüşe de karşı çıkılmakta:

Kur'an'da bulunduğu belirlenen öyle sözcükler var ki, bunların Arapça olmadıkları ve hangi dilden oldukları belirlenirken Araplarca tanınıp bilinmemesi de dikkati çekmekte: Bunlardan kimini, Arapların en ileri dil bilirleri bile anlayamamakta ya da zor anlayabilmekte. Demek ki bunlar "Arapçalaşmamış". Yani Arapça'ya tam mal olmamış sözcükler. İşte bu türden sözcüklerin Kur'an'da bulunuyor olması, "Kur'an'da Arapça'nın dışında da sözcükler vardır!" görüşünü doğrulamakta yalnızca. "Yoktur?" diyenlerin görüşüyse, ister istemez havada kalmakta.

Tartışmaların böyle sürüp gittiği görülüyorlar kitaplarda.

3- Kur'an Başka Bir Dile Çevrildiğinde, Bu Çeviri, Namazda Okunabilir mi?

Fahruddin Râzî, Fatiha Suresi'nden hangi hükümlerin çıktığını açıklarken "14. Konu"yu, bu alandaki tartışmaya ayırıyor. Din önderlerinden kiminin adına yer vererek ve kimin ne dediğini açıklayarak karşıt görüşleri sunuyor. Sonra görüşlerin kanıtlarını sergiliyor. Sunuşunu, Türkçe'ye, olduğu gibi çeviriyorum:

"Şâfiî şöyle diyor:

'Kur'an'ın çevirisi, namazın yerine getirilebilmesi için yeterli değildir. Ne Arapça'sını iyi okuyabilen kimse için yeterlidir, ne de iyi okuyamayan kimse için...'

Ebu Hanife'yse şöyle demekte:

'Kur'an çevirisi, namaz için yeterlidir. Arapça'sına güçyetirebilen için de yeterlidir, güçyetiremeyen kimse için de...'

Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşleri de şöyle:

'Kur'an'ın çevirisi, Arapça'sını bilemeyen kimse için namazda yeterlidir. Ama Arapça'sını bilen, aslını okumaya güçyetirebilen kimse için yeterli değildir.'

Bilesin ki, bu alanda, Ebu Hanife'nin görüşü, doğru olmaktan çok uzaktır. Bu nedenledir ki, Ebu'l-Leys Semerkandi ve Kâdî Ebu Zeyd e'd-Debbusî bu görüşü benimsemediklerini açıkça belirtmişlerdir." (Bkz. Râzî, E't-Tefsiru'l-Kebir, c. 1, s. 209.)

a) "Kur'an'ın Çevirisinin Okunmasıyla Namaz Olmaz!" Diyenlerin Görüşü ve Kanıtları:

Diyelim ki, Fâtiha, Türkçe'ye, ya da Farsça'ya, olduğu gibi çevrildi. Bu çeviri, Fatiha'nın, namazda okunması gereken yerde okunursa, câiz olmaz.

Fahruddin Râzî, bu görüşün doğruluğunu kanıtlamak için 15 kanıt göstermekte ve bunları uzun uzun sergilemekte. Ancak, tümünü, iki ana kanıtta toplamak mümkün:

Birincisi: Gerek Peygamber döneminin, gerek bu dönemi izleyen ve daha sonraki dönemlerin tüm inanırları, Kur'an'ı Arapça'sından okumuşlar, bilmeyenlere okutmuşlar ya da okunmasını sağlama yolunda çabalar göstermişler ve namazlarda da ayırımsız olarak Kur'an'ın Arapça'sının okunmasını gelenekleştirmişlerdir. Bunun dışına çıkmak, Nisa Suresi'nin: "Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra, Peygamber'den *ayrılıp inananların yolundan başkasına uyan kimseyi,* döndüğü yöne döndürür ve onu cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir. " anlamındaki 115. ayetinin uyarısını dikkate almamak olur.

İkincisi: Kur'an çevirisinin namazda okunabilmesi için, bu çeviriye Kur'an denebilmesi gerekir. Çünkü, namazda Kur'an okunması buyurulmakta. Hiçbir çeviriye de Kur'an denmemiş, denememiştir. Kur'an'ın benzerinin yapılamayacağı bildirilirken, Arapça'sı amaçlanmıştır. Kur'an'ın sözlerindeki üstünlük anlatılmak istenmiştir. Demek ki, Kur'an'ın çevirisi, Kur'an sayılamaz. Sayılsa, "benzer"inin yapılabildiği kolaylıkla ileri sürülebilir. Ve çevirisi, Kur'an'ın yerine geçebilseydi, birçok yerde, birçok toplumda, sayısız Kur'anlar bulunur ve her toplum, kendi dilindeki Kur'an'ın daha üstün olduğunu savunur; övünürdü. Buysa Kur'an'ın tümden yok olmasına yolaçardı.

b) "Kur'an'ın Çevirisi Namazda Okunabilir, Böyle Bir Namaz Yerine Gelmiş Olur!" Diyenlerin Görüşü

Fahruddin Râzî, bu görüşün kanıtlarına da yer vermekte. Ama kendisi bu görüşün karşısında olduğu için hem kısa yer veriyor, hem de cevaplandırıyor:

Râzî'nin yazdığına göre, "Kur'an'ın çevirisinin de namazda okunabileceğini" ileri sürenlerin söyledikleri şu:

Kur'an'ın çevirisi, Kur'an'ın yerine geçer, o nedenle de namazda Kur'an okunmasına ilişkin buyruk yerine gelir. Kur'an'ın çevirisinin Kur'an'ın yerini tutacağını gösteren kanıtlar var: Abdullah İbn Mes'ud, bir adama Kur'an öğretiyordu. Adam, "esim" sözcüğünü söylemeyip onun yerine hiç ilgisi olmayan bir sözcüğü seçiyor, "yetîm" diyordu. İbn Mes'ud da, "Madem "esim" diyemiyorsun, onun yerine "fâcir" de!" dedi. Ve adam böyle diyerek namazda okudu. "Fâcir", "esim"in karşılığıdır, aynı anlamı veriyor. Demek ki aynı anlama gelen bir sözcük, namazda yer alabiliyor. Bu gösteriyor ki, Kur'an'ın çevirisi de Kur'an'ın sözlerinin yerine geçer ve namazda okunması câiz olur. Sonra, Kur'an'ın, daha önceki kitaplarda da yer aldığı bildiriliyor ayetlerde. Eğer Kur'an'ın çevirisine Kur'an denmeseydi, daha önceki kitaplarda bulunana Kur'an denmemesi gerekirdi. Çünkü daha önceki kutsal kitapların dilinin Kur'an'ın dili olmadığı, İbranca ve Süryanca olduğu biliniyor. Anlaşılıyor ki, Kur'an'ın anlattıklarını anlatan, sözlerinin karşılığı olan anlatımlar da Kur'an sayılır ve Kur'an yerine geçer. Kaldı ki, Kur'an'ın çevirisinin Kur'an yerine geçmemesi demek, çevirilerinin "tebliğ" edildiği toplumlara, Kur'an'ın iletilmiş olmayacağı demektir. Bu da, Araplardan başka hiçbir toplumun Müslüman olamayacağı anlamına gelir.

Râzî, bunlara da cevap vermekte. Bir kez İbni Mes'ud'un gösterdiği tutumun sağlam kanıt olamayacağını savunmakta. Kutsal kitaplarda da, Kur'an'ın kendisinin değil; anlatılan kıssanın (öykünün) yer aldığını bildirildiğini ileri sürmekte. "Tebliğ"de de Kur'an'ın kendisinin neler getirdiğini ve anlamını anlatmanın yeterli olacağını yazmakta.

Kur'an'ın çevirisi, namazda okunur mu, okunmaz mı tartışması, yüzyıllardır sürüp gelmiş bir konuyu sergilemekte. Tartışma bitmiş değildir, Biteceğe de benzememekte. Kur'an'ın Arapça'sını bilemeyen, okuyamayan, Kur'an'daki sözlere dilleri dönmeyen toplumlar, insanlar hep, kendi dillerinde okuma gereksinimini duymuşlar ve duyacaklardır.

Ne var ki Kur'an'ın "Arapça olduğu" ayetlerde çok açık biçimde belirtildiği de bir gerçek. Şu da genellikle kabul edilir ki, bir sözün, hele uzunca bir sözün çevirisi, o sözün tam karşılığı olamaz. Ya da tam karşılığı kolaylıkla gerçekleştirilemez. Namazda, "Kur'an" okunması buyrulduğuna göre, çevirisini okuyan kimsenin "Kur'an" okuduğunu söylemek kolay olmayacağı için böyle bir okumayla buyruğu yerine getirilmiş saymak zor. Yani, Kur'an çevirisinin okunduğu namazı caiz görmeyen görüş, kolayca çürütülebilecek türden değil.

Bununla birlikte, Arapların dışındaki Müslüman toplumlardan, tümüyle Kur'an'ı okuyup öğrenmelerini istemek, bunun gerçekleşeceğini, ya da tam gerçekleşebileceğini düşünmek de zor. Unutulmamalı ki, Kur'an'ı okuyanların, "harflerin tam hakkını vererek" okumaları gerektiği savunulmakta. Yani bir de konunun bu yönü var. Ve bu, Kur'an'ın, tüm Müslümanlarca okunmasını, daha da gerçekleşemez bir konu durumuna getirmekte.

L- Kur'an'ın Bölümleri

Bilindiği gibi Kur'an surelere ayrılmakta. Surelerse ayetlerden oluşmakta. Bkz. SURE.

1- Ayetlerin Türleri Konusunda Kur'an'ın Açıklaması

Ayetlerin kimi "anlamı anlaşılmaz" demek olan "müteşâbih" (benzeşimli), kimi de "açık ve kesin anlamlı" demek olan "muhkem"dir.

Kur'an'da, "müteşâbih" olanlara değil; "muhkem" olanlara uyulması istenmekte.

هو الذي أنزل عليك
الكتاب منه آيات محكمات هن أم الكتاب وأخر متشابهات فأما الذين
في قلوبهم زيغ فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء
تأويله وما يعلم تأويله إلا الله والراسخون في العلم يقولون آمنا به
كل من عند ربنا وما يذكر إلا أولوا الألباب ٧

Âli İmrân Suresi, ayet: 7

Anlamı (Diyanet'in)

Sana kitabı indiren O'dur. Onda, kitabın, *temeli olan kesin anlamlı ayetler* (muhkemât), *diğerleri de çeşitli anlamdadırlar (metaşâbihat). Kalplerinde eğrilik olan kimseler;* fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar. Oysa onların yorumunu, ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar: "Ona inandık, hepsi, Rabb'imizin katındadır" derler. Bunu, ancak akıl sahipleri düşünebilir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 7.)

Kur'an baştan sona "müteşâbih"tir:

Zümer Suresi, ayet: 23

اللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى
ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

Anlamı

En güzel sözü indirmiştir Tanrı. *Ayetleri "müteşâbih" (anlamları çeşitli ya da kapalı ya da hiç anlaşılmaz)*, ikili (mesâni:tekrarlı). Tanrı'larından korkanların derileri (tüyleri) ürperir ondan. Sonra da derileri ve yürekleri, Tanrı'yı anarak yumuşar. İşte bu, Tanrı'nın kılavuzudur. Ki, onunla dilediğini doğru yola iletir. Tanrı'nın saptırdığınaysa, hiçbir yol gösterici bulunamaz. (Zümer Suresi, ayet: 23.)

Kur'an baştan sona "muhkem" ayetlerden oluşmakta:

Hûd Suresi, ayet: 1-3

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ اَلَّا
تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ
ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ
ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

Anlamı (Diyanet'in)

Elîf, Lâm, Râ. Bu kitap (Kur'an), Hakîm ve haberdar olan Allah tarafından, Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz ve Rabb'inizden mağrifet dileyesiniz diye, *ayetleri kesin kılınmış (muhkem)*, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir kitaptır. Ben size, O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeciyim. (Hûd Suresi, 1. ve 2. ayetin tümü, 3. ayetin başı)

Açıklama

Yukarıda, Âli İmrân Suresi'nde, ayetlerinin kiminin "müteşâbih", kiminin "muhkem"; Zümer Suresi'nde ayetlerin tümünün "müteşâbih"; Hûd Suresi'nde ise ayetlerin tümünün "muhkem" olduğu açıklanıyor. Yorumcular, bu arada Fahruddin Râzî, buradaki açıklamaların, ayrı ayrı anlamlarda yorumlanması gerektiğini savunmakta. Yani yorumculara göre, birindeki "muhkem" ve "müteşâbih"in anlamı başka, öbüründekinin anlamı başka.

Ayetlerden kiminin hükmü geçerli (nâsih), kimininki geçersiz (mensûh).

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَٓا اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٦﴾

Bakara Suresi, ayet: 106

Anlamı (Diyanet'in)

Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kâdir olduğunu bilmez misin? (Bakara Suresi, ayet: 106.)

Yukarıda anlamıyla birlikte sunulan (bkz. B/2) bir ayette (Nahl Suresi, ayet: 101) şöyle denmekte: "Bir ayetin yerini başka bir ayetle değiştirdiğimizde, –ki, Allah ne indirdiğini gayet iyi bilir– onlar Muhammed'e: 'Sen sadece uyduruyorsun' dediler. Hayır öyle değildir, ama onların çoğu bunu bilmezler."

Konu için bkz. **NESH**. Ayrıca bkz. **AYET**.

2- Araştırmacı, Dinbiliri ve Yorumculara Göre, Kur'an'daki Ayetlerin Türleri

İlgili uzmanları, Kur'an ayetlerini, "nerede ve ne zaman indikleri"ne göre türlere ayırırlar:

a) Kur'an'ın "Mekkeli", (Mekki) ve "Medineli" (Medeni) Bölümleri

Sure ve ayetlerin kimi için "Mekkeli", kimi için de "Medineli" denir. Hangisinin "Mekkeli" hangisinin "Medineli" olduğu nasıl biliniyor, nasıl belirleniyor?

İlk bakışta şöyle bir karışıklık verilebileceği düşünülebilir: Mekke'de inmiş olanlara "Mekkeli", Medine'de inmiş olanlara da "Medineli" denmiştir.

Bu, sure ve ayetlerin ***nerede*** indiklerine göre bir ayrımdır.

Ne var ki, Kur'an'ın iniş yeri olarak yalnızca Mekke ve Medine bulunmamakta, başka yerlerden de söz edilmekte: Örneğin bir hadiste Peygamber'in şöyle dediği belirtilir:

"Kur'an, üç yerde inmiştir: Mekke, Medine ve Şam."

Kimine göre, "Şam"la Kudüs anlatılmak istenmekte. Kimine göreyse, Tebuk amaçlanmakta.

Ayrıca, Mina, Arafat, Hudeybiye gibi yerler de var. Bu yerlerde de ayetlerin indiğinden söz edilir.

Ama "Mekke ve çevresi, Medine ve çevresi" denerek, konu belki çözümlenebilir. Ama bunların çevresine kolayca sokulamayacağı belirtilen yerlerde, Peygamber "sefer"de bulunurken de ayetlerin geldiği açıklanmakta. Kısacası, "Mekkeli" ve "Medineli" ayrımı için "Mekke"yi ve "Medine"yi göstererek işin içinden çıkılamamakta.

Bir de şöyle bir ayrım var: "Hicret"ten önce inmiş olan sure ve ayetler, "Mekkeli", sonra inmiş olanlar da "Medineli"dir.

Bu bölümleme de sure ve ayetlerin ***ne zaman*** indiklerine göre yapılan bir ayrım oluyor. Yani "yer" önemli olmuyor.

Bu durumda "hicret"ten sonra, Peygamber'in (fetihte) Mekke'de bulunduğu sırada inmiş olanları da "Medineli" saymak gerekiyor. Yine buna göre, "hicret" sırasında, Medine yolunda bulunduğu sırada inmiş olanları da "Mekkeli" saymak gerekmekte. O zaman, "Mekkeli" ve "Medineli" denirken, sözcüklerin kendisinden çıkan anlamlar, kimi ayetler için gerçekleşmiyor.

Bir ayrım da şöyle yapılmakta: Mekke halkına seslenilen sure ve ayetler "Mekkeli", Medine halkına seslenilenler ise "Medineli"dir.

Bu ayrımdaki ölçü de, ***kime, kimlere seslenildiğidir.*** Yani belirli bir kesim, halk, kişiler.

Peygamber'in arkadaşlarının sözlerini tek ölçü alan incelemeciler de var: Yani onların açıklamaları geçerli sayılır yalnızca.

Ne var ki, Peygamber'in arkadaşlarından, her ayete ilişkin açıklama bulunmamakta.

Şu tür kuralları ölçü alanlar da var:

"Kellâ" (yok, öyle değil, hayır) sözcüğünün bulunduğu sureler "Mekkeli", bulunmadığı sureler "Medineli"dir.

"Ey insanlar!" anlamındaki seslenişin geçtiği ve "Ey inanırlar!" anlamındaki seslenişin yer almadığı sureler Mekkeli'dir. Hacc Suresi bu kuralın dışında. Onda "Ey inanırlar!" anlamındaki sesleniş vardır ve bununla birlikte Mekkeli'dir.

Geçmiş toplumların öykülerinin geçtiği sureler Mekkeli'dir. Bakara Suresi bunun dışında. Böyle öyküler geçtiği halde bu sure Medineli'dir.

Adem ve İblis öyküsünün geçtiği sureler Mekkelidir. Bakara Suresi bunun dışında.

Elîf, Lâm, Mîm; Elîf, Lâm, Râ ve benzeri harf kümelerinin başında bulunduğu sureler Mekkeli'dir. Bakara ve Âli İmrân sureleri bu kuralın dışında. Ra'd Suresi'ndeyse tartışma var. Kimi, Mekkeli, kimiyse Medineli sayıyor.

Buna benzer kurallar konulduğu görülüyor. Ne var ki, bunların hiçbiri, Mekkeli ve Medineli ayrımı için yeterli olmamakta.

Mekkeli mi, Medineli mi olduklarını bilmek neden önemli?

Sure ve ayetlerin "Mekkeli ve "Medineli" olup olmamaları ***zaman*** yönünden önem kazanıyor. Zamanı bilmek, belirlemekse şunun için önemli:

Yukarıda da belirtildiği gibi, Kur'an'da kimi ayetlerin hükmü geçerli, ama kimilerininki geçerli değildir (mensûh). Bunu Kur'an'ın kendi açıklamakta. İşte *zaman* burada önemli: Geçersiz kılınan ayetten *sonra* gelen ayettir geçerli olan. Demek ki, bir öncelik ve sonralık var. Hangi ayetin önce, hangisinin sonra geldiği bilinmeli ki, hangisinin geçerli, hangisinin geçersiz olduğu açıklığa kavuşsun. Yani ayetlerin tarihini bilmek, son derece önemlidir. Mekkeli, Medineli ayrımına, en başta bu nedenle gereksinim duyulmakta. Tarihi bilmek, başka sonuçlar çıkarmak yönünden de önemlidir. Tüm sure ve ayetlerin tarihleri bilinebilseydi, bugün birçok karanlıklar aydınlığa kavuşurdu belki.

Üslup araştırmalarıyla sonuçlar elde etme çabasında olanlar da var. Özellikle Doğubilimciler kesiminde. Brockelmann bunlar arasında. Blachère'in incelemeleri de oldukça ilgi çekici. Weil, R. Bell, Rodwell, William Muir, Grimme gibi adlar da bu arada anılmaya değer. Ayetlerin, surelerin tarihini belirleme yönünden, Müslüman

incelemecilerin yönteminden başka bir yöntem uygulamış olan ünlü Doğubilimci Noldeke'yse çabalarıyla, kendilerinden sonrakilere çığır açmış araştırmacılardan.

Ne var ki, ciddiye alınması gereken inceleme ve araştırma uzmanlarının kendileri de, tüm ayetlerin, surelerin tarihlerini belirlemenin, bunları bu yönden tam ve sağlıklı bir sıraya koymanın kolay olmadığını, dahası, mümkün olmadığını belirtirler.

b) Başka Bölümlemeler

Süyûtî, İbnu'l-Arabî'den şunu aktarır:

"Ayetlerden kimi Mekkeli, kimi Medineli, kiminin inişi, Peygamber evindeyken, kimininki Peygamber seferdeyken, kimininki gece, kimininki gündüz gerçekleşmiştir. Kimi, Peygamber gökteyken gelmiştir, kimi yerdeyken. Kimiyse, Peygamber yerin altındayken, mağarada bulunduğu sırada ulaşmıştır ona."

Süyûtî de kitabında, ayetlerin türlerine göre bölümler koymuş. Şunlar da o bölümlerden:

Ayetlerin:

• Peygamber evindeyken geleni var, seferdeyken geleni var (hazari-seferi).
• Gündüzün geleni var, gece geleni var (nehari-leyli).
• Yatağında, uykuda geleni var (firaşi-nevmi).
• Yerlisi var, göklüsü var (ardi-semâi).
• Kışın gelmiş olanı var, yazın gelmiş olanı var (şitâi-sayfi).
• Tek tek geleni var, toplu olarak gelenleri var.
• Birçok meleğin eşliğinde geleni var, öyle olmayanı var.
• Öyle ayet var ki, hükmüyle birlikte gelmiştir, öylesi var ki, kendi gelmiştir hükmü sonra gelmiştir, öylesi de var ki, hükmü gelmiştir kendi sonra gelmiştir.

Süyûtî'nin kitabında bunlar ayrı bölümlerde ele alınmakta, ama, bir iki örnekle geçilmekte.

c) Sure ve Ayetlerin Niteliğini ve Türlerini Anlamak İçin "İniş Nedenleri"nin Rolü

Bilindiği gibi, "vahiy"lerin gelişlerinde kimi olaylar, nedenler etkili gösterilmekte. Kimi ayetler, kimi nedenlere bağlı olarak gelmiş bulunmakta. Yani gelişleri, inişleri, kimi zaman olaylar, gereksinimler belirlemekte. Örneğin, bir kadın gelmiştir Peygamber'e: Kocasının "zıhar" yaptığını, yani karısını anasına benzettiğini söylemiştir. Peygamber de bu benzetme nedeniyle, kendisinin kocasına artık haram olduğunu, bir arada yaşayamayacaklarını anlatınca ve bunun bir çaresi bulunmadığını söyleyince, kadın, Peygamber'le tartışmıştır. Ve yakınmasını, dönüp Allah'a sunmuştur. Bunun üzerine: "Kocası hakkında seninle tartışan ve yakınmasını Tanrı'ya sunan kadının sözlerini Tanrı kesinlikle işitti... diye başlayan ayet (bkz. **ZIHAR, KEFFARET**) ve izleyen iki ayet (Mücâdele Suresi, ayet: 1-3) inmiştir. Bununla, ayetlerin inişinin nedeni olan olay, kişi ve kişiler belli olmakta. Peygamber'in Zeyd'in karısıyla (Zeyd karısını boşadıktan sonra) evlenmesine ilişkin ayet de (Ahzab Suresi, ayet: 37), iniş nedeni belli olan ayetler arasında. Böyle ayetler Kur'an'da kabarık sayıda vardır. Olay ve kişiler belli olunca, ayetlerin niteliği de anlaşılabilmekte. Yani ne zaman, nerede ve neyi anlatmak üzere indikleri öğrenilebilmekte.

Ne var ki, Kur'an'ın tüm sure ve ayetlerinin "iniş nedenleri" belirlenememekte. Kimileri için de birden çok iniş nedeni ileri sürülebilmekte. Hangi nedene bağlı olarak indiği belirlenen ayetlerin açıklanmasında da kimi kapalı, iyice aydınlanmadık noktalar bulunabilmekte. Hiç iniş nedeni bilinmeyen ayetlerin de bulunduğu

yazılmakta ilgili kitaplarda. Buharî'nin de yer verdiği bir hadiste, İbni Mes'ud'un "Kendisinden başkası olmayan Tanrı'ya andiçerek söylerim ki, hangi konuda ve nerede indiğini bilmediğim hiçbir ayet inmemiştir" dediği aktarılıyor olsa da, "iniş nedeni" bilinmedik ayetler bulunduğu, dahası, hiçbir nedene dayalı olmadan inmiş ayetlerin sayısının da az olmadığı, genellikle kabul edilmekte.

Bununla birlikte, "iniş nedenleri" (esbâbu'n-nüzûl), Kur'an yorumunda çok önemlidir.

3- Sure ve Ayetin Ne Olduğu, Kur'andaki Sure ve Ayet Sayısı

a) Sure ve Ayet Nedir?

Sure: Birçok sözcük anlamları üzerinde durulur. Bunlar arasında "duvar" anlamı da bulunmakta. Bkz. **SURE**.

"En azı, üç ayetten oluşan Kur'an parçası" diye de tanımlanmakta.

Bugün Tevbe Suresi'nin sonunda yer almış bulunan iki ayet (ayet: 128-129) bulunup getirildiğinde, Halife Ömer'in: "Ayet sayısı üç olsaydı, başlıbaşına bir sure yapardım!" dediği ilgili kitaplarda yazılı bulunmakta. Buna Süyûti de yer veriyor. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, Mısır, 1978, c. 1, s. 81.)

Surelerin tümü, Tanrı ve Peygamber tarafından belirlenip gösterilmiş midir, yoksa belirlenmeleri Peygamber'in arkadaşlarınca mı gerçekleşmiştir? Konu tartışmalı. Süyûtî, "ulemânın cumhuru"nun, "sureleri belirleyip dizme işi, Peygamber'in arkadaşlarının 'içtihadları'yla olmuştur" dediğine yer verdikten sonra tartışmaları sunmakta. Birçok dinbiliri de bu görüşe karşı çıkmakta. İlgili ayetler için bkz. **SURE**.

Ayet: Çeşitli tanımları var. Bunlar arasında: "Başı ve sonu belli olan, sureleri oluşturan Kur'an parçası" diye yapılan tanım da bulunmakta.

Kur'an'daki yerlerinin ve dizilişinin, Tanrı ve Peygamber tarafından belirlendiği yolundaki görüş, Süyûtî ve başka birçak dinbilirine göre, "karşı çıkanı olmayan" (icma) bir görüştür.

b) Kur'an, Sure ve Ayet Diye Niye Adlar Verilmiştir?

Süyûtî, kitabında şunu aktarır:

Tanrı'nın kitabı, Arapların kendi sözlerine, bölünmelerine uymayan adlar almıştır:

• Araplar, kendilerininkine "*divan*" adını verirlerken, Tanrı'nın sözlerinin bütününe *Kur'an* adı verilmiştir.

• Araplar, "*divan*"ların bölümlerine "*kaside*" derlerken, *Kur'an*'ın bölümlerine "*sure*" demiştir.

• Araplar, "*kaside*"lerin bölümlerine "*beyt*" derlerken, "*sure*"lerin bölümlerine "ayet" denmiştir.

• Araplar, "*beyt*"in (dizelerinin) sonlarının aynı sesi verecek biçimde bitiyor olmasına, uyaklarına "*kafiye*" derlerken, ayetlerin bitiş yerindeki uyaklara da "*fasıla*" denmiştir. (Bkz. Süyûtî, el, İtkân, Mısır, 198, c. 1, s. 67)

c) Sure ve Ayet Sayısı

Süyûtî diyor ki: "Ciddiye alınmaları gerekenlerin oybirliğiyle, sure sayısı 114'tür. Enfal ve Beraet (Tevbe) Sureleri'ni bir sure sayarak '113' diyen de var..."

Ancak, yine Süyûti'nin kitabında da belirtildiği gibi, "İbni Mes'ud'un Mushafı"nda, sure sayısı: 112. "İbni Mus'ud'un Mushafı" ne demek? Şu demek: "Ayetlerini onun derlediği ve bir bütün durumuna getirdiği Kur'an". İbni Mus'ud, kendi

derlemesi olan "Mushaf"a, Felak Suresi'yle Nâs Suresi'ni -Kur'an'dan saymadığı için- koymamış. "Übeyy İbn Ka'b'ın Mushafı"ndaki sure sayısıysa 116. Çünkü onunkinde, ünlü iki kunut duası, Kur'an'dan sayılıp birer sure olarak yer alıyor.

Ayet sayısına gelince:

Bilindiği gibi, Kur'an'da 6666 ayet bulunduğu söylenegelir. Bunun gerçekle bir ilgisi yok. Süyûtî'nin yer verdiği bir açıklamaya göre 6 bin ayet bulunduğu üzerinde görüşbirliği var. 6 binden sonrasıysa tartışmalı. Kimine göre, bundan fazla yok. Kimine göreyse bu sayıya daha eklemek gerekiyor. Kimine göre eklenmesi gereken sayı 204, kimine göre 215, kimine göreyse 219.

Ancak, ayet sayısını içinden çıkılmaz duruma getiren tartışmalar da var: Örneğin "Besmele" (Bismillahirrahmanirrahim) ayet midir? Ayetse, her surenin başında mı ayettir, yoksa (Neml Suresi'nin dışında) yalnızca bir surede (Fâtiha Surasi'nde) mi ayettir? Tartışmalı.

Bir de kimi surelerin başında yer alan "harfler" kesik kesik okunan "harf kümeleri" (el Hurufu'l- Mukattaat) var. Bir "Elîf-Lâm-Mîm", altı surenin başında yer alıyor ve her birinin birinci ayetini oluşturuyor. (Bakara, Âli İmrân, Ankebut, Rûm, Lokman ve Secde) Bir "Hâ-Mîm" yedi surenin başında yer alıp bunlardan her birinin birinci ayetini oluşturmakta. (Mü'min, Fussilet, şûrâ, Zuhruf, Duhân, Câsiye ve Ahkaf) Böyle daha başkaları da var. Ayet: "Bağımsız olarak bir şeyi anlatan tümce" diye anlaşılacaksa, bu harf kümelerinin anlamları da kesin olarak bilinmediğine göre, bunları başlı başına birer ayet saymak mümkün mü, değil mi? Bu da bir tartışma olarak yer alıyor ilgili kitaplarda.

Ayrıca, "hangi surenin kaç ayetten oluştuğu" ele alınırken de tartışmalar görülmekte. Bugün basılı Kur'an nüshalarında, hangi surenin kaç ayet olduğu, surelerin başında yazılı bulunuyor olsa da...

Şu açıklamalar, "Kur'an'da şu kadar sure, bu kadar ayet var" denirken, bunu tam ve gerçek anlamıyla söyleyebilmenin öyle kolay olmadığını ortaya koymakta.

İbni Ömer'in açıklaması: "Hiçbiriniz, 'Kur'an'ın tümünü alıp ezberledim!' demesin. Çünkü, kimse, *Kur'an'ın tümünün ne kadar olduğunu bilemez.* Kur'an'dan birçoğu, yitip gitmiştir."

Peygamber'in karısı Aişe'nin açıklaması: "Ahzab Suresi, Peygamber döneminde, 200 ayet olarak bulunuyordu. Osman, Kur'an'ı yazdıktan (bir bütün durumuna getirip resmileştirdikten) sonra, şimdi görüldüğü kadar kaldı ancak."

Zerr İbn Hubeyş anlatıyor: "Übeyy İbn Ka'b bana sordu: 'Ahzab kaç ayet olarak biliniyor?' '72 ayet' dedim. 'Ya da 73.' Şöyle dedi: 'Oysa, gerçekte Bakara Suresi kadardı. Ve onda bir de *recm* ayetini okuyorduk...' "

Bakara Suresi, bugün 286 ayet olarak yer alıyor. (Bu açıklamalar için bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 2, s. 32.)

Demek ki, bugün 73 ayet olarak Kur'an'da yer aldığı görülen Ahzab Suresi, bir aktarmaya göre 200 ayet, bir başka aktarmaya göreyse 286 ayetti.

"Fıkıh ve "tefsir" "usûlü"ne ilişkin güvenilir kitaplarda genellikle benimsenegelmiş olan görüşe göre:

"Öyle ayetler vardır ki, sözleri Kur'an'da yer alıyor, ama hükmü geçerlikten kaldırılmıştır. Öyle ayetler vardır ki, sözleri Kur'an'da yer almamakta, ama yine de geçerli. Öyle ayetler vardır ki, ne sözleri Kur'an'da yer almakta, ne de hümkü..." Bkz. **NESH.**

Durum böyle olunca, "Kur'an'daki sure ve ayet sayısı şu kadardır, bu kadardır" demek ve gerçekte olanı tam anlamıyla belirtmek kolay olmuyor.

M- Kur'an Ayet ve Surelerinin Derlenip Bir Bütün (Kitap) Olarak Yazılması

1- Kur'an Ayet ve Surelerinin Derlenip Düzenlenmesi ve Yazılması ("Cem' " ve "Tertib"i)

a) Halife Ebubekir Döneminde Derlenip Yazılması

Bilindiği gibi, Kur'an ayetleri, bugünkü biçimiyle yazılıp bir araya getirilmiş değildi. Orada, burada yazılıydı. Ebubekir döneminde bunlar, ilk kez bir araya getirildi. Yani iki kapak arasında bir kitap biçimine konuldu. Görev, Zeyd İbn Sâbit'e verildi ve Zeyd bu işi gerçekleştirdi. Özeti bu.

Kur'an'ın Peygamber Döneminde Yazılı Bulunduğu Nesneler

Taşlar:

Hadislerde "*lihâf*" diye geçiyor. "Küçük taşlar" diye açıklanıyor. Yani küçük taşlara, taşların yüzeylerine yazılıyordu ayetler.

Deri, Ağaç Yaprağı, Bir Çeşit Kağıt:

Hadislerde, hepsi için "*rıka'* " sözcüğü kullanılıyor. Ayetler bunlara, yani deri, yaprak ve kağıt türünden şeylere de yazılırdı.

Kemikler:

Ayetlerin yazılı olduğu nesnelerden bir kesimi de "kemikler"di. "Deve" ve "koyun" kemikleri. Bunları anlatmak için hadislerde yer alan sözcük de şu: "*Ektâf*".

Ağaç:

"Devenin sırtına konulup üzerine oturulan ağaç parçası." Ayetler bunlar üzerine de yazılıyordu. Hadislerde bu nesneler "*ektâb*" diye geçmekte. "Hurma dalları." Ayetler, bunların da elverişli yerlerine yazılırdı. Bunlar da hadislerde "*usüb*" sözcüğüyle diye getirilmekte.

Demek ki, üzerine ayet yazılan "malzeme", o sırada "taş", "deri", "ağaç yaprağı", "ağaç dalı", "tahta", "kemik" ve bir çeşit "kağıt"tı.

Bir aktarmada bunların tümünün, "Peygamber'in evinde, birarada bulunduğu" ve "dağınıkken biraraya getirilip, içinden eksilen olmasın diye ortasından iple bağlanmış olduğu" da açıklanır. Ancak ayetlerin yazılı olduğu nesnelerin bir kesimini "taşlar", hem de küçük küçük taşlar oluşturduğuna göre, dikilmesi bir yana, "iple bağlanması" bile kolayca düşünülemez. Sonra bunlar "evde, birarada bulunmuş" olsaydı, hadislerde belirtildiği gibi, başka kişilerde, başka yerlerde aranmasına gerek kalmazdı. Demek ki, "tümü birarada" değildi. Hele, "içinden eksilmesine meydan vermeyecek biçimde dikilmiş ya da bağlanmış" hiç değildi.

"Yitip gitmesin" diye "tümünü biraraya getirme" gereği, hadislerde belirtildiğine göre, ilk kez Halife Ebubekir döneminde duyuldu ve gerçekleştirildi.

Ebubekir Döneminde Kur'an Hangi Nedenle ve Nasıl Derlenip Bir Bütün (Kitap) Durumuna Getirildi?

Buharî'nin de yer verdiği bir hadise göre iş şöyle gerçekleşti:

"Dinden dönüş" (ridde) olayları ve bu olaylar nedeniyle savaş vardı. Kur'an'dan ezbere bilenlerin kimileri ölmüştü. Daha da ölebilirlerdi. Öyleyse, bunların tümü ölüp gitmeden Kur'an'ın orada burada yazılı ayetleri derlenip toparlanmalı ve tümü bir kitap durumuna getirilmeliydi. Hattab Oğlu Ömer, durumu ve konunun önemini Halife Ebubekir'e anlattı. Ayetlerin derlenmesini önerdi. Halife, başlangıçta pek doğru bulmamıştı bu görüşü. "Peygamber'in yapmadığı şeyi yapmak nasıl doğru olabilir?" diye düşünüyordu. Ömer, direndi ve önerisini kabul ettirdi. İşin gerçekleşmesi için de Zeyd İbn Sâbit'e görev verildi. Zeyd anlatıyor: "Ebubekir bana 'sen akıllı bir gençsin. Peygamber'e vahiy de yazdığın için senin başaracağına güveniyorum. *Araştır ve topla Kur'an ayetlerini!*' dedi. Tanrı'ya and içerek söylerim ki, dağlardan bir dağı yüklenip taşımayı önerseydi buyurup verdiği görev kadar bana ağır gelmeyecekti. Yani Kur'an'ı derlemek kadar..." Sonuçta görevi kabul ettiğini söylüyor ve işi nasıl yaptığını şöyle dile getiriyor: "Kur'an (ayetlerini) derlemeye koyuldum. *Hurma dallarından, küçük taşlardan* ve kişilerin ezberlerinden izleyip derledim. İşin sonunda, Beraet (Tevbe) 'nin sonunu, Ebu Huzeymetu'l-Ensârî'de buldum. Ki, başkasında da bulamamıştım bu parçayı." Zeyd, bu parçanın, Tevbe 'nin sonunu (128. ve 129. ayetleri) oluşturduğunu açıklıyor ve sözlerini şöyle bitiriyor: "Derlenip yazılan sayfalar, ölene dek Ebubekir'in yanında kaldı. Sonra (Halife) Ömer'in yanında bulundu. Yaşamı boyunca. O da ölünce, kızı Hafsa'nın yanına kondu."

Demek ki Zeyd, Kur'an ayetlerini derleme işini yaparken iki kaynağa başvuruyordu: Ayetlerin yazılı bulunduğu nesneler (ağaçlar, taşlar...) ve ezber bilenlerin *ezberleri.*

Kur'an "hâfız"larından "70 kişi"nin savaşta öldükleri hadiste anlatılıyor. Ama buradaki "hâfız"ın anlamıyla bugünkü "hâfız"ın anlamı bir değil. "Hâfız" bugün bilindiği gibi "Kur'an'ı tümüyle ezbere bilen" demektir. O zamanki anlamıyla ise "hâfız", "Kur'an'dan ezbere bilen kişi" demektir.

Ayetlerin Derlenmesinde Çok Önemli Bir Kaynak Olan "Kur'an'ı Bütünüyle Ezber Bilen Kişilerin Sayısı Ne Kadardı?

Buharî'nin "e's Sahih"inde de yer verilen ve bu konuda son derece önemli olan üç hadis var:

Birinci hadis:

Abdullah İbn Amr İbnü'l-Ass anlatıyor: "Peygamberin 'Kur'an'ı *dört kişiden alın.* Abdullah İbn Mes'ud'dan, Sâlim'den, Muâz'dan ve Übeyy İbn Ka'b'den' dediğini işittim". (Bkz. Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 8, Menakıbu'l-Ensar, 14, 16; Tecrid hadis 1517.)

İkinci hadis:

Katade'den aktarılıyor: Malik Oğlu Enes'e "Peygamber döneminde, Kur'an'ı tümüyle ezberleyenler kimlerdir?" diye sordum. Şu karşılığı verdi: "Dört kişi. Tümü de Medineli. Übeyy İbn Ka'b, Muâz İbn Cebel, Zeyd İbn Sâbit ve Ebu Zeyd." (Bkz. bu hadis, Buharî'nin 1785., Tecrid'in 1532., Müslim'in de 2465. hadisidir.)

Üçüncü hadis:

Enes anlatıyor: "Peygamber öldüğünde, dört kişiden başka Kur'an'ı tümüyle ezberlemiş olan yoktu. Ebu'd-Derdâ, Muâz İbn Cebel, Zeyd İbn Sâbit ve Ebu Zeyd." (Bkz. Buharî'nin Menâkıbu'l-Ensar'ının 17. babı.)

Bu hadislerde yer alan kişiler şunlar: İbn Mesud (birinci hadiste), Sâlim (birinci hadiste), Muâz İbn Cebel (birinci, ikinci ve üçüncü hadiste), Übeyy İbn Ka'b (birinci ve ikinci hadiste), Zeyd İbn Sâbit (ikinci ve üçüncü hadiste), Ebu Zeyd (ikinci ve üçüncü hadiste) ve Ebu'd Der'dâ (üçüncü hadiste). Yani tümü 7 kişi.

Demek ki, bu hadislerde adları yazılı olanları topladığımız zaman, "Peygamber döneminde, *Kur'an'ı tümüyle ezberlemiş olanların sayısı* 7'ydi" demek gerekiyor.

Ancak, "70" sayısı gibi "4" ve "7" sayısı da biraz "gizemsel" anlam taşımakta. Onun için bu sayıları, biraz "ihtiyatla karşılamak gerektiği"ni önerenler bulunmakta.

Bununla birlikte, Buharî'nin de yer verdiği yukarıdaki hadisler, bir durumu açıkça anlatıyor: Peygamber dönemindeki *"hâfız"ların*, yani "Kur'an'ı tümüyle ezberlemiş olanların" *sayısı pek azdı.*

İslam dinbilirleri, yukarıdaki açıklamalara, yani hadislere son derece önemle eğilmekte, büyük bir kesimi çok tepki göstermekte. Bu hadislerdeki açıklamaların, "dinsizlerin işlerine yaradığı" ileri sürülmekte. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, Mısır, 1978, c. 1, s. 94, satır 13.)

Hadislerdeki açıklamalar, "dinsizlerin, sapıkların işine yarıyor" diye düşünüldüğü için, kimi İslam dinbilirlerince, açıklamalara çeşitli "te'vil"ler getirilmekte.

El İtkân'da, daha başkalarının da "Kur'an'ı ezberlemiş oldukları" adlarıyla açıklanıyor, ama sonunda şöyle deniyor: "Ama, aktarmayı yapan, bu adları sayılanlardan kimilerinin, Kur'an'ın tümüne ezberleme işini, *Peygamber'in ölümünden sonra bitirdiklerini açıklamaktadır.*" (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 95-96.)

Daha başka yerde "hâfız" olarak adları sayılanlar için de aynı şey ileri sürülebilir.

Peygamber dönemindeki tüm Müslümanların, ezberlerindeki tüm ayetlerin, Kur'an'ın tümünü ancak oluşturabileceğini ve bunun yeterli olduğunu savunanlar da var Müslüman incelemeciler arasında. (Bkz. el İtkan, c. 1, s. 94) Yani ille de her birinin ya da şu kadar kişinin ayrı ayrı "Kur'an'ı bütünüyle ezberlemiş olması" gerekli değil.

Demek ki, Kur'an'ı derleme işini yüklenirken "Bir dağ üzerime yüklenseydi, vallahi bu kadar ağır olmazdı" diyen Zeyd İbn Sabit'in işi, gerçekten zordu.

Belirtildiğine göre Zeyd, herhangi bir parçayı Kur'an'a geçirmek için, "iki tanık" koşulu koymuştu. Ne var ki, bir tanıkla Kur'an'a geçirme gereği duyduğu ve geçirdiği parça da olmuştu. Ebu Huzeyme'de bulduğu ve bugün Tevbe 'nin son iki ayetini oluşturan parça böyleydi. "İki tanık" koşulundan burada neden vazgeçildi, sorusu sorulmakta. Bu soruya önce şu karşılık verilmekte: "Peygamber Ebu Huzeyme'nin tanıklığını (başka konularda) iki tanık değerinde görmüştü. Onun için bu bir kişi, iki kişi sayılırdı." Oysa, tanıklığı "iki tanık"

yerine geçen, Ebu Huzeyme değil, Huzeyme İbn Sâbit El Ensâri'dir. Bunun ikisi karıştırılmış yanlışlıkla. "İki tanık"la amaç "iki kişi" değil, "iki kaynak, biri Hâfız'ın ezberi, öbürüyse parçanın yazılı bulunduğu nesne" diyenler de var.

Zeyd, bu son derece zor olan işi ne kadar sürede başardı?

Belirtildiğine göre, bir yılda. Peygamber'in öteki arkadaşlarının yardımıyla bu kadar sürede bitirebildiği belirtiliyor. Bir aktarmaya göre, Ömer'le Zeyd "Mescid"in kapısında oturmuşlar, "herkesin, Peygamber'den ayet olarak elde ettiği ne varsa getirmesini" istemişlerdi.

Yapılıp başarılan işin ürünü şu olmuştu: "Kur'an ayetlerinin, sureleriyle birlikte bulunduğu iki kapaklı bir kitap." Halife Ebubekir'e, onun ölümünde Halife Ömer'e, onun ölümünde de kızı Hafsa'ya bırakılan "mushaf" buydu.

b) Halife Osman Dönemindeki Kur'an Derleme ve Yazma İşi

Tüm ilgili kitaplara göre, Halife Osman döneminde de, "Kur'an yazma" işi gerçekleştirilmiştir.

Önce buna neden gerek görülmüştür, onun üzerinde durmak gerekiyor:

Halife Osman Döneminde Kur'an Yazımının Gerekçesi

Buharî'nin "e's-Sahîh"inde yer alan ve dayanak alınagelen bir hadis şöyle:

Ermeniyye ve Azerbaycan'ı ele geçirmek için savaşılıyordu. Huzeyfe İbnu'l-Yemân, (Halife) Osman'a geldi. *Müslümanların okudukları Kur'an'lardaki birbirini tutmazlıktan yakındı.* Şunu söyledi Osman'a: "*Emîre'l- Mü'minîn! Bu ümmet, kendisinden önceki Yahudiler ve Hıristiyanların kitaplarında içine düştükleri birbirini tutmazlıklar gibi bir duruma düştü!*" Bunun üzerine Osman, Hafsa'ya adam gönderdi, başka Kur'an nüshaları yazıp almak için kendisinde bulunan "sayfaları" (yani Ebubekir döneminde oluşturulmuş olan kitabı) göndermesini istedi. "İş bitince, geri sana gönderirim!" dedi. Hafsa da gönderdi o sayfaları Osman'a. Osman, hemen Zeyd İbn Sâbit'e, Abdullah İbn Zübeyr'e, Sa'd İbnu'l-Âs'a ve Hişam Oğlu Haris Oğlu Abdurrahman'a, buyruğunu verdi. Onlar da Hafsa'dan getirilenden alıp Kur'an nüshaları oluşturdular (mesâhif). Osman, kuruldaki Kureyş'li üç kişiye şunu söyledi: *"(Medineli olan) Zeyd'le, Kur'an'dan herhangi bir kesimde ters düştüğünüz zaman, tartışma konusu olan parçayı Kureyş diliyle yazın! Çünkü Kur'an, yalnızca Kureyş diliyle inmiştir!" Onlar da buyruğu yerine getirdiler.* Sonunda (esas) sayfalardan çekip Kur'an nüshaları olşuturup işi bitirince; Osman, söz konusu sayfaları (Hafsa'dan getirileni), Hafsa'ya geri gönderdi. Alınan nüshaların da, her bir kesime gönderilmesini buyurdu. Ve bunların dışında kalan her bir *Kur'an sayfasını ya da mushafı buyurup yaktırdı.* (Bkz. Buharî, Kitâbu'l-Fedâil, 1. ve 2. Bab.)

Bu anlatılanlardan anlaşılan:

• Halife Osman döneminde Kur'an nüshası oluşturma çabasının gerekçesi: *Okunan aynı ayetlerdeki birbirini tutmazlıklar.*

• Oluşturulan Kur'an nüshaları, *Hafsa'dakinden çekilerek meydana getirilmiştir.*

• Kur'an nüshaları meydana getirmeleri için görev verilen bir kurul vardır: *Dört kişilik.*

• Kurulun üyelerinin *üçü, Kureyşli, biri Medineli.*

• Yeni nüshalar oluşturulurken Kureyş kabilesinden üyelerle, Medineli üye arasında bir anlaşmazlık konusu olduğunda, tartışma konusu olan Kur'an parçası, "*Kureyş diliyle yazılarak*" sonuca bağlanmıştır. Çünkü verilen *buyruk, o doğrultudadır.*

• İş bitirilince Hafsa'dan getirtilen *asıl nüsha, geri ona gönderilmiştir.*

• Elde edilen *Kur'an nüshaları, gerekli görülen "her bir kesime" gönderilmiştir.*

• Geri kalan, nerede ne varsa, *Kur'an parçası ya da Mushaf; tümüyle yakılmıştır.*

Demek ki Osman dönemindeki işin gerekçesi açıkça belirtilmekte: Aynı Kur'an parçalarının, "birbirini tutmaz" biçimde görülmesi.

Öyleyse amaç: "Aynı ayetlerin değişik biçimde belirmesine, değişik okunmasına meydan vermeyecek bir işi gerçekleştirmek."

Böyle bir işe yönelme gereğini duymuş olmak için; en başta, "Hafsa'daki Mushaf"ın amaca uyun bulunmaması, sonra yapılacak işin amaca uygun yeterlikte düşünülmüş olması gerekir. "Hafsa'daki Mushaf, amaca uygun olsaydı, ya da öyle görülseydi, yeni bir çalışmaya gerek kalmayacaktı. Ya da olduğu gibi çoğaltılır, çoğaltılanlara resmilik kazandırıldıktan sonra: "Başkası değil, geçerli olan budur!" denerek gönderilecek yerlere gönderilirdi. Hadiste anlatılan çabalardan ve "Kureyş'li olanlarla olmayan arasında belirecek anlaşmazlığın çözüm biçimi"nden anlaşıldığına göre, Kur'an nüshaları meydana getirilirken, "Hafsa"daki Mushaf"dan "aynen kopye" etmek söz konusu değildi.

"Hafsa'daki Mushaf"ın, ulaşılmak istenen amaca uygun nitelikte olmaması için giderilmesi gereken eksiği ya da atılması gereken fazlası neydi?

Hadiste bunu aydınlatacak bir açıklama görülmemekte. Yalnızca bir ipucu verilmekte: "*Dil farkı*". "*Anlaşmazlık konusu olan parçanın, Kureyş diliyle yazılması*" isteniyordu. Gerçekleştirildiği bildirilen bu. Acaba, "Hafsa'daki Mushaf"da, Kureyş kabilesinin de içinde bulunduğu birden çok kabilenin "dil"iyle mi yer alıyordu ayetler. Yani tümü ya da bir kesim ayetler, bir falanca kabilenin, bir de filanca kabilenin ağzıyla mı (şive) bulunuyordu? Bu açıklanmamakta. Esasen böyle bir duruma olanak yok. Çünkü, bilindiği gibi, o zaman, aynı metni, aynı sözcükleri değişik biçimde okunacak nitelikte yazıp yansıtabilmek için gerekli işaret ve noktalama yoktu. O zamanki yazı, harflerin dışında işaretsiz ve harfler de *noktasızdı.* Kısacası, Halife Ebubekir döneminde oluşturulan "Mushaf", isteniyor olsaydı bile, çeşitli kabile ağızlarını (şiveleri) içerir nitlikte yazılmış olamazdı. Dr. Subhi e's-Sâlih, bunu açıkça dile getirmekte. (Bkz. Mebahis Fi Ulumi'l-Kur'an, Beyrut, 1979, s. 80, 84-85.). Bu yazar, Osman döneminde meydana getirilen "Mushaflar"da, Kureyş dilinde değişik okunuşlara yer verme olanağının elde edildiğini ve gerçekleştirildiğini ileri sürüyor. (Bkz. aynı yer.) Bu yazarın ileri sürdüğüne bakılırsa, ters bir durum ortaya çıkıyor: Amaç, "değişik biçim ve okunuşlara son vermek" olduğu halde, buna daha çok meydan verilmiş oluyor.

Öyleyse, kimilerince ileri sürüldüğü gibi, Osman döneminde yapılan iş, "Hafsa'dan alınarak getirilen Mushaf'taki "şive farklarını ayıklamak" olamazdı. O Mushaf'ta çeşitli kabile ağızları bulunamazdı ki böyle bir işe girişilmiş olsun.

Durum böyle olunca şu soru karşılıksız kalıyor:

• Ebubekir döneminde hazırlanmış olan ve "Hafsa'dan alınarak" getirtilen "Mushaf"la, Osman döneminde meydana getirilen "nüshalar, mushaflar" arasındaki "fark" neydi, yapılan yeni çalışmayla gerçekleştirilen ne olmuştur?

Yukarıda anlamı sunulan hadiste bu açıklanmamakta.

Ancak, hadisin devamı niteliğindeki bir açıklamada, yapılan işin, yalnızca "bir temel nüshadan alınıp başka mushaflara aktarma" olmadığını anlatır niteliktedir:

Dörtlü kurulda yer alan Zeyd İbn Sabit, şöyle diyor:

"Mushaf nüshaları oluşturma işini yaparken, Ahzab 'nin sonundan bir ayet ***yitirdim*** (fakadtu). Ki, Peygamber'in onu Kur'an'dan bir parça olarak okuduğunu işitip tanık olmuştum. ***Aradık bu ayeti. Ve Sâbit Oğlu Huzeyne el Ensâri'de bulduk*** (Ahzab /23.) suresine ekledik Mushaf'ta." (Bkz. Süyûtî, el İtkân, Mısır, 1978, c. 1, s. 79.)

Bununla açıkça şu dile getiriliyor:

"Hafsa'daki esas Mushaf"ın *dışından da ayet derlenip ekleniyordu yazılanlara.*

Yoksa, bir ayetin "*yitirilmiş*" olması, "*aranması*" ve falancada "bulunması"nın hiçbir anlamı olamaz.

"Mushaflar"ı yazdırma girişiminde bulunurken, Halife Osman'ın şu çağrısı da girişilen işin "bir temel nüshadan kopye edilerek mushaf çoğaltma işi" olmadığını anlatır nitelikte görülebilir:

"Ey Muhammed'in eshabı (arkadaşları)! Toplanın da, insanlara *imam* (tek örnek alınabilecek) olabilecek nitelikte bir kitap yazın!" (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1. s. 79.)

Osman Döneminde Meydana Getirilen Kur'an Nüshalarının Sayısı

Kimine göre 4, kimine göre 5, kimine göre 7 nüsha "Mushaf" meydana getirilmiştir.

"4'tür" diyenlere göre, Halife Osman bir nüshasını kendine alıkoymuş, öbürlerinden birini Kûfe'ye, birin Basra'ya ve birini de Şam'a göndermiştir. Mekke'ye, Yemen'e ve Bahreyn'e de gönderildiğini söyleyenler var. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 80.)

Hangisi doğru olursa olsun, nüsha sayısı pek yeterli görünmemekte. Girişilen işin amacı: "Değişik biçim ve okunuşları önleme" diye belirtildiğine göre, bu kadar sayıdaki nüshayla bu amaca ne ölçüde ulaşılabilmiştir?

Bu nüshalardan, gönderildiği yerlerde başka nüshalar çoğaltılmamışsa, belirtilen nüsha sayısının amaç için yeterli olduğu kolayca savunulamaz. İlgili kimi kitaplardaki bilgilerden, kopye edilip çoğaltmalara izin verildiği, kimi kişilerin kendileri için "mushaf" meydana getirdikleri anlaşılıyor. Ancak, kimilerinde bulunduğu yazılan ve örnekler aktarılan "mushaflar"da öyle Kur'an parçalarından söz ediliyor ki, bunların bugün elde bulunan Kur'an'da yer almadığı görülüyor. Süyûtî, bunlardan birçok örnek aktarıyor kitabına. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 2, s. 32, 33) Ayrıca bkz. **NESH.**

Osman Döneminde Meydana Getirilen "Mushaflar"ın Aslı Şimdi Nerede?

Bunlardan şimdi, dünyanın hiçbir yerinde bulunmadığı araştırıcılarca kesin olarak belirtilmekte. Dr. Subhi e's-Sâlih, kitabında, "Osman döneminde meydana getirilmiş olan mushaflar şimdi nerede?" sorusunu soruyor ve şöyle diyor: "Bu soruya, doyurucu bir cevap bulunamamakta..." (Bkz. Mesâhis Fi Ulûmi'l-Kur'an, s. 87.) Kahire Kütüphanesi'ndeki "eski mushaflar"ın da Osman döneminde meydana getirilen orijinal mushaflar olamayacağını, bunlarda birtakım işaret ve noktaların bulunduğunu, oysa o zamanda böyle işaret ve noktaların bulunmadığını haklı olarak belirtiyor. (Bkz. aynı kitap, aynı yer.)

Bugün eldeki Kur'an'ın orijinallerinin hiçbir yerde bulunamayışı, gerçekten üzücü bir durumdur.

2- Kur'an Yazılı Belgeleri, Mushafları Yakıp Yok Etme Olayları

a) Halife Osman Döneminde Yakıp Yok Etmeler

Buharî'de de yer alan ve yukarıda (1/b'de) sunulan hadiste ve başka hadislerde açıkça anlatılmakta ki:

- Resmi "mushaflar"ın dışında kalan "mushaf"lar ve ayet yazılı belgeler tümüyle "*yakılıp yok edilsin!*" diye "*emredilmiştir*".

Bu yoldaki buyruk tam yerine getirilmiş midir?

Hadislerde ve ilgili kitaplarda yer aldığına göre, İbn Mes'ud'un "kendi mushafı"nı yaktırmama yolundaki çıkışından başka pek karşı çıkan olmamıştır. Ama yine de aşağıda da (3/b'de) belirtileceği gibi, kimi "mushaf"lardan hiç değilse kimi kesimler yakılmaktan kurtulmuştur. Mushafların dışında kalan "ayet yazılı" belgelerdense, yok edilmekten kurtulanına rastlanmamakta.

b) Ebubekir Döneminde Yazdırılmış Olan ve Temel Alınan "Mushaf"ın Sonradan Yakılması

İlgili kitaplarda verilen bilgilere göre, Halife Ömer'in kızı ve Peygamber'in karılarından Hafsa, ölünceye dek, kendinde bulunan bu "Mushaf"ı korumuştur. Emevi halifelerinden Birinci Mervan da, ondan alıp yakmak istemişti. Ama Hafsa karşı koymuş, kitabı vermemişti. Hafsa ölünce, Mervan söz konusu Mushaf'ı getirtti ve ***yaktırdı.***

Gerekçesini şöyle açıklamıştı Mervan:

"Onda yazılı olanlar, Osman tarafından yazdırılan mushaflara geçirilmiştir. Artık ona gerek kalmamıştır. Yakılıp yok edilmeseydi, zamanla kuşkulara yolaçılabilir, ondan alınarak yazılan mushaflar çevresindeki kuşkular önlenemiyebilirdi. Bundan korktum, o nedenle yaktırdım." (Bkz. İbni Ebi Dvud, Lebiden 1937, yay. Arthur Jeffery, s. 24.)

Ne var ki şöyle bir soru ister istemez belirmekte:

Esas alınan "Mushaf"ta yazılı olanlarla, ondan alınarak yazıldığı anlatılan "mushaflar", yani resmi nüshalar içeriği arasında madem ki bir fark yoktu, neden korkulmuştu? Asıl Mushaf'ın yok edilmiş olması, daha büyük "kuşku"ya yol açmış olmuyor mu?

Sonra, Hafsa'nın, o Mushafı korumasındaki titizliğinin de bir anlamı olsa gerek.

Gerek Halife Osman döneminde, gerek daha sonra yok edilenler, bugün elde bulunsaydı, değerine paha biçilemezdi kuşkusuz.

3- Değişik Kur'an Parçalarından ya da Kur'an'lardan Sözedilebilir mi?

a) Peygamber Döneminde

Birçok sağlam kabul edilen hadis kitaplarında yer aldığı gibi, Müslim'in "e's-Sahîh"inde de yer alan bir hadis şöyle:

Hattab Oğlu Ömer (Halife) anlatıyor:

"Hizam Oğlu Hakim Oğlu Hişam, ***Furkan*** Suresi'ni okurken dinledim. Benim okuduğum ve Peygamber'in bana okuduğu biçimden *başka bir biçimde okuyurdu.* O sırada hemen karışmak istedim, ama bitirinceye dek beklemeyi yeğledim sonradan. Sonra, bitirince hemen yakasından tuttum, alıp Peygamber'e götürdüm. Ve: 'Ey Tanrı elçisi! Bu adamın Furkan Suresi'ni, senin bana okuyup okuttuğun biçimden başka biçimde okuduğunu dinledim!' dedim. Peygamber: 'Adamı bırak' dedi ve adama: 'Oku!' diye söyledi. Adam da ben nasıl dinledimse öyle okudu sureyi. O zaman Peygamber dedi ki: 'Sure, işte böyle indirildi (bana bu biçimiyle vahyedildi)!' Sonra bana: 'Şimdi sen oku!' dedi. Okudum. Yine 'Sure işte böyle indirildi!' dedi. Ekledi: 'Bu Kur'an, ***7 harf*** üzerine indirilmiştir. Kolayınıza geldiği gibi okuyun!' " (Bkz. Sahihu'l-Müslim, Kitâbu'l-Müsâfirîn, 48. Bab, 270. Hadis.)

Bu hadiste şu açıkça belirmekte:

• Peygamber döneminde Hişam'ın okuduğu Furkan (bu gün Kur'an'da 77 ayet olduğu belirtiliyor) ile dört halifeden biri olan Hattab Oğlu Ömer'in "Peygamberden öğrendiği" ve okuduğu Furkan arasında "*fark*" vardı.

• Bu fark "*okurken*" kendini gösteriyordu, belli oluyordu.

• Bu fark, Ömer tarafından, Hişam'ı "*yaka-paça alıp Peygamber'e götürme*"yi gerektirecek ölçüde *önemli* bulunuyordu.

• Ve bu fark, Peygamberce, "*Kur'an'ın 7 harf üzerine inmiş olması*"*na* bağlanıyordu.

Kur'an'ın 7 Harf Üzerine İnmesinin Anlamı

"Kur'an 7 harf üzerine indirildi"nin anlamı nedir?

Peygamber'in bununla ne demek istediği konusu önemli ele alınmakta ve tartışılmakta Kur'an yorumcularınca.

Celâluddin Süyûtî, konuyu ele alırken şöyle diyor:

" 'Kur'an 7 harf üzerine indirildi' denirken ne demek istendiğine ilişkin *40 dolayında görüş* var. İlkinde şöyle denir: Bu söz, anlamı bilinemez türden bir sözdür (müşkil'). Çünkü '*harf*', alfabe ('a, b, c...' ya da 'elif, ba, ta...') diye başlanıp okunan bir dilin seslerini gösteren harfler bütünü) harflerinden bir harf anlamına gelebileceği gibi, '*sözcük*', 'anlam', 'yön' anlamlarına da gelir..." (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 61.)

Süyûtî, "Kur'an 7 harf üzerine inmiştir' denirken bir sayı amaçlanmıştır, yalnızca bir kolaylık anlatılmak istenmiştir. Kimi zaman böyle, 7, 70, 700... denir ama gerçek bir sayı amaçlanmaz" görüşünde olanlar bulunduğunu da yazıyor.

Gerçekten de "bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi" diye sayılabilecek türden bir "yedi" amaçlanmış mıydı?

Müslim'in kitabında da yer alan bir hadis, bu soruya nasıl bir karşılık vermek gerektiğini aydınlatacak nitelikte:

Übeyy İbn Ka'b anlatıyor:

Mescid'deydim. Bir adam girdi, namaza durdu. Kur'an okumaya başladı. Benim *kabul edemeyeceğim biçimde* (ya da "yadırgadığım biçimde":"enkertuhâ") okuyordu Kur'an'ı. Sonra bir başkası girdi. *O da arkadaşının okuduğundan başka türlü* okumaya başladı. Tümümüz namazı bitirdikten sonra, Peygambere vardık. Ben: "Bu adam, kabul edemeyeceğim biçimde Kur'an okudu. Şu adam içeri girdi, o da arkadaşının okuduğundan başka türlü Kur'an okudu" dedim. Peygamber okumalarını buyurdu, okudular. İkisinin de güzel okuduğunu söyledi. İşte o zaman, İslam öncesi dönemde bile içine düşmediğim biçimde Peygamber'i ***yalanlama*** isteği duydum içimde. Peygamber, nasıl bir duyguya yakalandığımı durumumdan görüp anlayınca göğsüme vurdu. Bu kez de tere gömüldüm. Yüce Tanrı'ya, bir yol göstermesi için bakar gibiydim. O sırada Peygamber bana anlatıp açıkladı: "Ey Übeyy! Cebrail bana gönderilmişti: " 'Kur'an'ı *bir harf* üzerine oku!' dedi. 'Ümmetime biraz kolaylık göster!' diye başvurup direndim. İkinci kez döndü bana: '*İki harf* üzerine oku Kur'an'ı!' dedi. Ona yeniden dönüp direndim: 'Ümmetime kolaylık göster!' diye. Üçüncü kez buyruğu iletmek üzere bana döndü: 'Kur'an'ı, *yedi harf üzerine* oku!' dedi." (Bkz. Sâhihu'l-Müslim, Kitâbu'l-Müsâffirin, 48. Bab, 27. hadis.)

Abdullah İbn Abbas'tan aktarılan ve Müslim'le birlikte Buharî'nin de yer verdiği bir başka hadiste de Peygamber'in, "Kur'an'ı bir harf üzerine oku!' diyen Cebrail'e direnip "*harf sayısını artırmasını istediği*" ve sonunda "*yedi harf*"e çıkarılmasını sağladığı anlatılmakta. Bu hadis, Buharî'nin "Sâhih"inde 1521., Müslim'in "Sâhih"inde de 819. haidstir.

Bu "yedi harf" için, "yedi okuyuş türü" diyen olduğu gibi, "yedi lehçedir" (yedi kabile ağzıdır) diyen de var.

Ama hangi anlam olursa olsun, sözü edilen "fark"lar, Ömer'i, Übeyy'i ve daha kimbilir nicelerini o denli şaşırtacak, kızdıracak boyutta olduğuna göre önemsiz sayılamaz.

"*Ümmet içinde ayrılıklara yol açmasın diye,* bu yedi harfin altısının mushaflardan çıkarılmasına karar verilip çıkarıldığı, yalnızca *bir harfin bırakıldığı*" yazılıp savunulur İslam incelemecilerince. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 66.)

"Yedi harf"le ünlü "yedi kıraat" arasında bir ilişki var mı?

İlişki kuranlar var. Dahası, "hadiste sözü edilen yedi harf, yedi kırattir (yedi okunuş biçimidir) diyenler de bulunmakta. Ancak, Süyûtî'nin aktarmasına göre:

Ebu Şamme diyor ki: "Birtakım kimseler, *şu anda var olan yedi kıraatin, hadiste sözü edilen yedi harf olduğunu sanmaktalar.* Bu, tüm dinbilirlerinin görüşüne terstir. Böyle olduğunu sanan, yalnızca cahillerdir." Ebu'l-Abbas İbn Ammar'da: "Bu yedi kıraatin izleyicilerince hiç de yakışık almayacak biçimde savlar ileri sürülür. Halk kesimine karışık duruma getirilmiştir konu. Dar görüşlü (az bilgili) olanlar, bu yedi kıraatin, hadiste anlatılan yedi harf olduğunu sanır olmuştur hep. Keşke yediden az, ya da çok olsaydı da kuşku, ortadan kalksaydı..." diyor. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 106.)

Peygamber'in sözünü ettiği "yedi harf"in ne olduğunu, kimse kesin olarak bilememekte. Ancak bunun, Peygamber döneminde Müslümanların Kur'an ayetlerini değişik biçimlerde öğrenmiş ve okumuş oldukları anlatılırken birlikte anlatılması, o zaman aynı Kur'an parçaları arasında şöyle ya da böyle bir farklılık bulunduğunu dile getirmekte. "Yedi harf"in önemi de burada bulunmakta.

Şöyle diyenlere raslanmakta:

Keşke, "Mushaflardan çıkarıldığı" söylenenler çıkarılmasaydı, keşke "resmi mushaflar"ın dışındaki mushaflar ve ayet yazılı belgeler yakılıp yok edilmeseydi, keşke "Hafsa"daki asıl mushaf" korunabilseydi ve keşke, hiç değilse, Osman döneminde yazılmış olan mushafların kendileri (orijinalleri) şimdi bulunabilseydi de; birçok karanlık noktayla birlikte, hadislerde sözü edilen "yedi harf"in ne olduğu açık-seçik aydınlanıp anlaşılabilseydi.

b) "Resmi Mushaflar"ın Dışındaki Mushaflar

Yukarıda da belirtilmişti ki, Osman döneminde "resmi mushaflar" yazılıp meydana getirildikten sonra, "bunun dışında kalan ayet yazılı tüm belgeler,tüm mushaflar yakılıp yok edilsin!" diye halife tarafından buyurulmuştu. Bu buyruğa, kendi "mushaf"ını yaktırmak istemeyen İbn Mes'ud'un tepki gösterdiği, "Ben Müslümanken, (kuruldaki) Zeyd İbn Sâbit daha babasının belinde bile değildi, o çocuklarla oyun oynarken ben Peygamber'in kendinden 70 kadar sure öğrenip ezberlemiştim!" anlamındaki sözlerle tepkisini belirttiği yazılır ilgili kitaplarda. (Bkz. İbni Ebu Davud, Kitabu'l-Mesâhif, s. 15-17, Tabakatu İbn Sa'd, c. 2, bölüm 2, s. 105.)

İşte, üzerinde durulagelmiş olan önemli "mushaf"lardan biri, bu kişinin, yani İbni Mes'ud'unkidir. Sözü edilen, başkalarının mushafları da var.

Abdullah İbn Mes'ud'un Kur'an'ı (Mushafı)

İbni Nedîm, dünyaca ünlü el Fihrist adlı kitabında, "Abdullah İbn Mes'ud'un Mushafında Kur'an'ın Düzeni" başlığı altında, sözü edilen mushafta, surelerin nasıl dizili bulunduğu anlatan bir Kur'an bilirinden aktarma yapıyor. Bu Kur'an biliri uzman, Kur'an surelerinin İbn Mes'ud'un mushafında nasıl dizildiğini, gördüğü biçimde açıkladığını belirtiliyor. (Bkz. el Fihrist, Beyrut, s. 39.)

İbni Nedim'in güvenilir bulup verdiği bilgileri aktardığı Kur'an biliri, el Fadl İbn Şâzân adında. Bu kişinin verdiği bilgiye göre, Kur'an surelerinin, İbni Mes'ud'un mushafında nasıl dizili bulunduğu aşağıda gösterilmekte. Cetvelde, surelerin, bugün eldeki Kur'an'da nasıl dizildiği de gösterilmiştir. Karşılaştırma yapılabilsin diye:

İbni Mes'ud'un Mushafında Sureler Sure Sırası ve Adı	Bugünkü Kur'an'da Sureler Sure Sırası ve Adı
1- Bakara	1- Fâtiha
2- Nisâ	2- Bakara
3- Âli İmrân	3- Âli İmrân
4- Elif Lam, Mim, Sad (A'râf)	4- Nisâ
5- En'âm	5- Mâide
6- Mâide	6- En'âm
7- Yunus	7- A'râf (Elif, Lam, Mim, Sad)
8- Beraet (Tevbe)	8- Enfâl
9- Nahl	9- Tevbe (Beraet)
10- Hûd	10- Yunus
11- Yusuf	11- Hûd
12- Benû İsrail (İsrâ)	12- Yusuf
13- Enbiyâ	13- Ra'd
14- Mü'minûn	14- İbrahim
15- Şuarâ	15- Hicr
16- Saffat	16-Nahl
17- Ahzâb	17- İsrâ (Benû İsrail)
18- Kasas	18- Kehf
19- Nûr	19- Meryem
20- Enfâl	20- Tâhâ
21-Meryem	21- Enbiyâ
22- Ankebût	22- Hacc
23- Rûm	23- Mü'minûn
24- Yâsîn	24- Nûr
25- Furkan	25- Furkan
26- Hacc	26- Şuarâ
27- Ra'd	27- Neml
28- Sebe'	28- Kasas
29- Melâike (Fâtır)	29- Zümer
30- İbrahim	30- Rûm
31- Sâd	31- Lokman
32- Ellezine Keferû (Muhammed)	32- Secde (Tenzilu's-Secde)
33- Lokman	33- Ahzâb
34- Zümer	34- Sebe'
35- Mü'min	35- Fâtir (Melâike)
36-Zuhruf	36- Yâsîn
37- Secde (Fussilet)	37- Sâffât
38- Ahkâf	38- Sâd
39- Câsiye	39- Zümer
40- Duhân	40- Mü'min
41- İnnâ Fetahnâ (Fetih)	41- Fussilet (Secde)

42- Hadîd-Sebbiha (Hadîd)
43- Haşr
44- Tenzîlu's-Secde (Secde)
45- Kaf
46- Talâk
47- Hücurât
48- Tebârekellezi bi yedihi'l-mülk (Mülk)
49- Teğâbun
50- Münâfikûn
51- Cum'a
52- Havariyyûn (Sâff)
53- Kul Uhiye (Cin)
54- İnnâ Erselnâ Nûhan (Nûh)
55- Mücâdele
56- Mümtahine
57- Yâ eyyuha'n-nebiyyu! Lime tuharrimu (Tahrîm)
58- Rahman
59- Necm
60- Zâriyât
61- Tûr
62- İkterabe's-sâetu (Kamer)
63- Hakke
64- İzâ vekaat (Vâkıa)
65- Nûn Ve'l-Kalemi (Kalem)
66- Nâziât
67- Seele Sâilun (Meâric)
68- Müddessir
69- Müzemmil
70- Mutaffifîn
71- Abese
72- Hel etâ ale'l-insani (İnsan)
73- Kıyamet
74- Mürselât
75- Amme yetesâelune (Nebe')
76- İze'ş-şemsu küvviret (Tekvîr)
77- İze's semâu'n-fetaret (İnfitâr)
78- Hel etâke hadisu'l-ğaşiye (Ğaşiye)
79- Sebbih isme Rabbike'l-A'la (A'lâ)
80- Velleyli izâ yağşâ (Leyl)

42- Şûrâ
43- Zuhruf
44- Duhân
45- Câsiye
46- Ahkaf
47- Muhammed (Ellezine Keferû)
48- Fetih
49- Hucurât
50- Kaf
51- Zâriyât
52- Tûr
53- Necm
54- Kamer
55- Rahmân
56- Vâkıa
57- Hadîd (Hâdid-Sebbiha)
58- Mücadele
59- Haşr
60- Mümtahine
61- Saff (Havariyyûn)
62- Cum'a
63- Münâfikûn
64- Teğâbun
65- Talâk
66- Tahrîm (Ya eyyuhan- ne buyyu lime tuharrimu)
67- Mülk (Tebârekellezi bi yedihi'l-mülk)
68- Kalem (Nûn Ve'l-Kalemi)
69- Hakka
70- Meâric (Seele Sâilun)
71- Nuh
72- Cin
73- Müzemmil
74- Müddessir
75- Kıyamet
76- İnsan (Hel etâ ale'l-insani)
77- Mürselât
78- Nebe' (Anne yetesâelûne)
79- Nâziât
80- Abese

81- Fecr	81- Tekvir (İze'ş-şemsu küvviret)
82- Bürûc	82- İnfitâr (İze's-semâunf etaret)
83- İnşakket (İnşikâk)	83- Mutaffifîn
84- İkrâ bismi Rabbike (Alak)	84- İnşikak (İnşakket)
85- Lâ uksimu bi hâze'l-beledi (Beled)	85- Bürûc
86- Vadduha (Duhâ)	86- Târık
87- Elem Neşrahleke (İnşirâh)	87- A'lâ (Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ)
88- Ve's-semâi ve't-târiki (Târık)	88- Câsiye
89- Ve'l-adiyati (Âdiyat)	89- Fecr
90- Erseyte (Mâûn)	90- Beled (Lâ uksimu bihâzel-beledi)
91- Kâria	91- Şems
92- Lem yeküni'l-lezine min ehli'l-kitabi (Beyyine)	92- Leyl (Velleyli izâ yağşâ)
93- E'ş-Şemsu ve duhânâ (Şems)	93- Duhâ (Ve'd-duhâ)
94- Tîn	94- İnşirâh (Elem neşrahleke)
95- Veylun Li Külli Hümezetin (Hümeze)	95- Tîn
96- Fîl	96- Alâk (İkre bismi Rabbike)
97- Li iâfi Kureyşin (Kureyş)	97- Kadr (İnna enzelnâhu)
98- Tekâsür	98- Beyyine (Lem yeküni'llezine min ehlil ki)
99- İnnâ enzelnâhu (Kadr)	99- Zilzâl
100- Ve'l-asri innel-insane Le fi husrin (Asr)	100- Âdiyât
101- İzâ câe nasru'llahi (Nasr)	101- Kâria
102- İnna a'taynake'l-kevsere (Kevser)	102- Tekâsür
103- Kul yâ eyyuha'l-kâfirûne lâ a'budu mâ ta'budûne (Kâfirûn)	103- Asr (Ve'l-asri innel insane le fi hus.)
104- Tebbet yedâ ebî-Lehebin (Leheb)	104- Hümeze (Veylun li külli hümezetin)
105- Kul Huve'llahu Ahed (İhlâs)	105- Fil
	106- Kureyş
	107- Mâûn (Ereeyte)
	108- Kevser (İnna a'taynâke'l-kevsere)
	109- Kâfirûn (Kul yâ eyvuha'l-kâfirûne...)
	110- Nasr (İzâ câe nasru'llahi)
	111- Leheb (Tebhet yedâ Ebî Le hebin)
	112- İhlâs (Ku'l Huvallahu ahed)
	113- Felak
	114- Nâs

İbni Nedim'in "el Fihrist"inde belirtildiğine göre, İbni Mes'ud'un mushafında gördüğü sureler listesini yukarıdaki diziliş düzeni içinde veren Kur'an biliri Fadl İbn Şâzân, "işte böylece 110 (yüz on) suredir tümü" diyor sonunda. Ama sure sayısı yukarıda görüldüğü gibi 110 değil, 105 olarak el Fihrist'te yer alıyor. Kalan 5 (beş) sureyi arıyoruz, Celâluddin Süyûtî'nin "el İtkân"ının da yer verdiği bir başka listede buluyoruz. Bu liste de, İbni Mes'ud'un mushafındaki sureler listesi. Bu listeyi mushafta görüp aktaran da bir başkası: Cerîr İbn Abdi'l-Hamîd. Yukarıdaki listede, "el Fihrist"te basımdaki eksiklikten ötürü yer almadığı anlaşılan sureler şunlar: Kehf Suresi, Tâhâ Suresi, Neml Suresi, Hicr Suresi, Zilzal Suresi. Cerir'in listesine göre; Kehf Suresi, yukarıdaki listede "Benû İsrail"den ("İsra"dan) önce ve Yusuf'tan sonra; Tâhâ Suresi, Enbiyâ Suresi ile Müminûn Suresi arasında; Neml Suresi, Kasas'la Nûr Suresi arasında; Hicr Suresi, Furkan'la Râ'd Suresi arasında; Zilzâl Suresi'nde aşağılarda, "İnna enzelnahu"dan ("Kadir"den) sonra yer almalı. Böylece 110 sure oluyor. Bugünkü Kur'an'a göre eksik olan: 4 Sure. İlgili hemen tüm kaynaklarda, İbni Mes'ud'un, "Fâtiha", "Felak" ve "Nâs" surelerine, bunları Kur'an'dan saymadığı için yer vermediği belirtilmekte. Yani bu 3 surenin, İbni Mes'ud'un mushafında yer almadığı, ötendenberi yaygın biçimde belirtilegelmekte. Ama geriye 1 sure daha kalıyor. Listeler karşılaştırıldığında görülüyor ki, bu sure "Şûrâ" suresidir. Bugünkü Kur'an'da 42. Sure olarak yer alıyor ve 53 ayetten oluştuğu görülüyor.

Cerîr'in listesiyle, Fadl'ın yukarıda sunulan listesi, bir-iki surenin yerlerindeki değişiklik dışında birbirini tutuyor. (Cerîr'in listesini görmek için bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 85, 86.)

Sureleri yukarıda gösterilen sıra düzeni içinde yer aldığı aktarılan İbni Mes'ud'un mushafı (Kur'an'ı) şimdi nerede?

Bu sorunun karşılığı bulunmamakta. Ancak, İbni Mes'ud'un mushafındaki surelerin hangi düzen içinde yer aldıkları adlarıyla birlikte açıklanırken, kimi zaman Kur'an'dan parçalar da aktarılmakta. Bu parçalar bugün elimizdeki Kur'an'da yer almıyor olmakla birlikte, İslam hukuku bilirlerince geçerli sayılmakta. Bkz. **NESH.**

Übeyy İbn Ka'b'ın Mushafı (Kur'an'ı)

İbni Nedim'in el Fihrist'inde, bu mushaftaki sureler listesi de yer alıyor.

Verilen bilgiye göre Übeyy İbn Ka'b'ın mushafı, Basra'da "Karyetu'l-Ensâr" adında bir köyde Abdulmelik Oğlu Muhammed el Ensârî adında bir kişide de görülmüştü bir zamanlar. Buradaki sureler de şu düzen içinde yer alıyordu.

1- Fâtiha, 2- Bakara, 3- Nisâ, 4- Âli İmrân, 5- En'âm, 6- A'râf, 7- Mâide, 8- Yunus, 9- Enfâl, 10- Tevbe, 11- Hûd, 12- Meryem, 13- Şuarâ, 14- Hacc, 15- Yusuf, 16- Kehf, 17- Nahl, 18- Ahzâb, 19- İsrâ (Benû İsrail), 20- Zümer, 21- Câsiye (Hâ Mîm Tenzil...), 22- Tâhâ, 23- Enbiyâ, 24- Nûr, 25- Mü'minûn, 26- Mü'min, 27- Ra'd, 28- Kasas, 29- Neml (Süleyman), 30- Sâffât, 31- Sebe'

(Davud), 32- Sâd, 33- Yâsîn, 34- Hicr, 35- Şûrâ (Hâ-Mîm-Ayn-Sîn-Kâf), 36- Rûm, 37- Zuhruf, 38- Secde (Hâmim-Fussilet), 39- İbrahim, 40- Melâike (Fâtır), 41- Fetih, 42- Muhammed, 43- Hadîd, 44- Zıhar (Mücadele), 45- Furkan, 46- Elif-Lâm-Mîm Tenzil (Secde), 47- Nuh, 48- Ahkaf, 49- Kaf, 50- Rahmân, 51- Vâkıa, 52- Cin, 53- Necm, 54- Nûn (Kalem), 55- Hakke, 56- Haşr, 57- Mümtahine, 58- Mürselât, 59- Nebe' (Amme), 60- İnsan, 61- Kıyamet (Lâ uksimu), 62- Tekvîr, 63- Nâziât, 64-Abese, 65- Mutaffifîn, 66- İnşikâk, 67- Tîn, 68- Alâk, 69- Hücurât, 70- Münâfikûn, 71- Cum'a, 72- Tahrim (Nebiyy), 73- Fecr, 74- Mülk, 75- Leyl, 76- İnfitâr, 77- Şems, 78- Bürûc, 79- Târık, 80- A'lâ, 81- Ğaşiye, 82- Beyyine (Ehlu'l-Kitab), 83- Saff, 84- Duhâ, 85- İnşirah, 86- Kâria, 87- Tekâsür, 88- Hal' (Allahumme İnna Nesteînuke... Kunut dualarından biri. Bu listede sure olarak yer alıyor. Bugün geçerli sayılan Kur'an'da sure olarak geçmez.), 89- Allahumme İyyake Na'budu... (Kunut dualarından ikincisi. Bugünkü Kur'an'da, bu da sure olarak yer almaz.), 90- Hümeze, 91- Zilzâl, 92- Âdiyât, 93- Fîl, 94- Tîn (yukarıda da geçmişti. Bu tekrarda bir yanlışlık olsa gerek.), 95- Kevser, 96- Kadr, 97- Kâfirûn, 98- Nasr, 99- Leheb, 100- Kureyş, 101- İhlas (Samed), 102- Felâk, 103- Nâs". (Bkz. İbni Nedîm, el Fihrist, s. 40, 41.)

Fihrist'te, listedeki sure sayısının 116 (yüz on altı) olduğuna ilişkin açıklama bulunduğu halde, yukarıda görüldüğü gibi yalnızca 103'ü yer alıyor. Öbürleri baskı yanlışı nedeniyle yer almamış olabilir. Sayının 116 olması gerekir, çünkü: Bugünkü Kur'an'da 114 sure vardır, Übeyy İbn Ka'b'ın, iki "kunut duası"nı birer sure olarak mushafına eklediği bildiriliyor. 114 sayısına iki eklenince 116 eder.

Übeyy İbn Ka'b'ın mushafında surelerin hangi düzen içinde yer aldığını, adlarıyla birlikte aktaran başkaları da var. Bunlardan birinin listesine, Süyûtî de yer veriyor: Ebu Ca'fer el Kûfî'nin listesi. Karşılaştırmak için bunu da görmekte yarar var:

1- Bakara, 2- Nisâ, 3- Âli İmrân, 4- En'âm, 5- A'râf, 6- Mâide, 7- Yunus, 8- Enfâl, 9- Tevbe, 10- Hûd, 11- Meryem, 12- Şuarâ, 13- Hacc, 14- Yusuf, 15- Kehf, 16- Nahl, 17- Ahzâb, 18- İsrâ, 19- Zümer, 20- Fussilet (Hâmim), 21- Tâhâ, 22- Enbiyâ, 23- Nûr, 24- Mü'minun, 25- Sebe', 26- Ankebût, 27- Mü'min, 28- Ra'd, 29- Kasas, 30- Neml, 31- Sâffât, 32- Sâd, 33- Yâsîn, 34- Hicr, 35- Şûrâ (Hâ-Mîm-Ayn-Sîn-Kâf), 36- Rûm, 37- Hadîd, 38- Fetih, 39- Muhammed (Kitâl), 40- Zıhâr (Mücadele), 41- Cin, 48- Necm, 49- Meâric (Seele sâilun), 50- Müzzemmil, 51- Müddessir, 52- Kamer, 53- Duhân, 54- Lokman, 55- Câsiye, 56- Tûr, 57- Zâriyat, 58- Kalem (Nûn), 59- Hakke, 60- Haşr, 61- Mümtehine, 62- Mürselât, 63- Nebe', 64- Kıyamet, 65- Tekvîr, 66- Talâk, 67- Nâziât, 68- Teğabun, 69- Abese, 70- Mutaffifîn, 71- İnşikâk, 72- Tin, 73- Alâk, 74- Hücurât, 75- Münâfikûn, 76- Cum'a, 77- Tahrim, 78- Fecr, 79- Beled, 80- Leyl, 81- İnfitâr, 82- Şems, 83- Târık, 84- A'lâ, 85- Ğaşiye, 86- Sâff, 87- Teğâbun (68. olarak da geçmişti, bir yanlışlık olsa

gerek), 88- Beyyine, 89- Duhâ, 90- İnşirâh, 91- Kâria, 92- Tekâsür, 93- Asr,94- Hal' ("Kunut" I), 94- Hıkd ("Kunut" II), 95- Hümeze, 96- Zilzâl, 97- Âdiyât, 98- Fil, 99- Kureyş, 100- Mâun, 101- Kevser, 102- Kadr, 103- Kâfirûn, 104- Nasr, 105- Leheb, 106- İhlas, 107-Felâk, 108- Nâs.

Görüldüğü gibi, burada da 116 olmuyor sureler. Hangilerinin eksik olduğu karşılaştırmayla anlaşılabilir.

Übeyy İbn Ka'b'ın, böyle listeleri verilen mushafı da bir yerde bulunmamakta.

Bununla birlikte, Übeyy İbn Ka'b'ın, "Ahzab" Suresi'nin kaç ayet olduğunu sorduğunda bugünkü Kur'an'da "72" ya da "73" ayet olarak yer aldığı söylenince, bu surenin, Bakara Suresi kadar (Bakara bugünkü Kur'an'da: 286 ayet) olduğunu söylediği, o surede "*recm ayeti*"nin de bulunduğunu anlattığı aktarılır ilgili kaynaklarda. Buna ilişkin açıklama, yukarıda (İ/c'de) geçmişti. (Kaynak için de bkz. el İtkân, c. 2, s. 32.) Bilindiği gibi "Recm Ayeti" olarak ünlü olan ayet, İslam hukukçularınca "hükmü geçerli" sayılagelen ayetlerdendir. Bkz. **NESH**.

Âişe'nin Mushafı

Ebu Yunus Kızı Hamîde adında bir kadından aktarılıyor. Kadın anlatıyor:

"Babam 80 yaşındayken Âişe'nin mushafından bana okumuştu..." Kadının anlattığına göre, babası Ahzab Suresi'nin okurken 56. ayeti değişik biçimde okumuş ve bugünkü Kur'an'da yer almayan biçimde, bir parçaya, ayetin sonu olarak yer vermişti. (Bkz. Süyûtî, el İtkân, c. 2, s. 33.)

Âişe'nin mushafından başka yerlerde ve başka nedenlerle de sözedilir. Demek ki Peygamber'in karılarından Âişe'nin de bir "mushaf"ı (Kur'an'ı) vardı.

Ali'nin Kur'an'ı

Kur'an ayetlerini ilk derleme grişiminde bulunan ve bu işi gerçekleştiren kişinin, Ali olduğu yazılır kaynaklarda. (Bkz. İbni Nedim, el Fihrist, s. 41, 42; Süyûtî, el İtkân, c. 1, s. 77.) Ancak, aktarılan bilgi: "Ali'nin Kur'an'ı derlediği" değil de, "ezberlediği" biçimde "te'vil" edilmekte.

Başkalarının "mushafları"ndan da sözedilir ilgili kitaplarda. Ancak, bunlardan hiçbiri, bir bütün olarak bize kadar ulaşmış değildir. Ve hepsi, tarihin karanlıklarına gömülmüştür. Ama günün birinde bir kesimi olsun gün ışığına çıkarılamaz demek değil.

II- ESKİLİKLERİNE GÖRE KUR'AN NÜSHALARI

Yukarıda (bkz. M/1/b) Osman döneminde Kur'an'ı yeniden yazma çalışmaları anlatılmış, meydana getirilen resmi "mushaf sayısı"nın kimine göre 4, kimine 5, kimine 7 olduğu belirtilmiş, sonra önemli merkezlere gönderildiği aktarılagelen bu mushafların "şimdi nerede olduğu" sorusuna yer verilmişti. Soruyu soran ve karşılığını bulmaya çalışanlardan biri de, orada da belirtildiği gibi: Dr. Subhi e's-Salih. Sonuç: "Bu soruya doyurucu bir cevap bulunmamakta..." (Bkz. Mebahis Fi Ulûmi'l-Kur'an, s. 87.)

Burada konu biraz daha genişçe ele alınacak, önemli merkezlere gönderildiği yazılagelen "mushaflar", gönderildikleri merkezlere göre verilen adlarıyla ele alınıp gözden geçirilecek.

Daha sonra da "en eski" el yazması ve basılı Kur'an nüshaları üzerinde durulacak, kimi örnekler sunulacak.

A- "Önemli Kentlere Gönderlen Resmi Mushaflar"

Osman Keskioğlu bu konuya girerken konunun "çok ilgi çekici" olduğunu belirtiyor, ardından, zorluğunu dile getirmek için şunları yazıyor: "Alâka çekici olduğu kadar da, şimdiye kadar işlenmemiş bir konu. Allah yardımcımız olsun." (Bkz. Keskioğlu, Kur'an Tarihi, s. 245.)

Aslında, açıklamalardan da anlaşılacağı gibi konu üzerinde duran az değil. Ama "kolay olmadığı"da kuşkusuz.

1- Medine Nüshası

Kaynaklar, birbirinden aktararak, Osman'ın yazdırıp önemli kentlere "Mushaf" gönderirken "birini kendine ayırdığını", yani bir nüshanın "Medine"de bırakıldığını yazarlar. (Bkz. Zerkeşî, el Burhan, 1/240; Ebu Amr e'd-Dânî, el Muk'nî Fî Resmi'l-Kur'an, s. 10, Süyûtî, el İtkân, 1/80.) "Medine nüshası" denen, işte bu. İleri sürüldüğüne göre, "*imam*" (örnek alınması, uyulması gereken) adı verilende bu nüshadır. (Bkz. Mustafa Sâdık e'r-Râfiî, İ'câzu'l-Kur'an, Beyrut, 1973, s. 39.) Buradaki "imam", Osman'ın daha önce değinilen bir çağrısında yer almakta: Çağrının tamamı şu anlamda: "Siz benim yanımdayken (uzaklarda değilken) birinizin okuduklarını ('senin okuduğun yanlış, Kur'an'dan değil' diyerek) yalanlıyor, yanlışlıyorsunuz. Benden uzaklarda olanlar, daha çok yalanlar, yanlışlar. Öyleyse ey Muhammed'in arkadaşları! Toplanın da, herkese *imam* olacak nitelikte yazın (Kur'an'ı)!" (Bkz. Taberî, Tefsir, 1/21; el İtkân, 1/79.) Osman'ın buyruğuyla hazırlanan "nüshalar"ın hepsi aynı olduğuna göre, yalnızca "Medine'de bırakılan nüsha"ya "İmam" denmesinin nedeni açıklanmamakta.

Osman Keskioğlu da bu Medine nüshasına en başta yer veriyor; bu nüshanın nerede kimler tarafından görüldüğüne ilişkin bilgiler aktarıyor:

• Medine'de, Ravza-i Mutahhara'da saklanıyordu. Çeşitli tarihlerde, gezginler, meraklılar tarafından görülmüştü.

• Şiblî, "Tehzibu'l-Ahlak" mecmuasında, bu nüshanın, 735 yılında orada görüldüğünü yazıyor.

• Bu nüsha, Birinci Dünya Savaşı'na değin hep böyle Medine'de saklandı, korundu. Savaş sırasında, hükümetçe, yerinden alınıp daha güvenceli yerde korunur oldu. Savaş sonrasında eski yerine kondu.

• Rusya Müslümanları âlimlerinden Musa Carullah Bilgi, 1930'da, Bolşeviklerin Rusya'sından kaçtıktan sonra, Yakın ve Uzak Doğu'da dolaşırken "Kur'an'a –Mushaf'a" ilişkin incelemelerde, söz konusu nüshanın, Medine'de Ravza-i Mutahhara'da korunduğunu gördüğünü söyler.

➤KURBAN

"Yakınlaşma amacıyla Tanrı'ya sunulan."
Kur'an'da "kurban" sözcüğü üç kez geçer:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 183
Mâide Suresi, ayet	: 27
Ahkâf Suresi, ayet	: 28

اَلَّذِينَ قَالُوا
اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ
تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَٓاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِى بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالَّذِى قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Âli İmrân Suresi, ayet: 183

Anlamı (Diyanet'in)

"Doğrusu, ateşin yiyeceği bir *kurban* getirmedikçe hiçbir Peygamber'e inanmamak üzere Allah bize ahid verdi!" diyenlere, sen ey Muhammed! de ki: "Benden önce peygamberler size belgeler ve dediğiniz şeyi getirdi. Doğru sözlüyseniz niçin onları öldürdünüz?! (Âli İmrân Suresi, ayet: 183.)

Açıklama

Demek istenen şu:

Kimileri gelip şunu ileri sürdüler Peygamber'in karşısında:

"Sen peygamber olduğunu mu söylüyorsun? Öyleyse gözümüzün önünde ateşin yiyip yok edeceği bir kurban getirmelisin. Çünkü Tevrat'ta bize öyle bildirilmiştir: Peygamberliğini ileri süren olursa, böyle bir mucize göstersin. Yoksa inanmayın! Böyle denmiştir."

Kur'an yorumlarında ve hadislerde anlatıldığına göre Peygamber'in yanına gelip bunu söyleyenler, bir kesim Yahudi ileri gelenleridir.

وَاتْلُ
عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَیْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ
مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾

Mâide Suresi, ayet: 27

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onlara, Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat! İkisi birer *kurban* sunmuşlar. Birininki kabul edilmiş diğerinin ki edilmemişti. Kabul edilmeyen (kurbanın sahibi), "Andolsun seni öldüreceğim!" deyince, kardeşi: "Allah ancak sakınanların takdimesini kabul eder!" demişti. (Mâide Suresi, ayet: 27.)

Açıklama

Burada sözü edilenler, Adem'in ünlü iki oğludur: Hâbil ve Kâbil.

Hadislerde ve Kur'an yorumlarında anlatıldığına göre: Hâbil çobandı. Kâbil ise çiftçiydi. Her biri "*kurban*" sundu Tanrı'ya. Birininki koyundu. Koyunların en iyisi seçilmişti. Öbürününkiyse buğdaydı. En kötü buğdaylardan hazırlanmıştı. Gökten bir ateş geldi; koyun alıp götürdü, buğdaya ise hiç dokunmadı Anlaşılmıştı ki, Hâbil'in kurbanı kabul edilmiş, Kâbil'inkiyse kabul edilmemişti. Kâbil kardeşini kıskandı, yani çekemedi ve öldürmeye yöneldi onu. Öldürdü de.

Hâbil ve Kâbil, Tevrat'ta da geçer. Kâbil'in, Tevrat'daki adı: Kain.

Tevrat'ta anlatılanlar şöyle:

"Hâbil, koyun çobanı oldu. Ama Kain (Kâbil) çiftçi oldu. Kain, bir zaman geçtikten sonra toprağın ürünlerinden Tanrı'ya kurban sundu. Hâbil'se Tanrı'ya sürünün ilk doğanlarından ve yağlarından getirip sunmuştu. Tanrı, Hâbil'e ve onun sunduğuna değer verdi. Kain'e ve onun sunduğuna bakmadı. Ve Kain çok öfkelendi. (...) Kardeşi Hâbil'e karşı oldu ve onu öldürdü." (Bkz. Tevrat, Tekvin, 4:3-9.)

Yukarıda anlatılanlar, din etnolojisi uzmanlarının anlattıklarına da uygundur. Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü'ndeki "kurban" maddesine şunları yazmaktadır: "Kurban edilen ya da sunulan şeyler, ilkel toplumların ekonomik yapılarına göre değişir. Örneğin *avcılıkla geçinen toplumlarda.* hayvan tanrısına, avlanan hayvanlardan bir parça et sunmaya oldukça sık rastlanır. *Hayvancılıkla geçinen göçebe toplumlarda, yeni doğmuş hayvanlar,* süt, sütten yapılan içkiler, ikinci planda sığır, at, koyun, keçi vb. kurban edilir. *Tarımla uğraşan toplumlarsa,* doğaüstü kudretlere, yemek, içki, *tarla ürünleri* sunar ve evcil hayvanlar kurban ederler."

Ahkaf Suresi'ndeki "kurban", "Tanrı'ya yakınlık" anlamındadır.

Özet

"Kurban" geleneği, en eski çağlardan bugüne değin süregelen bir gelenektir. Tanrı'ya yaklaşmak, Tanrı hoşnutluğunu elde etmek amacı güdülür. Bkz. **TANRI.** Konu için ayrıca bkz. **ADEM'İN İKİ OĞLU.**

➤KUREYŞ

"Mekke yönetimine zamanla egemen olan bir Arap kabilesi." Peygamber bu kabileyi kendi kabilesi olarak benimsemiş, uyarılara girişmiş. Kur'an bu kabilenin ağırlıklı olduğu toplumu uyarmayı amaçlamış (bkz. **KORKU, KUR'AN, MUHAMMED, PEYGAMBER**.). Ama bu kabile Peygamber'i kendinden saymamış, İslam'a karşı çıkmış, o nedenle Peygamber'in Mekke döneminde, on yıl gibi uzun sayılabilecek bir süre içinde yalnızca 72 ya da o dolayda kişi Müslüman olmuştu. Bunların içinde Mekkeli ve Kureyş kabilesinden olanların sayısı çok değildi.

Bununla birlikte "Kureyş"in ayrıcalığı vardır: Bunlardan bir kaçı şöyle özetlenebilir:

• Kur'an, sağlam (sahih) kabul edilen kimi hadislere göre, "Kureyş dili"yle indirilmiştir.

• Hadislerden kaynaklanan İslam hukukunda genellikle benimsenen görüşe göre, "imam", yani "halife", "devlet başkanı" olabilmenin en başta gelen koşulu, "Kureyş"ten olmak"tır.

• Huneyn (Havazin) savaşında (630 da) elde edilen "ganimet"ler dağıtılırken, Buharî ve Müslim'in de yer verdiği sağlam hadislere göre, İslam'ı sonradan kabul etmiş olan Kureyş'in ileri gelenleri, "gönüllerini ne İslam'a ısındırmak için" ayrıcalık tanınmış (bu ayrıcalığın "zekât" kurumuna da yansıyarak Tevbe Suresi'nin 60. ayetinde yer aldığı görülür) ve savaşçılara "dörder deve" verilirken onlara "yüzer deve" verilmiştir.

• "Kureyş"in adına Kur'an'da yer verilmiş, "yaz ve kış yolculuklarında Kureyş'in uzlaşmasının ve anlaşmasının sağlandığı" bildirilmiştir:

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Kureyş Suresi'ni tümü

Anlamı (Diyanet'in)

Kureyş kabilesinin yaz ve kış yolculuklarında uzlaşması ve anlaşması sağlanmıştır. Öyleyse *kendilerini açken doyuran* ve *korku içindeyken güven veren* bu Kâbe'nin Rabb'ine kulluk etsinler. (Kureyş Suresi'nin tümü.)

Bkz. **AÇLIK.**

Peygamber kendilerine Kur'an'la gelince, Kureyş'in etkinliğindeki Mekkelilerin tutumunu anlatan ve yeren ayetler pek çoktur. Şu iki ayet de bunlardan:

﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ
﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ

Zuhruf Suresi, ayet: 30, 31

Anlamı (Diyanet'in)

Gerçek kendilerine geldiğinde: "Bu, bir büyüdür. Doğrusu biz onu inkâr ediyoruz! dediler. Bu Kur'an, iki şehrin birinden *bir büyük adama* indirilmeli değil miydi?" dediler. (Zuhruf Suresi, ayet: 30, 31.)

Sözü edilen iki kent: Mekke ile Tâif. Amaçlanan "bir büyük" adamın da Mekke'de Kureyş'in ileri gelenlerinden Muğire Oğlu Velid ya da Tâif'te Mes'ud Oğlu Urve olduğu hadislerde ve Kur'an yorumlarında belirtilmekte. "Büyük adam", burada "soylu" ve "sözü geçer" anlamındadır. Demek ki inanmazlar, Peygamber'i "soylu bir kişi" olarak benimsememekte ve "Kureyş'ten" bile saymamakta, bunun için "soylu" görmemekte idiler. "Kureyş'ten" saysalardı, belki de "soylu" görmek zorunda kalacaklardı.

➤KURTULUŞ

"Çekinceli (tehlikeli) ve korkunç durumdan uzaklaşmak."

Bakara Suresi, ayet: 1-5

الٓمٓ ﴿١﴾ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ
﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا
اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾
اُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Elif, Lam, Mîm. Bu, doğruluğu şüphe götürmeyen ve Allah' karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren kitaptır. Onlar gaybe inanırlar, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan yerli yerince sarfederler. Ey Muhammed! Onlar sana indirilen kitaba da, senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de yakinen yalnız onlar inanırlar. İşte Rabb'lerinin yolunda olanlar ve *saadete erişenler* bunlardır. (Bakara Suresi, ayet: 1-5.)

Açıklama

"Ve saadete erişenler" yerine, "ve kurtulacak olanlar" diye dilimize çevirilse, çeviri, ayetteki sözlere daha uygun olur. Çünkü ayette, "müflihûn" geçiyor ki, "kurtulanlar, *kurtuluşa* erecek olanlar" demektir.

Yukarıdaki ayetlerden; "kurtuluş"a ermek için şunların önkoşul olduğu anlaşılıyor:

- "Ğaybe inanmak", yani insanın görmediği şeye inanması.
- Namaz kılmak.
- Tanrı'nın verdiği rızıklardan yerli yerince harcamak.

Bu durum, çeşitli ayetlerde, çeşitli biçimlerdeki anlatımlarla anlatıldığı gibi, Lokman Suresi'nin 1'den 5'e değin olan ayetlerinde de, hemen hemen aynı sözlerle anlatılmakta.

Kısacası, "kurtuluş" için "iman" ve "ibadet", vazgeçilemeyecek iki "şart". İbadetin "namaz" gibi bedence yerine getirilen türden olabileceği gibi, "zekat" ve "sadaka" gibi "mal" harcayarak yerine getirilen türü de vardır. Hac gibi "hem beden, hem de mal ibadeti" de var kuşkusuz. O da başka ayetlerde anlatılır.

Bkz. HACC.

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ (١) اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (٢)
وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ (٣) وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ
(٤) وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ (٥) اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ
اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوم۪ينَ (٦) فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ
ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ (٧) وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ
رَاعُونَ (٨) وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ (٩)
اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ (١٠) اَلَّذ۪ينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ ف۪يهَا
خَالِدُونَ (١١)

Mü'minun Suresi, ayet: 1-11

Anlamı

Kuşku yok ki inanırlar *kurtuluşa* ermişlerdir. Onlar ki boyunlarını eğip namaz kılarlar. Onlar ki saçma (boş) olandan yüzçevirip uzaklaşırlar. Onlar ki zekatlarını verirler. Onlar ki cinsel organlarını (yasak olandan çekip) korurlar. Karılarına ve sağ elleriyle sahip oldukları câriyelerine karşı değil (onlarla cinsel birleşimde bulunabilirler). Çünkü onlarla cinsel birleşmekten ötürü kınanır durumda olmazlar. Bu sınırı aşma çabasında olanlar, (kalmaları gereken) sınırı aşanlardır (aşırı gidenlerdir). O inanırlar ki emanetlerini ve verdikleri sözlerini, sözleşmelerini yerine getirirler. Onlar ki, namazlarını kesintisiz sürdürürler. İşte onlardır mirasçı olacak olanlar. İçinde temelli kalacakları firdevse (cennete) mirasçı olacaklardır. (Mü'minun Suresi, ayet: 1-11.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetler de "kurtuluş" için gerekli olanları şöyle anlatıyor:

• İnanmak.

• İbadet.

• Zekat.

• "Cinsel ilişki"leri, çizilen ve gösterilen "sınırlar içinde" yerine getirmek. Yani karı-koca ilişkisi olacak. Bir de "câriye"lerle olabilecek cinsel ilişki. Bunun dışına çıkmaksa, sınırı aşmak, aşırı gitmektir.

• Ve "ahde vefa"; "emanete hıyanet etmemek" ve verilen sözü yerine getirmek, sözleşmelere uymak.

*Furkan Suresi,
ayet: 70-76*

(٦٩) إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ
سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا (٧٠) وَمَنْ تَابَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا (٧١) وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ
الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا (٧٢) وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا
بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا (٧٣) وَالَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (٧٤) أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا
وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا (٧٥) خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ
مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا (٧٦)

Anlamı (Diyanet'in)

Ancak tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyenlerin, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder. Kim tevbe edip yararlı iş işlerse, şüphesiz o, Allah'a gereği gibi yönelmiş olur. Onlar yalan yere şehadet etmezler. Faydasız (lağv) bir şeye rastladıkları zaman yüzçevirip vakarla geçerler. Kendilerine Rabb'lerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman, onlara karşı kör ve sağır davranmazlar. Onlar: "Rabb'imiz! Eşlerimiz ve çocuklarımız hususunda gözümüzü aydın kıl. Bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap!" derler. *İşte onlar,* sabrettiklerinden ötürü, cennetin en yüksek dereceleriyle mükafatlandırılırlar. Orada esenlik ve dirlik dilekleriyle karşılanırlar. Orada temellidirler. Orası ne güzel bir yer, ne güzel bir duraktır. (Furkan Suresi, ayet: 70-76.)

Bu ayetlerde de "kurtuluş"a erecek olanlar anlatılmakta. Belirtilen niteliklerinden de "kurtuluş" için şunların gerektiği anlaşılmakta:

- Tevbe, inanç.
- Yararlı iş işlemek (dinsel ölçüler içinde davranmak, namaz kılmak, oruç tutmak)
- Yalan söylememek, yalancı tanıklıktan kaçınmak.
- "Lağv"dan, yani dince "saçma" olanlardan yüz çevirip uzaklaşmak.
- Ve Tanrı'ya yönelip dileklerde, dualarda bulunmak.

*A'lâ Suresi,
ayet: 14, 15*

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ (١٤) وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ (١٥)

Anlamı

Arınmış olan, Rabb'inin adını anıp namaz kılan; *kurtulmuştur.* (A'lâ Suresi, ayet: 14, 15.)

"Kurtuluş", burada da üç şeye bağlanmakta:

• Arınmak.

• Tanrı'yı anmak.

• Namaz kılmak.

"Arınmak", "kötülük"lerden, "günah"lardan arınmaktır. Ondan sonrakiler de, yani "Tanrı'yı anmak" ve "namaz kılmak", bu arınmanın vazgeçilemez önkoşullarındandır. Tanrı'yı anmadan, namaz kılmadan, yani ibadette bulunmadan "arınma" olmaz dince. Esasen tüm inançlarda, "ibadet", arınmanın ta kendisidir. Abdest, gusül gibi maddi temizliklerin bile temeli, anlamı, "manevi arınma"dır. Buradaki "kurtuluş" da iki anlamlı olarak ele alınmakta:

• Günah pisliklerinden kurtulmak.

• Tanrı'nın azabından, cehennemden kurtulmak.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ۝٩ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا

Şems Suresi, ayet: 9, 10

Anlamı

Kendini "arıtan", "*kurtulmuştur*". Kendini (günah pisliklerine) gömense, zarara uğramıştır. (Şems Suresi, ayet: 9, 10.)

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝٩

Haşr Suresi, ayet: 9

Anlamı

"Nefs"inin cimriliğinden kurtulabilmiş olan kimse, işte böyle kimselerdir "*kurtulmuş*" olanlar. (Haşr Suresi, ayet: 9.)

Açıklama

Kur'an yorumlarında, 'Tanrı'nın almayı yasakladığı şeyleri almayan, vermeyi buyurduğu şeyleri de vermekten geri durmayan kimse, nefsinin cimriliğinden kurtulmuştur' biçiminde bir özet yer alır. Bu özeti, Fahruddin Râzî de tefsirine almış bulunmakta.

Yukarıdaki ayette yer alan anlatım, olduğu gibi, Teğâbün Suresi'nin 16. ayetinde de yer almakta. Bkz. **CİMRİ, CÖMERTLİK.**

Peygamber'le arkadaşları arasında şöyle bir konuşma geçtiği hadislerde anlatılmakta:

"–Benim ümmetim, ileride 73 parçaya bölünecek, tümü ateşe (cehenneme) girecek, yalnızca biri bunun dışında kalacak *(kurtulacak).*

"–Ey Tanrı elçisi, o "kurtuluş fırkası" hangi fırkadır?

"–Benim ve arkadaşlarının üzerinde bulunduğumuz yoldan gidendir."

Burada, "kurtuluş" için ne gerektiği özetlenmekte: *Peygamber'in ve arkadaşlarının gittikleri yoldan gitmek.* Bkz. **DOĞRU, SÜNNET.**

"Kurtuluş", ayetlerde hiçbir kuşkuya yer verilmeyecek biçimde açıklanmakta: "Tanrı'nın cezalandırmasından, cehennemden kurtulmak". Bunun için de "günahlardan kurtulmak, Peygamber'in ve arkadaşlarının gittikleri yoldan gitmek gerekmekte."

➤KURUNTU

Olmayacak ya da olamayacak şeyin olacağını sanma. Kur'an'da, karşılığındaki sözcük: "Ümniyye".

Tekil olarak bulunduğu yer:

Hacc Suresi, ayet	: 52

Çoğul olarak:

Bakara Suresi, ayet	: 78, 111
Nisâ Suresi, ayet	: 123
Hadîd Suresi, ayet	: 14

İlgili ayetler için bkz. **ŞEYTAN, KİTAB, CENNET, CEHENNEM, NASARA, YAHUDİLİK.**

Bu ayetlerde, "şeytan"ın insanlara kuruntu verdiği, inanmazların (özellikle münâfıkların) da kuruntu aşıladıkları, bunun "cehennem"de anlaşılacağı, Hıristiyanların ve Yahudilerin de "Biz cennete gideceğiz, cennete bizden başka giden olmayacak!" biçimindeki sözleriyle bir "kuruntu" içinde bulundukları anlatılmakta.

➤KUŞ

"Yumurtlayan omurgalılardan; akciğerli, sıcak kanlı, gövdesi tüylerle örtülü, art ayakları yürümeye yarayan, ön ayakları kanat olmuş, uçucu hayvanların ortak adı."

Kur'an'daki karşılığı: *"Tayr":*

Kur'an'da 18 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 260
Âli İmrân Suresi, ayet	: 49 (iki kez)
Mâide Suresi, ayet	: 110 (iki kez)
Yusuf Suresi, ayet	: 36, 41
Nahl Suresi, ayet	: 79
Enbiyâ Suresi, ayet	: 79
Hacc Suresi, ayet	: 31
Nûr Suresi, ayet	: 41
Neml Suresi, ayet	: 16, 17, 20
Sebe' Suresi, ayet	: 10
Sâd Suresi, ayet	: 19
Vâkıa Suresi, ayet	: 21
Mülk Suresi, ayet	: 19
Fil Suresi, ayet	: 3

"Tair": Kur'an'da, "kuş" anlamında bir kez (bkz. En'âm Suresi, ayet: 38.), "kuş" anlamından "uğursuzluk" anlamına dönüşmüş biçimiyle üç kez (bkz. A'râf Suresi, ayet: 131; Neml Suresi, ayet: 47; Yâsîn Suresi, ayet: 19.), "uğur ve uğursuzluğun içinde bulunduğu iş, davranış" anlamına dönüşmüş biçimiyle de bir kez (bkz. İsrâ Suresi, ayet: 13.) geçer. Bkz. **UĞUR-UĞURSUZLUK.**

A- "Mucize" Konusu Olan Kuşlar

1- İbrahim Peygamber ve Kuşlar

"Tanrı'm! ölüleri nasıl diriltirsin göster de göreyim!" diyen İbrahim Peygamber için her bir parçası bir dağın başında olan dört kuşun diriltilmesi.

İbrahim Peygamber'in isteği üzerine Tanrı'yla arasında şöyle bir konuşma geçtiği bildirilmekte:

"Tanrı: İnanmıyor musun?

"İbrahim: Öyle değil, kalbim iyice kansın istiyorum.

"Tanrı: Öyleyse dört çeşti kuş al, onları yanında bulundur, sonra parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine koy ve sonra onları çağır. Göreceksin dirilecek, uçup sana gelecek o kuşlar." Olay ve bu konuşma, Bakara Suresi'nin 260. ayetinde anlatılmakta. Bu ayeti anlamı ve yorumlarıyla birlikte görmek için özellikle bkz. **CAN, İBRAHİM, ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLİŞ.**

2- İsa Peygamber'in Önce Heykelini Yaptığı, Sonra Can Üfürüp Dirilttiği Kuş

İlgili ayetler: Âli İmrân Suresi, ayet: 49; Mâide Suresi, ayet: 110. Bu ayetler, anlamları ve yorumları için özellikle bkz. **CAN, İSA.** Ayrıca bkz. **MUCİZE.**

**3- Davud Peygamber İçin Söylenen İlahiye
Dağlarla Birlikte Katılıp "Tesbih" Eden Kuşlar**

İlgili ayetler: Enbiyâ Suresi, ayet: 79; Nûr Suresi, ayet: 41; Sebe' Suresi, ayet: 10; Sâd Suresi, ayet: 19. Bu ayetler, anlamları ve yorumları için özellikle bkz. **DAVUD.** Ayrıca bkz. **MUCİZE, TANRI, TESBİH.**

4- Süleyman Peygamber İçin Askerlik Eden Kuşlar

İlgili ayet: Neml Suresi, ayet: 17. Anlamı ve yorumuyla birlikte görmek için özellikle bkz. **SÜLEYMAN, ASKER.** Ayrıca bkz. **MUCİZE.**

5- Süleyman Peygamber'in Posta İşleriyle Görevlendirdiği Hüdhüd Kuşu

İlgili ayet: Neml Suresi, ayet: 20. Anlamı ve yorumuyla birlikte görmek için bkz. **HÜDHÜD, ASKER, HABER, SÜLEYMAN.** Ayrıca bkz. **MUCİZE.**

6- Süleyman Peygamber'in Bildiği Dillerden: Kuş Dili

Süleyman Peygamber, mucize olarak "kuşların dili"ni de bilmekteydi.

İlgili ayetler: Neml Suresi, ayet: 16, 20, 24. Anlamları ve yorumlarıyla birlikte görmek için özellikle bkz. **ASKER, HÜDHÜD, SÜLEYMAN.** Ayrıca bkz. **ARŞ, GÜNEŞ, MUCİZE.**

7- Gökten Düşmana Taş Fırlatan Kuşlar

İlgili ayetler: Fil Suresi, ayet: 3, 4. Bkz. **GÖK.**

B- Kuşlar, Tanrı'nın Varlığına Kanıttır

Kuşları, Tanrı varlığına ve birliğine, Kur'an'da tüm analtılanların gerçek olduğuna kanıt olmak üzere durup düşünülmesi istenilen durumları:

**1- "Göğün Boşluğu"nda Kuşların Durabiliyor, Kanat Çırpıyor Olmaları,
Bu Kuşları Gökte Tutabilen Tanrı'dır**

Nahl Suresi,
ayet: 79

أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Göğün boşluğunda, *Allah'ın buyruğuna boyun eğerek uçan kuşlara bakmıyorlar mı?* Onları *Allah'tan başka tutan kimse* yoktur. İnanan millet için bunda dersler vardır. (Nahl Suresi, ayet: 79.)

Mülk Suresi,
ayet: 19

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ
فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Üzerlerinde kanat çırpan dizi dizi kuşları görmezler mi? *Onları havada, Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor.* O, herşeyi görendir. (Mülk Suresi, ayet: 19.)

Fahruddin Râzî ve öteki Kur'an yorumcuları, yukarıdaki ayetlerle şunun anlatılmak istendiğini yazarlar:

Ağır bir varlığın havada kalması, düşmeden durabilmesi; altında birşey yoksa olabilecek şey değildir. Ama kuşlar uçarken bu gerçekleşebiliyor. Kuşlar nasıl havada kalabiliyor? Havada, düşmeden duramamaları gerekiyor. Öyleyse bunları gök boşluğunda tutan bir güç vardır. Bunları havada tutan *Tanrı*'dır.

2-Kuşların Topluluklar Oluşturmaları

İlgili ayet: En'âm Suresi, ayet: 38. Anlam ve yorumu için bkz. HAYVAN, ÜMMET.

Kısaca: Çeşit çeşit kuş var: Peygamberler için "mucize" olmuş kuş var. Kâbe'ye saldırmak üzere gelen düşmanı gökten fırlattığı taşlarla perişan etmiş olan kuş var. Bugün havada boşlukta durabiliyor, kanat çırpıp uçabiliyor olmalarıyla Tanrı'nın varlığını, birliğini ortaya koyan kuşlar var. Kısacası: Kuş deyip de geçmemek gerekir. Ayetlerde bunlar anlatılmakta.

➤KUŞKU(ŞÜPHE)

Görünenin, gösterilenin ya da ileri sürülenin gerçek olmayabileceğini, tersinin de olabileceğini düşünmek. Kur'an'daki karşılığı:

"Reyb": Kur'an'da 18 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 2, 23
Âli İmrân Suresi, ayet	: 9, 25
Nisâ Suresi, ayet	: 87

En'âm Suresi, ayet : 12
Tevbe Suresi, ayet : 45
Yunus Suresi, ayet : 37
İsrâ Suresi, ayet : 99
Kehf Suresi, ayet : 21
Hacc Suresi, ayet : 5, 7
Secde Suresi, ayet : 2
Mü'min Suresi, ayet : 59
Şûrâ Suresi, ayet : 7
Câsiye Suresi, ayet : 26, 32
Tûr Suresi, ayet : 30
Sonuncusunda kuşku anlamı yok. Bkz. ZAMAN.
"Reyb"ten gelme "*irtiyab*"ın türevlerini: 10 kez geçer:
Bakara Suresi, ayet : 282
Mâide Suresi, ayet : 106
Tevbe Suresi, ayet : 45
Nûr Suresi, ayet : 50
Ankebût Suresi, ayet : 48
Mü'min Suresi, ayet : 31
Hucurât Suresi, ayet : 15
Hadîd Suresi, ayet : 14
Talâk Suresi, ayet : 4
Müddessir Suresi, ayet : 31
"Reyb"in "*irabe*"sinden "*mürib*" (kuşkulanan, kuşkucu): 7 kez geçer:
Hûd Suresi, ayet : 62, 110
İbrahim Suresi, ayet : 9
Sebe' Suresi, ayet : 54
Fussilet Suresi, ayet : 45
Şûrâ Suresi, ayet : 14
Kâf Suresi, ayet : 25
"Riybe": 1 kez geçer:
Tevbe Suresi, ayet : 110
"Mirye": 5 kez geçer:
Hûd Suresi, ayet : 17, 109
Hacc Suresi, ayet : 55
Secde Suresi, ayet : 23
Fussilet Suresi, ayet : 54
"Mirye"den "*imtirâ*"nın türevleri: 9 kez geçer:
Bakara Suresi, ayet : 147
Âli İmrân Suresi, ayet : 60
En'âm Suresi, ayet : 2, 114
Yunus Suresi, ayet : 94
Hicr Suresi, ayet : 63
Meryem Suresi, ayet : 34
Zuhruf Suresi, ayet : 61
Duhân Suresi, ayet : 50

"Mirye"den "*mirâ*": 1 kez geçer:
Kehf Suresi, ayet : 22
"Mirâ"nın türevleri: 3 kez geçer:
Kehf Suresi, ayet : 22
Şûrâ Suresi, ayet : 18
Necm Suresi, ayet : 12
"Mirye"den "*temâri*"nin türevleri: 2 kez geçer:
Necm Suresi, ayet : 55
Kamer Suresi, ayet : 36
"Şekk": 15 kez geçer:
Nisâ Suresi, ayet : 157
Yunus Suresi, ayet : 94, 104
Hûd Suresi, ayet : 62, 110
İbrahim Suresi, ayet : 9, 10
Neml Suresi, ayet : 66
Sebe' Suresi, ayet : 21, 54
Sâd Suresi, ayet : 8
Mü'min Suresi, ayet : 34
Fussilet Suresi, ayet : 45
Şûrâ Suresi, ayet : 14
Duhân Suresi, ayet : 9
"Zann": Bu sözcük de kimi yerde "kuşku" anlamını içerir:
Âli İmrân Suresi, ayet : 154
Nisâ Suresi, ayet : 157
En'âm Suresi, ayet : 116, 148
Yunus Suresi, ayet : 36, 60, 66
A'râf Suresi, ayet : 66
Hûd Suresi, ayet : 27
İsrâ Suresi, ayet : 101, 102
Enbiyâ Suresi, ayet : 87
Hacc Suresi, ayet : 15
Şuarâ Suresi, ayet : 186
Kasas Suresi, ayet : 38
Sâd Suresi, ayet : 27
Mü'min Suresi, ayet : 37
Fussilet Suresi, ayet : 22, 23
Câsiye Suresi, ayet : 32
Fetih Suresi, ayet : 6, 12
Hucurât Suresi, ayet : 12
Necm Suresi, ayet : 23, 28
Haşr Suresi, ayet : 2
Cin Suresi, ayet : 7

A- Her Kutsal Kitap Gibi, Kur'an'da, Anlattıklarına "Kuşku" Duyulmasını Kabul Etmez

1- Kur'an'ın Tanrı'dan Geldiğine "Kuşku" Yoktur

İlgili ayetler:
Bakara Suresi, ayet : 2, 23

Yunus Suresi, ayet	: 37
Secde Suresi, ayet	: 2
Şûrâ Suresi, ayet	: 14

Bu ayetleri anlam ve yorumlarıyla görmek için bkz. **KİTAB, KUR'AN.**

**2- Öldükten Sonra Dirilmenin Olacağına,
Kıyametin Kopacağına Kuşku Duyulmaz**

İlgili ayetler:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 9, 25
Nisâ Suresi, ayet	: 87
En'âm Suresi, ayet	: 12
İsrâ Suresi, ayet	: 99
Kehf Suresi, ayet	: 21
Hacc Suresi, ayet	: 5, 7
Neml Suresi, ayet	: 66
Sebe' Suresi, ayet	: 21, 54
Mü'min Suresi, ayet	: 59
Şûrâ Suresi, ayet	: 7
Câsiye Suresi, ayet	: 26, 32

Başka ayetler de var. Tümü için özellikle bkz. **KIYAMET, CENNET, CEHENNEM, ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLME, AHİRET.**

**3- Tanrı'nın Bildirdikleri Olduğu Gibi Benimsenmeli,
Hiçbiri Konusunda En Küçük Kuşkuya Yer Yok**

İlgili ayetler için özellikle bkz. **KUR'AN, DİLEMEK, DOĞRU, DİN, İSLAM, İMAN (İNANÇ), KÂFİR, CENNET, CEHENNEM.**

4- Hiç Kuşkuya Yer Verilmemesi Gereken Konuların Başında Tanrı Var

İlgili ayetler için özellikle bkz. **GÖK, TANRI, YARATIŞ-YARATILIŞ.**

**B- Dinde İnanılması Gerekenlere Kesin Olarak İnanmayıp
Kuşku Duymak, İnanmazlık (Kâfirlik) Sayılır**

Bu, ayet ve hadislerde çok kesin olarak anlatıldığı için, İslam inançbiliminde ve hukukunda; Tanrı'nın, dinin kesin olarak bildirdiklerinden herhangi biri konusunda kuşkuya düşüp te kurtulamamak "kâfirlik" sayılmakta.

Özet

Tanrı, melek, kitap (Kur'an ve öteki kutsal kitaplar), Peygamber, Ahiret ve Tanrı'nın "takdir"i konularından herhangi birini ele alsanız ve Kur'an'ın, hadisin anlattığına bakıp: "Doğru mu? Gerçek mi? Tersi de olabilir mi acaba?" diye kuşkuya düşer ve kuşkunuzu hemen gidermezseniz hükmün ne olacağı şöyle belirtilmekte dince: Bu durumdaki kimse "inanır" (mü'min) sayılmaz, "kâfir" sayılır. Çünkü "iman, şekki (kuşkuyu) kabul etmez". Kuşkulu değil, "kesin olarak inanmak" gerekir. Yani olmazsa olmaz. (Kesinlik olmazsa, iman olmaz.) Kur'an, hadis, din, İslam böyle diyor: "Kuşku"ya yer yok.